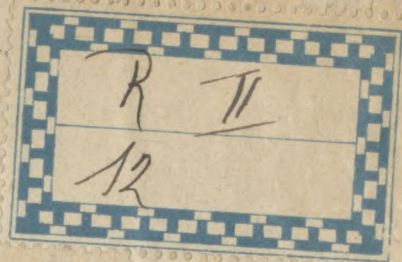

ABS. 1.75. 211

F

JOANNIS BARCLAI
ICON
ANIMORVM

VIRORVM CLARISSIMORVM

AVGVSTI BVCHNERI

ET

CHRISTIANI JVNCKERI

NOTIS ILLVSTRATA

Lou Capur RECENSUIT *Tabo, 1799*

EX MANVSCRIPTIS ET SVIS PASSIM
ANIMADVERSIONIBVS

NOVO ITEM INDICE VERBORVM RERVMQVE
AVXIT

THEOPHILVS GRABENERVS.

A. M. ILL. AFRAN. COLL.

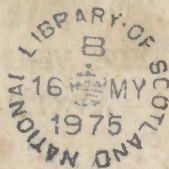
DRESDAE ET LIPSIAE.

APVD GODOFREDVM LESCHIVM.

ANNO M DCC XXXIII.

PLVTARCHVS.

VT qui thus tundunt, etiamsi purgentur,
tamen odorem in multum tempus referunt:
ita animus, diu diversatus in honestis nego-
tiis, diu seruabit iucundam memoriam, qua
fretus contemnet eos, qui uitam, ut miseram,
deplorant.

PRAEFATIO
THEOPHILI GRABENERI
AD
LECTOREM.

Utro tandem, frequen-
que, bibliopolae rogatu
permotus ICONEM
ANIMORVM IO-
ANNIS BARCLAI,
opus paene nouum, pri-
ori certe auctius, emendatiusque, quod fe-
lix et faustum sit, euulgo. Non ea est
omnium, quae operam suam erudiendae
iuuentuti locant, ingeniorum felicitas, ut,
dum scriptis nomen quaerunt, nihil publi-
cae, priuataeque, industriae, quam debent
formandis adolescentum mentibus, dero-
gent, nec adeo magnificum saeculi nostri
de scholastica eruditione iudicium, ut in ea

PRAEFATIO.

lubeat multum temporis, operaeque, consumere. Caput officiorum probo cuique semper uisum est, quas magistratus imposuit partes, pro eo, ac possit, solerter sustinere. Quod dum facit, dumque publice, ac priuatim, instituendis et exercitandis adolescentum ingeniis, limandis poliendisque scripturis, consilio et opera adest, effluit dies alienis, externisque, laboribus haud suffecturo, idque unum manet umbratilis studii solatium, rectius consuli reipublicae, si uiuas, spirantesque, bibliothecas, qualis *Longinus* fuit, instruamus, quam si mutas, expertesque uitae, scriptis aliquot, nec placituris forte, libris augeamus. Qua autem scribendi uoluptate duci eos putemus, quos fastidiosum uerae humanitatis et elegantiae saeculum, si per se stet, indignos eruditorum nomine iudicet, ac literaria eiiciat ciuitate? *Salmasios, Lipsios, Heinsios, Graeuos, Gronouios, Burmannos*, contemni uident publice, ac, nisi nugatores, certe uilis alicuius, nec publice utilis, artis sectatores haberi, quibus precarius sit eruditorum uirorum honos, non debeatur. Sapiens certe uir, ac publicorum gnarus usum, ut illorum partibus accedet

PRAEFATIO.

cedet nunquam, qui, umbratiliū literarum notitia, uelut perfectissima sapientia, elati, alto alios omnes supercilio contemnunt, sic nec ferendos aequo putet animo, qui uiros Graecae, Latinae, ac illius, quam Oriens extulit olim, literaturae peritissimos, notitia denique rituum antiquorum, et rerum indē ab orbe condito gestarum, in primis subactos, propterea quod aut Philosophiam non profitentur publice, aut siderum cursus non metiuntur, aut medicinam non faciunt, aut leges non interpretantur, aut capita coelestis doctrinae pro concione populo non explicant, aut regendae reipublicae non dant operam, eruditorum exclusos numero uelint. Si enim eruditio diuinarum, humanarumque, rerum, quae sensibus perfecte percipi haud possunt, acie mentis acquisita notitia est, nae illi nimis angustis literariam ciuitatem limitibus circumscribunt, qui non habendos in eruditis existimant, quibus pertinax inde a pueris industria facultatem peperit auctorum ueterum mentem dextre interpretandi, de genio scriptorum commode, scienterque, iudicandi, leges, mores, ritus, antiquorum populorum,

PRAEFATIO.

res denique passim in orbe terrarum gestas edisserendi ordinate, ac iuuentuti inde, quae seruiant reipublicae commodis, tradendi. At haec, inquiunt, instrumenta sunt, quibus paratur eruditio, non eruditio ipsa, nec idcirco eruditus erit, haec qui nouerit. Itaque uero arguti homines non uident, et Philosophorum praecepta, et morborum curandorum rationes, et iurium cognitionem, nisi ad usum transferantur, non, nisi instrumenta, esse eruditionis ac sapientiae? Haec autem qui tenent memoria, rebusque accommodare sapienter didicerunt, si suo quodam merito eruditi censentur, quid impedit, quo minus et illi, qui et caussas linguarum, quibus eminuit eruditio, et antiquitatum, rerumque gestarum, apteque struendae orationis, rationes tam exacte norunt, ut in promptu habeant, quae praestent inde aliis disciplinis solidae eruditionis adiumenta? At poterit tamen eruditus esse, qui nec Graeci sermonis, nec Latini, gnarus erit, nisi forte solos Graecos, Latinosque, capaces putemus sapientiae fuisse? Poterit, inquam, in aliquo scientiarum genere eminere, quod, patrio iam quocunque sermo-

sermone uulgatum, nullo istarum linguarum subsidio indigeat. Nec uero ideo minus eruditionis laudem merebitur solidior Graecae, Latinaeque, Philologiae cognitio, quam rerum naturalium scientia, si ab aliquo, doctrinae morum solidedito, Socrate ignoretur. Quoad enim ea sapientes tenebit opinio, quam et usus rerum, et praesens literarum facies, confirmat, ueram esse, perfectamque, siue Theologi, siue Jurisperiti, siue Medici, siue Philosophi, eruditionem, quae artis firmamenta sibi ex linguarum, quas gentes literis olim, sapientiaeque, celebres coluerunt, notitia comperet, perfunctoriam contra et leuem, quae his, uelut fundamentis, destituatur, non poterit ille uilis literator, aut merus coniector ac interpret uerborum, uideri, qui discendi cupidus ad intelligentiam eruditionis antiquitatis monumentorum uiam et aperit, et munit, causasque, et ordinem, et rationem, et fines, cum legum, morumque, priscorum, tum rerum in qualibet terrarum parte gestarum, exponit, et, quae uera sint, falsaue, quae futuris usibus proficua, quae minus, acri-

iudicio, certoque, docet. Verum haec utcunque animaduerterint aut existimaerint illi leuis armaturae sub Musarum signis milites, quibus leui quadam uelitatione ad editiora eniti coeco fortunae impetu licuit, non euinent tamen, ut, quod instituit opus *Ioannes Barclaius* de dignoscendis humanae indolis notis, *Augustus* autem *Buchnerus*, et *Christianus Iunckerus*, clarissimi uiri, suis meditationibus illustrarunt, affectum destituamus. Commendat hunc nobis laborem et auctoris dignitas, et grauitas argumenti, et scripturae genus. Nec enim umbraticum fuit *Ioannis Barclaii* ingenium, qui, e nobili Scotorum familia, patre *Guilielmo*, iuris ciuilis doctore celeberrimo, matre gentis *Mateuilliae*, Gallica femina, *Mussiponti* in *Lotharingia* A. R. S. cD Id LXXXII. natus, scholaeque *Loioliticae* institutione primum, tum patris, et *Andegauensium* doctorum, usus, *Iacobo I.* Britanniae regi, sic probauit mores et industriam, ut ab eo, post patris mortem in *Angliam* reuersus, in procerum cooptaretur numerum, qui honoris caussa, et ad augendum maiestatis splendorem, regi apparent, euntis
latus

latus tegunt, regiisque conclauius praesunt. E cuius aula quum, nouarum, quas uocabant, religionum odio, Romam secessisset, tantum abfuit, ut lateret praecleara eius indoles, ut *Paulo V.* Pontifici Maximo, patribusque purpuratis, *Maphaeo Barberino* maxime, in deliciis esset, et, ab iis liberalissime altus, inclaresceret magis magisque, magnumque sui desiderium ingenii summis quibusque uiris, quum Romae A. C. c l o l o c x x i. prid. Id. Sextil. renum doloribus enectus, obiret diem suum, post se relinqueret. Praeter elegantissimum, quod adolescens, uix decem ac septem annos natus, de *Iacobi I.* regis inauguratione composuit, *carmen*, *Notas in Statii Thebaidem*, *Mussiponti c l o l o c i.* editas, *Seriem patefacti diuinitus parricidii in regem, regnumque Britanniae cogitati, et instructi*, A. C. c l o l o c v. perscriptam, eruditam praefationem, patris *Guilielmi* libro, A. C. c l o l o c v i i i. contra Pontificiam potestatem uulgato, praemissam, et *Apologiam* eius, *Pietatis* titulo A. C. c l o l o c x i i. contra *Bellarminum* publicatam, *Satiricon* item, quod sub *Euphormionis Lusinini* nomine A. C. c l o l o c i i i. uiginti annorum iuuenis, luci

PRAEFATIO.

coepit publicae exponere, et *Apologiam* eius Londini, teste *Baelio*, A. C. c 15 15 c x. in lucem emissam, *librumque aduersus Sectarios* A. C. c 15 15 c xvii. Londini in uulgus protrusum, *uaria* item *poëmata*, duobus libris comprehensa, denique celebratissimam illam *Argenidem*, cuius editio a *Nicolao Peirescio* curata primum est eo ipso anno, quo *Barclaius* Romae extinctus est, **ICONEM** hanc **ANIMORVM** peperit nobis illustre uiri celeberrimi ingenium, quae ab *ipso* primum Londini A. R. S. c 15 15 c xiv. in publicum prodiit, quum haereret adhuc in Anglia, tum uero ibidem A. R. S. c 15 15 c xxiv. recusa, Dresdae autem c 15 15 c lxxx, cura *Io. Frid. Heckelii*, sumtibus Hubnerianis, extemporalibus quibusdam, plerisque supposititiis, *Augusti Buchneri*, uiri clarissimi, animaduersionibus aucta, et Bremae a *Martino Opitio* c 15 15 c lx. Germanico sermone reddita, exiit. Hanc ego si *exquisite subtilisque elegantiae* librum, *ex arcana ingeniorum, animorumque, disciplina* depromptum, nec una fortassis ratione notos aliorum in hoc genere commentarios superantem, si fontem quendam, et clauem, *politicarum rerum*, appellari

PRAEFATIO.

lari posse affirmem, nec a uero alienum quicquam dixerò, nec quod ab *Henrici Boecleri*, uiri clarissimi, lata passim sententia discrepet. Graue profecto, et uiris maxime in republica uersantibus utile, argumentum est non hominum modo, aetatis, fortunaeque, ratione diuersorum, sed integrarum etiam nationum, uariam indolem perquirere, perquisitam omnium, quorum id scire interest, notitiae disertis uerbis exponere. Cui si nitor aliquis dictionis, et efficta ad ueterem Romanorum elegantiam facundia, accesserit, etiam quae per se ardua sunt, perceptuque difficilia, nescio qua, suauitate in animos legentium, audientiumque, influunt, ut uix, nec sine summa uoluptate, sentiantur. Nolim equidem in *Gabrielis Naudaei* sententiam ire, quum *praestanti facundia, et omni laudis genere, quae ex literarum studiis elegantioribus prouenire solet, ne ex ueteribus quidem Romanis quenquam Barclaiò anteponendum censet.* Dum enim ad *Petronii* potius, *Flori*, *Plinii*, *Apuleii*, *Senecae*, acutam, sententiosamque, sublimitatem stilum potius, quam ad castam *Nepotis*, *Caesaris*, *Paterculi*, *Ciceronis*, ubertatem, effin-

effingere *Barclaius* studet, interdum fit in dicendo audaculus, ut grauibus, sincerisque, uiris delicatus nimis, nimisque fucatus, aequabilis minus, uideri possit. Nec illa tamen maleuolorum de *Barclai* nostro iudicia tulerim aequo satis animo, quum *Latinitatem* eius *Romanas aures peregrinitate radere*, et *ueteri sapore imbutum palatum offendere*, cauillantur. Fuit sane *Barclaius*, si quis alius, in **ICONE ANIMORVM** obseruans *priscæ, Romanaeque, dictionis*, nisi quod acutus maluit, quam uber, disertus, quam eloquens, uideri, nec unquam caussam uincant aut *Morhoffius*, aut *Scioppius*, si, quod de *Argenide* questi sunt, ille *multas a se confictas phrasas*, hic *innumerabilem copiam peregrinarum locutionum*, in hoc libro inuenisse conquerrantur. Illud ego certè negotii mihi datum esse existimaui, ut, quando in sola mente auctoris explicanda et *Bachneri*, et *Tunckeri*, occupata fuit industria, dictionem *Barclaii* ad auctorum ueterum scripturam, uelut lapidem *Lydium*, exigere, et, sicubi opus foret, quam auctoritatem secutus *Barclaius* esset, ingenue indicarem. In paucissimis lapsum, humanique

PRAEFATIO.

que passum aliquid, *Barclaium* deprehendi, eo autem magis uenia in his ipsis dignum, quod, quae ausus est dicere, in similitudinem tornauit antiquae dictionis. At tu tamen, inquis, adolescentum manibus reddes *Barclaii* stilum, quem excutiendum iis esse multi praeclari uiri stauerunt? Reddo, inquam, sed iis, quibus castae, uberisque, dictionis Romanae copia subactum est ingenium, et quibus ornatus orationis quaerendus est, quibus denique fallendi otii ratio suggerenda. Reddo, sed noua uelut luce ita collustratum, ut et pateat auctoris mens facilius, et, cautione sicubi opus sit, animaduersio ac diligentia certo indicio excitetur. Quod si cuiquam, dum ad purae Latinitatis normam *Barclaii* dictionem reuoco, in tricis, apinisque, perdidisse uideor operam, patiatur ille mihi eam curam Romani sermonis esse, qui est aliis Gallici, dum, ne quid contra linguae genium dicatur, cauent diligenter. Intra muneris me, quod res publica imposuit, limites contineo, in ea quippe specula positus, de qua prospiciendum sit, ne quid damni iuuenilibus ingeniis, aut literaturae humaniori, infera-

PRAEFATIO.

inferatur. Quapropter si curae mihi fuit, ut sua *Buchneriano* ingenio et integritas, et gloria, priori huius libri editione paene attrita, quantum fieri potuit, restituere-
tur, nec intercideret *Funckerianae* indu-
striae fragmentum aliquod, si meis qua-
libuscunq; animaduersionibus id studui
assequi, ut ne quis aut deroget quicquam
famae *Barclaii*, aut tribuat nimium, si
denique, quid *Buchneri* debeatur operae,
signo B. quid *Funckeri*, signo J. quid meae,
nullo signo, denotaui, id a me bono ani-
mo, et publicis usibus seruire cupiente,
factum esse, uelim tibi, lector beneuole,
persuadeas. Vale. Perscripsi Misenaë, in
illustri Afraneo, prid. Kalend. Januar.

CLIOCCCXXXII.

SVMMA OPERIS SEQVENTIS
HAEC EST:

Praefatio Auctoris.

CAPVT I.

*De quatuor hominum aetatibus, pueritia,
adolescentia, uirili aetate, senectute.*

CAPVT II.

De genio saeculorum et regionum.

CAPVT III.

De Gallorum indole.

CAPVT IIII.

*De indole et moribus Anglorum, Scotorum,
Hibernorum.*

CAPVT

CAPVT V.

De Germanorum et Belgarum indole ac moribus.

CAPVT VI.

De Italorum indole ac moribus.

CAPVT VII.

De Hispanorum genio ac moribus.

CAPVT VIII.

De Hungarorum, Polonorum, Moscorum, gentium reliquarum ad septentrionem positarum, indole ac moribus.

CAPVT VIII.

De Turcarum, et Judaeorum, indole ac moribus.

CAPVT X.

De indole singulorum, sigillatim ad subitios iocos ac sententias ualentium, hominum facundorum, tardioris item lentiorisque prudentiae, et quae horum indoles alteri praeferenda sit.

CAPVT XI.

De fortibus animis, temerariis, timidis, superbis, sordidis, languidis et reconditis, hilaribus et exertis, inconstantibusque.

CAPVT XII.

De animis amori obnoxiiis, et pro fortunae diuersitate uariis.

CAPVT XIII.

De uaria imperantium, procerumque indole.

CAPVT XIII.

De studiis aulicorum, uariaque indole diuitum et pauperum.

CAPVT XV.

De magistratibus et caussarum patronis.

CAPVT XVI.

*De diuinarum scientiarum peritis, deque
praefectis religionum.*

SERENISSIMO ET POTENTIS-
SIMO PRINCIPI,

LVDOVICO XIII.

FRANCIAE ET NAVARRAE 1)
REGI CHRISTIANISSIMO, 2)

EV.

1) Non aliis titulis prouinciarum utitur rex Galliarum, quam Franciae ac Nauarrae, licet multos principatus, prouinciasque ingentes, possideat. Sic et in Germania Duces Brunsuicenses ac Luneburgenses a reliquis prouinciarum suarum titulis, praeterquam Brunsuici et Luneburgi, penitus abstinent. De iure regum Galliae in regnum Nauarrae disserit *Becmannus* in Notitia orbis Geographica et ciuili, *Pufendorfus* in Introductione ad Historiam Vniuersalem, cum Commentario *J. P. Ludouici*. B. J. Est illa titulorum simplicitas ab ultima regum Francorum aetate traducta. Nec enim, quae imperatorum regumue orientis, ea occidentis fuit titulorum ostentatio prius, quam Hispanorum regum arbitrium eam induxit. Testantur illud literarum, diplomatumque ueterum, quae supersunt, monumenta, in quibus *Carolus M.* non nisi **CAROLVS AVGVSTVS ROMANORVM ET FRANCORVM REX**, eiusque successores non, nisi *reges Francorum*, appellantur. **FRANCIAE** autem titulo **NAVARRA** accessit, ex quo *Henricus III.*, Nauarrae rex, adiit haereditatem regni Gallici, uide licet ab anno **1515 LXXV IIII.** 2) Vnde regibus Galliae, et quare, hic titulus fuerit tributus, non

EUPHORMIO 3)

felicitatem, uictorias,
triumfos.

Ortaliū animos seria contempla-
tione deprehendi, 4) LVDOVICE,
REX CHRISTIANISSIME, et ue-
luti oculis subiici posse, ille 5)
sciebat,

constat liquido. Quidam inde a Ludouici I., regis
Galliae, temporibus eum repetunt, alii contra eum
a Pio II. P.M. tributum Ludouico XI. asserunt. Vide
laudati Becmanni Notit. Dignitat. Ill. Diss. II. Cap. II.
§. 3. p. m. 47. et 48 J. 3) Sub *Euphormionis Lusinini*
nomine latere uoluit Joannes Barclaius, quum
A. C. cIo Ioc III. *Satiricon* suum, quo uitiosos
aulicorum mores perstrinxit, adolescens uiginti
annorum, primum publicaret. Postquam autem
illud *Satiricon* ab Anonymo quodam iniquissima
notatum censura, et Barclaius A. C. cIo Ioc X.
Apologiam eius in lucem edere Londini coactus es-
set, uerum nomen profiteri non dubitauit. Cu-
ius rei memoriam ut publice refricaret, A. C. cIo
Ioc XIII. quum Londini *Iconem Animorum* uulga-
ret primum, praefationi huic, ad Christianissi-
mum Regem, *Ludouicum XIII.* scriptae, *Euphormio-*
nis nomen adhibuit, ipsi autem libri titulo ue-
rum. 4) Velut capi, captosque duci, ab huma-
nis cogitationibus. *Deprehendi* enim dicuntur, qui
ita capiuntur, ut elabi non possint. B. Ita Cicero
pro Coelio Rufo: *Catilinae*, inquit, *facinora oculis*
prius, quam opinione, manibus ante, quam suspicione,
deprehendi. Seneca Epist. XLIII. ad Lucil. *Sic ui-*
uimus, ut deprehendi sit subito adspici. 5) Chilo,
unus

sciebat, qui in oraculi modum edidit, ut se quisque cognosceret. Sed priuatum bonum 2 est 6) ad suae unius mentis notitiam peruenire. Plurimorum autem uarios genios, 7) impetus- 3 que

unus septem sapientum Graeciae, cui etiam aureum illud dictum: Γνώθι σεαυτὸν, quod coelo creditur delapsum, ferturque aureis literis ianuae Delphici templi olim inscriptum, adscribitur. B. 6) i. e. Hoc singuli tantum homines possunt, ut suam unius mentem quilibet discat pernoscere. J. 7) Ingenia, mores, indolem. B. J. Animus uidelicet hominis, dum animat corpus, uimque intelligendi ac uolendi exerit, a Graecis Δαίμων, a Latinis *Genius*, dictus est. Itaque Apuleius de Deo Socratis: *Nam quodam significatu et animus humanus, etiam nunc in corpore situs, Δαίμων nuncupatur. Addit paulo post: εὐδαίμονας dici beatos, quorum Daemon bonus, id est, animus uirtute perfectus sit. Quem δαίμονα quum uix ausit Genium appellare, Deum uocat, cupidinemque animi interpretatur, seu animum sui cuiusque immortalem, sed cum homine natum. Hic ipse sacer intra nos sedens spiritus Senecae est Epist. XLI. ad Lucil. de quo Varro de L. L. Fragm. libr. XVI. Tertium gradum animae, ait, esse summum, qui uocatur animus, in quo intelligentia praeeminet. Hoc, praeter hominem, omnes res carere mortales. In quo, quoniam homines uidentur Deo similes, hanc partem animae mundi, dicit, Deum, in nobis autem Genium, uocari. Quod eos uelim monitos, qui, quid per genium hominis, et genium saeculi, Barclaius significet, non uidentur esse satis assecuti, sed inuenisse in eo, quod sugillarent, tanquam ignari, indulgere suo Genio*

que 8) animorum, curiosa diligentia posse distinguere res adeo publicae utilitatis est, ut nec indignum duxerim munus, quod tuae maiestatis adolescentiae 9) traderetur, hanc mentium, morumque, picturam, in qua, ut potui, fidelissime naturae lineamenta 10) secutus sum, et aliquot discrimina adumbraui, quae in hominum animis eadem natura constituit, siue terrarum, ubi oriuntur, spiritu, 11) siue fortunae,

idem esse, ac *cupiditatibus animi obsequi, defraudare contra suum Genium* dici eos, qui naturae negant, quod appetit. 8) Motus et impetus animi est, cum aut irascimur, aut gaudemus, aut moerore afficimur. Vno uocabulo, Affecten, oder Gemüths Bewegungen. B. J. 9) Ludouicus enim XIII, nouem uix annos natus, rex creabatur. B. 10) Lineamenta naturae *Χαρακτῆρες ἡΐκινῶν* Graecorum sunt, quos Theophrastus delineauit, notae uidelicet certae, quibus indoles hominum et cognoscitur, et dignoscitur, *Merckmahle der Gemüths Art und natürlichen Neigungen des Menschen*. Sic Cicero de Finib. libr. III. *Animi lineamenta dixit pulchriora esse, quam corporis*. 11) Natura et aëre regionum, ubi quis est natus. J. *Spiritum* quidem dici aërem, quem ducimus *spiritu*, hoc est, *respirando*, in pulmones, auctor nobis est *Plinius Histor. Nat. libr. II, cap. V. Cicero de Nat. Deorum libr. II. Seneca Natur. Quaest. libr. V. Quaest. XIII* Hinc et *uentus Solino cap. XXXII. spiritus* dicitur. At, si recte illam Barclaiani ingenii sublimitatem, noui, alludit ad illum *Platonis spiritum uniuersi, quem*

nae, in quam nascuntur, aut perueniunt, sorte, 12) siue etiam uariarum aetatum discrimine, aut illorum affectuum, qui paene diuersi singulos agunt. Non indulgeo, 13) Rex 4 Serenissime, intempestiuae 14) et superbae 15) sapientiae, ut his scriptis informare adolescentiam Tuam studeam, et inter disciplinas, quae iam primam Tuae Maiestatis aetatem feliciter exercent, non rogatae sententiae suffragio audiri. 16) Habes iuuentutis Tuae rectores, 17) quos Burrhum et Senecam 18) appellarem, nisi quod

quem *Seneca Natur. Quaest. libr. VI. Quaest. XVI. uitalem et uigetum, et alentem omnia, alii naturam uniuersi, Cicero de Natur. Deor. libr. III. unum diuinum spiritum, quo natura contineatur, et de Diuinae. libr. II. affectionem coeli, ex qua primum puer spiritum ducat, uulgus clima, Latini interdum naturam, ingenium, indolem regionis, appellant. 12) Statu, conditione, ratione. J. Sors fortunae autem dicitur, ut passim, apud poetas Sors fati, nisi quod Sors fortunae hic est der Stand, darein GOTT einen ieden durch die Geburth sehet, oder durch Beförderung. 13) Non quaero, non trado, non propono, aut docere uolo hic sapientiam. J. 14) Unzeitige, ratione aetatis regis. B. 15) Eingebildete, quia ipse ad hanc sapientiam regi tradendam uocatus non sit B. 16) Nemo enim a me petiit consilium. Digitum intendit ad illud Catonis: *Ad consilium ne accesseris ante, quam uoceris.* B. J. 17) Praeceptores, Hofmeister, quos Horatius libr. I. od. XXXVI. v. 8. *reges pueritiae* uocat. B. J. 18) Duo Neronis iuuentae*

b 4

rectores,

quod in Traianum inciderunt. 19) Habes utriusque Parentis 20) sacratissimum genium, 21) o Rex, illumque praeterea, qui a numine est, uobis, suae maiestatis uicariis, incubantem. 22) 5 His Tu optime indolem Tuam credes. 23) Nobis tamen, in parendi sortem genitis, 24) si templa adornare, et coronas licet aris appendere, 25) cur non et pietati uideamur operari, 26) cum

rectores, ille militaribus curis, et seueritate morum, hic praeceptis eloquentiae, et comitate honesta, praeditus, teste Tacito Annal. libr. XIII. cap. II. B. J. 19) Blanditur Barclaius Ludouico regi, OPTIMO illum PRINCIPI comparans, dum ait, ipsum non Neronem esse, sed Traiani similem, habere tamen rectores iuuentutis regiae *Burrho* similes, *Senecaeque*. B. J. 20) Patris, Henrici III. et matris, Mariae Mediceae. J. 21) Ingenium, indolem excelsam, et maiestatis plenam. J. 22) Ille *Genius*, qui a numine est, et suae maiestatis uicariis incubat, Barclaiio uidetur esse hohe Erleuchtung und Verstand, welche Gott geerönten Häuptern giebet, nisi forte diuini illius sanctissimique spiritus, omnis intelligentiae effectoris, haec descriptio esse debet. 23) Formandam scilicet. J. 24) Quibus relicta est obsequii gloria. J. 25) In donariis, quibus templa et arae exornari a profanis hominibus olim solebant, coronae erant. Hinc Christiani primis saeculis ab usu coronarum abstinebant. Confer. Tertullianus de coronis, et Minutius Felix. B. J. 26) *Operari Pietati est operam dare pietati, comprobare pietatem suam re et opere.* Sic Tacitus Hist. libr. V. cap. XX. *militum caedendis materiis operatum,*
ct

cum ipsos ingenii nostri census, 27) uelut in
sacrum numinum 28) uestrorum aerarium, in-
genua deuotione 29) conferimus? At quid (in- 6
quies) externae gentis homo diuertis ad peregrini
numinis cultus? 30) Nunquam erit, rex, 7
ut, meo regi domesticus, 31) me apud Te du-
cam

et Annal. libr. III. cap. XLIII. *nobilissimam Galliarum sobolem liberalibus studiis operatam*, dixit, et Annal. libr. II. cap. XIII. *simpliciter operatum esse, pro sacrificasse: Vidit se operatum Germanicus per quietem.* 27) Fructus, diuitias, quasi quoddam sacrificium, aut quasdam decimas. J.

28) Ad imitationem Romanorum, Imperatores suos NVMINA appellantium, seque eorum NVMINI AC MAIESTATI deuouentium, haec dicit Barclaius. Ita ad Valentinianum Symmachus libr. X. Epist. XXII. *Quantum est enim, quod ego numini uestro ago gratias?* et Ep. XXIII. ad Theodosium:

Vestri numinis erit communem causam tueri. Conf. Epist. XXVI. XXVII. XXVIII. Valerius Maximus in Praefat. ad Tiberium Caesarem: *Tua*, inquit, *diuinitas praesenti fide paterno auitoque sideri par uideatur.* Quanquam et diuinior codex *Deos* uocat

passim *magistratus*, quod notum in uulgo est. Conf. J. H. Boeclerus de Auspicio regio cap. III.

B. 29) *Ingenua deuotio* consecratio est ac dicatio, seu addictio rei, homine ingenuo digna, ut distinguatur ab illa iniquiore, quam simpliciter *deuotionem* uocat, ac cum *ueneficium* coniungit, Tacitus Annal. libr. III. cap. XIII. libr. III. cap. LII. et libr. XII. cap. LXV.

30) Qui natione non Gallus, sed Britannus, quid audes regem Galliae tenerari et alloqui? 31) Regum, Principumque,

cam externum. Tuae enim fortunae 32) magnitudo non in Galliarum, adeoque nec terrarum, 33) finibus haeret. Transit quoque maria, obtinetque amicitiae iure Britannias, 34) quod per saepe est ipso seruorum et ciuium sacramento 35) uali-

domestici sunt, qui semper iis sunt a latere. B. Vt Domus PRINCIPIS est familia principis, cum omni eius ministerio, apud Tacitum Annal. libr. III. cap. LII. der ganze Hof des Kayfers, ita DOMESTICI sunt *aulici*, et qui quocunque nomine ad familiam principis pertinent, ab Herodiano *οἱ ἀπὸ τῆς αὐλῆς οἰκέται* appellati, Hist. libr. I cap. VI. Sigillatim DOMESTICI PRINCIPVM, uel custodes corporis, uel comites, qui honoris pompaeque caussa prosequabantur eos, a Flauio Vopisco in Numeriano, aliisque passim Historiae Augustae Scriptoribus, uocati sunt. Talis olim Barclaius fuit, adscriptus quippe numero nobilium aulicorum, qui regio Jacobi I. conclauis praecerant. Hinc illud uerbum eius: Vt MEO REGI DOMESTICVS. 32) Fortuna saepe est idem, ac dignitas imperii, Tacito Hist. libr. III. cap. XLII. et libr. I. cap. X. ubi *ante fortunam*, et *post fortunam*, idem est, ac *ante susceptum imperium*, et *post susceptum imperium*. B. 33) Tuarum scilicet, seu quibus imperas. J. 34) Angliae, Scotiae, Hiberniae, regna, quae in unum Britanniae Magnae regnum primum sub Jacobo I. coaluerunt. B. Itaque Ludouicus III. Galliae rex, *Ultramarinus* recte est appellatus, quum in Anglia per XIII. annos exul, saeculo decimo, uixisset. 35) Sacramentum proprie iusiurandum militare, tum etiam quod ciues principi praestant, *der Schuldigung*

ualidius. Foedus dies, saeculoque pudendus, 8
 qui parricidio supra omnem atrocitatem horribi-
 li inclytum tuum patrem 36) orbi ademit, tibi
 fidem tuorum amicorum approbavit certiori ex-
 perimento, quam etiam ipsi uellent. 37) Inter 9
 omnes nemo regum, principumue, serenissimo
 meo rege, 38) aut uerius 39) defuncto Henrico
 ingemuit, aut sincerius timuit uiuenti Ludoui-
 co. 40) Neque uero cunctatus est, dum, co- 10
 gnito rerum euentu, posset perfunctoria, 41) et
 secura, 42) pietate se iactare, 43) sed cum ad-
 huc

gungß: Eyb B J 36) Henricum IIII. regem
 Galliae, A. C. e 15 15 e x. pridie Idus Maias occi-
 sum cultello a Francisco Rauaillac B. 37) Ma-
 luerant lactiore quaque occasione amici tibi pro-
 bare fidem suam. In periculo tamen, casuque
 tristi, fides certissima exploratur. B. J. 38) Ja-
 cobo I. Magnae Britanniae rege. 39) Minus ficto,
 ungeheuchelter, mit mehrern Ernst. B. J. 40) Lu-
 douico XIII. ad quem scripta est haec praefatio. J.
 41) Petronii uerbum est in Satirico: *Coepit me non
 perfunctorie uerberare:* et inferius: *Nec satiatu per-
 functorio ictu.* *Perfunctorium* igitur est, quod re-
 missius fit, non adhibita diligentia debita. Qua-
 lis fere labor eorum est, qui *perfunguntur opere*, hoc
 est, ipsum finem operis faciunt, iam delassati, per-
 taesique operae, deproperant. B. J. 42) Quum
 non amplius opus esset de tua salute dubitare, aut
 angi. J. 43) Amorem in te suum comprobare, et
 ex eo gloriam quaerere. J.

huc in tanto rerum articulo 44) extrema 45) timerentur, in hanc uocem, ad immortale amicitiae exemplum, erupit, se Tecum communicaturum pericula, uenturasque in sortem Britannias, 46) quamcunque ille turbo 47) tuis Galliis fecisset. Nec deinde degenerauit 48) rex maximus 49) a suorum uerborum sanctitate, affectu, annisque, Tibi pater, 50) et ante, quam uelles, 51) frater

44) *Articulus* ut membrorum, sic temporum, quasi flexus est, et illud momentum, quo fit rei conuersio. Sic Terentius Adelph. Act. II. Scen. II. v. 20. *In ipso articulo me oppressit.* Cicero pro Quintio: *In ipso temporis articulo:* Eben zu rechter Zeit, da es eben hohe Zeit war. *Rerum articulus* est, qui *rerum transitus* alias a Tacito dicitur, eine Staats-Veränderung. *Rem* enim pro imperio dicere et Liuius, et Tacitus, perquam familiare est. Talis autem temporum, rerumque, articulus fuit, mortuo Henrico III, et puero, Ludouico XIII, regnum adeptus. At tum quidem cautione ac prudentia maxime opus fuit, ne regni fortuna labasceret. B. J. 45) Videlicet pericula. J. 46) Britannos uenturos in societatem periculi. J. 47) Turbae ex Henrici III. caede exortae. B. 48) Defecit. J. 49) Iacobus I. rex Britanniae. J. 50) Tum enim Iacobus I., d. 19. Jun. c. 15. lxxvi. natus, annum aetatis quadragesimum octauum, Ludouicus XIII. autem, d. 27. Sept. c. 15. lxxi. in lucem editus, decimum tertium agebat, quum Barclaius haec A. C. c. 15. lxxiii. scriberet. 51) Mallet enim patrem adhuc uiuum Ludouicus puer. J.

frater 52) communione dignitatis. Hac tanta 12
 animorum utrinque mixtura et Gallica decet in
 Britannis uota feruere, 53) et nostra apud uos
 exaudiri. Et ea mihi publica fuit ratio (nam
 priuatas tacuerim) nuncupandi 54) tuae maiesta-
 ti donarii. 55) Ac nunc quidem ICONEM 13
 ANIMORVM, 56) rex potentissime, Tibi
 uoui, mox quoque Tui animi, et maiestatis
 imaginem posteritati paraturus, 57) cum Te
 ad illa, quae orbis expectat, purpura tua
 digna, maior aetas propulerit, 58) spirans-
 que

52) Morem regum respicit, se fratres inter se per
 literas appellantium, ad significandam dignitatis
 aequalitatem. 53) Quum haec sit animorum in-
 ter Britannos, Gallosque, coniunctio, aequum est,
 ut Galli pro Britannis, Britannii pro Gallis, uota
 faciant. J. 54) Offerendi, dedicandi. B. 55) *Do-
 naria* proprie dona, quae Diis publice in templis
 offerebantur. Donarium igitur hunc librum dici
 fas erat, quem regi, iam a se *numen* appellato, de-
 dicabat, seu doni loco offerebat. J. 56) Hunc li-
 brum, in quo, uelut in tabula, depicti sunt mo-
 res hominum. B. 57) Historiam uitae ac rerum
 abs te gestarum scripturus ad utilitatem posterita-
 tis. J. 58) Quum aetatis progressu eas res geres,
 quas abs te expectant omnes, uelut regio isthoc
 fastigio dignas. J. *Purpura* pro regno, seu maie-
 state, uelut *signum pro re signata*, metonymice po-
 nitur. B. *Propellere* cum Praepositione *IN*, notat
locum, ut in illo Petronii Satiric. *cruda studia in fo-
 rum propellunt*: cum Praepositione *AD* notat *finem*
 praefixum, ut in illo Taciti libr. VI. Annal. cap. III.

que 59) in oculis atque ingenio tuo maximi patris uirtus, qui, bello ac pace mirabilis, aemulorum 60) inuidiam uicit, et amicorum fidem, 61) Galliam suam, agentibus fatis, 62) insanam armis 63) fregit. Quid in Caesaris 64) laudibus maius? Suum deinde in uictoria animum clementia exarmauit. 65) Nec id potuit Alexander. 66) Tu tanti patris haeres, Tu spes, metus-

rudēs animos nomine honoris ad corrumpendum militiae morem propellunt. 59) Viuens et exerens se. Sic Cicero pro Milone: *Ecquando ab eo spirante potuisset defendi curia, cuius non restiterit cadaueri?* 60) Factionis Guisianae, Gregorii III. P.M., Philippi II. Hispaniae regis, Caroli Immanuelis, Sabaudiae Ducis, Caroli Bironii. 61) Vicit amicorum fidem, id est, plura praestitit amicis, quam illi sibi. J. 62) Non ducentibus, quod mitius erat, sed *agentibus*, ut solet grex a pastore agi, cogique. J. 63) Bellis ciuilibus. J. Inde ab A. C. cIo Io LXXXVIII. usque ad A. C. cIo Io LXXXIII. quo temporis interuallo Guisianae factionis studia Henricum III. per caussam peregrinae religionis regni Gallici possessione arcebant, donec sacra amplexus pontificia esset. 64) Iulii Caesaris. J. 65) Elatum uictoria animum, et iram aduersus inimicos et aemulos conceptam. J. *Exarmare est debilitare, frangere.* Sic *nauis tempestate exarmata est nauis, quae rudentes, malos, anchoras, fluctuum, uentorumque, ui amisit, apud Senecam Consol. ad Helu. cap. ult. Plinius libr. III. Epist. IX. dixit: Exarmare accusationem.* 66) Vsque adeo sibi in uictoria temperare. J.

67) Ita

metusque, populorum iam famam impleuisti, 67) quantamcunque capere tam teneri anni possunt. Dum crescis, dum in uires, summis rebus maturas, 68) exurgis, Tuae maiestati in haereditatis interim partem laus parentis, triumphique, et ceterae dotes erunt, quibus aeternitatem emit. 69) Sed et haec ipsa, licet patria, 70) aliena esse censebis, 71) uolesque Tuis titulis 72) niti, 17
ubi

67) Ita Tacitus: *implere consilium*, libr. I. Histor. cap. XVI. *Osculis lacrumisque dolorem implere*. Annal. libr. I. cap. XXII. *Implere fidem ominis*. Hist. libr. II. cap. LXXVIII. *Implere locum principem*, Annal. libr. III. cap. XXXVIII. *Implere mensuram*, Annal. libr. XIV. cap. LIII. *Implere munia consulis et consulatus, ducis, sua*, Annal. libr. XV. cap. LXVIII. libr. III. cap. XXXI. LIII. Hist. libr. I. cap. LXII. 68) Quae sufficiant aliquando maximis rebus gerendis. B. 69) Per quae famae aeternitatem est assecutus. J. Seneca de Beneficiis libr. II. cap. I. dixit: *Nulla res carius constat, quam quae emta est precibus*. In uulgus notum est illud poetae: *Nocet emta dolore uoluptas*. Ita emere aeternitatem triumphis, est: triumphis acquirere famam et nomen aeternum. Nam aeternitas est idem, ac gloria nunquam intermoritura. Sic Cicero in Pison. *Mibi populus non unius diei gratulationem, sed aeternitatem, immortalitatemque, donauit*. 70) Accepta a patre tuo. B. 71) Nam genus, et proauos, et quae non fecimus ipsi, uix ea nostra puto, recte inquit Vlysses apud Ouidium Metamorphos. libr. XIII. v. 140. seq. 72) Propriam laudem desiderabis. J. *Titulus pro laude usurpatus a Cicerone Tusc. Quaest. Quis si titulus hic defectat insignis et pulcher, Pythagora, Socrate, Platone dignissi-*

ubi eosdem poteris per aetatem 73) meruisse.
Vale.

dignissimus. Sunt et *tituli* statuarum, publicorumque operum, ac monumentorum, inscriptiones. Hinc *imagines*, *tituli*, *statae* in decoribus et ornamentis publicis oratorum coniunguntur a Quintiliano in Dialogo de Orat. cap. VIII. Vtunque existimaueris haec, *suis titulis niti est suis se uirtutibus ac rebus praeclare gestis efferre.* 73) Maior annis, proeclatiorque factus. J.

JOANNIS BARCLAI ICONIS ANIMORVM

CAPVT I.

*Aetates hominis quatuor, pueritia, adolescen-
tia, aetas uirilis, et senectus.*

Humani generis, sicuti ceterorum omni- **I**
um, praecipua in cunabulis 1) custo-
dia 2) est. In arboribus rami na- **2**
scentes obsequuntur agricolae, 3) cu-
ius ductu uel in altum enituntur, 4)
uel

1) In primordiis, uel in prima aetate. Vox enim *cunabula* saepius pro primordiis, aut origine alicuius rei, ponitur, ut in illo Virgilii libr. III. Aeneid. v. 105. *Mons Idaeus, ubi et gentis cunabula nostrae.* Sic Valerius M. libr. III. cap. I. §1. *Attingam nunc quasi cunabula quaedam et elementa uirtutis.* B. J. 2) Praecipua cura et attentum studium. B. Sic Cicero pro Plancio. *Itaque non extimesco, ne Plancio custodiae meae salutis apud eos obsit.* Et in Philipp. VII. *Cuius ego excubias et custodias mei capitis cognoui in consulatu meo.* 3) Sequuntur manum agricolae, wie er sie beuget, so wachsen sie auf. B. Ita Cicero ad Lentulum libr. I. Ep. VIII. *In nauigando tempestati obsequi artus est.* Seneca Ep. II ad Lucil. *Animus flexibilis, et omni humore obsequentior.* 4) Prodescunt. J. Sic Tacitus Annal. libr. I. cap. LXX. *Vitellius in editiora enisus.*

uel ad terram proni deflectunt. 5) Ita puerorum animi parentum, uelut obstetricum, 6) manibus fingi possunt certa, et in secururam aetatem mansura, imagine. 7) maxime, et ueluti fundamenta, uirtutum his antiquo, 8) praealtoque, affectu 9) insinuanda sunt, 10) ut deinde ignorent, natura, an praeceptis, acceperint 11) parentibus obnoxio 12) ingenio esse, faci-

5) Wachsen niedrig, frum, und untauglich. J.
 6) Vt infantes inuoluuntur fasciis, manus ac pedes eorum ordine, ac decenter, componuntur, uinculis colligati, ad egregiam crescendi formam, sic animi puerorum fingi possunt, formarique, gebildet und eingerichtet werden, manibus, id est, disciplina parentum, ut certam morum imaginem recipiant ac seruent diu. 7) Est animus instar agri, disciplina instar seminis. Per *Metaphoram* igitur primae disciplinae, quibus imbuuntur animi pueriles ad capessendam uirtutem, *semina* dicuntur. B. J. Ita Cicero de *Diuinat.* libr. I. *Quod Zeno in commentariis suis quasi quaedam semina sparsisset.* 8) *Antiquus* saepe idem ac *probus, candidus, sincerus.* Velleius libr. II. cap. XLVIII. *Vir antiquus et grauis.* 9) Nihil prius, nihil profundius, insinuandum, aut inspergendum est animis puerorum, quam amor uirtutis, et odium uitiorum B. *Praealtus est ualde profundus.* Sic *praealti fluminis ostium, quo circumagi naues in stationem possint tutam, praealtum alueum,* passim dixit *Linus.* 10) Sic Plinius Panegy. cap. LXII. *Hoc est, quod penitus illos animo Caesaris insinuauit.* Ciceroni familiaris est: *Insinuare in animum, uel ad animum.* 11) Natura duce, an a sapientibus parentum praeceptis, acceperint? Ob sie es aus Mutter; Leibe mitgebracht, oder durch Anweisung gelernt? 12) Seneca de *Benef.* libr. III. cap.

facilique praecipientibus, 13) intemperantia, 14) mendacio, et fraude, uelut insolentia 15) prodigiorum, exterreri, 16) praecipue uim numinis uenerari, nunc beneficio, nunc vindicta, suspi-
ciendam. 17) Et haec ipsa non atroci, aut mo-
lesta, ratione 18) urgenda sunt. Nam quae-
cunque suppliciorum metu colimus, 19) eadem
tristi 20) fastidio solemus auerſari, et concepta
a puero odia, nescio qua, horroris consuetudine
ad

cap. XXX. *Corpora seruorum obnoxia sunt et adscripta dominis, mens quidem sui iuris.* Tacitus libr. XVI. Annal. cap. VI *Amori uxoris obnoxius.* libr. XII. cap. I. *Claudius coniugum imperiis obnoxius.* libr. XI. cap. XXXVI. *obnoxius iussis Messallinae.* libr. XVI. cap. I. *Iussis alienis obnoxius.* 13) Vt praestent obsequium promptum ac facile parentibus praecipientibus utilia. J. 14) *Quam omnium perturbationum matrem* appellat Cicero libr. I. Acad. Quaest. Est autem cupiditas nimia, et immoderata libido. B. J. 15) Sic Cicero in Pison. *insolentiam rerum secundarum:* de Orat. libr. III. *insolentiam uerborum,* et libr. I. *insolentiam disputationis,* pro Deiotar. *insolentiam loci,* pro Dom. ad Pontif. *insolentiam dominatus:* dixit. 16) Non secus exterrantur, quam prodigiis insolitis B. 17) Diuina uis nunc beneficiis, nunc poenis, se exerit. J. *Susplicere* per Metonymiam Antecedentis pro Consequente, pro *uenerari* et *colere* haud infrequenter ponitur. Nonnunquam etiam *admirari* denotat, uti Horatius libr. I. Ep. VI. v. 12. seq. J. *nunc argentum, et marmor uetus, aeraque, et artes, susplice.* Cornelius Nepos in Agesilao cap. III. *In hoc non minor eius pietas suspicienda.* B. 18) Man soll nicht immer auf sie poſtern und zuschlagen. B. 19) Quae metu poenae obseruamus. J. 20) Magho et mo-

- 5 ad senium quoque deducimus. 21) Sed assiduis sermonibus imbuendi sunt de fastigio, praemiisque, uirtutum, 22) flagitia cum supercilio 23) ac uerecundia 24) apud illos nominanda, quae 25) omnino nesciant 26) saepe publice, neciam cum
6 infamia, 27) regnare. 28) Tam lenibus rudimentis initiati, 29) oderint uitia, uirtutesque, tanquam

lesto maxime. Sic *tristis adulatio* apud Tacitum Annal. libr. XI, cap XXI. *tristis mors*, Hist. libr. II. cap. LX. 21) Was uns einmahl in der Jugend verhaßt wird, verabscheuen wir gemeiniglich bis ins Alter. Adeo a teneris assuescere etiam horrore et fastidio multum est! J. 22) De excellentia et commodis uitae honestae ad uirtutem compositae. J. 23) *Supercilio*, id est, palpebris sublatis, aut caperata fronte, mit ernstschafften Gesichte. *Supercilia* enim, seu *cilia*, dicuntur palpebrae oculorum, quas homines seueri et asperi contrahere solent in rugas. Ideoque pro *austeritate* atque *seueritate* hoc loco recte ponuntur B. Ita Cicero pro Sext. *Tanta erat grauitas in oculo, tanta frontis contractio, ut illo supercilio, tanquam Atlante coelum, res niti uideretur.* Idem post Reditum in Sen. *Rugis supercilioque decipere*, et de Prouinc. Consul. *Libidines fronte, supercilioque, contegere*, dixit. 24) Verbis tantum designanda sunt honestioribus ac uerecundis, ne, si exprimantur incautius, illiciantur puerorum animi, aut corrumpantur B. 25) Vitia J. 26) pueri J. 27) öffentlich, ohne daß man es für Sünde hält. J. 28) Im Schwange geben. J. 29) Tam suauibus initiis disciplinae instructi. J. Sunt quidem *initiati* Senecae Epist. XCV. ad Lucil. *qui sanctiora sacrorum sciunt*, est tamen identidem uerbum *initiare* eadem notione, qua *instituere, instruere*. Sic Plinius libr. V. Ep. XV. *Aliis chartis, aliis*

tanquam feras, aut rigidas, non timebunt, et, faciles ad haec prima rectae disciplinae 30) initia, 31) accedent parentum, magistrorumque, auspicio, 32) quorum sententiis, ueluti diuinae mentis 33) oraculis, detinentur 34) imbecilli in illis animi, nec dum iudicandi ambitione 35) sollicitati. Accedit, quod non emitur 36) pro-

missis 7

aliis sum literis initiatus, 30) quae ad uirtutem ducit. Id enim rectum est. B. 31) Sunt *initia* alias, prima sacrorum elementa, quibus imbuebantur, qui ad sacra Cereris accedebant, *μυσθηρια* minuscula etiam dicta. Hic tralate sunt id, quod *initiamenta* uocauit Seneca Epist. XXXX. ad Lucil. Grund: Sätze, Anfangs: Gründe, 32) cura, imperio, ductu, parentum ac praeceptorum B. 33) E Platonis schola tracta Dei appellatio. Hinc et Cicero de Diuinat. libr. I. *totius naturae mentem atque animum* uocauit, quod *spiritum*, ac *naturam uniuersi, et Deum*, Seneca dixit. Mens etiam pro Dea culta apud Romanos templum habuit. Ouidius Fast. libr. VI. v. 241. 34) occupantur, es wird ihnen die Freiheit damit gleichsam vertrieben. Sic Cicero ad Herenn. *aliquo maiori negotio detinemur*. Est autem *detinere*, interdum etiam idem, quod *sustinere*, *sustentare*, *alere*. Ita Tacitus Annal. libr. VI. cap. XXIII. *Drusus deinde extinguitur, quum se miser ardis alimentis, mandando e cubili tomento, nonum ad diem detinuisset*. Qui *sustinenti* significatus maxime conuenit in *imbecillos puerorum animos*. 35) Simpliciter adhuc sunt et imperiti puerorum animi, ac inepti ad iudicandum de parentum sententiis, et ad rationes in contrarium afferendas. B. J. 36) *Emi* dicitur, qui promisso pretio persuadetur, adduciturque ad capesendum aliquid, seu patrandum. Itaque *emere* idem est hic, ac *corrumperere*, ut in illo Taciti Histor.

missis adulantium vitiorum haud intacta modo
 actas, sed incapax uoluptatis. 37) Itaque rem
 turpem iudicio suorum, & sibi nullis lenociniis
 8 commendatam, facillime proscribent. 38) Ne-
 que hic pueritiam initiamus 39) ad superstitiosae
 et anxiae pietatis supplicium, 40) sed ad uirilem
 cautam-

libr. IV. cap. LVII. *emere militum animos*, et Annal.
 libr. XVI. cap. XXXII. *emtus ad opprimendum hostem*.
 Aetas puerilis non tam facile corrumpitur uitiis,
 quamuis illa abblandiantur interdum, quia non-
 dum experta speciosam eorum dulcedinem, nec iis
 perfruendis idonea est. B. J. 37) *Intacta uoluptatis*
per ellipsin ad Graecorum imitationem dicitur, id
 est, *intacta a contagio uoluptatis*. Sic Cicero libr.
 VIII. Ep. II. *intactus a sibilo*. Tacitus Hist. libr. II.
 cap. LXXVIII. *intactus supersitione*. Habuit autem
 Barclaius forte in mente illud Horatii libr. I od.
 XXII. v. 1. *Integer uitae scelerumque purus*. B. J. Ma-
 lim ego *intacta* hic absolute sine casu accipi, ut in
 illo Liuii libr. V. cap. XXXVIII. *intacti fugerunt*, ut
 Horatii libr. III. od. XXIV. v. 1. 2. *intactos Arabum*
thesauros, Petronius Satir. *intactos aureos dixit*.
 38) Auersabuntur et fugient rem, quae turpis fuit
 a parentibus et praeceptoribus indicata, quia illam
 nondum cognitam habent ullo lenocinio, aut *eini-*
ger Neigung. B. J. *Proscribere rem*, quum sit alias
 eadem, ac *uenalem exponere*, in illo Ciceronis off.
 libr. III. cap. XVII. *aedes proscribere*, Plinii libr. VII.
 ep. XI. *haereditarios agros iusseram proscribi*, et alibi,
 tum et hic, pro *auersari*, *abominari*, recte ponitur
 ad imitationem Petroniani illius Satir. *pudoris digni-*
tatem proscribere. 39) Primis disciplinis imbui-
 mus. B. 40) *Superstitio* est religio nimia, quae
 modum excedit. *Religiosus* ueretur Deum, *super-*
stitiosus uero metuit eum, semperque addit ali-
 quid de suo, quod Deus non praecepit. B. *Anxia*
pietas

cautamque uirtutem. 41) Nam cum animus hominis ingenerato pondere 42) in praua deflectat, 9
 necesse

pietas est, quae semper in metu est, ac in incerto fluctuat. Ea recte supplicium dicitur, quod diuexat hominem, excruciatque perpetuo metu ac dolore animi, dum Deum semper, ut tortorem, ac carnificem, metuit, quem amare debebat. J. Religionem a superstitione accurate distinguit Tacitus Hist. libr. V. cap. XIII. *gens, inquit, superstitionibus obnoxia, religionibus aduersa.* Seneca Ep. CXXIII. ad Lucil. *Superstitio, inquit, error insanus est, amandos timet, quos colit, uiolat. Quid enim interest, utrum Deos neges, an infames?* Idem de Clement.

libr. II. cap. V. *Religio Deos colit, superstitio uiolat. Anxia pietas est ein allzu scrupulöses Gewissen, daß sich über alles ohne Noth Bedencken machet. Sic Quintilianns in Dialogo cap. XXXVIII. anxietatem stili dixit, wenn einer allzu scrupulos im Schreiben ist, und über alle Worte lange Bedenck. Zeit nimmet.*

Anxius enim est suspicax in illo Ciceronis ad Attic. libr. II. ep. XXIII. Amor omnis sollicitus atque anxius, et in illo Taciti Hist. libr. III. cap. VIII. anxia amicitia. 41) *Virilis uirtus est, quae plena est fiducia, et omni uacat metu. Metuere enim muliebri est, fiduciam habere, uirile. Causa uirtus ita modum adhibet, ut semper teneat mediocritatem, nec in excessu peccans, nec in defectu.* B. *Virilis est uiro dignus.* Sic Cicero ad Attic. libr. XV. ep. XXV. *Facit nonnullos igniculos uiriles. Cautus alias opponitur acri apud Tacitum Annal. libr. XI. cap. XXVIII. qui, potentiam, inquit. cautis, quam acrioribus, consiliis tutius haberi. Ut adeo cautus sit idem, ac moderatus, acris contra hisig, strenge, scharff.* 42) Labem intelligit, quae inhaeret animis nostris inde a primorum parentum lapsu, quae facit, ut semper proniores simus in id, quod malum est. Theologi

necesse est adhuc faciles ramos 43) in contrarium cogi, 44) ut deinde impetu suo 45) redeuntes medium inter naturam et institutionem
 10 teneant. 46) In hac autem puerorum disciplina gloriae quoque stimuli passim infigendi sunt sentientibus animis, 47) ut iam tum suos 48) honores assuescant suspirare, 49) et, siue scholis, siue ludis,

uocant *peccatum originale*. B. Ponderus autem id eleganti *Metaphora* appellat, quoniam premit animos nostros, impellitque non aliter, ac graue quoddam pondus, cui ferendo pares uix sumus. J. Sic Cicero de Nat. Deor. libr. III. *Graue conscientiae pondus est in uirtutis et uitiorum ratione.* 43) Affectus, qui animo nostro insunt, ex quo ita, ut arbore rami emicant, oriuntur. B. *Faciles rami*, qui propter teneritudinem suam facile flecti possunt, quoquo uelis. J. Cicero dixit de Orat. libr. II. *materia facilis ad exardescendum*, was leichte anbrennet. Ita *ramus facilis*, scilicet ad *flectendum*, der sich leicht beugen lässt. 44) Ad uirtutem flecti J. 45) Suopte motu, et proprio impulsu, quem e disciplina, uirtutisque praeceptis ac consuetudine, habent. 46) Obseruent medium inter naturam ad uitia procliuem, et institutionem, quae dehortatur a uitiiis, et monstrat uiam uirtutis, ita quidem, ut, licet natura peccare uelint, uitent tamen peccata assuetudine disciplinae. B. J. 47) *Gloriae stimulos infigere sentientibus animis*, est empfindliche Gemüther gewöhnen, daß sie sich mit Ehre ziehen lassen. Sunt enim *stimuli* incitamenta, dicunturque *infigi animis*, quum adhibentur. Sic passim *infigere memoriae*, uel *animo*, *praecepta*. J. 48) Aetati suae conuenientes ac proprios. J. 49) Desiderare, sich darnach sehnen. B. Familiarius est Latinis prosae orationis auctoribus *suspirare ad aliquid*. Sine *Praepositione* poetae adhi-

ludis, exerciti, eminere aequalibus 50) labore dulcissimo contendant. Praeterea cum aetate sensim, II
 ueluti ex captiuitate, deducendi sunt, 51) ut et
 mitior maiestas parentum sit, 52) et illi etiam
 non subito, aut improuiso, libertatis incremen-
 to lasciuiant. 53) Suis etiam studiis 54) relin- 12
 quenda est pueritia, ne uideamur naturam argue-
 re, 55) quæ hanc aetatem imbecillem esse iussit,
 et

adhibent frequentius, ut Iuuenalis Satir. XI. v. 152.
suspirare matrem. 50) *Eminere aequalibus* labore dul-
 cissimo, est *superare, anteire aequales* labore, qui est
 dulcissimus ratione utilitatis ac gloriae consequen-
 tis. B. Usitatus Latini uerbum *eminere*, quando
 praestantiam uirtutis significant, addito ad perso-
 nam *in*, uel *inter*, stipant, ut in illo Ciceronis: *Inter*
omnes dicendi gloria eminebat Demosthenes. Quodsi
 molis notanda sit praestantia, rem superatam fere
quarto Casu, uel adiecta uocula *ex* pronunciant.
Barclaius tamèn uidetur in mente habuisse illud
 Ciceronis libr. III. Quaest. Tusc. *Altitudo animi maxi-*
me eminet contemnendis doloribus. 51) Wenn sie nun
 ein wenig älter werden, und zu mehrern Berstande
 kommen, soll man ihnen etwas mehr Freyheit gön-
 nen. B. 52) Vt parentes remittant aliquid a prio-
 ri seueritate et grauitate. B. 53) Sed ita, ne pueri
 lasciui, aut petulantes, euadant, cum sentiunt, plus
 sibi concedi libertatis. B. *Lasciuire miles* dicitur
 apud Tacitum Annal. libr. I. cap. XVI. *cum luxum et*
otium cupit, disciplinam et laborem aspernatur. 54) Con-
 uenientibus aetati suae, non iis, quae captum et in-
 genia puerorum superant, iisque ob difficultatem
 et obscuritatem molesta sunt. B. J. 55) Damit es
 nicht das Ansehen gewinne, als wolten wir die Natur
 straffen, und tadeln, daß sie das kindische Alter nicht
 zu höhern Dingen geschickt gemachet, B. Ita Taci-

et intempestiva 56) semente sapientiae nondum
 13 praeparatum ingenium corrumpamus. Sit illis
 innoxia lasciuiendi 57) uenia, studium littera-
 rum magis ad mutationem ludi, quam ad fasti-
 dium, 58) minusque supplicii ex supercilio pa-
 rentum, quam timoris, 59) fruantur denique ad-
 huc miserantis naturae indulgentia, 60) nec an-
 te

aus Annal. libr. I, cap. LXXII. *Facta arguebantur, dicta
 impune erant.* 56) Quam capere puerilis aetas per
 imbecillitatem animi nequeat, nondum praeparato
 agro similis. J. Cicero de Nat. Deor. libr. III.
Sementem malorum a Diis esse factam, et ad Attic.
 libr. VIII. ep. VII. *in agro Sabino sementem fieri pro-
 scriptionis dixit.* 57) Libertas ludendi, quae sine
 damno cuiusquam sit. *Lasciuire* hic est *ioculariter
 se gerere*, lustig seyn, springen und spielen wie die
 Kälber. Ita Cicero de Diuinat. libr. I. et Plinius
 libr. IX. ep. XXXIII *lasciuiam piscium uocauit*, wenn
 sie in die Höhe springen. Huc pertinet illud Virgilio
 Ecloga III. v. 64. *Malo me Galatea petit, lasciuia puel-
 la.* B. 58) Ita instituenda sunt studiorum ac ludi
 tempora, ut alterum cum altero mutetur. Man
 soll sie zur Schule halten mehr darzu, daß sie nicht im-
 mer spielen, als daß man sie wolte zum Studiren
 verdrießlich machen. Daher, wenn sie eine Zeit
 lang studiret haben, und man mercket, daß sie es
 fast überdrüssig, soll man ihnen ein zuläßiges Spiel
 vergönnen. B. 59) Ex uultu seuro, et fronte ca-
 perata, parentum plus timoris colligant, quam poe-
 nae, discantque ita reuereri parentum uultum ac nu-
 tum, ne opus sit uerberibus, daß sie nicht gleich meyn-
 en, der Prügel liege ihnen auf den Nacken, wenn die
 Eltern ihnen ein sauer Gesichte machen, und doch da-
 für sich scheuen, und ablassen. J. 60) Fruantur ad-
 huc naturae beneficio, quae uidetur imbecillitatis
 eorum

te humanarum mentium supplicia, 61) quam meruerint, tolerant, nisi forte putamus, in leuibus malis esse, 62) cum pueri a ludo in totum 63) prohibentur, omnemque strepitum fascium cum illius Stolonis 64) coniuge exhorrent, et sapientiae, quam nondum capiunt, acerba documenta, 65) tanquam mimum, 66) aut exhibent, aut reuoluunt 67)

Qui

eorum misereri. Sie mögen immer noch der guten Tage genießen, da man ihre Schwachheiten mitleidig pflegt zu überschén. J. 61) Terrorem et formidinem, quae pessime excruciant animas hominum. Non autem uidentur mereri illa supplicia, dum per imprudentiam puerilem sine malitia peccant. B. J. 62) *Numerandum* subintellige. B. 63) *In totum* Celsi uox ac Columellae fere propria pro *omnino*. 64) L. Stolonis, ciuis Romani, coniux, quum forte lictor pulsasset fores mariti, uehementer exhorruit. conf. Livius libr. VI. cap. XXXIII. et Florus libr. I. cap. XXVI. B. J. 65) *Acerba documenta sapientiae* seriam, grauem, et occupatam assidue, uitam uocat, quae est illa sapientia, quam nondum capit puerili aetas. Est enim acerbum proprie crudum, was noch nicht reiff ist. Vnde *acerba documenta sapientiae* sunt *intempestiua, immatura, et aliena a puerili aetate*. Assuefacere animum, ut ludos, iocos, uoluptates, contemnat prae utili negotio et opere, opus uiri est, in puerilem haud cadit aetatem, quippe quae sui est impotens, et ratione uti nondum didicit. Quare cum ludo puer, iocoque, prohibetur, et occupatur assidue studiis, speciem quidem sapientiae hac seuera ratione uiuendi exhibet, sapiens tamen ipse non est. Neque enim id aetas illa capit. B. 66) Est itaque similis mimo uel histrioni, qui regis, uel alterius, personam agit, nec is tamen uere est. B. 67) *Exhibere mimum est*, quod *actitare mimum* dixit

Tacitus

- 15 Qui sensus est ad miserias acerrimus, 68) in hanc
 16 aetatem cadit, dum tenerae mentes nec timorem
 regere 69) possunt, et peius de incognitis ma-
 17 lis 70) iudicant. Ac ut uiri, quos fortuna in-
 gentibus malis fregit, quam 71) capaces animos
 habent, totos implent suarum miseriarum con-
 templatatione atque sensu, sic et in pueris, dum
 incidit, quod miserrime expauescunt, omnis uis
 17 timendi, dolendique, consumitur. 72) Interroga-
 tus,

Tacitus Hist. libr. III. cap. LXII. *reuoluere mimum* est *referre in theatrum, exhibere seu actitare iterum*. Est enim *exhibere hominem*, persönlich dar, oder vor Augen stellen. Ciceroni in Verrem orat. VII. *Reuoluere* autem idem ac *referre* in illo Ciceronis: *eodem reuolui* libr. I. Tusc. Quaest. et apud Tacitum Hist. libr. III. cap. XXVI. *reuolui ad memoriam coniugii*. 68) Imprudens timor. J. Cicero pro A. Cluertio: *Homo ad efficiendum acerrimus*, et *sensum uidendi uocat acerrimum* de Orat. libr. II. Itaque *sensus ad miserias acerrimus*, est ein so empfindliches Gemüthe, daß auch durch das geringste kan in Angst und Schrecken gesetzt werden. 69) Pueri destituuntur facultate iudicandi de rebus timendis. Itaque quum pessima semper a natura timeamus, non temperant sibi satis a timore nimio. J. Plinius libr. X. epist. LXXXVII. *dixit regere cunctationem alicuius*, et ep. CXVIII. *regere dubitationem*. Tacitus Annal. libr. VI. cap. L. *regere ualitudines principis*. Cicero pro M. Coelio: *Versare naturam suam, et regere ad tempus, atque huc et illuc torquere ac flectere*. *Regere timorem* igitur est *moderari, temperare*. 70) Quorum nullam adhuc experientiam habent. J. 71) So viel nur ihre Gemüther fassen können. *Quam* notat modum rei, ut in illo Ausonii ad Gratianum Grat. Act. pro Cons. *Per totum, quam longus est, locum Illyrici*. 72) Ita atteritur,

tus, qui praedones, laqueum minitantes, euaserat, 73) quo animo expectasset mortem? quo, inquit, olim puer flagrum expati. Sed et illa in pueris perpetui metus acerbitas succum absorbet, quem natura ad laxandos corporis artus, et incrementa adolescentiae, exundare 74) uoluerat. Non enim suam uim uentriculus habet, euocato ad laborantis cerebri praesidium igne, 75) neque actu laetitiae diffunditur sanguinis impetus, qui omni interpellatione tristitiae marcescit. 76) Ita haec ingenia

ritur, ut obstupescant pueri, et omnem sensum metus amittant. B. Sic Tacitus Hist. libr. III. cap. XXIII. *ignominiam consumere*, id est, *omnem ignominiae sensum perdere*, et Curtius libr. VI. cap. VIII. *miseritordiam consumere*, id est, *sensum omnem misericordiae amittere*. Cicer. libr. XV. epist. XXI. Famil. *Ante, quam ad me ueniatur, risus omnis paene consumitur.* 73) Sic *euadere amnem*. Tacitus Annal. libr. XII. cap. XXXV. *grauem casum euadere*, libr. XIII. cap. VI. Ciceroni, Liiuo, Quintiliano, aliis, familiarius est *euadere ab hoste, ex manibus hostium, e periculo*. 74) Succus ille *chylus* est, liquor ex concoctis in uentriculo cibus, qui, dum in sanguinem conuertitur, corpus alit, incrementa largitur membris, ut ampliora fiant ac robustiora. *Exundare* idem ac *exuberare, copiose adesse*. Ita Quintilianus Dial. cap. XXX. *omnium rerum scientia exundare et exuberare*. B. 75) Calore naturali, quo ad concoquendos cibos opus habet uentriculus, euocato in auxilium cerebri ex metu frigescentis. J. 76) Impetus sanguinis, quem *circulationem* uulgo dicunt, metu languescit, laetitia contra diffunditur ac promouetur. Qui semper timet, sensu laetitiae afficitur nullo, qui tamen sensus quo acrior est, hoc magis mouet, impellitque, sanguinem. *Aetus hic motus est,*

ingenia inter aegrae custodiae 77) uincula, uel ter-
 titis, uel exhaustis, uiribus, sic subsistunt, 78) ut,
 qui supra pueros 79) sapuerant, postea infra de-
 19 decus uirilil prudentiae delirent. 80) Equis certe,
 iuuenisque, in primorum annorum libertate in-
 curiosos impetus effundere 81) concedimus, ne
 tunc

est, seu impulsus. B. 77) *Aegra custodia* dicitur
 disciplina rigidior, quia corporis animique aegritu-
 dinem inducit. Quod fit, wenn die Knaben stets
 über den Büchern liegen müssen, auch öfters geschla-
 gen werden. B. *Vincula* autem sunt, was einem Eins-
 halt thun, und gewisse Schranken setzen kan. Sic
 Liuius libr. II. cap. LVIII. *Sine tribunitiis uinculus erat*
militia. 78) *Sieverbutten* also. Est enim *subsistere*
 stille stehen, nicht von der Stelle kommen, ut in illo
 Ciceronis pro Milone: *Miloni subsistendum atque ex-*
pectandum fuit, et Plinii libr. XII. cap. XXV. *Histor.*
Natur. Proceritas balsami subsistit intra bina cubita.
 79) Qui doctiores antea uisi sunt, quam uulgo so-
 lent pueri. J. *Supra pueros sapere,* id est, supra
 captum aetatemque puerorum. Sic Cicero de Nat.
 Deor. libr. II. *ratio recta constansque, quae supra ho-*
minem putanda est. J. 80) Virorum propria est
 prudentia. Itaque *infra decus prudentiae delirare* est
 agere insipientius, quam uirilem aetatem deceat B.
 81) *Incuriosus,* pro *expers curae, remissior.* Taciti, Pli-
 nii, Suetonii, Liuiique, uox, quae opponitur acri.
 Sic Tacitus Annal. libr. VI. cap. XVII. *acribus iniitiis,*
incurioso fine, id est, *remissione.* Idem *incuriosos*
militēs, Hist. libr. II. cap. LXXXVIII. uocauit *lasci-*
uientes, et incuriosas uigilias, remissius custodiam ca-
 strorum agentes, et Othonem *incuriose pueritiam egisse,*
adoleſcentiam petulanter, scripsit, Hist. libr. I. cap.
 XIII. *Incuriosi igitur impetus equorum ac iuuenorum*
sunt lasciuī, petulantes, nihilque ueriti periculorum quae
 ex

tunc primum robur enascens 82) timeat ad uin-
 cula accedere. Adeo caecae mentes, 83) quod
 in ceteris animantibus uidemus, in nostris pigno-
 ribus 84) aut negligimus, aut nescimus! Neque 20
 tamen in infinita libertate prima haec aetas di-
 mittenda est. Sit illis mediocris terror supplicii,
 summa parentum reuerentia, et semper, quantum
 sibi liceat, ignorent. Nam si procax est alicuius
 pueritia, nimiaque ferocia 85) exuberat, tunc fa-
 cessant lenitatis ista praecepta, tumorque, na-
 turae

ex lasciuia oriri possint, wenn die jungen Züßen und
 Kälber im Felde muthig, und gleichsam ohne Sorgen,
 herum springen. *Effundere impetus incuriosos*, est id,
 quod patrio sermone dicimus, daß Kälbgen recht
 austreiben, si de hominibus dixeris. Dicimus au-
 tem *effundere impetus*, sicut *effundere fortunas, honores,*
patrimonium, sumtus, quod est *stae fructu inconsulteque*
perdere. 82) Daß sie nicht, ehe sie noch recht erstar-
 cken, einen Scheu vor dem Zügel, Hülffter, Kommet,
 Joch, und Zuge, bekommen. J. 83) Nos improvi-
 di, nihilque sapientes. J. 84) Liberis. *Pignora*
pro liberis dixit Quintilianus libr. VI. cap. I. Tacit-
 us Annal. libr. XII. cap. XII. libr. XV. cap. XXXVI.
 libr. XVI. cap. XXVI. Liuius libr. II. cap. I. Id
 ideo, quod liberis, quasi pignoribus datis, coniun-
 guntur coniugum animi, et ad amorem obligan-
 tur. B. 85) Wenn ein Knabe hartnäckig, als zuver-
 wegen, frech und troßig ist. B. Sic *procax ante peri-*
culum manus, dicitur a Tacito Hist. libr. IV. cap. XX.
 der es zu grüne abbrach, gar zu feck wagete, vor der
 Schlacht. Calones et lixae licentia corrupti *proca-*
cissima ingenia dicti sunt ab eodem, Hist. libr. II:
 cap. LXXXVII. Idem Hist. libr. I. cap. LXVI. *fero-*
ces ante discrimen dixit, die, ehe es zum Dreffen kam,
 alles fressen wolten, frech und übermüthig thaten.
 86) Ma-

- turae uitio enascens, 86) quem saepe parentum lenitas ad ulceris maturitatem fouet 87) adhuc
 21 crudus ac facilis 88) exsecetur. Hoc modo lepida pueritia suae et parentum uoluptati relinquetur, 89) et, postquam expleuerit stultitiam innoxiarum cupiditatum, 90) ipsa aetas paulatim studia 91) mutabit, radicesque uirtutum 92) adolescent, quas ipsi iam non impetu, sed iudicio, 93) amabunt. Tunc afferent ad adolescentiam, et ad crepusculum prudentiae, 94) mentem

86) Malitia et proteruita, quae tanquam tumor noxius excrescunt. J. 87) Bis der Sache nicht weiter zu helfen siehet, und man es gehen lassen muß, wie es gehet. J. 88) Wenn das Gewächse, oder Ober-Bein, noch nicht verhärtet, und fest eingewachsen ist, sondern sich noch drucken und schieben läßt. Est enim *Allegoria* a tuberculis ad uitia ferocientis animi traducta. B. 89) Ita, ut perfrui possit aetatis puerilis oblectationibus, et parentibus uoluptati sit. J. 90) Wenn sie ausgefindert, oder das Maas kindischen Unverständes erfüllet hat. J. Ita Tacitus dixit Annal. libr. XV. cap. XV. *explere superbiam*, libr. XIII. cap. XLIII. *explere ultionem*, libr. XV. cap. LII. *explere odium*. 91) Animi proensiones, curas, contentiones. J. 92) Praecepta uirtutum pueris prima disciplina insita, *infixi gloriae stimuli animis* sentientibus, de quibus supra dixit. B. J. 93) Non motu quodam incondito et inordinato animi, a coactione orto, sed sua sponte, et propria electione, animique conuictione inducti. B. 94) Ad nascentem primum in animis nostris prudentiam. Elegans Metaphora a diluculo matutino, quod diem praecedit pleniorum, desumpta. B. J. *Crepusculum crepera*, id est, *dubia lux* est, siue matutina, siue uespertina, auctore

tem liberam, 95) placidamque, 96) quae ad illius lucis 97) pulchritudinem ui suae institutionis obuersa sit. 98) Sed ut omnis rectitudo 99) diuersis uitiis 100) oppugnatur, plus inter se, quam cum media uirtute, 1) luctantibus, ita, qui acerbos adhuc animos 2) uocant ad nimiam maturitatem studiorum, 3) non durius oportet accusari, quam ignaros uirium, quas natura eiusmodi aetati concessit. 4) Nam praeterquam, quod quibusdam est praecox ingenium, et curiae capax praetexta Papyrii, 5) est etiam a natura illis

23

24

lis

Varrone, Nonio, Isidoro, Seruio ad Aeneid. libr. II. p. 268. Huc illud Lucani pertinet: *Longa percussu nituere crepuscula Phoebos.* 95) Non seruili metu, sed sponte, agentem omnia. J. 96) Quietam, nulla solitudine aut formidine turbatam, nec ferocem B. 97) Prudentiae puta, cuius quoddam quasi crepusculum est in adolescentia. 98) Columella libr. VIII. cap. VII. *Obuerse ad hibernum solem componi apum domicilia debent.* Tacitus Annal. libr. IV. cap. LIII. *Obuersus ad matrem.* 99) Omnis uirtus, τὸ κατὰ φύσιν J. 100) Quorum alterum in defectu peccat, alterum in excessu. B. 1) Quam cum uirtute, quae in aurea mediocritate consistit. J. 2) Adhuc crudos, nondum aptos et maturos uirtuti et grauioribus studiis. J. Cicero de Prouinc. cons. cap. XXIII. *dixit impolitas et acerbas res pro imperfectis et immaturis relictis.* Nonius Marcellus cap. III. n. 41. *acerbum interpretatur praecoquum; et uirginem acerban, uiro immaturam.* 3) Ad studia grauiora, quae non, nisi maturae aetati, conueniunt. J. 4) Non grauioris criminis sunt accusandi, quam quod ignorent debiles admodum aetatis puerilis uires. J. 5) Papyrius, adhuc praetextatus,

lis annis dos sua 6) atque census, 7) uis scilicet
capacis facilisque memoriae, quae in pueris sum-
ma est, et, quicquid iis temporibus acceperit,
pertinaci felicitate seruatura, sed crescentibus
sensim annis hebescit, instar roris ad nostrorum
corporum salubritatem eximii, qui in feruenti-
bus plagis ilicibus inhaerens, nisi excipitur pri-
ma luce, ad surgentis Solis radios exspirat. 8)

Multis

tus, id est, puer, propter praecocem sapientiam
admissus est in curiam. Quam historiam descri-
bit Gellius Noct. Att. libr. I. cap. XXIII. et Macro-
bius Saturnal. libr. I. cap. VI. *Praetexta* uestis Ro-
mana, purpureis plagis praetexta, qua senatores ho-
noris causa, ut dignoscerentur ab aliis, filii autem
eorum, boni ominis causa, ad annum aetatis deci-
mum septimum utebantur. Post annum decimum
septimum ponebatur praetexta, sumebatur toga.
B. J. 6) Plinius Hist. Nat. libr. VIII. cap. XXXV.
de margaritis ait: *Dos omnis in candore, magnitudi-
ne, orbe, laetore, pondere.* Vopiscus in Aurelio cap.
XLV. *Dos prima Imperatorum clementia.* Ita dos est
*praestantia, pretium, aestimatio, Vorzug, sonderbarer
Werth und Eigenschaft.* 7) Diuitiae, opes, facul-
tates. Modus patrimonii, aut opum, quo Roma-
ni ciues discernabantur certis ordinibus, *census* di-
cebatur. Hinc *census senatorius* tantum faculta-
tum, quantum ad tuendum decus senatoriae di-
gnitatis, *census equestris*, quantum ad sustinendos
sumtus equestris ordinis, *census plebeius*, quantum
satis erat ius ciuitatis adeptis, appellatus est. Pro-
inde mens Barclaii haec est: *Es hat auch die zarte
Jugend einen besondern Vorzug hierinnen vor and-
ern Aeltern.* 8) *Manna* in Africa, et regionibus
ad orientem solem sitis, nisi ante solis ortum col-
ligatur, calore orti solis liquescit ac diffluit. conf.

Sal-

Multis idē sermonibus, mox uberi historiarum 25
 lectione, 9) dum licet, serendus est ille cam-
 pus, 10) ut nec cogitantes pueri bonā 11) con-
 cipiant, 12) deinde uel cum inuitis adolitura. 13)
 Linguarum quoque uarietas, quae tot uigiliis no- 26
 bis constat, surgentibus ad pueritiam 14) infan-
 tibus per colloquentium commercium 15) pul-
 chre

Salmasij Comment. de Manna. B. J. 9) Omnis enim narratio delectat, tametsi fabulosa sit. Ca- uendum tamen, nequid ipsis, praeter historias ueras, fabulasque utiles, et apologos eruditos, nar- retur. Ab anilibus et insipidis fabulis plane ab- stinendum est. Confer. Barclaius Part. I. Satir. et Vossius de Art. Hist. libr. I. cap. III. B. J. 10) In- genium puerorum. B. Cicero Tusc. Quaest. libr. II. *Philosophia praeparat animos ad satius accipiendos.* 11) Semina, praecepta, ex Historiarum lectione. Nam illud est in cognitione rerum praecipue salutare ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri po- sita monumento intueri, inde tibi, tuaeque reipublicae, quod imitare, capias, inde foedum inceptu, foedum exitu, quod uites, Liuius Praef. Hist. B. 12) Sic Cicero de Nat. Deor. libr. II. *Quae terra concipiat semina; et iterum: Semen si inciderit in concipientem comprehendentemque naturam.* 13) Quae bona cum pueris, etiam contra eorum uoluntatem, succrescent. J. 14) Incipit pueritia, ex Jctorum sententia, ab anno octauo, quo desinit infantia. B. *Surgentes iuuenum ad magna animos,* dixit Petronius Satir. 15) Tale exemplum habemus in Roberto Gentili, Jcti filio, qui puer septem annorum calluit Gallicam, Italicam, Anglicam, linguam, et totum ferme Virgilium te- nuit. Pater enim tum in Gallia habitabat, ma- ter ex Anglia erat. Hoc ipse pater Albericus testatur de eo in Comment. Variar. Lect. Virg.

- chre accedet. Haec 16) scilicet minimi laboris opera, nulliusque iudicii, ubertim exequetur illa aetas, nec labori idonea, nec matura iudicio.
- 27 Quod si arescere siuerimus facilem humentemque 17) memoriam, erunt longo laboris fastidio quaerenda eadem, quae tunc melius, et absque
- 28 nausea, habuissemus. Nam quid miserius, quam hoc tempus, quod, prudentiae 18) idoneum, nobis in uirili aetate conceditur, licet breue, nec iam tot scientiis artibusque 19) sufficiens, in his etiam saepe consumi, quae uacua 20) pueritia, si eam excoluisses, ita in recessus memoriae, ut
- 29 in penariae cellae latebras, condidisset? 21) Sunt autem

cap. XVIII B. Nouimus etiam, Helmstadiensem Theologum, Fridericum Vlricum Calixtum, inde ab infantia sua assuetum fuisse Latino sermoni. J. 16) Sermonum auscultationem, historiarum lectionem, colloquia, quae nec operam multam, nec iudicium exactius, requirunt, adeoque aetati puerili maxime accommoda sunt studia. J. 17) Ex humiditate cerebri, spirituumque, facilitas est memoriae, quae arescit, nisi exercita fuerit memoria. B. J. 18) Rebus prudenter agendis. J. 19) Linguis, historiae, et aliis, quae a pueris addisci possunt. J. 20) Curis scilicet, et agendi necessitate, quae in uirilem aetatem cadit. Sic Cicero de Leg. libr. I. *Quoniam uacui sumus*; et passim alibi: *Vacua mens, uacuus animus*. Tacitus Hist. libr. I. cap. LXXX. *Quo magis uacuos iussa exequeretur*. Idem Hist. libr. III. cap. XVII. uacuos opponit *occupatis*. 21) *Condere*, etwas aufheben, verwahren, contrarium eius *promere*, heraus nehmen. B. Cicero in Verrem libr. V. *Condi in carcerem, imperauit*. Frequentius tamen cum sexto casu: *Condere in animis*,
in

autem in eiusmodi quoque annis quaedam omina crescentium vitiorum, aut futurae uirtutis, moliente iam natura, 22) aptum unicuique indoli fundamentum. Adhuc Cyrus, 23) qui Persarum imperium condidit, pastore genitus credebatur, cum in eo emicuit animus, 24) quo deinde toti paene orienti iugum imposuit. Puer cum parium annorum coetu ludebat; rex sorte ludendi a iocantibus factus, uere 25) ius regium in sodales exercuit, contumaces uerberibus cecidit, sat superque 26) idonea maiestate. Res ad Astyagem delata est ab eorum parentibus, quos Cyrus uerberauerat, et is iussit Cyrum ad se perducere, qui ad solii, tiaraeque, 27) conspectum non uili, 28) aut

*in caussis, in aerario, in sepulchro, passim. Conditifru-
ctus, qui iacent in tenebris, et seruantur, dicuntur
a Cicerone in Bruto. Recessus autem et latebras ani-
mi Cicero pro M. Marcello dixit esse, ut Barclaius
memoriae. 22) Indicia. J. Die Natur ist alsdenn
schon mit Einrichtung der Gemüths-Art beschäftig-
get. J. Tacitus Hist. libr. II. cap. XL. Moliri uallum.
23) Hanc de Cyro historiam auctor noster ex Hero-
doti libr. I. et Justini libr. I. cap. V. desumpsit. Ita
et Romulus pastoris filius uulgo credebatur, teste
Liuio libr. I. cap. III. 24) Ita Cicero libr. V. in
Verrem: Ex toto ore crudelitas emicabat. 25) Re
ipsa, im rechten Ernst. J. 26) Ita, ut regiam ma-
iestatem, licet puer, plene exerceat, ac plus paene,
quam aequum esset. J. Cicero de Nat. Deor. libr.
II. libr. I. Tusc. Quaest. libr. XVI. Ep. VI. ad Atti-
cum, et pro Quint. Rufo: Satis superque dixit.
27) Diadema regium. J. 28) Plebeio et humili.
Humiles enim, et seruilis animi homines conspec-
tum*

aut puerili, timore emarcuit. 29) Regem se aiebat a pueris constitutum, et, quod regium esset, egisse. Hinc maiora suspicatus Astyages, quam quae praesens pueri fortuna iubebat, in illius genus, et parentes, quaesivit, 30) mox suum ex filia nepotem agnouit. Cato autem, qui a fatali sibi Utica nomen traxit, 31) paulo supra infantiam 32) erat, cum legati Latinorum, suae genti ius ciuitatis oraturi, Romam perueniunt, adeuntque Liuium Drusum, Catonis patrum, 33) apud quem ipse educabatur. Hunc puerum cum legati per iocum rogassent, ecquid se iuuare apud patrum

ctum regis fugiebant. B. 29) Elanguit terrore, metu prostratus est. J. Petronius Satir. *marcere capitibus* dixit eos, qui somno oppressi nictant. 30) Ita Cicero pro Sext. Rufo. *In dominos quaeri de seruis, iniquum est*; et pro Milone: *Maiores in dominum de seruo quaeri noluerunt*; et pro Deiotaro: *De seruis in dominum, ne tormentis quidem quaeri licet*. Itaque *quaerere* idem est ac *inquirere*. 31) Cato Uticensis. Utica Africae urbs, ubi Cato se interfecit, ne Caesari se dedere cogeretur. Erat hic Cato Stoicus, quorum dogma erat: *Tam diu tenenda est sapientia uita, quam diu teneri cum sapientia potest*. Historiam, quam recenset Barclaius hic, describit Valerius M. libr. III. cap. I. fusius uero Plutarchus in Vita huius Catonis. Muretus plura exempla, e quibus de futurae aetatis statu conici potuit, collegit libr. XIII. Variar. Lect. cap. IX. B. 32) Puer octo annorum B. 33) Auunculum Catonis uocat Valerius M. libr. III. cap. I. idque uere. Itaque aut memoria lapsus Barclaius est, aut uoce *patru* improprie usus, ut solent nonnunquam Juris Consulti. B. J.

patrum precibus uellet? 34) haesit immotus, 35) eos etiam acri uultu perstringens. 36) Et ipsi tantulae aetatis contumaciam 37) admirati, in experimentum indolis 38) ulterius blanditias, moxque minas, ingerunt, uerbum extorquent, tandemque correptum 39) extra altioris triclinij 40) fenestram, ut in terram proiecturi, aliquandiu uersant. Sed is, timere dedignatus, 41) peius quoque supercilium arctauit, 42) tanquam in seuerae rigiditatis auspiciam, qua ipse deinde tota uita in-

horruit.

34) Ob er ihnen nicht ein gut Wort bey seinem Vetter verleihen wolte. B. 35) De loco se non mouit. J. Inexorabilem se praebuit. B. Er stunde wie ein Stock, war nicht von der Stelle zu bringen. 36) Contemplans truci uultu. Er hat ihnen ein sauer Gesicht gemacht. J. Cicero pro Sylla: *Nemo me unquam uel tenuissima suspicione perstrinxit.* Idem pro Plancio: *Voluntatem eius asperioribus facetiis perstrinxit;* pro P. Sextio: *Vocis libertate perstringere,* pro Leg. Agrar. contra Rullum: *Aratro solum perstringere;* et Philipp. II. *Vomere aratri perstringere.* 37) Nimitiam illam constantiam puelli. B. 38) Vt hoc modo experirentur indolem eius. B. 39) Arreptum, apprehensum, manibusque sublatum. J. 40) *Triclinium* proprie lectum discubitorium significat. Veteres enim non assidebant mensae, sed accumbabant in lectis, qui ita comparati erant, ut ternos conuiuas singuli comprehendere possent. Indo dicebantur *triclinia*, a *τρεις* et *κλινω*. Deinde et conclauiam illam, quibus coenabatur, dicta sunt *triclinia*, Speise-Saal, Tafel-Gemach, Eß-Stube. Atque ita hoc loco usurpatur. 41) Infra dignitatem suam dicens timere, aut timorem ullum prodere. J. 42) Er hat noch ernsthafter und saurer ausgesehen. B.

- 34 horruit. 43) Errant tamen haud raro, qui ex puerorum moribus temere 44) de futurorum affectuum ratione coniiciunt. Nam oportet graue esse indicium, 45) et supra illius aetatis leuitatem pertinax, 46) quod sit efficacis argumenti ad motus venturorum et flexilium annorum deprehendendos. 47) Unum est, quod uix fallit praesagium, scilicet lacrymarum profuse excidentium facilitas. Qui enim ad primum percussae mentis ictum ueris gemitibus madent, 48) sunt illi naturae mollioris, et ad humanitatem amoremque 36) compositae. Alios uideas magnis quidem clamoribus, et simulantibus fletum, siccos tamen oculos inter parentum minas et uerbera tenere. Feri isti plerumque, si adoleuerint, aut certe in opacis pectoribus 49) nec teneros affectus, nec iustos

43) Horribilis fuit. Ita Liuius libr. VIII. cap. VIII. *Haud secus, quam uallo septa inhorreret acies.* Sic Petronius Satir. *inhorruit mare.* 44) *Schlechterdings, ohne gnugsamen Grund, ohne andere tüchtige Ursache. J.* 45) *Multis magnisque rationibus subnixum. Leuitatis enim est, sine ratione aliquid agere. B.* 46) *Sunt pueri natura leues, animique mobilis. Quodsi rei insistant constantius, haud iniuria uidentur omen prodere studii, in quod natura feruntur. B. J.* 47) *Ex quo uere et efficaciter concludi possit ac colligi, in quae studia, et in quos animi affectus, procliuiiores futuri sint pueri adultiori, qua flecti adhuc animi possunt, aetate. B. J.* 48) *Veras lacrimas profundunt cum gemitibus non simulatis. J.* 49) *In verdüsterten Herzen. Opacus enim, Festo auctore, umbrosus est. Sunt igitur opaca pectora quaedam quasi nebula et caliginis obducta,*

iustos etiam timores, admissuri. In adolescen- 37
 tiam deinde productos, primamque iuuentutem,
 ipse impetus sanguinis, uiresque iam se nimis co-
 gnoscentes, 50) prorsus immutant, et animum
 abripiunt per inconsultae fiduciae ac securitatis
 aestus. 51) Tunc primum idonea deliciis 52) 38
 aetas est, nec plus de uoluptatum sensu gaudet,
 quam quod illas audeat impune experiri. 53) In
 posterum consulere 54) ideo nesciunt, quia ad-
 huc crudae uires 55) non reputant se obnoxias

esse

cta, quo minus perspicui possint, adeoque *animi, in*
quibus recessus esse et latebras, dixit Cicero pro M.
 Marcello, *Hämisch, tückisch*, B. J. 50) Iam sui ro-
 boris sibi consciae, quum iam cognoscant, quan-
 tum possint et ualeant. B. 51) *Confidentes* sunt
 adolescentes ex conscientia uirium; *securi* sunt,
 quia pauca sunt experti. Inde uires sunt *incon-*
sultae ac temerariae, quae nulla ratione nituntur,
 nec regere se possunt. *Aestus* proprie sunt *impetus*
fluctuum maris, wenn die Wellen des Meeres heftig
 heraus schlagen und antreiben. B. 52) Voluptati-
 bus. J. Sic Cicero pro Muraena: *Multarum deli-*
ciarum comes est extrema saltatio, et pro C. Rabirio
 Posthumo: *Deliciarum causa et uoluptatis*. 53) Nihil
 amplius sentit de uoluptatibus, quod gratum sit,
 quam spem, se illis perfrui impune posse. Nam
 misera et acerba uoluptas est, a qua degustanda
 metu poenae absterretur, uel, e qua degustata do-
 lores animi, famaeque, aut uoletudinis, iacturam,
 poenas denique, percipit. J. 54) Sic Cicero *in po-*
sterum prospicere, in posterum prouidere, pro Muraena,
 et contra Rullum 55) immaturae, ut *cruda studia* in
 Petronii Satir. quae iustam maturitatem, solidae-
 que perfectionis, quem requiras, gradum non sunt

esse fortunae, 56) et praeterea laetarum rerum
 species 57) tunc animos ita implent, ut seueriori
 prudentiae, 58) quae primo aspectu molesta est,
 39 in iis nihil uacet. 59) Et tunc quidem, iam non
 uano, aut dissimulato, impetu, sua quemque na-
 tura in studia abripit, ad quae potissimum factus
 40 est. Nam quos ad uilia artificia ignobilis indo-
 les ducit, ii destinatam sibi artem, monstrantibus
 fati, 60) agnoscunt, tum quibus potior milita-
 ris disciplina, 61) tum quos ingenii uigor 62) si-
 ue Musis, siue negotiis 63) dicauit, omnis de-
 nique species 64) animorum in suam tri-
 bum

assecuta. 56) Denken nicht, daß ihnen ein Unfall
 begegnen könne. B. 57) Imagines, repraesentatio-
 nes, ideae. B. J. Cicero de Diuinat. libr. II. *Nulla
 species cogitari potest, nisi pulsu imaginum.* in Verrem
 libr. V. *Nunquam species ipsi huiuscemodi multitudinis
 in oculis animoque uersata est.* 58) Quae id respicit,
 quod utile est, ac salutare. B. 59) Nullus locus
 sit. *Vacare de loco dixit Cicero ad Atticum libr.
 XIII. Ep. XI. Tota domus superior uacat;* et libr. XIII.
 Epist. L. *Villa ita completa militibus est, ut uix tricli-
 nium, ubi coenaturus ipse Caesar esset, uacaret.* 60)
 Naturam quasi uiam monstrante. Nam illa aptitu-
 do, quam naturam uocamus, a fato, hoc est, a pro-
 uidentia, et destinatione diuina, omnino est nobis
 insita. B. 61) *Multos castra iuuant, et lituo tubae per-
 mistus sonitus, bellaque matribus detestata,* Horatius
 libr. I. od. I. v. 23. seq. J. 62) Acies, Schärffe des
 Verstandes. J. 63) Siue liberalibus artibus, siue
 administrandae reipublicae. B. J. 64) Eine iede
 Art des Naturelles, oder der natürlichen Neigungen,
 iede Gemüths Art. Sic Tacitus libr. VI. Annal.
 cap. XXXV. *Variae bellantium species,* libr. XIII.
 cap.

bum 65) adoptatur, præeunte natura, quæ, nisi quendam impetum ac suauitatem 66) adiungeret huic utilitati laborum, quos præscribit, certe adolescentia inuentusque, uix ducta ratione, 67) nec durum aliquid in se audens, 68) paene cum uenia erraret. 69) Verum et in ipsa incuria eorum, qui omnino a labore ac officio recedunt, plerumque illa uis emicat ad se uocantis industriae, 70) ueluti herbarum semina per saxorum latera, 71) quæ nascentibus obstant, exili cacumine

cap. XVI. *Species carminum.* 65) *Tribus* proprie partes sunt, in quas distribuebatur populus B. Columella libr. III. cap. II. ad uineas, uitiumque sationem transtulit: *Inerticula*, inquit, *potest in secunda quasi tribu esse.* Itaque in suam tribum adoptari, est, diejenige Profession, und Lebens-Art ergreifen, worzu einen ieden sein Naturel trägt. 66) Wenn die Natur einem nicht einen Trieb und Lust zu der Profession, darzu sie uns geschickt gemacht, eingepflanzt hätte. J. 67) *Vix expendens rei magnitudinem et utilitatem.* J. Sic Cicero pro Sextio: *Officii rationem, non commodi*, dixit, *esse ducendam*; et ad Attic. libr. VIII. Epist. XV. *Duxi meam mecum rationem.* 68) Und will sich doch nicht gerne harte angreifen, noch ihr wehe thun. J. 69) *Vaga erraret per uarias artes et scientias, nec ulli certae rei daret constanter operam.* Man müste es ihr fast zu gute halten, wenn sie sich auf nichts gewisses legete. B. J. *Ita uagari et errare dicitur oratio*, wenn man bey keinem gewissen Vortrag bleibet, sondern das hundert in tausende herschwäzet, apud Ciceronem de Orat. perf. et libr. I. de Orat. 70) *Ad suam naturam animos reuocantis industriae.* B. 71) *Commissuras, fissuras*, zwischen den Fugen, und an den Seiten heraus, treiben

- mine enituntur, ut saltem se ostendant enecari. 72)
- 42) Siue enim ignauia adolescentes perdidit, siue
luxus, aut comessionum 73) insana dulcedo,
quoties, suis uoluptatibus, ludisque, lassati, rece-
dunt interdum ad aliquam laboris ac industriae
speciem, 74) cui perfunctorie incubant, et tan-
tum ad mutationem uoluptatis, 75) ad eam po-
tissimum partem diuertunt, 76) cui diligenter ex-
colendae idoneam mentem geniumque 77) acce-
43) perant. Adeo non potest in totum interire fa-
torum stimulus, 78) in certa munera unumquem-
44) que pulsantium. 79) Ut uero arbores, quae
multo,

treiben sie zarte Spigen. J. 72) Suffocari. B. 73)
Comessari proprie est foris a coena ire, a Graeco uo-
cabulo *κωμώζειν*. per uicos uagari animi gratia. Id
enim a coena faciebant, ut remitterent animum
post negotia diurna. Vide Scaligerum libr. I. de
Poët. cap. V. et Casaubonum de Satir. libr. I. cap.
III. B. *Insana* autem nimia et immodica cupi-
ditas est. Quicquid enim modum excedit, *insanum*
dicitur apud Latinos. Vide Plautum Trinummi. Act.
III. Scen. II. v. 47. et Mostell. Act. III. Scen. III. v. 5.
Cicero pro Milone, *insanas moles substructionum*
dixit, id est, ingentes, grandes. Hinc Varro de
L. L. libr. VI. Plautus, quum *VEHEMENTER* uel-
let dicere, dixit: *INSANE*, quod insani omnia fa-
cerent uehementer. B. 74) Nur zum Schein, ohne
rechten Vorsatz. J. 75) Nur zur Abwechslung. J.
76) A uia sua declinant, et quasi peregrini, hospi-
tesque, conferunt se. J. 77) Ingenium, Art und
Geschicklichkeit. J. 78) Naturae impulsus a Deo in-
situs. B. 79) Ad certa officia quemque incitan-
tium. B. Vt *pulsus armorum* pro *impulsu* apud Tacit.
libr.

multo, ac ualido, succo in inutiles ramos exuberant, 80) tandem, maturescente illa luxurie, 81) felicissimos prouentus alere possunt, ita iuuenis, nimio aestu exultantem, liberumque animum nactus, aliquando iusta, 82) et ad sapientiam sufficiente, moderatione residebit. 83) Quod si 45
iam ab ipsa adolescentia maturam, sobriamque, uim 84) sortiatur, certe languore inutili ante primam senectutem marcebit. 85) Sed hoc ma- 46
xime est 86) ad indicium futurae uirtutis, si ipse

libr. VI. cap. XXXV. Annal. *Sic pulsare pro impellere*, ut in illo Plinii, Hist. Nat. libr. VIII. cap. III. *Procellae pulsatae ex profundo belluas cum fluctibus uoluunt.* 80) Die aus-schießen, und allzubiele Sproßlinge treiben. J. 81) Wenn sich nun der übrige Saft verlohren. B. 82) *Iustum* dicitur, in quo nihil excedit, nihil deficit. Sic *iusta statura*, rechte Mannes-Länge, *iusta pocula*, Trinckgeschirre, die nicht allzu groß sind, *iustus triumphus*, ein Sieges-Einzug, wie ihn einer billig verdienet. B. 83) Metaphora a musto, seu uino nouo, desumta. Denn gleichwie sich der Most, wenn er lange genug gebrauset hat, endlich setzet; also lassen auch dergleichen junge hitzige Leute, wenn sie ausgeraset haben, endlich nach. Exemplum habemus in Themistocle, de quo Cornelius Nepos in uita eius cap. I. *Huius uitia ineuntis adolescentiae magnis postea sunt emendata uirtutibus, adeo, ut antefertur huic nemo, pauci pares putentur.* Videatur et Plutarchus in uita eiusdem. Hoc uero non semper fit, sed aliquando, ut auctor dicit. B. 84) Prudentiam B. 85) Velut matura ante tempus non perueniet ad senectutem, sed deficient in aetate uirili. B. J. Ita *marcere somno, uigiliis*, dixit Tacitus Annal. VI. cap. III. 86) Facit. J. Sic Terentius Heautont. Act.

ipse 87) inter cetera studiorum, aut affectuum, genera aliquid ualde uolet, id, quicquid est, nimio, ac ueluti praecipiti, feruore complectens. 88) Nam haec acris cupiditas saltem ostendit, illum uero, et per hoc laborioso, 89) impetu in sua studia posse ferri, sine qua indole nemo uirtutem uere colet, aut gloriae litabit. 90) Ceterum quamuis adolescentiae interdum sint ingrata senectutis consilia, tamen ipsa conscientia sapientiae, nondum in suis annis maturae, 91) nescio quid, de iis altum 92) sentit, qui, iam ante experti

Act. I. Scen. II. v. 33. *Ea sunt tamen ad uirtutem omnia.* Subintelligit Barclaius aptum, comparatum.

87) Adolescens. J. 88) Cupidius appetens. J. Ita Cicero passim *complecti amore, beneuolentia, amicitia, cura, diligentia, honoribus, beneficiis suis, aliquem.* 89)

Stabili, nec cito transituro. Non bene incipere, sed bene desinere, uirtutis est. Man siehet, daß ihn ein natürlicher Trieb ernstlich darzu bewege. B. J.

90) *Litare* olim dicebantur Diis, qui eos ita colebant, ut certi essent, se exauditos esse, et iam beneuolentiam et gratiam eorum impetrasse. B. Vnde *litare gloriae est cupere ac quaerere gloriam cum successu, uel consequi gloriam.* J.

Nonius Marcellus cap. V. *Inter sacrificare et litare hoc interest: Sacrificare est, ueniam petere, litare est, propitiare, ac uotum impetrare.* Macrobius Saturn. libr. III. cap. V. *Litare significat, sacrificio facto placare numen.* 91) Quia sciunt, senes praestare sapientia magna, cuius adolescentia capax non est. Weil ihnen ihr Herbe soget, es sey bey denen Alten, wegen vieler und langer Erfahrung, solche Weisheit, dergleichen bey jungen Leuten nicht zu finden. 92) Magnum, gloriosum. J.

Sic explicat Nonius Marcellus de Verb. Signif. cap.

experti iuuentutem, 93) per eam commeantibus
 iter ostendunt. Animus autem in hoc aetatis 48
 flore prima cupidine laudis ardet, impatiens con-
 tumeliarum, non diu eadem consilia probare,
 aut exequi facilis, 94) etiam plurimum sibi pla-
 cet, 95) nec satis 96) amicitias potest eligere,
 nec postea aduersus succrescens fastidium tueri.
 97) Quicquid autem subito mentis acumine in- 49
 ueniri, aut perfici, potest, non aptiores in morta-
 libus habes, quam in illo flexu, 98) annos. Ut
 uideatur pueritiae esse, 99) facta maiorum, uel
 dicta, indefessa memoria adipisci, 200) iuuentu-
 tis autem, et facere noua, et loqui, sequentis de-
 inde

cap. III. Cicero in Laelio : *Nihil altum, nihil magni-
 ficum ac diuinum suscipere possunt.* 93) Die auch jung
 gewesen sind. B. 94) Sic Tacitus Histor. libr. III.
 cap. XXXVIII. *Facilis corrumpi.* Statius Silu. libr. I.
 Silu. I. *Facilis saeuire.* Adolescentes mutabiles sunt
 in horas. Sie sind nicht leichtlich dargu zu bringen,
 daß sie lange bey einem Vorsatz beharren, oder dens
 selben ins Werck vollkömlich richteten. 95) Haec
 illa est adolescentum praua *Φιλαυτία*, et *δοκησι-
 σοφία*, falsa persuasio sapientiae. 96) Satis caute,
 satis circumspecte, satis prudenter. J. 97) Facile
 fastidiunt amicos adolescentes, siue praua aemula-
 tione incensi, siue moris dissimilis pertaesi. 98)
 Cicero libr. I. de Orat. et pro Coelio *flexum aetatis*
 dixit. Est autem ille *aetatis flexus*, quum se pueri-
 tia ad adolescentiam, adolescentia ad uirilem aeta-
 tem, uirilis aetas ad senectutem, inflectit. 99) No-
 ta propria, signum, character. J. 200) *Memoria*
adipisci dixit Barclaius, ad imitationem Ciceroniani
 illius libr. I. off. *Insidiis et malitia laudem adipisci*, et
 ad

50 inde aetatis se ex utrisque moderari. 1) Excipit
 iuuentutem stata aetas, 2) ac uirilis, media inter
 adolescentiae praecipitia, 3) pondusque senectutis.
 51 4) In hac 5) adeo cum animo corpus uiget, 6)
 ut tunc demum uere hominem esse credideris, da-
 tumque in illorum annorum gratiam, 7) quanta-
 cunque

ad Qu. Fratr. libr. I. Ep. I. *His studiis et artibus adepti sumus ea, quae consecuti sumus.* Sic Plautus in Trinummo Act. II. Scen. II. v. 88. *Ingenio adipisci sapientiam.* 1) Sic Cicero pro L. Corn. Balbo: *Sententiam aliquam ex reipublicae tempestate moderari.* Virilis igitur aetatis est, se ex dictis factisque maiorum moderari, hoc est, ita uitam instituire, ut praeclare a maioribus dicta et praecepta reuocemus ad animum, praeclare autem facta imitatione exprimere studeamus. 2) *Stata aetas lubricae* opponitur, et *incertae instabilique*, qualis iuuentus et pueritia est. Est enim *statum certo constitutum, firmum, consistens perpetuo certoque modo.* Sic Plinius libr. III. Epist. XXX. *Ter in die fons statis auctibus ac diminutionibus crescit decrescitque.* Dicitur autem *aetas uirilis stata*, quod ibi quasi consistant uires, nec crescant amplius. Das stehende Alter. Virgilius Eclog. III. v. 37. *Firmam aetatem* dixit, quod tum confirmatum sit corpus ac robur. B. J. 3) Praecipitantiam et uehementiam. Iuuenes enim, quia calidi sunt, uere sunt praecipites. Nam calor incitat mentem impellitque. B. 4) Tarditatem, grauitatem, lentorem. B. 5) Aetate uirili. J. 6) Robur corporis confirmatum est, iudicium maturuit, et experientia confirmatum est, nec affectuum uehementia turbatur, ut in iuuenili aetate. B. J. 7) Ut uideatur uita in gratiam aetatis uirilis data, quantacunque ea fuerit. Tum enim fere agit homo se digna, utilisque fit eius uita publice. Es mag nun einer so lange leben, als er will, lebt

cunquē est mortalibus uita. Hic ingens corporum, et animorum, mutatio. Vt ciborum plerumque ac uoluptatum alius tunc delectus, ita mores alii, et in nouum efformatae 8) cupiditates. Robustus 9) animus, et ueluti ab adolescentiae caligine emissus, 10) primum solet de antea actis erroribus atroci censura iudicare, 11) mirarique, se tam improuide potuisse peccare. Illinc statim utilis poenitentiae, et ruinas, quas iuuentus fecerat, 12) emendantis, sedulitas. 13) Opum, honorumque, praecipuus amor est, et, quasi nun-

lebet er doch nur eigentlich recht im männlichen Alter, da der Mensch zu seiner eigentlichen Reife kömmt, gut und nütze wird. B. J. 8) Cicero libr. II. in Verr. *Himera in muliebrem figuram habitumque formata.* At uocem *efformare*, nullius quippe probati auctoris testimonio commendatam, castae Latinitatis ciuitate exturbarunt Vossius de Vit. Lat. Ling. et Cellarius in Anti-Barb. 9) Maxime uigens. B. 10) Ignorantia, quae instar tenebrarum est, quibus mens obfusatur. B. Ita Cicero post redit. in Senat. *Ex superioris anni caligine et tenebris lucem in republica respicere coepistis;* et pro Cn. Plancio: *Vide nunc caliginem temporum illorum.* Est ergo *emitti ab adolescentiae caligine*, aus den unverständigen Jahren heraus kommen. Sic Tacitus Hist. libr. III. cap. XXIII. *dixit emissas a Magontiaco cohortes.* 11) Da pfleget man scharff zu examiniren, was man in der Jugend begangen. B. 12) *Damna*, quae is, qui iam uir est, fecit in senectute. B. *Ruina pro damno, iactura, calamitate* apud Tacitum Hist. libr. III. cap. XLII. libr. V. cap. XXV. *Facere ruinam* dixit Horatius libr. II. Satir. VIII. v. 54. seq. Cicero *ruinas edere* libr. I. de Leg. 13) Existit, sequitur. B.

nunquam de uita decessuri, ita auide ad illam
 56 subsidium, et ornamenta, quaerunt. 14) Simu-
 lare amicitias, 15) suisque desideriis imperare, 16)
 57 non alii magis sciunt. Veram quoque fortitu-
 dinem 17) habent, castigato 18) impetu, neque
 extincto, 19) quo ad iram, uindictamque, adole-
 58 scentia feruebat. 20) Tunc demum uis integra,
 21) solersque, 22) iudicii, in incitato torrente iuen-
 tutis, non fessi corporis aegritudine laborans. 23)
 Cauta

14) *Subsidium* sunt opes et diuitiae, ornamenta, honores, tituli. B. J. 15) *Sie suchen ihnen Freunde, durch welche sie können befördert werden.* B. 16) *Sciunt reprimere cupiditates suas, seu refracnare affectus, atque dissimulare, ne ultra modum agant.* B. 17) *Vera fortitudo inter audaciam ac timorem posita est. Non committit omnia fortunae, nec fertur impetu, sed timet, quantum licet sapienti, non tamen mortem, quum prodest ea pluribus.* B. 18) *Temperato.* B. *Sic Cicero libr. II. Tusc. Quaest. Non sedatus corporis, sed castigatus animi dolor. Et libr. V. In hoc me ipse castigo, i. e. refracno, contineo.* 19) *Sic Cicero de Orat. libr. I. Animorum motus inflammare, uel extinguere, et furorem extinguere, Philipp. VI.* 20) *Cicero de Prouinc. Cons. dixit Mithridaticos impetus, totumque Pontum, armatum, effervescentem in Asiam, atque irrumpentem, aegre repulsum. Virgilius Georg. libr. I. v. 471. Aetnam dixit Cyclo-
 pum efferuere in agros. Ita impetus iuuenilis feruet, seu effervesceit, in, uel ad iram et uindictam, die Jugend: Hiße treibet zu Zorn und Rachgier an.* 21) *Incorrupta, et sibi recte constans.* B. 22) *Acuta et subtilis.* B. 23) *Vis iudicii, quae, quod, licet corpus declassatum non esset, tamen impetu affectuum, uelut uehementis torrentis, abripiebatur in*
 iu-

Cauta illis uitia, 24) ac plerumque nec uirtutem 59
 sine praemio colunt. 25) Sed hanc denique pul- 60
 cherrimam uitae partem senectus, uelut aliquo
 aestu, 26) sensim inundans, sanguini primum, et
 mox ingenio, suum frigus insinuat. 27) Haec, 61
 diuersa 28) habitu, affectibus, moribusque, prio-
 rum annorum uirtutes partim auget, partim auer-
 tit in uitia. 28] Timiditas maxime insidet, 29) 62
 et aptam alioqui prudentiae sedem infestat. 30)
 Quip-

iuuentute, laborabat quasi aegritudine. J. *Torrens impetus* est Senecae Epist. XXIII. ad Lucil. et Quintiliano, libr. X. cap. VII. *Qui, se inani uerborum torrenti dare, dixit.* 24) Sciunt enim ea caute tegere, ac dissimulare. B. 25) Utilitatis quippe studiosi, ita, ut uelint uirtutem suam ornari praemiis. B. J. 26) Einem starck anlauffenden Wasser gleich. J. *Wie wenn die Fluth kömmet.* Est enim *aestus maris allabens, die Fluth, aestus dilabens uel relabens, die Ebbe,* Tacito Annal. libr. I. cap. LXX. libr. II. cap. XXIII. et libr. XIII. cap. XXXII. quem Cicero uocat *aestum accedentem et recedentem*, libr. II. de Nat. Deor. Idem *aestum consuetudinis, aestum gloriae adolescentibus insolitae, aestum ingenii* dixit, de Leg. libr. II. in Bruto, et de orator. libr. III. 27) *Insinuare* cum casu tertio est Plinii Panegy. cap. LXII. Ciceroni et aliis familiarius est *insinuare in causam, uel ad causam.* 28) Ab aetate uirili diuersa est habitu, (hoc est, figura oris ac corporis, qui significatus uocis est apud Ciceronem pro Coelio et in Bruto) affectibus, et moribus. J. 28] Quae fuerant uirtutes in uiris, in senibus fiunt uitia. Ita parsimonia degenerat in auaritiam, fortitudo in timiditatem. J. 29) Senes maxime sunt timidi. Ut enim audacia et praestantia animi est a calore, ita timiditas a frigore. Senes uero omnes frigidi sunt. B. 30) Prudentiam, C 2 quae

Quippe senes, hoc pectoris igne defecti, qui fortitudinem inspirat, 31) nec aliter, quam per sua, aliorumque, pericula in tantum aetatis prouecti, omnia solent nimis anxia cogitatione uersare, 32) tam quae ipsi effugere, quam quae alios perdiderunt. Hinc illa uis consilii, atque prudentiae, 63 quae maximam senectutis dotem facit, 33) saepissime nimio pauore corrumpitur, dum omnia, etiam tuta, circumspicit, mauultque interdum malo otio 34) uulnera tegi, 35) quam in periculum uenire

quae maxime in senibus, longo rerum usu et experientia edoctis, locum habet, corrumpit plerumque timor. B. 31) *Calore*, qui accendit mentem, ut ira nascatur, quae stimulus est ad fortitudinem. B. 32) Hinc et inde considerare ac perpendere, *hin und her bedencken*. Metaphora desumpta a cibus, qui in culina uertuntur saepius. Plautus in *Asinar.* Act. I. Scen. III. v. 78. Horatius libr. II. *Satir.* V. v. 71. Sic Cicero libro de *Orat.* ad Brut. dixit: *Versare saepe multis modis eandem rem.* 33) Efficit proprium quasi senectutis bonum, et characterem. *Die Klugheit, welche des Alters größte Zierde und Borzug ausmachet.* J. Sic Celsus Praef. libr. I. *Quid secundam, quid aduersam ualitudinem faciat.* 34) Inutili et noxio, wenn man in Unglück kommen ist, und stille sitzt, und sich nicht viel bekümmert, oder bemühet, wieder daraus zu kommen. B. *Malum otium dulci et honesto, quod Plinius libr. I. Ep. VIII. cauit, opponitur, idemque, quod turpe, illiberale, inhonestum, inglorium, adeoque perniciosum est.* Sic Tacitus *Annal.* libr. III. cap. LXVII. *in luxum et malum otium resolutus.* 35) Calamitates et mala, quae incidunt. B. Sic Cicero pro C. Rabino *domestica uulnera*, et *Philipp. II. Reipublicae uulnera.* *Tegere autem uulnera malo*

uenire medicinae. 36) Felix ille cunctator, 37) 64
 qui furentem 38) Hannibalem uallo castrorum,
 uelut clypeo, a pernicie Italiae submouerat, 39)
 ille Fabius, paene imperii, urbisque, assertor, 40)
 quid abfuit, quin religiosa supra modum, timi-
 daque, sententia redeuntem felicitatem a Roma-
 nis liminibus arceret? 41) Scipio traiciendi in 65
 Africam consilium, impetumque, sumserat. 42)
 Ita

malo otio est, den Schaden hinhängen lassen, verholen.
 Ita Cicero pro Quinctio: *Mendacio tegere admissa.*
 36) Quam tentare uelle medicinam et curationem
 illorum malorum. J. *Venire in periculum* dixit Cice-
 ro pro L. Muraena, id quod, *adduci in periculum*, est
 Plinio libr. VIII. Epist. X. 37) J. Q. Fabius Maxi-
 mus, Romani exercitus dux, aduersus Hannibalem
 Carthaginensium ducem, de quo Ennius apud Cice-
 ronem de off. libr. I. *Unus homo nobis cunctando resi-*
tuit rem. B. 38) Successibus laetis armorum elatum,
 et cum impetu ruentem. B. Ita P. Clodium Cicero
 de Arusp. Resp. dixit: *Hominem furentem ac exultan-*
tem. 39) Ita Plinius libr. II. Ep. XII. *Submouere a*
proconsulatu, et Velleius libr. II. cap. LXVIII. *Sub-*
inouere a republica. Ceterum fere sine Praepositio-
 ne, ut Plinii Panegy. cap. LXXXI. *Submota campis*
irruptio ferarum, et Cicero pro Sext. Roscio Ameri-
 no: *Magnitudine poenae maleficio submouere.* 40) Vin-
 dex, liberator, defensor, instaurator. Dicitur au-
 tem *paene assertor*, quia Hannibalem non expule-
 rat Italia, sed successus eius impedierrat, ipsumque
 redegerat in angustias. B. J. 41) Parum abfuit,
 quin felicitatem a Romanis adhuc desideratam,
 tum uero redire uisam, animo ad superstitionem
 usque religioso ac timido ab urbis Romae portis
 abigeret. J. 42) *Petendae pacis consilia sumere* dixit

Ita extorquendus 43) erat Hannibal, et ad patriae 44) clâdes de uisceribus Italiae 45) reuocandus. Tam salubrem optimi ducis mentem, simulque incolumitatem imperii, paene ille Fabius interuertit, 46) omnia tantae expeditionis pericula anxie reputans, cum ad naturam sua
 66) sponte cunctantem senectus accessisset. Sed hunc in senibus naeuum 47) facile suae uirtutes excusant, maximeque coniiciendi futuri sagacitas, quae in illis, edocta per praeteriti temporis memoriam, quo minus corporis uinculis 48) obligatur, eo purius omnia, et quasi communicato cum sideribus 49) consilio, prospere
 67) ctat. 50) Quot urbibus, quotque imperiis haec sapientia saluti fuerit, quanta etiam priuatis hominibus utilitas, 51) qui se senum consiliis permiserunt,

Tacitus Annal. libr. II. cap. XXVI. 43) Scilicet Italiae, hoc est, per uim expellendus erat. J. Sic Cicero de Senectute: *Nec hunc errorem, dum uiuo, mihi extorqueri uolo.* 44) Carthaginis. J. 45) Ex média Italia. B. Sic Cicero pro Dom. dixit: *Viscera aerarii, de Orat. libr. II. Viscera causae.* Philipp. I. *medullas et uiscera populi Romani.* 46) Irritam, frustraneam fecit. J. 47) Timiditatis uitium. B. 48) Sensibus, qui corpus quasi captiuum tenent, et, quo magis ualent, hoc fortius afficiunt. B. 49) Cum coelestibus mentibus, cum Geniis. B. 50) Cicero in Verrem Act. V. *prospectare exilium.* Sich nach der Flucht umsehen. Tacito autem *prospectare* passim est. *Aussicht haben*, Hist. libr. V. cap. VI. Annal. libr. IV. cap. LXVII. et XIII. cap. VIII. *heraus und zusehen*, Hist. libr. I. cap. XXXIII. et libr. III. cap. LXVIII. 51) Inde sit enata. J. 52) Ita

serunt, 52) plena sunt vetustatis monumenta, 53) et
quotidiano usu unusquisque perdiscimus. Et 68
fortasse hinc scribis illa ingens, et plerumque
indefessa, loquendi cupiditas, quasi datus a natu-
ra stimulus, ne illi docere grauaentur, qui omni-
um optime possent. Sed plerique eorum non 69
satis in hac parte modum tenent. Vt quisque se
iuuenum illis applicuerit, 54) per suorum anno-
rum, rerumque gestarum 55) seriem infinita ora-
tione 56) euntes, ac, quod molestissimum putes,
ne una quidem, et simplici, uexatione contenti,
quotiescunque in eundem inciderint 57) rursus,
pari sermoni aut inuenient causam, aut facient. 58)
Etiam, quo patientior, 59) aut uerecundior, 60) 70
erit, quem ad illud audiendi supplicium rapue-
rint, hoc miserius eum plectent. 61) Nec audiri 71
tantum amant, sed, ubi consuluntur, aut etiam
sponte monent, sibi fidem haberi, componique
omnia, in quem modum praescripserint, nimis
interdum pro imperio uolunt, urgentque nolentes,
rati,

52) Ita Tacitus Hist. libr. IV. cap. XLVIII. *Se studiis uulgis permittere*; et Annal. libr. XIII. cap. XLIII. *Salutem arbitrio alicuius permittere.* 53) Veteres historiae. B. 54) Vt primum iuuenis aures illis accommodauerit ad audiendum. J. 55) Siue a se, siue ab aliis. J. 56) Ohne Aufhören. J. 57) Wenn ihnen eben derselbe junge Mensch wieder aufstößet, fangen sie eben die vorige Erzählung von neuen an. B. 58) Occasionem narrationis. Sie nehmen entweder Gelegenheit aus dem Discourse, oder fangen von freyen Stücken davon an. B. J. 59) In audiendo. 60) In interpellando. 61) Tanto eum diutius detine-

- 72 rati, ab iis se contemptos, qui abnuunt regi. 62) Iu-
 uenum, uirorumque, consilia peruicaci fastidio,
 73 et ueluti de altiori scena, despiciunt. 63) Tu, si
 dignus es, quem aliquando in senectute peccan-
 tem iuuentus, quae uentura est, excuset, iam mul-
 cebis 64) animos, innoxio 65) gaudio exultan-
 tes, facilisque dicentibus, 66) fronte saltem ac lu-
 minum nutu, quicquid dixerint, laetus accipies.
 74 Nam quae minor reuerentia prouectis his an-
 nis, 67) et patrium cultum 68) merentibus, pot-
 est haberi, quam ut saltem simulemus probari a
 nobis, quae edicunt, 69) facilique, et nihil au-
 ferente, officio tantae uenerationis aetatem suo
 75 gaudio perfundamus. 70) Eadem autem rerum
 humanarum experientia, quae illos per reliquas
 aetates 71) ad senectutem deduxit, simulque eor-
 um

tinebunt molesta sua garrulitate. B. 62) Qui no-
 lunt illorum consiliis gubernari. B. 63) Tanquam
 sublimiores ceteris, gleich als hätten sie mehr Weis-
 heit, als andere. B. 64) Ita te applicabis senibus,
 ne qua re offendas eos. *Mulcere* proprie est, ein
 Pferd lieblosen, und mit der Hand streichlen. B.
 65) Quod nec senibus nocet narrantibus, nec iu-
 uenibus auscultantibus. B. 66) Nec praebabis te
 difficilem, aut morosum, quando senes aliquid nar-
 rant, sed blando saltim uultu iis placere studeas. J.
 67) Senilibus, et decrepitae aetati proximis. B.
 68) Eundem honorem merentibus, qui debetur
 parentibus. B. 69) Loquuntur, quasi pro impe-
 rio. J. 70) Et sinamus senes perfrui gaudio, quod
 nobis effectum facile est, nec quicquam aufert uene-
 rationi, quam debemus senibus. J. 71) Puerilem,
 iu-

rum exempla, quos uiderint in egestatem labi, 72) agere 73) solent ad nimiam domesticae rei curam. Quis ferat hoc mortalitatis ludibrium, 74) 76 tunc fortunas auidissime expeti, cum nec diu manere, nec iam sollicitare 75) preciosis deliciis effoetum 76) corpus possint? Viget hoc tamen in sic- 77) cis 77) pectoribus malum, 78) labensque 79) natura timet scilicet ad inopiam peruenire, a qua non possit, iam lassis uiribus, in dies morientibus, uindicari. Illis uero, qui in senectute haec u- 78) tia, uelut syrtes, 80) effugiunt, nihil est ad omne consortium 81) commodius. Res publicas, atque 79) priuatas, felicissime regere, despiciere malos impetus, ac uincere, qui animos nostros inconsulte diripiunt, et consulere iuuentuti, et parcere, quid ipsi fuerint, quid tunc senserint, nondum immemores,

iuuenilem, uirilem. J. 72) Ita Tacitus Annal. libr. IV. cap. VI. *in adulationem labi*, et Hist. libr. V. cap. XXII. *in somnum labi*. Cicero Tusc. Quaest. libr. III. *labi in procliue*. Alias frequentius *labi ad opinionem*, *labi ad mollitiem*, libr. III. Quaest. Acad. et libr. II. de Leg. 73) Impellere. J. 74) Hoc opprobrium mortalium hominum. B. 75) Excitare ad uoluptates. J. 76) Iam quasi emortuum, et ad perfruendas uoluptates inhabile. J. 77) Exsanguibus senum animis. B. 78) Vitium auaritia. B. 79) Decrescens sensim paulatimque. B. Ita *labentem, ac prope cadentem rempublicam*, dixit Cicero Philipp. II. 80) Periculosa in mari loca, Sand; Bäncke, da es seichte ist. B. 81) Publi-

mores, digni denique, qui longa senectute sua
sapiencia fruantur, orbemque illa ueluti expertae

Philosophiae 82) disciplina com-
ponant.

CAPVT

cum aequae, priuatumque. 82) Prudentiae, quae
nititur usu rerum et experientia, ac ratione. B.

Sic expertam uirtutem, expertum ingenium, expertae
artes, dixit Tacitus Annal. libr. III. cap. LXXIII.

Hist. libr. IV. cap. XLII. Annal. libr. III.
cap. XVII.

CAPVT II.

Secula paene singula suum genium habere, diuersumque a ceteris. Esse praeterea cuilibet regioni proprium spiritum, qui animos in certa studia et mores quodammodo adigat. Hos spiritus inuestigari operae pretium esse.

Grenouicum peruetusta regum Britannicorum **I** domus **1)** est, milliaria **III.** sub Londino, **2)** ad Tamesis ripas. Mons imminet regiae, **3)** modico supercilio **4)** subiectum oppidum, fluuiumque, **5)** despiciens. Breuibus **6)** tumulis in illum ascenditur, uerticemque deinde ingenti ambitu planicies extendit. Forte in eum bene ma- **2**
ne

1) *Domus principum* dicti olim principum secessus et palatia, Tacitus Annal. libr. XV. cap. XXXVIII. et XLII. Hist. libr. I. cap. XXVII. Talis fuit olim domus Britannicorum regum, *Grenouicum*. confer. Benthemii *Engeländischer Kirchen- und Schulens- Staat*, cap. IV. v. 13. **2)** Meridiem uersus sita. **3)** Arci Grenouicensi. **J.** **4)** Non nimis alto cacumine. **B.** *Supercilium*, Seruio ad Virgilii Georg. libr. I. v. 108. interprete, *altitudo est, et summitas terrarum*. Hinc Liuius libr. XXVII. cap. XX. *infimum montis supercilium* dixit, et Hirtius de Bell. African. cap. LVIII. *Supercilium excelsum*. Ammianus autem Marcellinus celsiores ripas *supercilia fluminum* appellauit libr. XIV. cap. XXXII. et libr. XVII. cap. XVIII. *A colle ac monte* quomodo distinctum fuerit ab agrimensoribus *supercilium*, docet Urbicus in Frontinum p. 52. **5)** Thamesin ex altiori loco quasi intuens. **J.** **6)** Per paruos colliculos

ne 7) conscenderam, et solitudo circum erat, ut nemo interpellare posset cogitationum ludum, 8) 3) dulcissima libertate errantium. Sed memorabilis amoenitas paene citius animum, quam oculos, diffudit 9) aspectu non Britannia tantum, sed for- 4) tasse tota Europa pulcherrimo. Ingens planities, aliquot suspensa 10) colliculis, rursus montes in orbem 11) effusi, neque cito castigabant 12) oculos, neque illos per immensum coelum sparge- 5) bant. Tametsi laetissima ubertate in uiciniam exsudat, 13) et ad radices montis, redeuntibus in gyrum

culos. B. *Breuis tumulus* est ualde exiguus. Nam *breuis* opponitur *profundo* apud Tacitum Annal. libr. I. cap. LXX. Ita *breuia litorum* l. c. libr. VI. cap. XXXIII. sunt *litora maxime desidentia et parua*. 7) Primo mane, bey anbrechenden Morgen. B. J. Cicero ad Att. libr. XIII. Ep. XXI. *Bene mane* dixit. 8) Rem nec difficilem, et iucundam, ludum dixit Cicero libr. II. de Orator. *Omnium*, inquit, *ceterarum rerum oratio ludus est homini*, et libr. I. de Finib. *illa perdiscere ludus esset*. Sic *ludus cogitationum dulcissima libertate errantium* est, daß Vergnügen der ausschweifenden Gedancken. 9) Hinc et inde distraxit. B. *Diffundere animum*, den Gedancken freyen Lauff lassen. *Diffundere oculos*, die Augen hin und her schieffen lassen. 10) Leniter eleuata, ut dubium sit, planities, an accliuitas, dici mereatur. B. 11) In circulum. J. 12) Impediebant, cohibebant. B. *Castigare dolorem animi* idem, quod *minuere, cohibere, mitigare*, Ciceroni est libr. II. Tusc. Quaest. 13) Effundit aquam per canales, meatusque subterraneos, qui erumpunt postea in fontes. J. *Exsudare acidum liquorem* de caseo dixit Columella libr. VII. cap. VIII. *exsudare gummi* de arbore

gyrum fluctibus, insulam paene molitur. 14) Passim toto alueo naues, 15) et omnis generis onerariae, 16) ut proximas quidem totas aspicerem, ceterum longius stantes, aut sub altiori ripa, ex malis, antennisque, tanquam nudam et brumalem siluam, 17) cognoscerem. Nihil illa plaga uiridius. Pascuorum utilitas eam frugibus abstulit, 18) et uix alibi felicior in gramina terrarum luxuries. 19) Priuatorum quoque fundos de more patrio perpetuae 20) fossae, et pleraeque in marginibus arbores, sepiunt. Maxime uias publicas altissimae populi a lateribus tuentur, ut de monte despicienti 21) perpetua facies hortorum uideatur, saltuumue, factorum ad ambulationis uolu-

bore Plinius Histor. Nat. libr. XXIV. cap. IX. *casu quarto*. Barclaius hic *sexto casu*, *exsudare Tamesin laetissima ubertate in uiciniam*, hoc est, uicinos agros uberes reddere aquis suis, dixit, nullo, quod sciam equidem, auctore. 14) Videtur facere, nec efficit tamen. B. 15) Der ganze Strohm war mit Schiffen gleichsam bedeckt. J. 16) Rauffarthens Schiffe. J. 17) Tanquam arbores fronde foliisque nudatas, quales hieme solent esse. J. 18) Quoniam pascua ibi pinguiissima sunt, nec arari solet, nec conseri solum, ne, quantum frugum ferat hominibus, tantum pabuli derogat pecori. J. 19) *Luxuriam esse in herbu* dixit Cicero libr. de Orat. *Alibi luxuriam in flagitiis, in ubertate*. Proinde *luxuries terrarum felicior in gramina* uidetur mihi dicta ad imitationem illius Ciceroniani Orat. pro M. Fonteio: *Vir ad casum fortunamque felix*; ut *in gramina* pendeat potius a uoce *felicior*, quam a uoce *luxuries*. 20) *Contrinae*, non interruptae. B. 21) Wer von der Höhe hinab

- 10 uoluptatem. Praecipua est tam uaria uiriditas, paene in diuersos colores distributa. Nam, quae longius absunt, uelut caerula incumbentis coeli facies opacat, propiora densiore fronde in arboribus nigra sunt, uel humi tenui herbarum uirore
- 11 nitentia. Sed pulcherrimum spectaculum praebebat ipsa urbs, inter eximias Europae celebrata, Londinum, innumeris domibus, 22) uix tamen populi sui capax, quippe ad alteram Tamesis ripam late effusum est, uicinisque annexum oppidis, 23) et paene continua aedificia per quatuor
- 12 millia 24) portendens. Per hoc spatium non priuatae tantum domus, sed et fana crebro fastigio 25) eminent, et media ciuitas, tanquam umbone,

hincab siehet. J. Sic Cicero de Harusp. resp. *Tollam altius tectum, non ut ego despiciam.* 22) Quarum quippe ultra centum millia numerari, testes nobis sunt nouissimi rerum Britannicarum commentatores. 23) Southwark, quod ponte, quo Thamesis sternitur, coniunctum est. *Westmunster*, quod ab occasu solis Londino adhaeret, cetera. conf. *Bentheimii Engeländischer Kirchen- und Schulen- Staat.* cap. IV. §. 4. 9. II. 24) Passuum. J. 25) Multis turribus. J. Cicero ad Qu. Fratr. libr. III. Epist. I. *Tectum multorum fastigiorum* dixit. Sed *fastigia aedium*, Romae in solis principum palatiis conspicua, non turres erant, sed pinnae, seu prominentiae tectorum, ad aquilarum fere similitudinem effictae, ornatus caussa. Quapropter malim ego *fastigium* hic pro *tecto*, tectique proiecturis et ornamentis, podiis, menenianis, protectis, pinnaculis, accipi.

bone, 26) ita præcipui templi 27) mole, distincta
 est. Cum his ego, nec prouisa uoluptate, didu- 13
 cerer; 28) tandem reuocare animum coepi, et sic
 mecum reputare: Quid esset, quod incogitan-
 tem rapuisset? 29) unde ille aspectus 30) sic pla-
 ceret? quae occulta uis, quae ratio, meam men- 21
 tem tetigisset? Num ipsa urbs? num fluminis
 cursus? montesne? an campi? an imago silua-
 rum? Horum omnium nihil unum, 31) sed tan-
 tarum uarietas rerum, et ueluti naturæ, suas opes
 explicantis, 32) industria. Subiit inde cogitatio, 14
 nihil

accipi. 26) *Vmbo* media et elatior pars clypei di-
 citur. B. Sic Isidorus libr. XI. cap. I. *Vmbo appel-
 latur locus in medio clypei, a quo pendet*, et libr.
 XVIII. cap. XII. *Vmbo scuti pars mediâ est, quasi um-
 bilicus.* 27) *Pauls Kurch*, quod templum inter
 CXXX. alia præcipuum est, teste Benthemio I. c.
 cap. IV. §. 6. 28) Quum meae cogitationes distra-
 herentur hoc spectaculo, cuius tanta uoluptas erat,
 quantam non praeuideram. J. Sic Tacitus *diductos
 in studia spectatores*, Hist. libr. II. cap. LXVIII. *didu-
 ctam ciuitatem* Annal. libr. IV. cap. XVII. dixit.
 29) In admirationem. J. *Rapere incogitantem* est
 occupare inopinantem, occupatumque auertere festinan-
 tius. Ita Tacitus Annal. libr. I. cap. LVI. *expedi-
 tum exercitum in Cattos rapit.* Cicero in Catil. Orat.
*Ibis, quo te iam pridem tua ista cupiditas effrenata et
 furiosa rapiebat.* 30) Arborum, nauium, pascuo-
 rum, urbis arcium. J. 31) Tetigit mentem meam. J.
 32) *Explicare* saepe idem ac ostendere, ostentare. Ta-
 citus Annal. libr. XIII. cap. XXXVIII. *explicare equi-
 tum turmas.* Catullus Vrbicarius in Peruigil. Ven.
 v. 80. *Ecce iam super genistas explicant agni latus.*
 33) Per

nihil esse in mortalium rebus ad suam pulchritudinem sic exactum, quod tandem non fatiget contemplantem, nisi ad hunc, quem intuebar; modum, diuersarum dotium beneficio, 33) in aliam, aliamque, uenustatem mutetur, semperque lassatos improuisa nouitate reficiat. Et quoniam ad 15
omnis decoris fastidium 34) perducendus orbis 35) erat, nequaquam tantae artis oblita natura est, regiones aliquas montibus sustulit, 36) alias in planiciem deduxit, has aestu torruit, 37) has damnauit ad brumas, 38) reliquas, nec aequali quidem ingenio, temperauit. 39) Foecunditatem, aut squalorem, 40) non modo non ubique, sed nec in 16
perpetuum, imposuit, olimque felices prouentibus terrae 41) nunc sterilibus arenis informes ac uastae sunt, et, quae quondam crudo aëre horrebant,

33) Per multas bonorum a natura datorum uarietates. J. 34) Ad summum decus, ad perfectissimam pulchritudinem. J. 35) Terrarum, mundus. J. 36) Euexit, exaltauit, extulit. B. 37) in Zona Torrida collocauit. J. 38) In Zona Frigida posuit. J. 39) In Zona Temperata, nec tamen aequali modo, posuit J. *Ingenium loci coelique*, dixit Tacitus Hist. libr. I. cap. LI. Idem Hist. libr. V. cap. XIV. *Campos suapte ingenio humentes*; et Annal. libr. XVI. cap. XX. *Ingenia noctium Neronis* dixit. 40) Sterilitatem. J. *Squalens litus* dixit Tacitus Annal. libr. XV. cap. XLII. *aquarum egenum, Squalidus ager incultus est ac sterilis auctori ueteri de Limitibus. Nonius Marcellus cap. III. e Var. Manio: Ager derelinqueretur, ac periret squali, scabre, illuuiæ, et uastitudine.* 41) Babyloniorum regio, ipsaque Palaestina,

bant, 42) non tantum iam in fruges, sed in uoluptatum instrumenta, 43) luxuriant. 44) Adeo est ex totius orbis pulchritudine 45) illius partes in multiplices habitus, uultusque, transire. 46) Neque astra, licet certis itineribus semper cursum tenentia, aëri motus eosdem, et effectus, solent infundere. 47) Ideoque, quamuis iisdem spatiis omnes anni

na, Sodomorum ac Gommorrhæorum tractus. J. 42) Quae quondam propter immane frigus steriles erant. J. 43) Abundantissime proferunt delicias, quibus uoluptas alitur. J. Sic Tacitus Hist. libr. IV. cap. VII. *Nullum maius esse boni imperii instrumentum, quam bonos amicos*, dixit, et libr. I. cap. XXII. *pessimum matrimonii principalis instrumentum Mathematicos Poppaeam habuisse*. Idem ueneficam *Locustam* ab Agrippina inter instrumenta regni diu habitam fuisse, ait Annal. libr. XII. cap. LXVI. et *reges instrumenta seruitutis* appellauit in Agric. cap. XIV. Est igitur *instrumentum uoluptatis*, was dem Menschen wollüstig zu machen dienet. 44) Quo auctore Barclaius dicat *luxuriare in fruges, in uoluptatum instrumenta*, me adhuc ignorare fateor ingenue. Conf. supra Not. 19. 45) Pertinet ad efficiendam totius orbis pulchritudinem. B. Sic Cicero libr. I. de Offic. *Haec res non solum est ex domestica ratione*. 46) Variis figuris, diuersisque coloribus distingui. J. Cicero libr. V. Tusc. Quaest. *In disparis animantis uitam transire bestia non potest*. 47) Cicero Philipp. XIII. *Hic nuper sororis filio infudit uenenum*. Alias fere, *infundere in uas, in ciuitatem uitia, in aures orationem, peregrinitatem in urbem, in eiuſdem nominis genus alienum*, libr. I. Tusc. Quaest. libr. III. de Leg. libr. II. de Orat. libr. IX.

anni in orbem 48) excurrant, nullus tamen in totum aut eum imitatur, qui praecessit, aut exemplum est sequuturo. Sed ille, cuius gratia 49) ceterarum rerum ornatus institutus est, ille ad diuinitatis memoriam, specimenque, 50) homo compositus, praecipue nascitur in huius uarietatis uenustatem. 51) Nam non modo diuersos in corporibus habitus 52) sortiti mortales sunt, sed et animos adeo multis simul rebus idoneos, ut nulla pictura pluribus coloribus possit, aut lineis, delectare intuentes, quam quas in hominibus fata 53) duxerunt. Quae uirtutum, aut uitiorum, series, quae artium sublimitas, quodue calliditatis ingenium, non est in hoc sapientiae penetrali 54) a natura reconditum? Nulla tamen, quam magis admirare, diuersitas, quam in libertatem homines nasci, [qui enim aliter se regere 55) possent, laudemque

Epist. XV. et in Bruto. 48) In circulum redeant, et finiantur, seu absoluantur, iisdem spatiis. J. Tacitus Annal. libr. III. cap. LV. *Rebus cunctis inest quidam uelut orbis.* 49) Welchen zu Gefallen, Liebe, Nutz, Gute. J. 50) Specimen, exemplum, species, imago, ut in illo Taciti Annal. libr. III. cap. IV. *Vnicum antiquitatis specimen Agrippina* dicitur. Sic Cicero in Pisonem: *Quod specimen habuit haec ciuitas innocentiae.* 51) Ut uenustatem huius uarietatis exprimat et ostendat. IN hic caussam notat, quam finalem uocant Philosophi, ut in illo Ciceronis pro A. Cluentio: *In familiae luctum, atque in priuignorum funus, nupsit.* B. 52) Ansehen, Gestalt. B. 53) Diuina prouidentia et uoluntas. B. 54) In animo hominis. B. 55) Affectus suos reprimere. B. 56) Fa-

demque, uel cum poena infamiam, ex susceptis studiis 56) mereri?] simulque seruire, ad quosdam scilicet affectus, ac uiuendi paene normam, sua indole, uel temporum sorte, adactos. 57) Nam 23 omnia saecula genium habent, 58) qui mortali-um animos in certa studia solet inflectere. 59) Quaedam aetates praecipue armis exercitae, 60) 24 mox omnia in quietem composita, tum regno- rum, tum rerumpublicarum in populis amor, 61) nunc

56) Factis et operibus suis. J. 57) Seruiunt homines uel suis cupiditatibus, uel consuetudini saeculi. In illam seruitutem sua quemque indoles, in hanc sors temporum, geniusque saeculi, rapit. Die Menschen sind entweder Slaven ihrer eigenen Begierden, oder lassen sich von dem Strohm böser Beyspiele hinreissen, und machen mit. J. 58) Antiquorum uerborum, optimae tamen cuiusque sententiae, consecrator, Barclaius ad ἐγχαρισ Graecorum Θεός, et δειμονας, de quibus multa CL. Meursius ad Lycophr. p. 352. seqq. respicit, quorum numinum plenam esse regionem, Petronius. in Satyr. dixit. Per *genios* autem idem, quod Plinius libr. VI. Epist. XXI. per *ingenia suorum temporum*, intelligit, uel, si mauis, rationem sentiendi, uiuendique, ac iudicium de moribus, uitaeque instituendae ratione publicum. Quod qui neget, uicesimo fere quoque anno mutari, nae ille, parum se ad rerum aetatumque uicissitudines attendisse, prodiderit. Non est igitur, quod hunc locum sugillent aliqui. Conf. quae superius dicta sunt ad Praef. num. 21. 59) Columella libr. V. cap. VI. dixit: *Radices in nodum, uel in orbem, inflecti*. Cicero fere *inflectere* ad. 60) Zu gewissen Zeiten hat man sonderlich Lust zum Krieg gehabt. J. 61) Interdum reges, interdum,

nunc ueluti in barbariem 62) homines nasci, de-
 inde facilioribus animis mansuescere, 63) et post
 saecula aliquot ad stipatum prima caligine inge-
 25 nium redire. 64. Ita saepius orbis cultis homi-
 num moribus emittit, 65) subsidensque 66) de-
 inde industria, uelut quadam nube, subducta est.
 26 Florentibus Graeciae rebus, quid ad humanita-
 tem, 67) aut astum, 68) illis gentibus defuisse
 27 existimes? Artificiorum tanta uis, 69) ut in au-
 ro, uel saxis, siue hominum, siue pecudum, for-
 28 mas paene etiam animarent. 70) Ea eloquen-
 tia, ac in poëtis suauitas, ut illam sibi sumeret
 Romana ambitio, 71) quam imitaretur, non uin-
 29 ceret. Inde, in alias terras concedente fortuna,
 nulli ipsis Graecis dolentius ad maiorum memo-
 riam suspirabant, a quorum ingeniis exciderant. 72)

Sed

eiectis regibus, liberam rempublicam exoptarunt
 populi. J. 62) Ignorantiam. J. 63) Capaces di-
 sciplinae ac eruditionis fieri. B. 64) Homines re-
 dire solent ad ignorantiam, quae prioribus saeculis
 fuit. B. 65) Excelluit omni laude elegantiae. B.
 66) Remissa, negligentior facta, non bene exerci-
 tata. J. *Subsidens industria* ad imitationem Quinti-
 liani libr. III. cap. VIII. dicta est, ubi *impetus dicendi*
subsideret prooemio dicitur. 67) Omnem elegantio-
 rem eruditionem. B. 68) Calliditatem, *geschwinde*
Näncke, Staats-Streiche, Intrigues. B. 69) Tanta
 copia et multitudo. B. 70) Tam artificiose expri-
 merent, ut spirare, et anima praedita esse uideren-
 tur, als wenn es lachte und lebete. B. 71) Aemu-
 landi studium. J. 72) Dolebant acriter uicem
 suam, quum praeclara se maiorum ingenia non ex-
 aequare

Sed Romani imperii uices, 73) et quae inde pro- 30
 pius ad nos aetates sunt, 74) multo certius illos
 mutabiles seculorum genios prodent. 75) Sub 31
 Augusto composita 76) Roma omnis humanita-
 tis cultu suam magnitudinem 77) ornauit, ac in-
 ter cetera uelut ad fastigium Latinae uenustatis
 prouecta est. Nihil uetat ab exiguis quoque re- 32
 bus magna colligere. 78) Vnde tunc poëtarum 33
 examen, 79) felicissimis numeris ludentium, nisi
 a quodam spiritu tum mentes agente, 80) qui
 aequae labores poëtarum in Italia afflauerat, paulo
 post in idem studium incumbentes destituit? A 34
 Nerone in Traianum 81) pauci anni multos quo-
 que poëtas habuerunt, ingensque tunc numerus
 in Rhetorum arena sudantium, 82) in quibus
 iam labentis linguae 83) indicia, et pro natiui
 decoris, 84) quod perierat, pompa tumor obscu-
 rus,

aequare persentiscerent. J. 73) Vicissitudines,
 mutationes J. 74) Tempora imperii Romani no-
 stris temporibus propiora. J. 75) Ostendent, de-
 monstrabunt. B. 76) In ordinem redacta, consti-
 tuta. J. 77) Maximum imperium, quod in omnes
 terrarum partes habuit. B. 78) Concludere, argu-
 mentari a paruis ad magna. B. 79) Multitudo.
 Sub Augusto enim Virgilius, Horatius, Ouidius,
 alii praeclarissimi poëtae floruerunt. B. 80) Quem
 paulo ante *Genium saeculi* dixit. Est autem spiritus
 ille impetus peculiaris, quem *saeculi* mos et ap-
 plausus concitat. 81) A Neronis temporibus, us-
 que ad tempora Traiani. J. 82) In scholis Rhetor-
 um se dicendo exercentium. J. 83) Elegantiae
 latini sermonis corruptae. J. 84) Proprietatis

rus, et ad sapientiae speciem subornatae sententiae. 85) Eadem tempestate sub Nerone excussa pax, qua orbis Romanorum in quietem componebatur, et mox turbo. 86) ubique, et in omnium animis bellum, a Gallia, 87) Germaniaque, 88) ad ultima Orientis 89) sensim infusum, 90) quid erat, nisi arcana uis, quod propemodum fatum appellem, ad certas, et destinatas, uices 91) corda mortalium propellens? Quae secuta est aetas, iam quidem plurimum exciderat de antiqua uenustate 92) dicendi, et, quod milites omnia possent, 93) mores quoque ad feritatem 94) rece-

uerborum et perspicuitatis loco. J. 85) Quae sapientiam affectasse, non consecutae, uidentur. 86) Bellum instar uenti turbulenti exortum. B. 87) Vbi Julius Vindex contra Neronem arma coepit. Conf. Dio Cassius libr. LXII. B. 88) Vbi Virginius Rufus bellum mouit, detulitque imperium ad Galbam, et simul ex Germania Vitellius profectus est aduersus Ottonem. Conf. Tacitus Hist. libr. I. cap. LII. seq. B. 89) Ad bella Vespasiani, Titi, Traiani, in Oriente gesta potissimum respicit, de quibus Hist. Aug. Scriptores. B. 90) Vsque ad extremas Orientis plagas infusum. *Ad* notat hic terminum. *Alias infundere in ueterum auctoritate dicitur. Vide paulo ante num. 47.* 91) Vicissitudines, rerum studiorumque mutationes J. 92) Latini sermonis. J. 93) Quoniam summa potestas non penes senatum, sed milites, erat, et studia literarum fere penitus negligebantur. J. Notat uero tempora ab *Heluio Pertinace* usque ad *Tacitum*, quem Senatus, reddita a militibus potestate, nuncupauit Imperatorem. B. 94) Feri et inhumani facti

recedebant. Tamen humanitas 95) cum illis 37
malis 96) luctata est, donec externae gentes 97)
in imperium 98) inuaserunt, et, quod luctuosis-
simum fuit, extincta scientia 99) uix sui memo-
riam reliquit. 100) Nati sub haec tempora ho- 38
mines, uelut ad barbariem facti, non illam qui-
dem feram, 1) sed quae obtusa ingenia tristi no-
cte spissabat. 2) Ac tunc plerique maiorum, 3) 39
quorum scriptis uel praecepta uetustatis, 4) uel
gesta, 5) inerant, omissis per incuriam libris,
secunda, 6) et peiore, morte oppressi sunt. Ar- 40
tificio-

facti sunt sensim. J. *Vt recedere ad montes dicitur exercitus, indem er sich nach dem Gebürge zuziehet, ita mores ad feritatem recedunt, wenn die Leute nach und nach wieder verwildern.* 95) Elegantior eruditio, culta quippe illo tempore adhuc a *Sidonio Apollinari, Symmacho*, et paucis quibusdam aliis, qui plurimum quidem facundiae prae se ferebant, nec tam exactae tamen, qualis olim fuerat. B. 96) Calamitatibus publicis ac bellis. J. 97) *Gothi, Vandali, Longobardi, Rugii*, alii. B. 98) Romanum. J. 99) Humaniorum literarum. J. 100) Adeo deleta fuit, ut uix, ac ne uix quidem, nomen super- fuerit. B. 1) Plane efferatam, immanem, ac saeuam, qualis Tartarorum est. B. 2) Quae hebetia hominum ingenia liberalium artium ignorantia obscurabat. B. J. 3) Antiquorum scriptorum. J. 4) Philosophorum, Rhetorumque praecepta, qualia Ciceronis sunt. B. J. 5) Historicorum ueterum libros notat, qui res gestas gentium literis consignarunt. J. 6) *Secundam mortem* uocat auctor *classico- rum scriptorum ex neglectu interitum*. Illorum enim auctores, etsi iam mortui, uiuebant tamen in scriptis suis. Sed, his ex incuria perditis, uelut iterum

41 tificiorum quoque alia rudioribus praeceptis procurata sunt, 7) alia in totum perierunt. 8) Nec multo post rursus hominibus scientiae amor increuit, sed, in illorum saeculorum infelicitatem damnati, non quam optare, tam inuenire, scientiam poterant, si scientiam appellamus antiquarum notitiam rerum, et acumen, non in scholarum modo argutiis, 9) sed altius, ac nobilius, 10) spirans, denique eruditionem eiusmodi, qualem
 42 ueteres in sui saeculi litteratis coluerant. Erat tamen scientiae quoddam genus, animis et temporibus illis aptum, Philosophiam, resque diuinas, 11) immenso disputandi studio aut euoluerent, 12) aut miserius impedire, 13) tum in iure responsa prudentum, 14) imperatorumque rescripta, 15) uel quae pontificibus 16) placuerunt,

insanis

moriebantur, quae mors priore peior erat. B. 7) Man hat noch schlechte Handgriffe in einigen Künsten gehabt. *Procurare artificia*, sicut *procurare sacra*, id est, *facere*, dicitur. 8) e. g. Hydraulica organa, die also zugerichtet waren, daß das Wasser sie triebe, Wasser-Organen, et alia plura, quorum recensum instituit Guido Pancirollus peculiari libro de rebus deperditis. B. 9) Subtilitatibus ineptis. J. Quales sunt *λογωμαχίαι*, et uanae de rebus nihili, acerrimae tamen, Scholasticorum, ac imaginariorum Criticorum, contentiones. 10) Quod ad usus uitae, ac reipublicae spectet. 11) Theologiam Scholasticorum notat, quae inde a saeculo XII. inualuit, auctore *Petro Lombardo*. B. 12) Explicare. B. 13) Difficiliorem intellectu reddere. J. 14) Juris-Consultorum. J. 15) Quae singula extant in corpore iuris ciuilibus. J. 16) E quorum placitis

insanis et inconditis uoluminibus 17) ad aeternos
 discentium labores augere. Pluribus uero haec 43
 ratio tunc scribendi, 18) ut, quodcunque argu-
 mentum sibi sumerent, priorum auctorum de ea-
 dem re uerba atque sententias, tanquam sua, le-
 ctoribus darent. Sic unius saepe error ceteris 44
 lubricum 19) fuit, quo temere laberentur, uicis-
 simque de unius recta sententia mutuam 20) sa-
 pientiam multi sumebant. Etiam quoscunque 45
 titulos libris suis facerent, ad uniuersa 21) digre-
 di tunc decorum. 22). Quae illa tempestate hi- 46
 storiae a condito orbe non exorsae. 23) Quae
 pars

placitis collectum est *Jus Canonicum*, auspicio *Eugenii III. P.M.* per *Gratianum*, Bononiensem Monachum, A.C. c. 1150. J. 17) Nimum uastis, grandibus, et ineptis. Intelligit auctor hic libros, quos scripsit *Bartolus*, *Baldus*, *Jason*, alii. B. 18) Erat. J. 19) Ceteris errandi, uel labendi, occasionem dedit. *Lubricum* enim est, ubi quis facile cadit. *Cadere* autem pro *errare* passim usurpatur per *Metaphoram*. B. 20) *Sie borgten es gleichsam einander ab.* B. 21) Ad integram disciplinam, ita, ut, si quis de argumento singulari commentari uellet aliqua, ad generalia tamen in ipsa tractatione digrederetur, et de multis rebus dissereret, quae ad argumentum propositum plane non pertinebant. Sic legimus, *Thomam Haselbachium*, Professorem olim *Viennensem*, praelegisse per *XXI. annorum spatium* primum caput *Prophetiae Jesaiae*, nec id absoluisse tamen, quoniam occasione huius, uel illius, uocis integras *Disciplinas*, prorsus extra scopum et propositum, traderet. J. 22) Putabatur. J. 23) Quae tum scribebantur historiae, inde ab ex-

pars rerum humanarum 24) a rudibus ingeniis,
 quotiescunque scriberent, uelut in chaos 25) non
 47 coacta? Ac, ut scias, illos homines non defuisse
 naturae, sed illam tunc angustam, et propemo-
 dum aegram, 26) certe non parcebant labori-
 bus, 27) nec deerant in illis indicia sincerae
 prudentiæ, 28) ubi eas scientiarum partes obi-
 bant, 29) quas tunc solas illi saeculo fortuna in-
 48 dulsérat. Hoc erat, in Philosophis quaedam ar-
 guta disputandi ratio, in Iurisperitis autem, quid
 legibus caueretur, 30) potius nosse, quam for-
 mularum uim, 31) caussasque factionum, 32) aut
 49 aetates, 33) distinguere. Isto 34) denique sae-
 culo haec ex hominum animis caligo 35) euanuit,
 iam ad omnis generis astum lucemque composi-
 tis.

ordio mundi, prorsus inepte interdum, incipiebantur. J. 24) Rerum inter homines gestarum. J. 25) Confuse, ac sine iusto ordine, compilata fuit? J. 26) Homines quidem pro uirili fecisse, et naturae uiribus usos esse, naturam autem tum, uelut debilem, uegeta non dedisse hominibus ingenia. J. 27) Sie waren fleißig genung. B. 28) Incorrupti iudicii argumenta. B. 29) Tractabant. J. 30) Constitueretur, ordinaretur. J. 31) Veram significationem et impressionem dictionum, den rechten Verstand und Nachdruck der Redens-Arten, ingleichen die rechte Proceß-mäßige Einrichtung ihrer gerichtlichen Concepte. J. 32) Diuersarum inter Iuriconsultos sententiarum. 33) Tempora et occasiones, quibus hae factiones sunt exortae. 34) Hoc nostro uidelicet, quo auctor librum scripsit. 35) Imperitia, ignorantia, quae, instar caliginis, obfuscatur animum. *Lux* contra ponitur pro *scientia* uel

tis. Nec tantae mutationis indicium in litteris 50
 tantum et scholis existit. Regnorum et rerum-
 publicarum momenta 36) multo callidius procu-
 rata, bella ingeniosius 37) aut illata, aut repulsa,
 et in multorum artificiorum culturam tanta felici-
 tas, 38) ut, quicquid inuenustum ac rude est, id
 uel dignum esse, uel, natum incultis maiorum
 moribus, 39) cum fastu iactemus. Nec aliunde 51
 tanta mutatio, 40) quam ueluti ab istius aetatis
 indole, 41) cuius praestantia, ubi post definita
 tempora 42) expirarit, tradet orbem alteri, ac,
 quod timeri potest, rudiori genio, 43) fortasse et
 ipsa post aliquot deinde annorum spatium 44)
 reditura. Ita saeculorum, aetatumque, discrimina 52
 non melius ex siderum motu, quam ex hu-
 mani generis in uaria ingenia ac studia deflexio-
 ne, 45) distinxeris. Sed alius praeterea impetus 53
 animos rapere solet, certisque affectibus addice-
 re, 46) ille nimirum spiritus, qui, singulis regio-
 nibus

uel *intelligentia*. 36) Augmenta, incrementa, potentia. J. 37) Maiori et arte, et dolo. J. 38) Illata fuit. J. 39) Von demselben saget man iezo, wenn es vor Alters also wäre gemachet worden, hätte es wohl mögen für etwas sonderliches gehalten werden, ietzt aber gelte es nicht mehr. B. 40) Orta est. J. 41) Quam saeculi Genium antea dixit J. 42) Postquam abierint anni a Deo destinati. J. 43) Indoli hominum stupidiori, ita quidem, ut homines ad ueterem ignorantiam et ruditatem recidant. J. 44) Rudi rursus saeculo elapso. J. 45) Id est, quod *Genium saeculi* antea dixit. 46) Verbum praetorium, quod h. l. idem est, ac *tradere in seruitutem*,
 aut

nibus proprius, nascentibus hominibus patriae
 habitum, 47) et cupiditates, statim ingenerat.
 54 Nam, ut iidem cibi, pro condientium arte, 48)
 saporem quidem mutant, ceterum interna uis
 alendi, aut nocendi, nullis blandimentis 49) in
 totum corrumpitur, ita in omni gente per aestus 50)
 succedentium seculorum, mores, animosque, mu-
 tantium, haeret quaedam uis inconcussa, 51) quam
 hominibus pro conditione terrarum, in quibus
 55 nasci contigerit, sua fata diuiserunt. Hinc illa
 ab antiquo uicia, et patriae sorte 52) durantia,
 quae totas in historiis gentes aut commendant, aut
 notant, 53) ut istic naturalis leuitas populos agat,
 turbidisque 54) incerta consiliis, illic pingues,
 grauesque, animi tristi superbia, tanquam specie
 arcanae sapientiae, ferociant, 55) illi sitim non
 56) tolerant, 56) alii in mutationem, nec prouisa
 con-

aut captiuitatem. B. 47) *Habitus* dicuntur et uicia,
 et uirtutes. Quaelibet uero gens, uel certis uitiis,
 uel uirtutibus, apta est et addicta prae aliis genti-
 bus. e. g. Gallorum propria est leuitas, Afrorum
 astutia. B. 48) *Nachdem sie der Koch abgewürfelt*
hat. B. 49) *Condimentis suauioribus.* J. 50) *Per*
uices, quales sunt in aquarum aestu, et aestua-
riis. 51) *Immutabilis.* Nam naturam plane emen-
 dare nelle uere difficile est, secundum illud Hora-
 tii: *Naturam expellas furca, tamen usque recurret.* B.
 52) *Peculiari uelut quodam fato, et natura regio-*
nis, in qua quis nascitur. J. 53) *Commendant a*
uirtutibus, notant a uitiis. J. 54) *Mobilibus, tur-*
bulentis, seditiosis. Notare uidetur Gallos. B.
 55) *Hispanos natura tardos et cunctabandos, plu-*
rimumque sibi tribuentes, notat. B. 56) *Germa-*
 nos

consilia, temporariis ingeniis 57) incumbant, apud ceteros placari non possit ultionis ingenium. 58) Rursus 59) uirtutum aeternitas, uelut haereditatis iure, sancita, 60) in quibusdam simplex fides, in aliis acumen animorum, in pluribus fortitudo. Et, quoniam nihil utilius, quam 56 ex genio 61) uariarum gentium sic animum instruere, ut diuersus sit cum diuersis, 62) cognoscatque, quid a quaque expectandum, aut timendum, operae pretium erit, aliquot populorum praecipuos mores in conspectum ita dare, ut ex communi multorum hominum indole priuatam in singulis deprehendas. 63) Nec inuenietur, 57 opinor, tam superstitiosus amator sui ortus, 64) cui graue sit in recensione patriae suae etiam uitia nominari. Si enim neminem natura mortali- 58 um tam conditis 65) moribus finxit, in quo non aliquid

nos carpit. B. 57) Die Wetterwendisch sind, den Mantel nach den Wind-hängen, sese accommodant temporum conditioni; et nunc hanc, nunc illam, partem sequuntur, prout fortuna cuique adspirat. Sic Graecorum *ingenia temporaria* dixit Curtius libr. IV. cap. V. et *Amyntam* ait, *ex mutatione temporum pependisse*, libr. IV. cap. I. Videtur autem Polonos, et Hungaros, notare uelle. B. 58) Qualia creduntur ingenia Italarum esse. B. 59) E contrario, contra ea. J. 60) Propria uelut, ac aeterna. B. 61) Ingenio ac moribus. J. 62) Vt diuerso modo agere possit cum diuersis populis. 63) Daß man, nachdem man ganzer Völcker Gemüths-Art erkennen gelernet, auch wisse mit ieden besonders gefällig umzugehen. J. 64) Suae patriae. B. 65) Tam bene com-

aliquid desideres, 66) uelut ultimam artificis manum, cuius supercili 67) esset, totas prouincias publico fato 68) uelle eripere, et indignari, se, ubi peccatur, id est, inter homines, natum esse? Facessat in omnibus suae gentis praecipuus 69) fauor, simulque ceterarum 70) auersatrix inuidia. Et nostra uitia fideliter agnoscamus, et uirtutes in aliis nos delectent. Igitur, sequestro 71) animo iniecturi contemplationem in indolem populorum, primum 72) orbem, uelut e specula, despiciamus, 73) et quales siue incolae, siue dominos, hac tempestate sortitus sit. Asiae, Africaeque, sub barbaris imperiis casus, 74) et Graecorum, Thracumque, calamitas, praecipua humanitatis commercia 75) in ultimam Europam coëgit, ut, tot cladibus a barbaris domiti, et, ueluti feliciori parte execti, 76) nostras uires posse-

compositis, ordinatis. B. 66) In quo non desit aliquid ad perfectionem. B. 67) Quam superbus et fastuosus foret ille, qui uellet totas prouincias, uniuersam aliquam nationem, uitio omni liberam pronuntiare? B. J. 68) Communi omnium hominum conditioni. B. 69) Inconsideratus, nimius. B. 70) Gentium. Procul absit inuidia, quae solet reliquas gentes nihili pendere, et auersari. J. 71) Extra omnes partes posito, nulli parti addicto. *Sequester* enim est, qui medius inter litigantes ita ponitur, ut neutri plus tribuat aequo ac iusto. B. 72) Initio, *ersilich*, *anfänglich*. J. 73) Quasi ex alto intueamur. J. 74) *Versall*, miseria. J. 75) Mansuetiorem, cultiorem, elegantiore, uiuendi rationem. J. 76) Asia, quae felicior

possemus recognoscere, aut timere alienas. 77) Nos uero, ad malorum omnium sensus, 78) pestifero sopore 79) torpentes, nec diuinam uim horruimus, ac ne in barbararum quidem gentium minas tot prouinciarum, quae restabant, ualiturum 80) citauimus robur. 81) Etiam omni discordiarum genere 82) lacerauimus nostras opes, indigno prorsus facinore, ut, quod uno corpore uix sat erat, 83) bellis, odiisque, in diuersa discederet. 84) Tandem siue expirantibus tot motuum flammis, siue per malam requiem 85) peiora concipientibus, 86) posita paene ubique
arma

licior pars orbis, est a Turcis erepta nobis. B. J. 77) Turcarum et barbarorum. B. 78) *Ben schmerzlicher Empfindung alles solchen Unglückes.* B. 79) Valde noxia ignauia. B. 80) *Valiturum in minas idem, ac aduersus minas.* Sic *uulida* Augusto in *Rempublicam fortuna* fuisse dicitur Tacito Annal. libr. III. cap. XXIV. Cicero pro L. Muraena: *Judicium accusatoris in reum ualeat.* Alias *contra, aduersus.* 81) Der Kern derer noch übrigen Länder, der noch wohl hätte vermögend seyn können, den Türcken das Schnauben und Drohen zu verbieten. Sic *robur Italiae, Batauorum legionum, peditum, equitum,* passim apud Tacitum. Videtur auctor ad abruptum bellum, quod Godofredus Bullionius Saracenis intulit, quum occuparet Hierosolyma, saeculo post natum Christum XI. uergente, respicere. B. 82) Per uaria bella ciuilia et externa. B. 83) Quod coniunctis uiribus uix par erat potentiae barbarorum. J. 84) In uarias partes minutas diuisum fieret imbecillius. B. 85) Per pacem malefidam, inducias fallaces. J. 86) Grauiora bella parientibus, da man nur Friede machet, daß man auf einen
größern

- arma miscent hodie 87) mutuis consortiis populos, qui, ut ingeniis, linguisque, diuersi, ita
 64 nec una arte possunt esse tractabiles. Hi sunt 88) Galli, Britannique, Itali, et Hispani, et quos iam immensa Germania suo nomine occupauit, Pannonum quoque reliquiae, et quod de Illyrico, et Dalmatia 89) nobis superest, tum illi 90) Sarmatae, atque Scythae, quos Polonos, Moscosque, appellamus, Cimbri 91) etiam, et quicquid sub Danico, aut Suecico, sceptro componitur. 92) Nec adeo, proh dolor! a Turcis recessimus, ut pigeat mores illorum, uiuendique consuetudinem, cognoscere. In istorum populorum moribus licet utilissima contemplatione uersari, et naturae diuitias numerare, quae tot habitus, 93) mentiumque uariarum impetus, 94) una membrorum similitudine obtexit. Ceteras uero plagas 95) eadem diligentia scrutari minus fuerit ad consortii usum, quam ad curiosam uoluptatem.
 66 Nam Africam qui hodie, praeter mercatores, 67 adeunt, in ipsis littoribus, aut, si forte nonnihil ulterius

größern Krieg sich anschicken könne. B. 87) Ea aetate, qua scripsit auctor, qua in Belgio adhuc feruebat bellum, in Gallia uero, Hungaria, et aliis regionibus, pax erat. B. 88) Quorum scilicet ingenia et mores nosse, nobis maxime prodest, quia cum illis habemus consortium. B. 89) Prouinciis quippe Hungariae confinibus. J. 90) Europaei uidelicet. Scythae enim Asiatici Persae sunt. B. 91) Holsati. J. 92) Regitur, pacatur, in ordinem redigitur. J. 93) Mores. J. 94) Affectus. J. 95) Partes mundi praeter Europam. J. 96) Re-

ulterius a fluminum ostiis in regionem inuehuntur, cum incolis subita, nec ad amicitiam ualida, pacta iungentes. Persas autem a nobis non superstitionis 96) magis impietas, quam ingens terrarum coelique diuortium 97) discreuit. India 69 pari modo a mercatoribus tantum, nautisque, lustrata, si Lusitanos 98) excipias, ibi pertinacius inhaerentes. Chinenses autem cum exteris consortium ultro refugiunt. Nec ullus ex hominibus nostris curat cum Tartarorum foeda, 99) et ut plurimum misera, 200) gente misceri. Americam, qua cultum animorum passa est, 1) Hispani sic tenent, ne ullis extra hos unos, impune liceat

96) Religionis superstitiosae, ex Iudaismo et Muhammedismo, conflatae. B. 97) Sic Tacitus Annal. libr. XII. cap. LXIII. *Byzantium, ait, positum arctissimo inter Europam Asiamque diuortio, i. e. ad Bosphoram Thracium.* Cicero ad Att. libr. V. Epist. XX. *Amanus Syriam a Cilicia aquarum diuortio diuidit.* Et Epist. X. libr. II. Famil. *Moh: diuisus aquarum diuortio.* 98) Portugalli inde ab A.C. c10 cccc xcvii. auspicio regis *Immanuelis*, duce *Vascone de Gama*, sibi uiam in Indiam aperuerunt, et Goam c10 c10 viii. duce *Alphonso Albuquerque*, uicinaque loca, *Dio*, *Bassia*, *Damaon*, *Caul*, omnemque illam oram maritimam, occuparunt, ac tenuerunt, donec, Britannorum, Batauorumque, inuidia et obtreccationibus oppressi, amisere, praeter Goam, omnia. 99) Illuue corporis, ac uictu, cruda quippe carne, et equino sanguine, uicitare, quod aiunt, solita. B. 200) Paupere et inculta. B. 1) Quae Christiana sacra et literas ex Hispanorum commercio

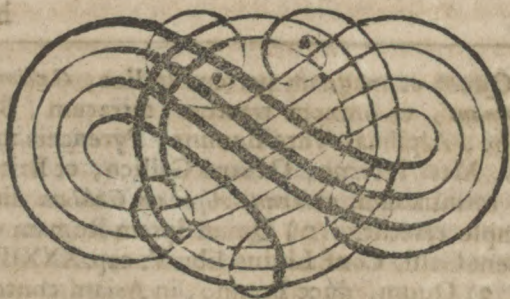
- liceat commeare. 2) Ita solis et licet, et est commodum, illarum gentium indolem pernoscere.
- 73 Qua uero in eadem parte terrarum nuda barbaries, et generi humano pudenda, efferauit animos incolarum, nullis legibus, nulla industria, 3) temperatos, diligenter annotarunt, 4) quos illic opum spes a regionibus nostris trahit, 5) inconditi populi 6) ingenium nostros cultus non capere, ad se aduectos plerumque, tanquam insidiatores libertatis, pro hostibus ducere, nec decesse tam rudibus animis in flagitia calliditatem, crudelitatem atque perfidiam his non raro prudentiæ et fortitudinis loco esse.
- 74 Horum ulterius 7) mores tradi quid iuuet, qui fero impetu naturam 8) uidentur exuisse, praesertim cum suis littoribus terrisque contenti sint, neque ad se commeantes, nisi subacti, aut in solum subitae 9) mercaturæ usum excipiant. Sed ut a gentibus abeamus, uel ignotis, uel nimio terrarum, mariumque, discrimine a nostra familiaritate subductis, de nostri orbis 10) incolis genioque, quae-

mercio suscepit. 2) Proficisci, nauigare in Americam. J. 3) Nullis artibus. J. 4) In suis Itinerariis, seu commentariis itinerum. J. 5) Mercatores. J. 6) Nullis legibus, nullis artibus, constituti, rudis, barbari. B. 7) Ampliori sermone, pluribus uerbis, fusius. J. 8) Omnem humanitatem. B. 9) Non perpetuae, sed quasi in praeternauigatione exercitae. J. 10) Europae. B.

quaerentibus ne superuacua quidem disceptatio erit de regionum cultu, de conditione terrarum, coeloque propitio, 11) uel alterutra intemperie 12) graui.

CAPVT

11) Bene temperato aëre. B. 12) De nimio aestu, et nimio frigore, quae hinc illinc regioni noxia sunt, aut grauia.

CAPVT III.

Galliae dotes et ingenium incolarum.

- 1) **G**Allia paene prouinciarum in Europa amplissima, si eam intra ueteres terminos 1) aestimes, Romanorum quondam terror, 2) Graeciae, Asiaeque, uictoriis clara, 3) iam in uaria
 2) imperia, moresque, distincta est. Quicquid Rhe-
 no, Oceano, 4) Pyrenacis, 5) Alpibusque, 6)
 3) clauditur, Gallia erat. Ab alio deinde Alpium
 latere 7) ad Rubiconem 8) pertinebat, Roma-
 4) norum ceruicibus grauis. 9) Quippe fortissimi homi-

1) Quum et magnam partem Italiae, *Galliam Cis-Alpinam*, et omnem tractum terrarum, Rheno amne, Alpibus, Varo flumine, Pyrenacis montibus, Mari Interno, Oceano Gallico, et Britannico, terminatam, et *Trans-Alpinam Galliam* dictam, complecteretur. 2) Quum ipsam Romam occuparent Galli. Conf. Liuius libr. V. cap. XXXIII. seq. B. 3) Quum, duce Brenno, in Asiam contenderent, ibique regnum, Gallo-Graeciam, seu Galatiam, conderent. Conf. Iustinus libr. XXIV. cap. IV. seqq. B. 4) Atlantico et Mediterraneo. B. 5) Montibus, qui Galliam ab Italia separant. J. 6) Qui Galliam ab Heluetia partim, partim ab Italia, disternunt. J. 7) Ab illo, quod Italiam spectat, in qua est *Gallia Cis-Alpina*, seu *Italica*, quae et *Togata* dicta est, ut a *Trans-Alpina*, *Braccata* partim, partim *Comata*, distingueretur. Confer. Cellarii Geogr. Antiqu. B. J. 8) Italiae fluuium paruum, qui Galliam Cis-Alpinam a uera Italia disiungit. Confer. Lucanus libr. I. v. 213. seqq. 9) Propter uiciniam. J.

10) De

hominum Galli, cum in Italiam penetrassent, capta, incensaque, Roma, 10) tantum terroris attulere, ut deinde caueretur, 11) ne, quoties Galli tumultum 12) intulissent, sacerdotibus senibusque ab armis uacatio esset. 13) Et domita quidem a Romanis uicissim Gallia est, 14) sed per partes, 15) et inter se domestica aemulatione commissa. 16) Neque integra aut agnouit suas uires, aut in 17) Italiam experta est. Posthac Franci 18) e media prorupere Germania, et uidebantur ad secundam seruitutem 19) Gallias uocaturi. Sed mox uictores miscuere se uictae genti

10) De qua expugnatione urbis Romae conf. Liuius libr. V. cap. XXXIX. seqq. Florus libr. I. cap. XIII.

11) Lex promulgaretur. B. 12) *Tumultus* est bellum subitum, plus trepidationis fere, quam periculum ac cladis, habens, ortum uel in ipsis ciuitatis uisceribus, uel in uicinia. 13) Sacerdotes enim uenia muneris, senes aetatis uenia, immunitatem ab armis habebant. B.

14) Per Iulium Caesarem. B.

15) Non tota, sed eius aliquot partes. J.

16) Præua aemulatio erat ac dissensio inter Gallorum ciuitates, de qua Caesar libr. I. de B. G.

17) Contra. J.

18) Franci Germaniae populus, olim late diffusus, cuius pars saeculo post Christum natum

quinto, dum alias sibi sedes quaerit, pulsus a Rhe-

no, et ex prouinciis prope illum sitis, Romanis,

tandem in Galliam usque penetrauit, effecitque, ut

Francia Occidentalis appellaretur, quae olim Gallia

dicta fuerat. Quam autem habitabant ipsi partem

Germaniae, ea posthac *Francia Orientalis* et *Fran-*

conia dici coepit. J.

19) Primam seruitutem Romani Gallis imposuerant. J.

- genti, 20) ne tam Gallias, quam Romanos 21)
 7 in Galliis, uicisse uiderentur. Iam uero, diuisis
 in 22) plerosque principes terris, paene in tan-
 tum Galliarum nomen obtinet, 23) quod in iis
 occupant Franci, gens uirtutibus, factisque, exi-
 mia, et quae meruit, ut communis fabulae 24)
 uanitatem ad suae stirpis praeconium scriptores
 usurpent, dicanturque Troianorum reliquiae esse.
 8 Haec igitur omnium regionum, quae ad Occi-
 dentem recesserunt, felicissima soli bonitate 25)
 9 cum genio et indole incolarum certauit. Ager
 uini et frumenti passim ferax, olea quoque in-
 signis, et omnibus pomis, quae crudum 26) aë-
 rem non ferunt, qua ad Alpes, et Ligusticum
 mare, 27) porrigitur, aut uiciniore Occidente in-
 10 tepuit. 28) Nec ulla prouincia in orbe terrarum
 pro suis finibus tot incolis diuitias indulsit, adeo
 omnis generis opibus clara, ut exterorum mer-
 catorum commercia paene ad solam uolupta-
 11 tem 29) exceperit. Nam et luxus Transalpino
 serico 30) pretium fecit, et artificia Germanica
 opu-

20) Franci Galliis. J. 21) Qui tum tenebant Gal-
 liam. J. 22) Inter. J. 23) Eo usque Galliae no-
 men habet, quousque Franci habitant. J. 24) Fa-
 bula est, quosdam Troianos, patria sua a Graecis
 capta, et incensa, uenisse, duce Francione, ad pa-
 ludem Moeotidem, et deinde in Galliam se con-
 tulisse. Conf. Isaacus Pontanus in Orig. Gall. 25)
 Quam praedicat Thomas Lansius in Orat. pro Gall.
 B. 26) Durum, frigidum. J. 27) Italiam uersus. J.
 28) Aura tepidiore utitur. B. 29) Non ad necessi-
 tatem. J. 30) Der Seyde, die aus Italien ge-
 bracht

opulentum populum ad peregrinas delicias ad-
 uerterunt. 31) Britannicae tamen merces, si 12
 non necessariis, utilitatis 32) certe plenissimis,
 nauigiis subuehuntur, quae plumbo, atque stan-
 no, uberi etiam croco, tam quotidianis usibus,
 quam altiori elegantiae, 33) ministrant. 34) At 13
 Gallia praeter messes, 35) quibus solitudinem
 Hispaniae leuat, 36) uina etiam in frigidiorum
 uiciniam 37) dispensata, multa carbaso et canna-
 bi diues, 38) necessaria plerisque gentibus uela,
 rudentesque, et cetera ex funibus in classium ar-
 mamentis 39) idonea, subministrat. His, et aliis, 14
 dotibus aurum, quod in uenis 40) suis uix ha-
 bet, largissimo prouentu excipit, 41) ut, qui illud
 anxia et crudeli 42) diligentia effodiunt, qui ab
 extremo

bracht wird. J. 31) Cum admiratione nimirum
 ac delectatione. Sic Plinius libr. I. Ep. X. *Multa
 in Europa sic eminent et elucet, ut mediocriter quoque
 doctos aduertant.* B. 32) Lucris, quod inde captant
 nauigatores. J. 33) Cultui ornatuique corporis
 exquisitori. B. 34) Seruiunt, conducunt, utiles
 sunt. J. Sic Tacitus Histor. libr. I. cap. XLVIII.
*Vini fictilibus ministrari iussit, ut h. l. plumbo, stanno,
 croco, ministrare usibus quotidianis etc.* 35) Copiam
 frumenti uarii. B. 36) Inopiam, pauperiem Hi-
 spaniae, ut quae uasta magnam partem, ac sterilis
 est, subleuat. B. 37) In uicinas regiones, in qui-
 bus ob aerem nimis frigidum uinum non crescit. J.
 38) Dauet viel Hanff und Flachß zu Seegel, Tüchern,
 Schiff- und Anker-Seulen. J. 39) Ad armandas or-
 nandasque naues. J. 40) Metallicis, in seinen Berg-
 wercken. J. 41) Pro suis mercibus accipit ab aliis
 ingenti cum lucro. J. 42) Crudelē uocat auctor

- extremo deuehunt sole, 43) plerumque uideantur Gallicae felicitati famulari. 44) Tam diffusa regione, tot prouinciarum uario nexu composita, uix sterilis, aut inculti soli glebam indulgentia naturae omisit. 45) Nam et uasta aliquot in Aquitania 46) loca ne incolis quidem sunt uacua, uel ingrata, pinetis 47) frequentibus, et succo, fructibusque, pretiosis, aubus quoque ceteruatim provolantibus, quae in deliciis solent haberi, 48) ut aëri illa plaga tantum debeat, quantum de iusto telluris officio arena subduxit. 49)
- 17 Gallia ad utrumque mare 50) pertingens, Oceano 51) alluitur, et pelago, 52) quod ab Hispaniae, Africaeque, faucibus 53) positas ad Aegyptum terras interfuit. Ita commodus nauticae rei situs,
- et

industriam eorum, qui effodiunt aurum, quoniam iste labor maximas habet molestias, et periculi multum. B. 43) Ex India Occidentali, aus West-Indien, oder America. B. 44) Inseruire, dum illi aurum suum exhibent pro mercibus, quae in Gallia aut crescunt feliciter, aut parantur artificiose. J. 45) Benignitas naturae, solique, uix ullam glebam sterilem usquam, incultam, aut infructuosam, reliquit. J. 46) Guienne. J. 47) Genere amygdalorum, quod fructum, Pinien, seu Böhngen, appellatum, et bellariis annumeratum, fert. B. 48) Perdicibus quippe, attagenibus, aliis. J. 49) Telluris officium est, fruges et gramina proferre. Hanc uim solo arenoso in Aquitaniae quibusdam locis natura subtrahit. Sed reddidit aëris benignitas, quod telluris sterilitas subtrahit. B. J. 50) Atlanticum et Mediterraneum. B. 51) Atlantico. J. 52) Mediterraneo mari. J. 53) Die Meer-Enge,

fo

et qui classes per omnis nominis maria, littoraque, possit emittere, si Galli quam equis, tam nauali industriae, 54) assuescerent, spesque, ut subitas, ita longas, ferre possent. 55) Toti populo ingens amor, et patientia dominantis. 56) Apud illos uere 57) regnatur, nefasque, quantum regi liceat, dubitare. 58) Gens armis strenua, sed equestri certamine melior, ignara perfidiae, 59) publico praesertim consilio, 60) indomitae intra se molis, 61) et, ubi in externos exundat, statim impetus sui oblita. 62) Eo modo nec diu eternum

so zwischen Spanien und Africa ist, quae a nautis solet appellari die StraÙe, ab Hispanis autem *Estrechcho di Gibraltar*. J. 54) Si tantum industriae uellent in re nautica ponere, quantum in equitationibus ponunt. J. 55) Si malint longo labore spes suas exequi, quam subito speratis frui. J. 56) Patientissime ferunt regnum et imperium. J. 57) *Souuerainement*, ita, ut experientia disci possit, quantum inter regnum et libertatem intersit. J. 58) Crimen laesae maiestatis propemodum committitur, si quis uelit de iuribus regis disputare. B. 59) Haec laus fortasse illis temporibus conuenit, quibus *Barclaius* scripsit. Ceterum prope iam toto orbe extant monimenta perfidiae Gallicae. J. 60) Praesertim si consilio publico fides detur. B. Quam parum tamen fidei habeat Gallorum fides publice data, ea, quae post Nouiomagensem, Rysuicensem, alias pacis transactiones, praeter datam fidem gesta sunt, satis declarant. J. 61) In ciuilibus bellis, quum contra Gallos Galli pugnant, mutua aemulatione ita incenduntur, ut neutra uinci pars ab altera, neutra domari possit. B. 62) Quum

21 ternum imperium tenuit, et sola est in exitium
sui potens. 63) Longobardiam, 64) Neapolim,
Siciliam, 65) et plerasque alias per orbem terrarum

pugnant Galli cum exteris, primo quidem impetu feroces sunt, mox tamen de impetu et ardore incipiunt remittere. J. 63) Per bella ciuilia. J. 64) Quae *Insubria* olim, nostro aeuo fere *Ducatus Mediolanensis*, dicta est. Hanc Longobardis ereptam *Carolus M.* in prouinciae formam redexit, *Wenceslaus* Imperator Ducatus titulo ornauit A. C. clō cccxvi. *Joannes Galeatius*, primus dux, *Valentinae* filiae posteris ea lege legauit, ut, si fratres eius, *Joannes* et *Philippus*, improles decederent, ex *Ludouico* Aurelianensi et *Valentina* geniti succederent. At quum extincta mascula *Galeatorum* sobole A. C. clō ccccxlvi. *Carolus* Andegauensis, *Ludouici* ex *Valentina* filius, frustra praereptam sibi a *Francisco Sfortia* A. C. clō ccccl. Longobardiam diu questus esset, armis et ui repeti coepit a *Ludouico XI.* *Francisco I.* *Ludouico XII.* ac denique a *Ludouico XIII.* sed diu possessa nunquam est. Conf. *Thuanus* Hist. Gall. libr. I. *Franciscus Guicciardinus* de Iure Gall. Reg. in *Mediol. Ducat. B.* 65) Neapolis et Sicilia Imperatoribus erepta a *Saracenis*, occupata a *Normannis*, extincta horum stirpe mascula, A. C. clō clxxxiii. rediit ad Imperatores *Henricum VI.* qui duxerat in matrimonium *Constantiam*, *Rogeri*, regis Siculi, filiam. Sed erepta *sueuis Ducibus*, dataque *Carolo* Andegauensi est A. C. clō cclxvi. qui militum uirio A. C. clō cclxxxii. amisit Siciliam, a *Petro*, *Arragonensium* rege, occupatam. *Carolus VIII.* rex Galliae, *Neapolin* clō ccccxcv. recepit, sed paulo post eandem amisit. Conf. *Thuanus* libr. I. Hist. *Joannes Mariana* Rer. Hisp. libr. XXVI. cap. VI. B. 66) Sa-

rum prouincias, 66) frequentibus uictoriis sub-
 egere. Sed mox hostes male domitos 67) fi- 22
 dentius, 68) quam par erat, contemnere, 69)
 aut simulantibus obsequium credere inconsulta
 laxaque bonitate. 70. Tum licenter uti uictoria, 23
 et præter illarum gentium indolem lasciuire. 71.
 Ad extremum obliuisci armorum, aut ad patriam 24
 suam respicere, 72) cuius diu absentiam ferre
 non possunt. Per haec uitia cessere in praedam 25
 his ipsis, de quibus triumphabant, laeta semper
 bellorum initia atroci exitu corrumpentes. 73)
 Nullis mortalibus indoles ad speciem uirilís ele- 26
 gantiae magis facta. 74) Oris intrepidi habi-
 tus, 75) motusque, atque gestus, qui totum corpus
 decent. Ethic decor uirtutem ingentium uirorum
 adornat, exiguis autem animis 76) pro fūco est,
 ac ueluti naturali munimento, quo suam humili-
 tatem abscondant, aut mitigent. Sic uenuste 27
 com-

66) Sabaudiam, Belgium, Cataloniam, Liguriam, ceteras. 67) Nondum plane. J. 68) Maiori cum fiducia et securitate animi. J. 69) Coeperunt J. 70) Sie liessen ihnen den Zügel gar zu lang, und waren ihnen zu fromm. B. 71) Cum uxoribus et uirginibus deuictorum populorum uoluptates Venereas exercere, quod in Sicilia maxime factum. J. 72) Desiderio patriae repetendae inflammati, quod ferre non poterant. J. 73) So gut es sich anfänglich anlasset, so schlimm lauffet es endlich ab mit ihren Kriegen. J. 74) Nulla gens uidetur esse aptior a natura ad omnem elegantiam, quae uiros decet. J. 75) Sie sind nicht blöde, noch Leuteschen. B. 76) Humilibus, abiectis, nulla uirtute instructis. B. 77) Sin-

compositi, qualemcunque uestitum de suae mutationis infinita serie, 77) tanquam de inexhausto penu, depromserint, quocunque salutationis artificio 78) corpus inflectant, putes nihil magis illa
 28 institutione conuenire. 79) Vicinae autem gentes, ridiculo errore deceptae, ad illorum quoque mo-
 4 res per earundem uestium, ac motuum, uariam imitationem se putant accedere, ignarae, 80) leporis, & gratiae virtute in nonnullis hominibus uno genio cuncta placere, in aliis autem, in quibus natura ad hos mutabiles habitus 81) propitia non est, 82) eiusdem uenustatis imitationem et curam
 29 ingratham, ac ludicram, esse. 83) Nam uirtutes et uitia, et quicumque alii motus, 84) ipsis animi recessibus inhaerent, possunt a nobis non multum operosa simulatione effingi, 85) quia adeo ingentibus latebris reconduntur nostri sensus, ut uix ullus deprehendat, ueris, an extemporaneis, 86) affectibus deducamur. Sic facile humilitatem simulabis,

77) Singulis enim fere mensibus habitum uestium mutant. B. 78) Compliment, Reuerence. J. 79) Nihil uidetur affectatum, omnia sponte fluere, et uestitui, tempori, personae, conuenire. J. 80) In quibusdam gentibus omnino placere, quicquid faciunt, quia naturale est, et ideo se commendat elegantia gratiaque singulari. Quod longe secus fit, quum est affectatum. J. 81) Mutabilem corporis uestiumque rationem. J. 82) Wo das Naturel darzu nicht ist. J. 83) Man mag sich gleich noch so viel Mühe geben, es nachzuthun, kömmt es doch abgeschmackt und lächerlich heraus. J. 84) Affectus. J. 85) Facile simulari ac dissimulari. J. 86) Pro-
 tem-

mulabis, sic odium, amorem, pietatem. At uero 30
 quae non magis imperio animi, quam usu, et
 externo corporis obsequio, perficiuntur, eorum
 imaginem 87) in te transferre, reluctantem natura,
 88) non poteris, ut est aptitudo corporis prompto,
 habilique, decore idonea, 89) ut hilaris iocandi
 facilitas, et omnino eloquentia, non in praecor- 48
 diis, sed summo ore, nata. 90) Haec autem 31
 cum in Gallica consuetudine emineant, aegerri-
 me te ad illius similitudinem transferes, nisi se tuus
 genius huic indoli sponte admouerit. 91) Cete- 32
 rum nunquam orbis dignas gratias hospitali Gal-
 liae 92) habebit, quae humanitatis templum ui-
 detur aperire, quo se omnium externorum fortu-
 na coniciat. 93) Animum in hominibus, non
 patriam, aestimat. Neque, communi ceterarum
 regionum errore, in inquilinis ac aduenis nascen-
 di sortem punit. 94) Ita candido simplicique 33
 amore

tempore assumtis ac fictis. B. 87) Accuratam re-
 praesentationem. J. 88) Quum membra non satis
 agilia et idonea sunt. B. 89) Ad omnes motus et
 gestus. J. 90) Quae non ex animo prouenit, sed
 in ipsis uelut labiis nascitur, da man nicht lange
 darauf dencket, sondern es gleichsam aus dem Ermel
 schüttelt, da die Worte gleichsam auf der Zunge jung
 werden. Extemporalis orationis descriptio. J.
 91) Tua natura, wenn du kein natürlich Geschick
 darzu hast. J. 92) Humanitati Gallorum, qui us-
 que adeo libenter recipiunt peregrinos. J. 93)
 Dahin alle Ausländer, sie seynd welcher Standes sie
 wollen, sich wenden können. J. 94) Sors punitur,
 quando aliquis remouetur et expellitur a consor-
 tio

amore uirtutis 95) eximios uiros, qui undequaque 96) prodierint, sine inuidia miratur, et sua opulencia gaudet augeri, 97) et tantae humanitatis praemium habet publicam primum laudem, tum etiam tot hospitem fortunam ac famam, qui Gallico corpori 98) non indigna, aut inutili, adoptione inserti sunt. 99) Neque illuc hospitibus dediscendi sunt patriae suae mores, aut ad Gallicam similitudinem flectendi, dum superbia absit, aut inculta barbaries. Quippe ipsa ueluti professione exteri moris solicitabis curiosae gentis studia, 100) simplicius peregrina, quam sua, aestimantis, 1) etiam quaedam uitae, aut corporis, uitia, si modo aliunde aduehantur, trahentis in laudem. Nam et peregrini hominis eloquentiam

tio communi. Nonnullae enim gentes omnes peregrinos a dignitatibus arcent et magistratibus, imo ne mercimonia quidem sinunt exercere. B. 95) Bloß aus aufrichtiger Liebe zur Tugend, und Hochachtung derselben. J. 96) Ex quibuscunque locis aut gentibus aduenerint. J. 97) Cuius rei exempla habemus Schoenbergios, equites Germanos, a Gallis ad Comitum, Ducumque, dignitatem euectos. B. 98) Genti, reipublicae, ciuitati, Gallicae. J. 99) Ciuitate Gallica donati sunt, sind nationalisiret worden. J. 100) Permouebis illos facile, ut te ament, si dixeris, hoc illudue, quod facis, moris esse in patria tua. J. 1) Sincerius, maiori sinceritate, sine fraude, uersutia, dolo. Sie sehen so scharff nicht bey einem Fremden, sie nehmen es bey einem Fremden nicht so genau, müßen es nicht so hoch auf, was ein Fremder wider ihre Landes- Art and Sitten thut, als wenn ein Einheimischer

tiam uidimus crebro linguae errore fauorem meruisse. et grandis opinionem scientiae, quod non intelligeretur. 2) Plebis in amplioris fortunae homines uera, 3) nec ex metu, aut sola institutione, reuerentia. Rursus 4) primi optimatum eodem genio culti ab illis, qui gratia, aut genere, perinde non excellunt. 5) Sed superbiam, fastumque, non ferunt. Si uideris dominari, 6) seruire erubescunt. Comitas, quae frontis artificio, luminumque clementer uibrantium, 7) uel per sermonum familiaritatem, blanditur, fidelius 8) purpuratorum latus clientibus cinget, quam potentiae magnitudo. Opes omnes, et ipse uiliior

mischer etwas versiehet. B. 2) Die Erfahrung hat gelehret, daß oftmahls Ausländer, wenn sie gleich sehr geschmeichelt haben in ihrer Rede, dennoch Liebe gefunden, und, wenn sie am wenigsten verstanden worden, sich am meisten in das Ansehen gesetzt, als wären sie hochgelehrte und sehr weise Leute. 3) Eine natürliche Scheu, die nicht aus Sclavischer Furcht, oder nur daher kömmt, daß sie von Jugend auf darzu angehalten worden. 4) Praeterea, ut in illo Ciceronis Tusc. Quaest. libr. I. *Tum et habitabiles regiones, et rursus omni cultu propter uim frigoris aut caloris uacantes.* 5) Qui nec tam antiqua generis nobilitate sunt, nec tam amplis muneribus praesunt, ut ceteri. B. 6) Si ius dominandi affectes, aut arroges tibi imperium in eos, detrectabunt obsequium. J. 7) Efficitis per artem uultu et oculis, da man sich ganz freundlich anstellt, und immer lächelt. B. 8) Efficiet facilius, ut purpurati plures habeant, fidelioresque, comites ac clientes, quam poten-

uilior honoribus sanguis. 9) Praecipue Patri-
 ciorum 10) spiritus in suum, aut patriae, da-
 mnum saepissime excrescunt, dum nemini eorum
 mercaturae, 11) aut artificiorum, utilissimam
 41 persuadet. Aemulari praepostero ambitu 12)
 magnitudinem 13) placet auorum, et foedari gen-
 titium sanguinem putant, si ad populum uiuen-
 di consuetudine accesserint. 14) Ita uanum no-
 bilitatis nomen, et magnifici otii improba 15)
 species, ad patientiam tristium curarum 16) suffi-
 42 cit, et in sola exeuntium 17) morte. Et haec ani-
 morum celsitudo, quamuis sibi placeat, adeoque
 ab omnis generis sordibus 18) uideatur abire, ta-
 men interdum paene necessariis facinoribus 19)
 corrumpitur, in miserorum Penatum angustiis 20)
 turbu-

potentissimus quisque. J. 9) Ut uitam et digni-
 tatem tueantur, Galli omnes interdum opes suas,
 et uitam ipsam, negligunt, exponuntque pericu-
 lo. B. 10) Gallorum nobilium, ac Magnatum. J.
 11) Galli nobiles et potentes non solent exercere
 artes lucrosas, inter quas et mercatura refertur,
 licet summa premantur inopia. B. 12) Nimio
 studio. B. 13) Magnificentiam, splendorem, or-
 natum, maiorum. B. 14) Si easdem tractarent ar-
 tes, quas plebs exercet. B. 15) Illaudabilis. B.
 16) *Curae tristes* sunt, in quas nostra nos inopia
 coniiicit. B. 17) Quas sola morte finiunt. B.
 18) Artibus lucrosis, quas nobilis animus abhor-
 ret. B. 19) Ad quae saepe nolentes inuitique adi-
 guntur, ipsa necessitate et inopia urgente, etiam
 nobiles Galli. B. 20) In paupertate domestica,

turbulentam 21) industriam exercens, ut uel publica uolentia, 22) uel arcanis sceleribus, 23) inopiae squalorem 24) repellat. Mercatura illic 25) 43
 uilior, quam tantae utilitatis rem esse deceret, quae prima humanitatem per orbem circumduxit. 26) Solon quidem, qui Athenis leges condidit, et plerique Graecorum, usque ad nos fama durantium, 27) illo commercio suas res tulerunt ad exteros, uicissimque fecerunt, ut exotica 28) 44
 sui ciues uiderent. Nec abhorret ab hoc more 45
 Italia, 29) in illustribus familiis opes eadem industria late componens. 30) Britannia quoque sanguinis claritatem illo uitae genere foedari non putat. At in Galliis hanc mutuae utilitatis 31) 46
 rationem non modo stirpes antiquae aspernantur, sed et, quasi mercatores sui 32) puderet, ubi illis

wenn sie ein klein Gütlein haben. B. 21) Quae non, nisi turbas dat. B. 22) Eiusmodi facinoribus, quibus publica regionum tranquillitas ac securitas turbatur. B. 23) Clandestinis latrocinis, furtis, rapinis, caedibus. B. 24) Turpitudinem paupertatis. J. 25) Inter Gallos nobiles. J. 26) Mores ferorum hominum mansuefacti sunt primum per commercia. B. 27) Quorum fama et gloria ad nostram usque aetatem durauit. J. 28) Ut peregrinas res uicissim spectarent sui ciues. B. 29) In qua quippe a nobilissimo quoque mercatura sine dedecore exercetur, adeo et Principes, Marchiones, Comites, negotiari non erubescant. B. 30) Congerens, colligens, reponens. Sic Cicero pro Deiotaro: *Locus erat quidam, in quo erant composita, quibus rex te munerare constituerat.* 31) Capiuntur enim e mutuo commercio utilitas. B. 32) Vitae generis,

illis largius fortuna indulsit, 33) statim in aliam disciplinam 34) filios suos agunt, iubentque ma-
 47 iorem paterno fastigio scenam 35) sperare. Et quidem magnitudinem Gallicorum animorum nullibi efficacius 36) uideas, quam in ambitu 37) magistratuum, a quibus peruicax licitatio 38) iam diu egentium uirtutes exclusit. 39) Exhaustire familias, 40) nomina facere, 41) rem, fidemque, consumere, 42) decorum, 43) dum inter aequales emineas uel sterili dignitate, 44) uel pretio furti-

generis, quod sequuntur. J. 33) Postquam diuitias acquisiuerunt sibi mercatura exercita. B. 34) Ad aliud uitae genus institui curant. J. 35) Maius quoddam, ac honoratius, uitae genus, maiores honores. Vita nostra theatri instar est, uicissitudines fortunae nostrae instar sunt scenae. B. 36) Deutlicher. J. 37) In nimio consequendorum honorum et magistratuum studio. Venales enim in Gallia magistratus et honores sunt. Quod quando, et qua de caussa, coeperit, explicat Bodinus libr. III. de Republ. cap. III. Est autem parui animi, diuitias honoribus et dignitatibus praeferre, magni contra censetur contemnere opes praehonorum studio. B. 38) Wenn immer einer mehr Geld darauf bietet, als der andere. B. 39) Die Armen haben müssen passen, und hintansehen, wären sie auch noch so tugendhaft gewesen. J. 40) Redigere familias ad paupertatem nimis sumptibus in honores consequendos erogatis. Ita Cicero passim exhaustire prouinciam, aerarium, ciuitates, urbanam plebem, amicorum benignitatem. J. 41) Schulden machen. B. 42) Sein Vermögen und Credit, Treu und Glauben, darbey zusetzen. J. 43) Est apud Gallos. J. 44) Quae parum, aut nihil, habet redditus,

furtiuorum munerum, 45) patrimonii ruinam reparante. Nec dubium, quin illa libido titulo- 48
rum, 46) nisi ipsa se frangat, 47) curias, tribu-
nalia, praefecturas, tandem sit uiliori sanguine,
angustisque animis, 48) maculatura. Quippe e 49
sordidissimis 49) artibus multi compendiosius ad
diuitias properant, quam antiqua nobilitate spe-
ctabiles, paternisque opibus utentes, 50) ex ma-
iorum dignitate. Hoc modo, dum ad emendae 50
curiae, aut praefecturae, ambitum nummorum
pugna initur, 51) saepissime ii uincunt, qui ut
sanguine, sic et ingenio, cedunt. Accedit, quod 51
uetu-

ditus, aut prouentus annui, nulla stipendia mere-
tur, der bloße Titul ohne Besoldung. B. 45) Wenn
sie heimlich Geschenke nehmen, und Caussen dafür
machen, damit sie ihren Aufwand wieder heran bring-
gen. Hoc modo damna rei familiaris suae resar-
ciunt. B. J. 46) Quae uulgo a quibusdam *Titulo-*
mania appellatur. 47) Wenn sie es leichtlich nicht
selbst überdrüssig werden. *Frangere est debilitare, im-*
minuere, infirmum et impotentem reddere. Sic frangere
uim, impetum, furorem, legem, libidinem. Libido fran-
git se, die Lust verbrauchet, verfühlet, nimmt ab. B.
48) Personis ex obscuro ac uili genere ortis, qui-
bus abiectus est et angustus animus. B. 49) Ma-
nuariis, et aliis, quae ingenium non requirunt, sed
uires corporis, et opponuntur liberalibus. B. J.
50) Die von ihrem Eigenthum leben, quod est nobi-
lium hominum proprium. B. 51) Wenn immer
einer den andern überbietet, und mehr geben will.
Emere curiam, praefecturam, est conciliare sibi eam
pecunia, ut emere animos militum, emere regnum, apud
Tacitum passim. B.

uetustarum stirpium uiri 52) non tam peruicaci studio suas opes dignitatibus illis donant, 53) quam homines adhuc noui, 54) qui e latebris, 55) quas auro condiderunt, 56) eruere filios proferant, et eam nobilitatis gloriam suae genti emere, quam absque ullo sumtu haereditatis partem patricii habent. 57) Sic paulatim hi honores sordidiorum 58) esse possunt, si pecuniae tantum conceditur, 59) et forsitan aliquando in ignobilitatis suspicionem eorum nominibus censi. 60)

Neque

52) Antiquae nobilitatis, ex uetusta gente equestri orti. J. 53) Non impendunt libenter in dignitates emendas. Sic Horatius libr. I. Epist. XV. v. 32. *Quicquid quaesierat, uentri donabat auaro.* B. 54) Recens in nobilitatem asserti. B. 55) Ex obscuritate natalium suorum. B. 56) Obduxerunt, obtexerunt. Sic *luna tenebris condita* dicitur Tacito Annal. libr. I. cap. XXVIII. et *foeneratores omnem pecuniam mercandis agris condidisse* dicuntur libr. VI. cap. XVII. 57) Quam haereditario iure antiqui nobiles habent. B. 58) Hominum obscurissimorum, qui sine ingenio sunt. B. 59) Vt scilicet mercari ditissimus quisque honores quosque praestantissimos possit. B. 60) Et forsitan aliquando ex eo ipso potest oriri suspicio, quasi illi, qui praefecturas in Gallia sustinent, omnes orti sint obscuro loco, si non, nisi emtos ibi capessere honores liceat. B. *Honores dicuntur censi posse nominibus sordidiorum, in suspicionem ignobilitatis.* Man könne, wenn so gar schlechte Leute zu hohen Aemtern und Würden gebraucht würden, den Wahn fassen, es sey gar kein vornehmer Französischer Bedienter gut von Adel, und also aller hoher Bedienten Ankunfft nach, dieser Zustand urtheilen und schätzen. *Censeri enim nominibus*

Neque ideo fisci 61) industria 62) maligna crimi- 53
 natione carpenda est, qui de eiusmodi candida-
 torum bonis excrescit. Nam cui non satius ui- 54
 deatur professo 63) pretio dignitates a principe,
 molem 64) publicam subeunte, proponi, 65) quam
 auaris purpuratorum 66) suffragiis in praedam
 concedi? Qui, ubi haec publica licitatio non 55
 est, obtrudunt regibus candidatos, quos sibi mu-
 nera charissimos fecerint, et quod a domino im-
 petrant, deinde clientibus uendunt, ut nec me-
 liore sortitu delectos 67) respublica accipiat, nec
 intersit eorum, qui ad tribunalia subuehi am-
 biunt, 68) utrum cupiditatem dignitatis sub prin-
 cipe,

*nibus dicitur, sicut censori orationibus, apud Quin-
 tilianum Dialog. cap. XXXIX. censori una uictoria,
 apud Tacitum in uita Agric. cap. XLV. 61) Der
 Königl. Kenth-Cammer. Nam fiscus Principis est,
 aerarium populi, seu prouinciae. Confer. Plinii
 Paneg. cap. XXXVI. Tacitum, Annal. libr. VI. cap. II.
 62) Sic fatorum industria apud Florum libr. I. cap.
 VIII. Fisci industria, das weise und wohl überlegte
 Verfahren der Königl. Kenth-Cammer. 63) Publice
 denunciato ac constituto, um einen gewissen, deuts-
 lich ausgedrückten Preis. Sic Justinus libr. VIII.
 cap. IIII. professum aduersus Phocenses duce[m] dixit.
 64) Consiliorum ac negotiorum. B. 65) Venales
 exponi publico loco. Sic Cicero libr. II. in Verrera:
 Fidem quum proposuisses uenalem in prouincia, et mer-
 cedem proponere, libr. III ad Q. Fratr. Ep. I. 66) Au-
 licorum, administrorum regni. J. 67) Non me-
 liori iudicio ac sorte delectos magistratus, quam
 in Gallia. J. 68) Ad honores, dignitates, magi-
 stratus, cupiunt ex ambitione animi aspirare. J.*

- cipe, an sub optimatibus luant, 69) utrinque pari sidere 70) in patrimonii ruinam percurrente.
- 56 Haec igitur, tolerabili instituta consilio, iam ipso furore licitantium in praeceps abiere, 71) qui et mediocris census uirtutem 72) excludunt, 73) et tota opum mole 74) eos honores redimunt, quibus ipsi tam immodicum pretium fecere. 75) Ut uero, quo generosius uina adolitura sunt, 76) eo adhuc recentia turbulentius despumant, 77) ita istius gentis, ad humanitatem, et, cum senuerit, prudentiam, factae, adolescentia ac iuuentus insano, incautoque, impetu ut plurimum feruet. 78)
- 58 Vana 79) in eiusmodi aetate libertas, nunc iocandi, nunc ignotos pariter, notosque, lacescendi, et ubique titulos nimiae securitatis affectans. Leues animi, 80) et rumoribus rapti,

69) Emant muneribus, adeoque poenas dent quasi suae ambitionis, dum aulae ministris, a quibus euehuntur, soluunt pecuniam. J. 70) Pari fortuna, fato, calamitate, quam a siderum ratione nonnulli deriuant. B. Ita Florus libr. II. cap. VIII. *Hoc uelut sidere Asiatici belli mota tempestas*, et libr. III. cap. XXI. *Tribus, ut sic dixerim, sideribus agitatum est.* 71) Longe peiora facta sunt, et plane uitiosa. J. 72) Hominem uirtute quidem, at non diuitiis, praeditum. B. 73) Ab honoribus capessendis. J. 74) Omnibus diuitiis et facultatibus suis. B. 75) Licitationibus inter se certando. J. 76) Quo generosiora futura sunt. B. 77) Desto stärker und heftiger brausen sie in Noth auf. B. 78) Sie brausen und rasen in der Jugend gemeinlich allzusehr. J. 79) Inconsulta, nulla ratione subnixta, libertas, licentia ferox. B. 80) Leichtsininig, unbeständig.

pti, 81) iam impatientes otii, moxque tumultus. 82) Ostentatio libidinis supra naturae de- 60
siderium inepta, tum inconsulti risus, neminique
parentes, 83) uis etiam intra se irrequieta, per
uariam ac multiplicem tumultum erumpens. 84)
Quidam tamen in omnium exordiis rerum indu- 61
unt non ueram, et ideo maiori specie suborna-
tam, 85) prudentiam, ueluti matura sapientia 86)
compositi, uerba tarde euntia deducunt lento
uultu, et astum cum humanitate fingente. Ex
re quoque factum nomen, ut appellent frigidita-
tem. 87) Sed et uirtutis simulatio tunc est in- 62
grata, 88) nec diu tamen scientia personae im-
patientem omnis ueli leuitatem abscondit. 89)

Media

De hac leuitate Gallorum in idem consenserunt
iam olim Julius Caesar libr. III. de B. G. cap. XIX.
Liuius libr. X. cap. XXVIII. Florus libr. II. cap. IV.
et in ipsis ciuibus suis hoc uitium notat Cominaeus
libr. VIII. cap. VII. Bodinus autem de Rep. libr. V.
cap. II. huius rei caussam ad temperamentum Gal-
lorum, quod flaua bile abundet, refert, neque leui-
tatem, seu uitium, sed celeritatem agendi, seu
uirtutem, appellat. Cuius sententiam quoque tueri
uidetur Scaliger Exercit. CLXVII. cum de Gallo-
rum indole agit. B. 81) Facile cuique rumori fi-
dem habentes. B. 82) Sie können nicht lange Fries-
den halten, werden auch der Unruhe, die sie anges-
ponnen, bald überdrüssig. J. 83) Moqueries. J.
84) Sie lermen und schwärmen, als hätten sie
Wespen im Leibe. J. 85) Desto mehr in die Augen
fallende. J. 86) Quae iam maturuerit aetate, ac
perfecta sit. B. 87) Kaltsinnigkeit, ipsorum lingua
froidneur. J. 88) Ipsis Gallis. J. 89) Sapientia et

- 63 Media autem indoles, 90) quae nec Gallis certe deest, laetitia capacis animi exuberans, 91) eique non efficta prudentia fraenum imponens, 92) ea demum omni pretio maior, et ad sapientiae, si-
 64 mulque hilaritatis, imaginem exacta est. 93) Illud autem in Gallicis moribus, ac ueluti fati, 94) triste, quod benevolentiam, qua in sua regione hospitibus indulgent, extra patriam uix in suos
 65 ciues expromunt. Quis credat in exteris tam humano populo non satis conuenire? 95) Aues quoque in caueam deductae rostra et iracundiam uix stringunt, 96) et societas fati 97) peregrinationem ferarum conciliat, 98) extra siluas quae-
 66 rentium praedam. Soli Galli, quocumque in peregrino solo consederint, praesertim si miseri, et ad opem alienam conuersi, 99) laeuissima aemulatione decertant. Tum occulta ludibria, 200) liuor-

cognitio gentis illius non diu tegi sinit ac dissimulari illam leuitatem personati Galli, ut qui simulationis uelamentum diu ferre nequit. J. 90) *Media indoles* dicitur illa, quae nec *seruida* nimis est, et *celeris*, neque *frigida* nimis, et *tarda* B. 91) Se ostendens, prodens. J. 92) Eamque laetitia uera prudentia moderans. J. 93) Ein solch Gemüthe ist nicht mit Gelde zu bezahlen, und besitzt viel Verstand und Freudigkeit. 94) Ingenio, quod ipsis fato uidetur tributum esse. 95) Populum in Gallia tam humanum non posse concorditer uiuere apud exteros? J. 96) Vix pugnant inter se. J. 97) Natura ipsa, quae ducit omnia animalia, uelut fato quodam, ad socialitatem. B. 98) Facit, ut colant amicitiam. J. 99) Sic cogantur aliis seruire. J. 200) Oriuntur. J.

I) Aper-

liuorque deformis, tum professa 1) odia, et rixarum etiam ad peregrina tribunalia conciuues uocantium derisa improbitas. Sic inter se certantes, nescio qua, infamia apud imperitos inundant 2) suam gentem, quasi in inuidiam nata sit, exsorsque quietis, ac amoris, quo unius patriae ciues arcana ui natura coniunxit. Et haec Gallorum extra patriam suam labes. Adhuc autem foedius in Galliarum uisceribus 3) peccant, qui passim, tanquam gladiatores ad arenam damnati, subitis odiis, armisque priuatis, 4) ad ultima discrimina committuntur. Rem immanem, et ad istius saeculi probrum! 5) Leue iurgium, 6) solaque altercantium ambitione increscens, aut reuera innocens iocus, plerumque autem turbulenti 7) ingenii praecipitatio 8) ad famam, 9) saepe ad tristissimas caedes, et familiarum orbitatem, 10) lym-

1) Aperta B. 2) *Inundari inuidia* dixit Petronius Satyr. *Inundari sanguine*, Liuius libr. XXIV. cap. XXXVIII. 3) In media patria sua. J. 4) Priuata audacia, proprio ausu, sua temeritate, captis. J. 5) Pugnae hae Gallorum singulares sunt res immanis, et merentur referri inter probra et turpitudines saeculi nostri. Sublatum tamen hunc impium morem iam esse constat, ex quo rex Galliae, Ludouicus XIII. seuerissimis legibus, quae nullam spem ueniae relinquunt transgressoribus, illum coërcuit. J. 6) Iurgium proprie iuris agium, wenn sich ein Paar mit einander verunwilligen, oder zanken. B. 7) Iracundi, ad dandas turbas nati. B. 8) Impetus sana ratione carens. B. 9) Tuendam, et, ut arbitrantur, defendendam. J. 10) Filiis du-

- 71 lymphatam 11) iuventutem propellit. Hinc toties miserorum parentum intercepta 12) consilia, spesque occisae, 13) et propemodum frustra pax in Galliis, quae uix minus patricii 14) sanguinis, quam si bello certatum publice esset, in hac arena 15) hausit. Quae haec autem dementia, ritu ferarum, non ratione, sed impetu, iniurias ulcisci, rerumque suarum iudicium permittere paene scenicae 16) arti, fortunaeque saepe fallenti ipsam artem, ut, quicumque felicius, ille et iustius, arma sustulerit? 17) Ferae gentes 18) et ab ipsa ueniē-

ello occisis. J. 11) Furiosam, uesanam. *Lymphati* apud ueteres proprie dicebantur ii, qui *Nympham* aliquam sibi uidebantur uidisse, seu *Deam aquaticam*, quod putabant hominem non laturum impune. B. 12) Quae agerent de filiis. J. 13) Plautina uox est: *Res occisa est*, in *Capr. Act. III. Scen. IV. N. 7.* et in *Menaechm. Act. III. Scen. II. v. 46.* Cicero pro *Domo sua: occidere rempublicam* pro *perdere. Spes igitur occisa spes perditā, quae occidit*, ut Plautus in *Mostellaria Act. II Scen. I. v. 3.* loquitur. Iam olim Aristophanes τὸ τρυβλίον τέθνηκέ μοι, pro κέκλασάι μοι, dixit: *Patina mortua est*, id est, *fracta est mihi.* 14) Nobilis equestris sanguinis. B. 15) In eiusmodi pugnis singularibus, seu duellis. J. 16) Gladiatoriae. Illa dicitur *scenica* h. l. quoniam gladiatores apud Romanos, tanquam scenici, adibant publice illa spectacula, et pro infamibus aequae, ac Scenici, habebantur. B. 17) Ut, qui alterum forte interfecerit, coecoque casu, idem habuisse caussam iustiore uideretur. J. 18) Scythae, Gothi, Longobardi, ueteres Germani, apud quos μονομαχία, pugna singularis, quae appellari solebat

uenientes Barbaria orbem supra aliquot saecula
 suis moribus polluerunt. 19) His auctoribus 20)
 quondam factum, ut in dubiis iudiciis, cum utrin-
 que 21) argumenta essent obscura, res armis liti-
 gantium crederetur. In circum, 22) arenam-
 ue, 23) dimissi pugnabant, uictus pro nocente ha-
 bebatur. Et inde uesaniae 24) origo, hanc aeta- 74
 tem infestans, quae iam, auctis finibus, 25) cum
 olim in magistratum arbitrio esset, hodie ad pri-
 uatorum libidinem desaeuit. 26) Isti tamen gla- 75
 diatoriae arti praetextus est, nescias magnificen-
 tia, 27) an utilitate, acceptior, peritia pugnandi.
 Nam cum arte gladio ferire, 28) uel deflectere 76
 destinatos sibi ictus, 29) quis neget ad rem mili-
 tarem pertinere? Hoc Graeci, Romanique, et
 omnis gens armis strenua cum ambitu 30) quae-
 siuit.

solebat das Faust-Recht, in usu fuit. Leges eius
 collegit ac edidit Fridericus Lindenbruchius. B.
 19) Dum ad alias gentes hoc pugnandi genus tra-
 duxerunt. J. 20) Ex horum barbarorum more ac
 consuetudine. J. 21) Ex utraque litigantium par-
 te. J. 22) Auf einen mit Schranken umgebenen
 Platz, wie die Renn-Bahnen sind. J. 23) Oder auf
 einen freyen Kampff-Platz. J. 24) Libidinis de-
 certandi pugna singulari. 25) Dum se per plures
 diffudit regiones. J. 26) Vormahls bestimmten
 die Obrigkeiten den Zwen Kampff, legt nimmet ihn
 ein ieder dieses vor sich, nach seinen Gefallen, heraus. J.
 27) Praestantia, gloria, man kan nicht sagen, ob sie
 mehr Ehre, oder mehr Nutzen, bringet. J. 28) Aus-
 stossen, einen Streich, oder Stich, versetzen. B. 29) Aus-
 pariren. B. 30) Summo studio. B.

31) Ad

- 77 siuit. Nunc uero, non tanquam in angustia sese prementium cuneorum, 31) ut in iustis praeliis solet, sed, ueluti in apertae arenae libertate, per cursus, recursusque, 32) per omnem corporis habitum, 33) per longam, et disparem, oculorum, manuumque, fallaciam, 34) quis non potius priuatorum odiorum crudelitatem erudire, quam publicae pietati suam fortitudinem parare uideatur? 35) Et uero nihil iam ad amentiam, aut impietatem, residuum in propinquos, amicosque, 78 saeuientibus. Siue sanguinis, siue familiaritatis, iure coniuncti, non atrocibus iniuriis, sed inani superstitione 36) uerborum, et propemodum gratis, 37) dissociati, 38) alterno cruore imbuuntur, 39) quodque ultimum furoris gradum putes,
- ne

31) Ad exemplum militum manipulariorum, seu gregariorum, qui in angustiis praeliorum sese solent premere hoc modo. J. *Cunei* sunt manipuli militum, ut apud Tacitum Annal. libr. XVI. cap. XXVII. *cunei militares*. B. 32) Da man sich treiben läffet, und retiriret, bald aber auch wieder sich setzet, und auf seinen Gegner losgehet. 33) Durch das Lager oder Stellung, darein man sich leget. 34) Da man im Fechten anderswohin siehet, und anderswohin stößet. B. 35) Quis magister artis gladiatoriae non uideatur potius erudire discipulos suos ad exercendam in priuatis iniuriis uindicandis crudelitatem, quam praeparare ad comprobendam fortitudinem in piis, iustisque, bellis pro patriae defensione? J. 36) Opinione iniuriae uana ac inani. J. 37) Sine necessitate, sine iusta causa. J. 38) Veruneiniget. J. 39) Se inuicem sauciant et inter-

ne inter se quidem laesi, saepe aliorum inimicitias tantum nefas tribuere amant, et, in gratiam nihil ad se pertinentium odiorum, seipsos, et amicorum charissimos, immolant, 40) quippe a pugnaturis, qui perire soli nolunt, ueluti ad theatrum, aut coenam, ita ad hunc feralem ludum inuitati, ultro subeunt, 41) et, quicquid hominibus aut dulce, aut charum est, uiolare non dubitant ineptissimo desiderio famae, ut iactentur magno uitae contemptu in arenam processisse, id est, truculentissimum facinus ausi esse barbara ignorantia uirtutis. 42) Sed haec mala, 43) et si 80 quae praeterea maculae se Gallicae indoli inserunt, 44) omnino donari 45) eorum uirtutibus debent, quos uel aetatis, uel sapientiae, pondus 46) ita composuit, 47) ne aestu patriorum 48) uitiorum diripi possint. In iis egregia comitas, non fucata, 49) aut insidiosae in hos ipsos, quibus blanditur, collocata. Non fraudibus, 81

interficiunt. J. 40) Nullo inter se conuicio, aut probro, irritati congregiuntur armis in aliorum, qui exercent inimicitias, gratiam, bloß andern zu Gefallen opffern sie auch wohl ihre besten Freunde auf. J. 41) Die Secundanten. J. 42) Dum nesciunt aequae, ac barbarae gentes, quae uera uirtus sit, et quo pacto comprobanda. J. 43) Vitia. J. 44) Sich mit einflechten in der Franckosen Naturel. J. 45) Condonari, ueniam mereri possunt propter uirtutes eorum. J. 46) Maturitas, grauitas. J. 47) Instituit, temperauit. B. 48) Quae in patria ipsorum inualuerunt. J. 49) Non affectata, aut fictitia,

- bus, non secretis odiis, uacant. 50) Dignari 51) singulos, qui accessum, aut notitiam 52) petunt, et pro sua sorte unumquemque mulcere. 53)
- 82 Externo homini, ad illorum consortium admissio, satis erit aperto scelere, aut nimia ineptia, non peccare, ut quidem alibi in alienos mores, ne tibi noceant, intentus sis, 54) cum maturis autem et castigatis 55) Gallorum animis teipsum respicias. Nec aliquid in humana societate felicius, quam consuetudinis tam politae erecta, uirilisque, suauitas.

CAPVT.

fictitia, ungebeuchelt, ohne Falsch. B. 50) Indulgent, Iocum illis relinquunt. Insita enim eorum lenitas rumpit facile illud uelum dissimulationis, et reteggit naturam. B. 51) Reuerentia et honore solent, alle Ehre erweisen. J. 52) Bekanntschaft suchen. J. 53) Sibi blandis uerbis, aut beneficiis, deuincire. J. 54) Esse debeas. J. 55) Moderatis, et qui iam alieniores facti sunt ab insita leuitate animi. B.

CAPVT IV.

*Britannicae Insulae, in quibus diuersi populi,
Angli, Scoti, Hyberni.*

Britannia 1) per tot spatia 2) diffusa, tam di- 1
uersis pulsata fluctibus, 3) tamen magis ad
magnitudinis suae fidem 4) potest uarios ciuium
mores, quam tantorum littorum sinus 5) et no-
mina, proferre. Tanquam 6) alium in Oceano 2
orbem faceret, 7) omnis animi genera incolis in-
seuit. Non alia insula toto terrarum ambitu il- 3
lustrior. Sicilia, Crete, 8) Cyprus, uisae regni 4
fortunam, ac nomen, capere posse, non, si in
unum corpus transeant, uni Britanniae terrarum
spatiis, aut opibus pares. 9) Priscis quoque tem- 5
poribus armis inclytis strenua materiam fabu-
lis dedit, 10) quae plurimarum gentium inge-
niis,

1) Britanniae nomine ueteribus non *Anglia* tantum, et *Scotia*, sed et adiacentes insulae, uenerunt, cum *minores*, ut *Orcades*, aliaeque; tum maiores, ut *Hibernia*, quae nunc *Irlandia* uocatur, tum et *Thule*, seu *Thyle*, quae hodie *Islandia* dicitur, et regni Danici pars est, finis orbis terrarum olim habita. B. 2) Terrarum. J. 3) Variorum marium. J. 4) Ut credatur uere esse Britannia magna. J. 5) Meer-Busen. J. 6) Gleich als ob Britanniën. J. 7) Quasi esset nouus quidam mundus a ueteri segregatus mari. J. 8) *Candia* hodie dicta. J. 9) Existimari possunt, uel magnitudine, uel diuitiis. B. 10) *Fama* enim est, Gigantes primum tenuisse hanc insulam, *Albion*a appellatam, postea *Brutum* quendam, seu

niis, 11) linguisque, uulgatae sunt, quasi nihil
 eximum fingi posset, quod non apte caderet in
 6 alumnos 12) Britanniae. Olim 13) quidem inter
 nouem principes distributa, mox 14) bellis, atque
 foederibus, mutati cum regibus gentium fines, do-
 nec tribus dominis 15) fortuna 16) totius insulae
 cederet, Saxonum coloniis, 17) quos Anglos ap-
 pellamus, sub unius sceptri felicitatem coactis,
 Britannorum uero reliquis 18) pertinaciter insi-
 dentibus Cambriae montes, [haec nobis hodie
 Wallia est,] 19) et Scotis, quibus iamdiu exci-
 sorum

seu *Britum*, origine Troianum, ex posteris Aeneae
 uenisse cum reliquiis Traianorum in hanc insulam,
 et, uictis, deletisque, gigantibus, consedissee ibi,
 conditaque gente *Britannorum*, nomen a se insulae
 dedisse. Conf. Cambdenus in *Britann. B.* 11) A
 pluribus uariarum gentium eruditis uiris. J. 12)
 Incolas, ciues. J. 13) Ab A. C. ccccxliv. post-
 quam Anglo-Saxones occupassent Angliam, et in
 septem regna distribuissent. Quibus si addas
 Scotiae, Hiberniacque, reges, inter nouem prin-
 cipes distributa fuisse omnis Britannia cognosci-
 tur. 14) Quum Angliae septem reguli inter sese
 armis decertarent, et alter alterum opprimeret,
 cumque Scotis Angli grauissima bella gererent.
 15) Quod factum est ab A. C. Io cccxxvii. ex quo
 unus coepit esse Angliae rex, Egbertus, qui reli-
 quos sibi aut subiecit, aut tributarios fecit. Quan-
 quam *Eduardus Senior* primus, Anglia Orientali oc-
 cupata A. C. Io ccccxv. toti Angliae solus imperauit.
 16) Imperium. J. 17) Ex Anglo-Saxonia inde ab
 A. C. ccccxliv. deductis in Britanniam. 18) Vete-
 rum incolarum, et indigenarum. J. 19) Das Land
 von

sorum Pictorum 20) portio accesserat, ad septentrionem colentibus. Mox Cambria diuturnitate bellorum macerata 21) totius Angliae consensui impar fuit. At Scotia, spe quidem uictoriae minor, 22) sed cuius spiritus Anglia non domaret, 23) ueluti in aemulationis argumentum, non peruicacius armis, quam diuersa ab Anglis indole, pugnare suos iussit, 24) donec noxiosissimam aemulationio-

non Wallis, cuius incolae etiam linguam ab Anglis diuersam, Britannicam scilicet ueterem, loquuntur. J. 20) Victi sunt, et expulsi partim, partim trucidati, Picti a Scotis A. C. 10 cccxl. Expulsi plerique in Galliam traiecerunt, regionique, quam insederant, nomen indiderunt, ceteri in Daniam et Noruagiam, unde Danis uiam in Britanniam monstrarunt. Reliqui in unam cum Scotis gentem coaluerunt. 21) Cambriae Principes, montium freti propugnaculis, obsequii fidem Angliae regibus nullam praestiterunt. Hinc grauius ab ipsis haud raro afflicti, duriterque habiti sunt. *Edgarus rex Ludouallo*, Cambriae Principi, pro tributo annuo imperasse A. C. 10 cccclix. certum luporum numerum fertur. Non potuere tamen Cambri in obsequio Anglorum retineri ante, quam *Eduardus I.* res, occiso Leolino Principe, A. C. 10 cclxxxiii. Cambriam in prouinciae formam redigisset. 22) Scoti enim infelicius fere aduersus Anglos pugnarunt, adeo, ut tributarii etiam Anglis A. C. 10 lxxi. fierent, et tunc quidem, ut et A. C. 10 cxxviii. 10 cccii. 10 cccxxxiii. 10 10 xiii. 10 10 xlii. grauissimis cladibus attererentur. 23) Cuius ferociam et truculentiam Anglorum uires domare non poterant. J. 24) Aequae pertinaciter indolis ab Anglis diuersitate, quam armis, iussit eos pugnare. J.

lacionem fata 25) damnârunt nunc utrisque im-
 posito rege, 26) cuius spiritu 27) insula in unum
 9 imperium coaluit. Anglia felicibus 28) pascuis,
 et ad multas, variasque, arbores commoda humo,
 commeantium oculos pulcherrima uiriditate mul-
 cet, gratuitis 29) etiam bonis plebis animos in se-
 10 gniciem soluens. 30) Pabulum illic passim pin-
 guibus campis abundat, boum, equorumque, ar-
 menta ad perpetuam eiusmodi animalium auidi-
 tatem explens, alibi autem siccioribus aruis, et
 humili gramine, induentibus terram, super fidem
 multos 31) greges 32) educat, excusatque 33) uti-
 lissimam, et ad ouilia 34) factam, sterilitatem.
 11 Ne hyemis quidem rigor assueta libero aëri peco-
 ra, nisi forte supra morem inhorruerit, 35) in sta-
 bula,

25) Diuina prouidentia J. 26) *Jacobo VI.* qui in
 Anglia *Jacobus I.* dicebatur, et utrumque regnum,
 mortua *Elisabetha* regina, A. C. c15 I5 c111. coniun-
 gebat communi *Magnae Britanniae* nomine. J. 27)
 Magnanimo ausu, consilio, conatu. Sic Tacitus
 Annal. libr. XVI. cap. XXIV. *Vultum, et spiritum, et*
libertatem insontis ultro extimuit. 28) Uberrimis ac
 fertilissimis. Sic *Arabia felix* dicta est. Plinius
 libr. III. Ep. XIX. *Felicitatem terrae dixit, quae agros*
habet fertiles, pingues, aquosos. B. 29) Quae sine
 sumtu et magno labore parantur, ut sunt, quae ex
 pascuis proueniunt. B. 30) Ignauos ac segnes fa-
 ciens ad laborem. Ita Tacitus Hist. libr. II. cap.
 XCIX. *Solui in luxum,* et libr. III. cap. XXXVIII. *sol-*
uere animum in lasciuiam. 31) Unqlaublich viel. J.
 32) Ouium. J. 33) Quasi hac ratione. J. 34) Ad
 ouium alimenta et foeturam. J. 35) Tempestuo-
 sa fuerit nimis hyems. Ita *mare inhorrescere* dicitur,

wenn

bula, aut ouilia, deducit. Iis sufficere solent
nuda sub dio cubilia, 36) herbaeque, quas hy-
bernus tepor alit. 37) Quippe hyemes non illic 12
pro plaga 38) et Septentrionis uicinia asperae, 39)
cum 40) uehementer Gallicam oram 41) quatiant,
qua Britanniae aduersa est, multoque rigidius Ba-
tauorum coelo incubent. 42) In tanta aëris in- 13
dulgentia Britannicus ager omnis generis semina
facile concipit, atque seruat. Proceras habet 14
Iauros. Rorismarini planta, apud multas gentes
ipsa cura, qua educatur, pretiosa, heic uulgaris, 43)
et nonnunquam in sepes, uelut ad hortorum cu-
stodiam, stipata. Vitem alere potest, uuasque
ad maturitatem perducere. Nam et Cantii amoe- 15
nitas, crebro collium dorso 44) suspensa, et Win-
tonien-

wenn es stürmisch wird, a Cicerone de Diuinat. libr. I.
ex Pacuio. 36) Quae sine tecto sint. B. 37) Die
im gelinden Wetter bestehen, oder fortkommen. 38)
Pro situ loci, qui uideretur frigidissimus esse debere
ob Septentrionis uiciniam. B. 39) Sunt. J. 40)
Quum tamen, quamuis. J. 41) Die Französische
Küste gegen England. J. 42) Multo rigidior hy-
ems est apud Batauos, quamuis illi eodem mari ab
Anglis diuidantur. J. Sic Italiae dicitur incubare
Hannibal, urbis faucibus Porsena, praedae opimae Istri,
apud Florum libr. I. cap. X. et libr. II. cap. VI. et X.
43) Ist ganz gemein, wird nichts geachtet, wächst
von selbst, da sie in andern Ländern die viele Wartung
und Mühe kostbar macht. J. 44) Provinz Kent, die
viele Lehnen und Berge hat. Montem aequali dorso
continuum dixit Tacitus Annal. libr. IV. cap. XLVII.
Longa Alba ab situ porrectae in dorso urbis appellata est,

toniensis regio 45) cum ceteris, ad meridiem ortumue spectantibus, olim uineta habuere, quae deinde pascuorum utilitas, uiliusque redemptum
 16 ex Aquitania uinum; exemit. 46) Lupi quoque ea insulae parte exacti nudos greges, 47) et uix alicui molosso 48) creditos, non infestant. Nam diligentia antiquorum, cum grassaretur luporum rabies, curamque pastorum aut fatigaret, aut falleret, totum in iis sedibus tam peruicacis ferae
 17 genus extinxit. 49) Ita fortuna per patientiam pecorum, sub dio durantium, et mirabile luporum exitium, profusas, nec aestimatas, opes 50)
 18 uidetur indulsisse. Cibo, corio, uellere, uelut exundantis terrae muneribus, 51) populus in otio;
 19 et plerumque obliuione laboris, ditescit. Ne in colendo quidem croco labor, quem optimum habent, facili herba 52) oblatas in floribus opes non in ullius curae, aut industriae, praemium ape-

teste Liuiio libr. I. cap. III. 45) *Wiltshire*, quae est in Saxonia occidentali, in *West-Sex*, cuius oppida sunt *Salisburia* et *Malmesburia*. 46) Quod meliori pretio uinum Gallicum emi poterat, multo autem plus utilitatis ex pascuis, quam uincis, Anglia habitura esset, intermissae sunt coli uineae. J. 47) Sub dio agentes oues. J. 48) Cani magno et feroci, ab Epirotica gente Molossorum appellato, einer Englischen Doggen. B. 49) Quum Cambriae Principes quotannis cogentur pro tributo certum luporum numerum pendere, ut supra dictum, nota 21. 50) Ex pascuis et ouibus. J. 51) Per carnem, coria, lanam, ouium, uelut per messes largas. J. 52) Sine negotio ac labore crescente. B. 53) Dum

aperiente. 53) Et ne quid tam propenso fato 54) 20
desit, transmarinum militem 55) ante aliquot ae-
tates non uiderunt. Domestici autem motus 56) 21
hoc saeculo rari, neque in Anglia, ut alibi terra-
rum, solent bella consenescere. 57) Saepe octi-
dum ingentes simul turbas quam parit, tam ab-
soluit. 58) In homines saeuunt, non in opes et
tectae, et subitae acies 59) adhuc crudas, surgen-
tesque, lites 60) dirimunt. Tam spontanea fe- 22
licitas securum, et opulentum, uulgus non modi-
co tumore sustollit, 61) ut neque, pro consuetu-
dine ceterarum regionum, timida humanitas, et
patriciorum dignitatem reuerita, mitiget mores
plebis, et plerumque rudiora artificia tot diuitia-
rum, tantique otii, crimen fiant. 62) Nam ar- 23
tem aliquam professuri septem annis, ut pluri-
mum, tyrocinia deponunt, 63) ubi uero, peractis
rudimentis, in collegium artificum 64) adoptan-
tur, quasi laboribus exempti, sub se alios tyrones
asciscunt,

53) Dum herba sponte nata diuitias in floribus suis
aperit, tanquam praemium curae ac industriae non
impensae. J. 54) Tam magnae felicitati. J. 55)
Trans mare aduectum, peregrinum, hostem. J.
56) Ciuiles dissensiones. B. 57) Diu durare. B.
58) Vt excitat, ita sopit. J. 59) Ein in Eyl auf
die Beine gebrachtes Heer, und schnell gewagter
Echarmügel. 60) Modo ortas, nondum matu-
ras. B. 61) Non parum superbum reddit. J. 62)
Causa, quod artificia sint rudiora. Vt adeo non
Britannorum ingeniis, sed diuitiis et otio, artifi-
ciorum in iis ruditas debeat. B. 63) Müssen
sieben Jahre stehen, oder lernen. J. 64) In eine
Jungung,

asciscunt, edoctosque breuiter in officinis prosti-
 24 tuunt. 65) Tunc ipsi non solennes modo dies,
 71 sed et fastos, 66) [quis credat?] si sudum est, 67)
 uario ludo in proximis campis exercent, 68) nu-
 bilos in diuersoriis oblectant, prorsus ut artificia
 impolitius habeant, 69) quippe discipulorum pe-
 ritiae credita, et eorum redemptores 70) contu-
 macius

Znnung, Zunfft. J. 65) Negligunt, ac uelut pu-
 blice uenales, cum iis, quae perfecere, exponunt
 in haud leue artis dedecus. Sic Plautus Pseudol.
 Act. I. Scen. II. v. 2. 66) *Fasti dies* Romanis, qui-
 bus iudicia habere licebat, *solennes*, qui et nefasti,
 quibus minus. Itaque *fasti dies* nostra lingua
 Werckel. Sage. B. 67) Bey hellen Wetter. J. 68)
Exercere fastos dies, id est, *se exercere fastis diebus*
 ἑλλιπτιῶς, omissa *Praepositione per*, et *Pronomine*
se, uel, quod malunt alii, μετονομασιῶς, *posito tem-*
pore pro re, quae fit in tempore. Sic *exercere sumtum*,
 arma, epulas, uectigal, apud Terentium, Virgiliū,
 Ciceronem, passim. 69) *Se* uidelicet. Sic *liber-*
torum, *seruorumque*, *intimi corruptius habiti*, *quam in*
priuata domo, *caeremoniae rectius habitae*, dicuntur
 Tacito Hist. libr. I. cap. XXII. et Annal. libr. XI.
 cap. XV. De cetero *impolitum est imperfectum* Cice-
 roni de Prouinc. Cons. et *impolitiae notari* diceban-
 tur equites, quum, ob equum publicum male cu-
 ratum aes denegabatur iis a Censoribus. Confer.
 Gellius Noct. Attic. libr. IV cap. XII, et Pompo-
 nius Festus libr. XX. 70) *Redemptores* proprie, atque
 antiqua consuetudine, dicebantur, qui, cum quid
 publice faciendum, aut praebendum, conduxerant,
 effecerantque, tum demum pecunias accipiebant.
 Nam antiquitus *emere* pro *accipere* ponebatur. Postea
redemptores dicti sunt, qui quid conduxerunt prae-
 bendum,

mācius urgeantur ad pretium, 71) quo et tyro-
 num labor, et desidia magistri, 72) ali possit.
 Diligens tamen nonnullarum operarum 73) in- 25
 dustria, exactis 74) artificiis eminens, pretiumque
 per orbem merentibus, 75) satis prodit, in ea re-
 gione eiusmodi studia non stipatis coeli uitio ani-
 mis, sed nimia felicitate, laborare. 76) Vt enim 26
 ad exstimulanda ingenia, artesque fouendas, ni-
 mis cruda, aut auara imperia nihil iuuant, de-
 pressis populi mentibus, et desperatione solu-
 tis, 77) ita fortuna lasciuuens, 78) laborique haud
 aliter,

bendum, utendumque. Confer Verrius Flaccus et
 Festus Pompeius in hac uoce. At h. l. *redemptores*
 sunt, qui emunt merces, die Käuffer, oder Auf-
 käuffer. 71) Sie werden höher hinauf getrieben im
 Preise, und bekommen kein gut Wort darzu. 72) Des
 Handwerckmeisters. J. 73) Handwercks; Pursche,
 Gesellen. J. 74) Ad elegantias et uenustatis regu-
 las B. 75) Die an allen Orten für gut und tüchtig
 passiren, und ihren Werth behalten. J. 76) In Bri-
 tannia non ingenia esse ex aëris crassitie stupidio-
 ra, sed fieri nimia felicitate, et hinc orto otii amo-
 re, languida. B. *Stipatus coeli uitio animus est ani-
 mus crassus, quasi, et inspissatus, uitio aëris. Vt enim
 stipare olim erat componere arctius, ut minus spatii oc-
 cupetur, teste Varrone de L. L. libr. V. sic stipatum
 tribunal, dichte, mit Leuten um und um besetzt, et sti-
 patione teneri locum dixit Plinius libr. VI. Ep. XXXIII.
 et libr. IV. Ep. XVI. wo das Volk so dichte stehet,
 daß kein Apffel zur Erde kan. 77) Sie werden ganz
 Sclavisch, und zur Verzweiffelung gebracht, schlagen
 folglich keine Hand mehr an, weil sie alles für verloh-
 ren halten. *Solui est mollescere, languescere.* 78) Ni-
 mia, et in lasciuiam instigans. B.*

- aliter, quam per ludum, intenta, 79) plebis solertiam non attollit ad exactam artium curam. 80)
- 27 Nullibi in tam ingenti regno uectigal, non in urbibus, pontiumue 81) discriminibus, (publicanorum stationes, 82) praeterquam iis locis, unde
- 28 naues in exteras plagas soluunt. 83) Nam importatas merces, aut quae inde exportantur, profiteri 84) apud eos necesse est, qui a rege portorium conduxerunt. 85) Sed nec plebis superbia acerbior peregrinis, quam in patricos suae gentis exerta, 86) est, qui opulentiam suae patriae luunt rusticorum fastidio, 87) seipsos paene primis ordinibus, stirpibusque, 88) aequantium, et in-

79) Quum homines ad laborem quasi per ludum, aut recreandi animi, non quaerendi alimenti, causa, se applicant. B. 80) Verursachet, daß der Pöbel wenig Fleiß auf seine Profession und Arbeit wendet. 81) Ad pontes fluminum, ubi sunt interdum finium discrimina, Grenzscheidungen. J. Videntur discrimina pontium aditus, exitusque, pontium significare, seu interualla pontium, wo die Brücken aufhören, und das feste Land angehet. Solent enim ad pontium aditus, exitusue, publicanorum, aut portitorum, stationes esse. Sic Cicero *pertenue discrimen duorum marium*, id est, *interuallum angustum gemino mari interiectum*, dixit, Orat. II. contr. Rull. 82) Zoll: Maut = Geleits: Buden. J. 83) Abfahren. J. 84) Müssen sie angeben. J. 85) Die den Zoll von dem Könige gepachtet haben. B. 86) Sie halten die Fremden nicht verächtlicher, als ihren eigenen Adel in Engelland. B. 87) Coguntur perferre superbiam rusticorum, quos patriae, et sua, opulentia extulit. J. 88) Nobilissimis ac primariis regni familiis.

indignationis suae tam pretiosam causam odisse 89) interdum non uerentur. Summa tamen apud 30 omnes nobilitatis 90) reuerentia, quam intra breuem 91) eorum numerum aestimant, quos dominos 92) uocant. Hi sunt Duces, Marchiones, Comites et Barones, Ducum et Marchionum omnes liberi, ex Comitum filiis maior natus. Illis 93) quoque Episcopos maiorum pietas adiunxit. Apud hos proceres ad omnia obsequia 31 descendere non indignum, 94) et ipsi, uelut in terram positos, contemplantes, suum fastigium non ignorant. 95) Nec illae dignitates emtionis 32 com-

liis. J. 89) Patricii non uerentur interdum odisse rusticorum opulentiam, quae causa est, propter quam ab iis contemuntur, et indignius habentur. J. *Indignatio* igitur *passiue* pro *contemptu*, seu *dedignatione*, h. l. dicitur, nullo, quod sciam, ueterum auctore. 90) *Nobilitas* pro *ordine nobilium equestri*, aut *principalis dignitatis hominibus*, apud Tacitum Annal. libr. II. cap. XII. Liuium libr. IX. cap. XXVI. et alibi, occurrit. 91) *Paruum*. Sic uas *breuissimum*, i. e. *minimae capacitatis*, a Palladio de Re Rust. libr. V. Tit. VIII. dictum. 92) *Lords*. B. 93) *Dominis*. J. 94) Demittere se ad ea obsequia, quae praestare aliis, patriciis etiam, se indignum putant. Sic Plinius libr. X. Ep. XL. *Salua magnitudine tua, domine, descendas, oportet, ad meas curas*. Ita Cicero *ad conditionem descendere, ad animi remissionem descendere, descendere ad extrema*, et alia, libr. VIII. Epist. Famil. VIII. et libr. X. Epist. XXXIII. Orat. I. in Verrem. 95) Domini despiciunt plebem, uelut humi, et longe infra se, positam, probeque intelligunt eminentiam suae dignitatis. J.

- commercio producuntur 96) in uulgus, nummorumque fortunam, 97) sed successionis serie transeunt in haereditatem, uel beneficio regis noui quoque optimates in hos gradus 98) adoptantur.
- 33 Et ne hoc inane existimes decus, 99) multa publice constituta, 100) tam ambitioso nomini 1) reuerentiam, cultumque, conciliant. Si contigerit aeri alieno impares 2) esse, urgentibus creditoribus in eorum corpora nullum ius esse potest, quanquam in Anglia debitores, etiam in iudicium
- 34 non uocatos, saepe carcer accipiat. 3) Sed hoc illu-

96) Sie werden nicht umß Geld verkaufft, daß sie also auch könnten an die geringsten Leute kommen, wie in Franckreich. J. *Produci* etiam res uenales dicuntur, quum publice exponuntur. Terentius Heautont. Act. I. Scen. I. v. 92. Cicero: *Producere in ius, in prospectum populi, in concionem*, in Verr. Art. I. et IV. et post red. ad Quirit. 97) *Vt fortuna imperii, fortuna principatus*, apud Tacitum Hist. libr. I. cap. LXXVI. et libr. IV. cap. LVII. pro ipso imperio et principatu, sic *fortuna numerum*, h. l. pro diuitiis, aut numis. Haec autem de primaria Anglorum nobilitate tantum, non de *Armigerorum*, intelligenda esse, docet Thomas Smith de Rep. Angl. libr. I. cap. XX. et Camdenus in Britannia. B. 98) Primariae nobilitatis. J. 99) Für einen blossen Titel und Ehren-Nahmen. J. 100) Per leges regni sancita. J. 1) Ducum, Marchionum, Comitum, Baronum. B. 2) Wenn ein Lord seine Schulden nicht bezahlen kan. B. 3) Licet enim creditoribus in Anglia debitores, ne ad iudicem quidem delatos, carceri mancipare, si, semel, iterumque, moniti, non

illustrius, quod, maximorum criminum 4) accusati, scilicet in ipsam rempublicam iniisse consilia, de equuleo securi sunt. 5) Veritatem ab iis per tormenta posse exprimi 6) noluere, qui leges condiderunt. Anglis ut plurimum grauis 7) 36 animus, et in se, uelut ad consilium, seductus, 8) seipsos, et suae gentis mores, ingenia, animos eximie mirantur. Dum salutant, aut scribunt, 37 descendere ad uerba imaginariae seruitutis, 9) quae istorum saeculorum blandities inuenit, nisi forte externis moribus imbuti, 10) non sustinent. Populus rei maritimae studiosus, neque aliud 38 tantae insulae ualidius munimentum, quam tot. nauta-

non soluant J. 4) Laesae maiestatis, des Hoch-
Verraths, Felonie, Meuchel-Mords. B. 5) Sie
dürffen sich nicht befahren, daß sie torquirt werden.
Est enim equuleus stipes, in quo de noxiis quaestio
habebatur, fidiculis ac chordis adhibitis, eine Folters
oder Marter-Band. B. 6) Ita Tacitus Annal. libr.
XV. cap. LVII. *Exprimere spiritum per tormenta*, Ci-
cero *exprimere uocem, numulos, pecuniam*, pro *ex-
torquere*, ad Att. libr. II Ep. XXI libr. I. Ep. XVI. et
in Verr. Act. II. 7) Qui diu deliberat, et delibera-
ta serio, ac cum grauitate, agit, non leuis est, ut
Gallorum animus. J. 8) Consilii capiendi caussa,
uelut seorsim, et in se, reductus, auocatus ab alia-
rum rerum externarum contemplatione. Sie sind
gleichsam immer für sich, und tief sinnig. B. 9) Leere
Complimenten, da man mit lauter gehorsamen und
unterthänigen Dienern um sich wirfft, und ihme nur
zu befehlen bittet, und doch den ernstest Willen darzu
gar nicht hat. B. 10) Es sey denn, daß sie in frembs
den Landen gewesen, und es daselbst gesehen, und ge-
lernet.

- 39 nautarum sedulitas. 11) Nec in castris, quam nauibus, peior miles, 12) praesertim si externo aëri assueuit, cibusque, quos saepe inexpertos 13) 40 auidius Angli gustant. Nam haec gulae incommoda 14) a Britannia delatas 15) legiones non semel absumserunt, et classem, Elisabethae reginae auspiciis, Lusitaniae littoribus applicatam, 16) cum Angli stragem hostium et -uastitatem fecissent, nimius aestus, et suauitas pomorum, ac baccarum, 17) quas illa plaga habet, paene totam de- 41 bellauit. 18) Discrimina omnia, et adeo mortem, impetu plus, quam iudicio, spernunt. 19) Et

Iernet. B. 11) Auf der Menge der verständigen Seefahrer beruhet der grossen Insel Flor und Macht, ihre ganze Force bestehet darinnen. 12) Die Engländer sind zu Lande so gute Soldaten, als zur See. J. 13) Prius, quam experti sint, quinam cibi ipsorum naturae conueniant, qui noxii sint. B. Sic Tacitus Hist. libr. II. cap. IV. *Inexpertus belli labor*, et cap. LXXV. *legiones ciuili bello inexpertas*, et Anual. libr. I. cap. LIX. *inexperta supplicia*. 14) Auiditas cibi et potus peregrini. J. 15) In Belgium, Hispaniam, Germaniam. J. 16) A. C. cIo Io LXXXIX. quae subsidio uenerat Antonio, notho Ludouici, fratris Henrici, regis Lusitaniae, qui tum occupatam a Philippo II. Lusitaniam recuperatum, sibique uindicatum, ibat. 17) Vuarum. J. 18) Destruxit, enecuit. Simile exemplum nostra uidit aetas, dum multa millia Anglorum, qui Carolo III. Hispanico regi, subsidio uenerant, morbis, et aestu solis, consumti magis, quam Gallorum armis, perierunt. J. 19) Credere Anglos, persuasosque esse, notum est satis, quod tempus mortis cuiuis homini fato diuino constitutum est, neque, si temerario impetu ruat quisquam, neque

Et hinc utilissimos militum dixeris, ubi ducum 42
 suorum consilio reguntur. Sua autem sponte
 ruentes, 20) et illa audaciae caligine 21) pleni de
 se saepius, post funestos exitus, 22) queri, quam
 de fortuna, debuerunt. In Belgio cum studia 43
 partium nuper, 23) et arma, saeuirent, milites
 Hispanicarum partium aliquot a Batauis capti
 erant, et suspendio conficiendi, 24) [ita uisum
 referre uicem hosti, qui captiuos eodem leti ge-
 nere perdiderat,] sed in omnes saeuire non pla-
 cuit. Ex quatuor et uiginti [tot enim capti erant]
 octo ad laqueum destinantur, ceteris incolumi-
 tas 25) promissa est. Demissae igitur in cassi-
 dem 26) sortes, iussique singuli suum fatum 27)
 extrahere. Qui tesseram sustulisset nulla nota
 insignem, periculum effugeret, qui ferali imagi-
 ne 28) impressam, statim ab infelici arbore 29)
 penderet. Omnium mentibus ingens periculi
 imago inerrabat. 30) Quidam praecipue Hispa-
 nus

nèque, si omnem cautionem adhibeat, euitari pos-
 se. J. 20) Sine ducum consilio. J. 21) Temerit-
 ate, quae obnubilat quasi mentes eorum. 22)
 Praeliorum. J. 23) Ex his apparet, tempore isto,
 quum haec scriberet Barclaius, Belgas habuisse in-
 ducias cum Hispanis. B. 24) Man wolte sie auf-
 hengen lassen. J. 25) Venia uitae, pardon. J.
 26) In ein Casquet. J. 27) Schedulam, quae fa-
 tum et fortunam cuiusque complectebatur. B.
 28) Patibuli, seu crucis. J. 29) *Infelices arbores*
 dicuntur, quae nullos amplius fructus proferunt.
 In tales arbores suspendere noxios consuetum
 fuit. B. 30) Obuersabatur. J.

31) Das

nus uotis lacrymisque misericordiam plurimorum, etiam aliquorum risum, elicit. Erat in illa sorte ac periculo Anglus e militum uulgo, qui ingenti uitae neglectu accessit ad cassidem, et tesseram, nil cunctatus, eduxit. Fauit sors, erat illa salutaris. 31) Exemptus periculo accedit ad Hispanum, adhuc fatali cassidi manum credere dubitantem, 32) decemque aureis pactus 33) [fides numinis!] iudices rogat, ut, Hispano extra aleam misso, 34) sibi iterum liceat fortunam experiri. Furioso, uitamque tantulis nummis aestimanti, iudices annuerunt, et is rursus felici tessera euasit, non hac gemina modo, sed et simplici, salute indignus, 35) quam adeo uilem habuerat. Leges, quibus utuntur Angli, Gallica lingua, sed ueteri, et ab hoc saeculo abhorrente, 36) ii tradiderunt, quos Normannia 37) ad eorum sceptrum trans-

31) Das Glück wolte ihm wohl, er zog ein gutes Loosß, behielte das Leben, und spielte sich los. J. 32) Er kunte sich noch nicht entschliessen, in das Casquet, daraus die Loose gezogen werden solten, zu greiffen. J. 33) Wenn ihme der Spanier zehen Duplonen gäbe, wolte er für ihn greiffen. J. 34) Barb, man solte den Spanier gar aus dem Spiele, und nicht greiffen lassen. J. 35) Er war nicht werth, daß er sich einmahl, ich schweige zweymahl, losgespiellet. J. 36) Prorsus alia, quam quae nunc floret. J. 37) *Normannia* hodie dicitur illa Galliae Celticae pars, quae *Neustria* olim appellata fuit. Ex huius prouinciae ducibus *Guilielmus Norbus*, quum *Eduardum*, Angliae regem, exulem, humaniter excepisset, hanc ab eo, in regnum restituto, gratiam iniit, ut haeres regni

in

transmisit. Paucae illae etiam, et plerumque
 ambiguae. De cetero consuetudo, et consulta 45
 sapientum, 38) sufficiunt magno aditu 39) ad lites,
 et infinitam iudicum potestatem, et arcanum po-
 puli ingenium, tanquam Neustricae originis et ha-
 bitus retinens, 40) ad subtilitates apertum est, 41)
 quae litibus forum implent. Et inde uulgatam
 fabulam crediderim, inesse Anglis caudas. 42)
 Consuetudinum autem ac legum, quaecunq; a 46
 maioribus inoleuerunt, 43) adeo patientes sunt,
 ut iam olim sancitas rudi adhuc tam peccantium
 uitio, quam legum sanctitate, 44) etiam nunc 45)
 mutare, aut delere, religio illis sit. 46) Vnde 47
 enim,

in tabulis testamenti nuncuparetur. *Eduardo* igi-
 tur mortuo, *Guilielmus*, cui *Conquaestori* cognomen-
 tum fuit, regnum Angliae, pulso *Haraldo*, regni ae-
 mulo, occupauit A. C. clo Lxvi. Ex eo tempore le-
 ges Normannica lingua conditae sunt. B. 38) Ju-
 reconsultorum. J. 39) Omni fere occasione. B.
 40) Quod ingenium populi Anglicani retinet ad-
 huc omne id, quod ex Neustria suam habet origi-
 nem, et modum tractandi lites. J. 41) Pronunt,
 facile. B. 42) Angli propter uersutiam suam io-
 culari prouerbio: VIRI CAVDATI, ipsorum lin-
 gua *Stertmens* appellari solent. B. 43) Traditae
 sunt, et transmissae ad posterum. J. 44) Quum
 adhuc tam uitia peccantium rudia et simplicia es-
 sent, quam legum sanctitas simplex, et tot subtili-
 tatibus, tricisque caussidicorum et rabularum, non-
 dum subiecta esset. J. 45) His temporibus, qui-
 bus tamen et uitia longe plura sunt, quam olim,
 et maior etiam subtilitas Juris-consultorum. J.
 46) Sie machen ihnen ein Gewissen, wenn sie etwas
 daran

enim, nisi ab hac maiorum incauta bonitate 47) lex uiget, ut maritus iubeatur prolem agnoscere, haeredemque habere, anno post, aut amplius, natam, quam ipse ultimo ab uxore discesserit, modo constet interim a Britannicis littoribus in ex-
 48) teras regiones non euectum? In Philosophia autem ac Mathesi, terrarumque et astrorum scientiis, 48) nulla est tam prodigiosa 49) sententia, quae non ex hac regione autores inuenerit, uel turbam amatorum, 50) uiuidam 51) quidem, sed modum curiosae subtilitati, et per innumeras di-
 49) sputationes effusae, non inuenientem. Terram circumagi, non coelum, 52) solem cum siderum lata serie non inhaerere coelestibus globis, sed et globos eiusmodi nusquam esse, et, quicquid Philosophi delirauerunt, 53) multi ex his opinantur, aut credere simulant, tanquam altius, supraque uulgi ingenium, spiraturi, 54) si uideantur communem sapientiam, 55) ut profanam, uilemque, 56) negligere, altius in arcana naturae, quae pauci de-

baran ändern sollen. B. 47) *Incauta bonitas*, quia per eam iura matrimonii conturbantur. B. 48) *Geographia et Astronomia*. J. 49) *Keine Meynung ist so seltsam, so wunderbarlich, so paradox*. J. 50) *Qui amplexentur, et sequantur*. B. 51) *Satis acrem ad disputandum*. B. 52) *Quae Copernicanorum sententia est*. 53) *Delirante uelut ingenio excogitarunt*. J. 54) *Anglis*. J. 55) *Veluti id sapere sit supra uulgus. Sic altum spirans*, Stadius libr. V. Silu. III. v. II. ut Virgilius Aeneid. libr. VII. v. 510. spirans immane. 56) *Was iederman gläuber, und für wahr hält, als allzugeringschätzig und abgedroschen*.

deprehenderunt, intuentes. Sed ut nihil ani- 50
 mos magis agit, 57) quam religionis sensus, 58)
 ita multo acrius eiusmodi disputationibus incum-
 bunt. Nec quicquam in numinis cultu modi- 51
 cum possunt, 59) qualemcunque sibi speciem
 pietatis persuaserint. Prioribus saeculis aucti opi- 52
 bus homines, in solitudinem et eremum iuran-
 tes, 60) adeo, ut opima pars regni, fundorum-
 que, huic pietati concesserit, 61) nimis timido 62)
 et periculoso 63) uoto, tam illorum, qui dabant,
 quam eorum, quibus haec ipsa concedebantur,
 cum illi paene rempublicam exhaurirent, 64) isti
 autem in luxum se agi tantae fortunae uitio 65)
 sinerent, mox in inuidiam secum quoque sacra 66)
 tracturi. Et hanc quidem colendi numinis ra- 53
 tionem 67) iam Anglia publice eiurauit, 68)
 multi autem sic in contrarium diuertere, 69)
 ut,

Schen. J. 57) Mouet, impellit. B. 58) Opinio. J.
 59) Nihil est temperatum in cultu diuino apud An-
 glos, nam peccant uel in defectu, uel in excessu. J.
 60) Vitae monasticae se deuouebant. J. 61) Die
 besten Land, Güther sind zu den Clöstern gezogen
 worden. 62) *Timidum*, quia oriebatur ex timore
 superstitioso purgatorii et poenarum apud inferos.
 B. J. 63) Et reipublicae, et monachis, ut ea, quae
 consequuntur, uerba declarant. 64) Pauperem
 facerent suis donationibus. J. 65) Tantis diui-
 tiarum accessionibus, quae monasteriis obtinge-
 bant. J. 66) Omnem religionem propter uitam
 uitiosam. B. 67) Pontificiam. B. 68) Solenni iure-
 iurando abrogauit A. C. 1519. regnante *Elisa-*
betha, et A. C. 1534. regnante *Jacobo I.* 69) A-
 bierunt, discesserunt. J.

ut, quo longius a uestigiis patrum 70) absunt, eo
 54 se propiores coelo credant. Nec id tamen pu-
 blico consilio, aut, si deprehendi contigerit, pa-
 lam inulto, 71) sed elusis per priuatas superstitione-
 nes animis, nouamque, ac propriam, et per hoc
 55 sibi gratiorem, pietatem fingentibus. 72) Ita-
 que, quos haec cepit superba suauitas 73) prae-
 ter ceteros sapiendi, in uaria nomina abierunt, le-
 gesque diuersas, non ipsa hominum auctoritate,
 aut numero, 74) sed pertinacia, sancitas, et, quod
 miserabili risu dignissimum putes, crudelibus
 edictis 75) illae sectae inuicem saeuiunt, unos 76)
 56 se coelestium rerum participes, exortes ceteros
 omnes esse. Forte in unam superstitionem con-
 senserat cum duobus liberis pater, e plebe uir, si
 uulgus

70) A Pontificia religione et sententia, quam pa-
 tres eorum professi sunt. B. 71) Non ea licentia
 publice permittitur, sed puniri solet, si deprehen-
 datur, esse aliquos, qui nouam introducere uelint
 religionem. J. 72) Sie bereden sich selbst in ge-
 heim, ihr Gottes-Dienst und Religion sey besser,
 heiliger, Gdtte gefälliger, als anderer Leute. Haec
 persuasio infinitam paene sectarum in Anglia mul-
 titudinem peperit 73) Quorum animos suauis
 opinio melioris doctrinae, et maioris sanctitatis,
 superbos reddidit. B. 74) Non hominum prae-
 stantia, nicht als wären es Leute von grossem An-
 sehen und Gelehrsamkeit, die dergleichen wunderliche
 Meynungen auf die Bahne gebracht. *Homo nullius
 numeri, id est, pretii. Esse in aliquo numero.* B. 75)
 Scriptis contentiosis, libellis eristicis, Zancf- und
 Streit-Schriften. J. 76) Dicunt enim unos se
 ac solos saluos in aeternum fore, dissentientes mi-
 nus.

uulgus intra opum, aut ingeniorum, humilitatem aestimes. 77) Illi tres unam rempublicam, sectamque, faciebant, et saepe non pluribus 78) hae religiones constant. Tandem peruicacius inter se de diuina re agentibus, 79) decessit primum a filiis pater, non quod meliora sentiret, sed diuersa, 80) et ab illis de communione sanctorum [nam sic nugatores dicebant] eiectus est. Porro sancti non his alii, praeter seipsos, 81) erant. Mox autem et discissis mentibus, 82) alter fratrum alterum a coelesti consortio exclusit. Sic de angusta ecclesia, et trium hominum numero definita, tres quoque ecclesiae natae sunt, prodigioso scelere, et in amentiam prono. Nec perfunctorie 83) uesani pro somniis suis 84) pugnant. 85) Nouae indies sectae rapiuntur ad tribunal, in quibus nihil simile, 86) praeter unam contumaciam, iudices uident. Foeda, indigna hominibus sentiunt. Non ullius praeunte uestigio 87) errantes

nus. J. 77) Si illos referre ad uulgus uelis, qui aut pauperes sunt, aut indocti. J. 78) Personis. J. 79) Da sie nun einmahls in einen Religions-Streit geriethen, und ieder auf seiner Meynung beständig bliebe. 80) Quod diuersam habebat sententiam. J. 81) Hi duo fratres neminem, praeter se ambos, sanctum putabant. J. 82) Discordantibus etiam horum fratrum animis. B. 83) Obiter et leuiter, sed uehementer. B. 84) Pro defendendis suis de religione opinionibus, quae rectius somnia uigilantium dici possunt. J. 85) Disputando per libellos, et in iudiciis. B. 86) Constans ac stabile ex omni parte opinionum. J. 87) Nullo auctore

tes sibi, quid credant, autores sunt, 88) non tormenta perhorrescunt, non salubribus consiliis, aut prudentiae, acquiescentes, 89) igne quoque
 60 consumti, seipsos furori suo litant. 90) Iam uero peregrinis, cum hoc populo agentibus, ingens cautio esse debet, ne ex paucis, ac fortasse plebeiis, totam gentem zestiment. Sed neque
 61 instituenda est ratio, qua mores tam diuersos excipiant. 91) Ferox vulgus, ubi uino, aut ira, incaluit, nonnunquam superbiam, tumoremque,
 62 in hospitem iniuriam uertit. 92) In tanto turbine animorum 93) eos per aemulae superbiae contumaciam lacessere uelle, 94) paulo aliquid supra dementiae malum esset. 95) Nec tunc quidem tempestiuum est tuam causam fidentius orare in

ac suasore inducti. J. 88) Ipsi confingunt sibi ex ingenio religionem publicam, priuatamque. J. 89) Sic Seneca Ep. XXIV. ad Lucil. *Acquiescas spei blandae*, et Suetonius in Tiberio cap. XXXI. *honori acquiescere.* 90) Furore mentis correpti, se ipsos potius igne comburi patiuntur, quam de sententia sua discedant. B. 91) Perferant. Sie dürfen aber auch nicht lange überlegen, wie sie sich in so mancherley Sitten und Weisen finden wollen. J. 92) Der Pöbel, wenn er sich besäuft, bindet gerne mit Fremden an, und will mit Schraubreden zum Ritter an ihnen werden. 93) Furore, aestu, calore, ardore animi, bey der gleichen Grimm, den sie verfühen. J. 94) Wenn ihnen jemand mit gleichem Troß Hohn, und Verächtlichkeit, bezeugen wolte. B. 95) Er handelte mehr, als thörlisch, er müste ganz rasend seyn. B.

.96) Ne

in saeuo, aegroque, tumultu, 96) multo minus 97) magnitudinem animi ostentare, defensionem meditantis. 98) Leni et placido questu 99) melius 63 exarmaneris 200) irruentes. Ignobiles 1) preces erunt, quibus primum aestum mitigabis in furorem euntium. Nam hic torrens, si nullo obice irritetur, momento languebit. 2) Et haec qui- 64 dem timidae prudentiae 3) cautio adhibenda, ubi in oppidis, agrisue, multitudo in aduocationem 4) eorum, qui in te primi desaeuiunt, aut concurrunt, aut timeri certe potest. In solitudine 5) aut- 65 tem,

- 96) Ne tum quidem commodum erit defendere causam suam liberius, quum adhuc mens aduersarii aegra est indignatione, odio, uino, aut quocunque concepto dolore, qui animum perturbat. B. 97) Tunc opportunum ac tempestiuum est. J. 98) Seine Brauour und Herzhafftigkeit sehen lassen, und auf Rache, oder seine Beschützung denken. J. 99) Wenn man mit allem Glimpff und Freundlichkeit Beschwerung führet, und sich über ihre Zündthigung, da man ihnen doch keine Gelegenheit darzu gebe, beklaget. 200) Arma quasi eripies hosti, et ipsum mitigabis, du wirst sie besänftigen. B. 1) Preces oportebit esse humiles, quibus mitigare uelis furem et grassari in te incipientes. J. 2) Haec iracundia, quae rapido torrenti similis est, mox residebit. B. 3) Timida prudentia, quum simulamus metum, ut nostrae saluti et utilitati prospiciamus. B. 4) In auxilium. B. *Aduocatio* conitatus aduocatorum proprie est, apud Liuium libr. III. cap. XLVII. Sed est etiam officium, quod praestat clienti causarum patronus. Conf. Plinius libr. I. Epist. XXII. 5) Extra oppida et pagos, in locis solitariis. J.

tem, et ubicunque non impari certamine potes
 ingruentes refutare, 6) tunc exercenda est, saltem
 ad speciem, 7) uis animi, contumelias non ferentis,
 qua terrebis non uera uirtute 8) insultantes, et
 66 iniuriam pati tam idoneos, quam inferre. 9) Magistratus porro, ac iudices, peregrinorum questibus faciles, 10) haud inultam popularium in illos 11) iniuriam ire sinent, si modo non peccauerit multitudo, quam accusari pronum, 12) plecti autem ubique difficile, et, ut plurimum, nefas. Et adeo hospitalia 13) tribunalia in ea gente erecta sunt, ut, siue insons externus actor 14) sit, fauentes iudices habeat, siue uno crimine reus cum indigena ciue, ad uirgas, furcamue, 15) destinato, ipse 16) interdum nihil acerbius iubeatur, quam e Britannia excedere. Patriciis quoque animus ad excipiendos peregrinos sponte factus, 17) et famam illius comitatis cum honesto ambitu quaerunt, ut neminem possit peregrinationis Britannicae poenitere, nisi auersis, incul-

tisque,

6) Compescere. Sic Cicero de Prouinc. Cons. *Refutare bello*. B. 7) Wenigstens zum Schein. J. 8) Non uera fortitudine, sed quadam animi leuitate inductos. B. 9) Graeca construendi sermonis ratio. Latinius: *Ad iniuriam perpetiendam, et inferendam, idoneus*. B. 10) Qui peregrinorum querelas facile audiunt. J. 11) Anglorum in peregrinos J. 12) Facile est plebem accusare. B. 13) Aequa et iusta peregrinis, da den Fremden gerne beygelegt wird. B. 14) Ein Fremder, der die Klage anbringt. J. 15) Patibulum. J. 16) Peregrinus, et externus actor. J. 17) Es ist ihnen gleichsam angebohren, es ist ihre Natu-

tisque, moribus in barbariem natum, 18) aut indignum, qui optimatum consortio misceatur. Cum his tamen, qui sui fastigii grauem cultum 69 ipso gestu, atque uerbis, magnifice adornant, 19) ex aduerso componendus est gradus 20) ad certamen maiestatis, 21) ne te forte aut ex sua grauitate, aut ex tua oratione, aestiment, quae non, Italicae, Gallicaeue, humilitatis more, demittenda est. 22) Euilesces alioquin apud homines non assuetos huic generi humanitatis, per alternas blanditias mentientis. 23) Britannia in Septentrionem excurrente, Angliam Scotia excipit, inclyta sceptro supra fidem et aetatem regnorum ceterorum, 24) quippe uiginti iam saeculis 25) sui

Naturel. J. 18) Frequentius *ad, natus ad bellum, ad res praeclaras.* 19) Die ihre Grandezza in Acht nehmen, und groß, oder grauitätisch, thun. B. 20) Man muß eben die Art, die sie brauchen, annehmen, und eben so groß thun. *Componere gradum* proprie usurpatur de pugilibus, et significat: sich ins Lager legen. *Contra deicere de gradu,* auß dem Lager bringen. B. 21) Quasi de maiestate foret decertandum. B. 22) Du must dich nicht so verbücken, noch so viel unterthänige Diener machen, wie die Italiäner und Franzosen. 23) Du wirst sonst bey Leuten, die dergleichen Complimenten, dabey das Herz nicht ist, ungewohnt sind, verächtlich. 24) Quae inde ab antiquissimis temporibus regnum fuit. J. 25) Numero hic rotundo usus auctoy est. Nam quum haec scriberet, nondum exacta erant XX. saecula, sed tantum anni cIo Io ccccxxxiv. *Fergusium* enim, quem paulo post nominat primum Scottorum regem, cccxxx annis ante Christum natum

71 sui imperii fortunam in unius familiae 26) haereditatem servauit. Centum et octo reges 27) a primo Fergusio in Jacobum Britannicum 28) numerantur, qui, tot regibus Anglicam nobilitatem addens, 29) nunc primum 30) uno imperio
72 omnes insulae partes iunxit. Scotis animus ad humanae consuetudinis culturam facilis, 31) corporis habitus supra multas gentes, ceteraque cum Gallis communia, praeter soli ubertatem. 32)

Nam

coepisse regnare, Scoticarum rerum scriptores tradunt. B. 26) Stuarticae, ex qua natus est *Jacobus VI. B.* 27) Sequitur enumerationem *Georgii Bucharani*, non *Hectoris Boethii*. Illi *Jacobus V.* auus maternus *Jacobi VI.* centesimus sextus est, huic quintus et centesimus. *Jacobo* autem *V.* filia *Maria, Mariae Jacobus VI.* successit. B. 28) *Jacobum VI.* Scotiae regem, *Henrici VII.* Angliae regis, ex *Margaretha*, filia natu maxima, *Jacobo IV.* Scotiae regi nupta, abnepotem, qui, quum rex Angliae a moribunda *Elisabetha* designatus esset, eamque cum Scotiae regno coniunxisset, sub nomine Magnae Britanniae, recte *Britannicus* dictus est. B. 29) Erat enim *Jacobus VI. Elisabethae* reginae consanguinitate iunctus, amitae uidelicet eius pronepos, ut paulo ante commemoratum est. Anglicam igitur nobilitatem, et ius in regnum Anglicum, haereditate, uelut traditum a proauia, *Margaretha, Henrici VII.* regis Anglici, filia, sorore natu maxima regis, *Henrici VIII.* patris *Elisabethae*, habuit. B. 30) Ab A. C. cIo Io cIII. quum succederet *Elisabethae*, et tum uere A. C. cIo Io cIv. quum uno *Britanniae* nomine utrumque regnum iungeret. 31) Sie haben einen guten Umgang, sind gar leichtlich zu gewöhnuen, daß sie gute Compagnions werden. 32) Galliae ubertas enim longe

Nam regio ad Septentrionem porrecta, 33) nec 73
 frumento ubique idonea, multis locis steriles
 montes habet, neque illos saltem nemoribus in-
 dutos, praeterquam ea plaga, quae, horridius in
 coelum exurgens, siluestre et barbarum cogno-
 men incolis suis fecit. 34) Fortissimae tamen 74
 genti multum cibum de auium, ferarumque, ar-
 mentorum etiam, et gregum, frequentia natura
 parauit. Trecentorum ceruorum, aut amplius
 agmen uidere non insuetum. Multo plures in- 75
 colarum industria cogit ad uenantium procerum
 uoluptatem. 35) Neque ex patriis bonis desunt, 76
 quae, aduectis exterarum gentium mercibus, ad
 necessarios usus permutent. 36) Sed inopiam
 aeris nullo artificio emoliuntur. 37) Sic in pa- 77
 tria facillime 38) degentes, etiam numerosis clien-
 tibus graues, 39) non in exteris locis simili cul-
 tu, et fortunae suae pari, uiuere possunt. 40)
 Nulli

longe praestantior est, quam Scotiae. J. 33) *Werb-
 Hoch- oder Berg-Schottland. J.* 34) Ideoque aë-
 rem inclementiorem, et situm horridum, habet,
 et incolis nomen fecit, *die Wilden- oder Berg-
 Schotten.* 35) Necessitas parandi uictum adigit
 Scotos ad uenandi studium, quod proceres in uo-
 luptatibus ponunt. B. 36) Habent Scoti etiam in
 sua regione multa, quae cum exterorum mercibus
 permutent. 37) Parum habent pecuniae, nec auer-
 tunt a se istam inopiam allo artificio. *Sie treiben
 kein Handwerk, damit sie Geld verdienen könnten. B.*
 38) Paucis sumtibus. B. 39) Multo comitatu sti-
 pati incedunt, multos habent famulos, *sie machen
 mit vielen Bedienten grossen Staat. B.* 40) *Ausser
 dem*

- 78 Nulli tamen magis memores suae stirpis, 41) adeo ut familiae decus malint interdum sua paupertate foedare, quam suppressere intempestuos titulos, et suae cognationis parumper obliuisci. 42)
- 79 Nam in regione uirorum foecundiore, quam frugum, necesse est clarissimi sanguinis multos in egestatem nasci, quibus per diuersa terrarum 43) quaerentibus opes [nec enim alii fide, aut industria, praecellunt] 44) et ad praeconia suae nobilitatis obstinatis, 45) saepius audientium risus, 80 quam lacrymae et fides, accessit. 46) Ipsam autem regionem, in se quoque animosam, 47) passim inimicitiae exercent, supra fas humanitatis, aut odii, etiam saeuae. 48) Quippe, per familias et cognomina discreti, suarum gentium 49) principes 50) habent illos, qui in antiquissimam familiae haereditatem successerunt. 51) Eos ita ob-

dem Lande, an fremden Orten, können sie, aus Mangel des Geldes, solchen Staat nicht führen, als wohl ihr Stand erforderte. B. 41) Nulla gens maioris facit suam nobilitatem, quam Scoti. J. 42) Nobilitatem. J. Sie wollen lieber in schmäblicher Armut, ihrem Adel zum Schimpffe, leben, als ihnen etwas an prächtigen Tituln vergeben, oder nur etwas damit zurücke halten. 43) Loca. J. 44) Praestant Scotis. J. 45) Dum saepius iactant nobilitatem suam, licet pauperrimi sint. J. 46) Saepius iridentur ab audientibus, ob iactatam nobilitatem, quam commiseratione digni iudicantur. J. 47) Incolas regionis, *μετανομικώς*, qui in se ipsos haud raro solent furere. J. 48) Die ganz unmenschlich sind. 49) Familiarum. J. 50) Geschlechtsältesten. 51) Welche das Großväterliche Erb-Guth angenommen.

obseruant, ut uix patriae charitas maior sit, et ad ipsos laesi confugiunt, patrociniò, uiribusque, suae familiae usurì. Ita saepe modica iurgia, et inter obscuros, 52) magnis et indignis motibus suffecerunt, 53) dum utrinque iurgantes, apud illos suae gentis principes dequesti, 54) priuatas contumelias in ipsarum familiarum iniuriam uertunt. Neque rem modico sanguine peragunt, interdum in agmen, et ueluti aciem, coacti desaeuunt, et insita inimicitiarum uis in haeredes quoque abit. 55) Caedem caede repensare deorum, 56) incendia alternis ignibus uindicant, 57) nec aperto tantum Marte, insidiis, fraudibus, agunt. Nihil turpe, aut ignobile, satianti oculos inimicorum malis. Et haec pestis 58) saepe optimates euer- tit, siue inter eiusmodi arma extinctos, siue frequentiam stipatorum 59) [nam suspectam uim inimicorum ita submouere necesse est] sera inopia, distractisque fundis, luentes. 60) Etiam, quod

men. 52) Inter homines ignobiles orta. J. 53) Saepe occasionem dederunt magnis et turpibus seditionibus. J. 54) Vehementer conquesti. B. *Dequestus* poetica uox, Statio inprimis, et Valerio Flacco familiaris, et a Sidonio Apollinari passim adhibita. 55) Propagatur. J. 56) Ipsi esse putatur. J. 57) Ita, ut hostis sui aedes incendant uicissim, ut ulciscantur illatum suis aedibus incendium. J. 58) Barbara haec et damnosa consuetudo. B. 59) Militum, quos secum habebant. J. 60) Sie haben die Nachwehen ihres häufigen Zorns empfunden, da das Armuth hinten hernach kommen, und sie ihre Güther, Schulden halben, verkauffen müssen.

quod ut plurimum regio arboribus caret, quidam putant illorum odiorum facinus esse, 61) dum aduersis facibus inimicorum siluas cremant, 62) et priuatis iniuriis uastitatem patriae faciunt. 63) Sed haec olim deflenda dolentius, 64) cum indies ista arma saeuirent. Nunc placidis rebus, quam sentire meliora, tam licet augurari. 65) 88) Quanquam enim tantum nefas submouere non fuit in ueterum regum manu, proceribus fide clientum, numeroque, ferocibus, 66) tamen patriae suae hoc demum Jacobus Britannicus beneficium dedit. Is cum adhuc uni Scotiae imperaret, hanc publici mali causam habuit in praecipuis regni curis. Sed pigebat illi pesti per partes, et plerumque inutili sollicitudine, occurrere. 67) Nec enim poterat ullis iurgiis uera pax statui, nisi simul omnia componerentur, cum exempla eiusmodi criminum, illisque uenia necessitate temporum frequens, 68) omnes sollicitarent

müssen. J. 61) Ortum ex saeuientibus istis odiis. B. 62) Hostilibus facibus alter alterius siluas cremant. J. 63) Ihrer persönlichen Fehde wegen thun sie dem Vaterlande so grossen Schaden. J. 64) Majori dolore. Ciceronis uox passim DOLENTER, DOLENTIUS. B. 65) Nunc, dum placida sunt omnia, possumus, ut meliora sentimus, sic sperare, hanc pacem fore diuturnam. J. 66) Weil sich die grossen Herren allzusehr auf die Treue und Menge ihrer Unterthanen verliessen. J. 67) Taediosum erat regi extinguere has turbas in singulis, quippe quod fere optato fructu carebat. J. 68) Weil man vieles musste gehen lassen, wie es gieng, funte man wegen

tarent ad parem audaciam, saltem ne timidas, aut degeneres, iras gessisse uiderentur. 69) Semel 70) itaque, et in perpetuum, placuit haec odia aboleri. Ipse rex eorum rationem iniuit, 71) quo- 90
rum familiae, et rixae, eminebant. Precibus, et auctoritate, fractos partim per se, partim per senatus sui delectos, 72) ita reconciliauit, ut uix amplius in tota regione tam assueti facinoris acerbitas nominaretur. 73) Ingens opus, nec a sapientissimo et diligentissimo rege, nisi multo tempore, et mira felicitate, absolutum. Iam bi- 91
ennium erat, ex quo pacauerat Scotiam, cum ad Angliae successionem uocatus est, 74) ingenti auspicio ad hanc nouam Scotorum sanitatem, 75) quippe tot uiribus 76) auctum regem, nunc uero et salubri metu colentium. 77) Scotis praeceps 92
ad omnia animus, quae spes semel persuasit, cui maxime credunt. 78) Iracundia in promptu, sed
quam

wegen damaliger Umstände der Zeiten nicht helfen; oder straffen. J. 69) Zum wenigsten wolten sie nicht für feige Menner und verzagte Värnhänder gehalten seyn. 70) Auf einmahl. J. 71) Eorum uires expendit. J. 72) Durch eine Deputation vom Parla- mente. J. 73) Daß man nach der Zeit von solchen Befehdungen in ganz Schottland weiter nichts ge- höret. 74) Quod factum est A. C. clō lxxii. mor- tua *Elisabetha* regina Itaque pacauit Scotiam A. C. clō lxxi. B 75) Quae successio bonum omen dabat ad restituendam Scotorum concordiam. J. 76) Duobus regnis, Anglico et Hibernico. 77) Sie hatten nun eine recht heilsame Ehrfurcht vor ihn. J. 78) Sie sind allzuhastig, wo sie nur die geringste Hoffnung

quam facile post primos impetus mitigant. 79) Quærerere opes, quam seruare, meliores, 80) siue, quod indoles fortuna sua maior inconsultae liberalitatis impetu laborat, 81) amatque opulentiae famam, siue, quod patriae more decepti, ubi ad nummos peruenerint, qui in Scotia felicitati sufficerent, 82) iam de inopia sunt securi, nesciuntque in unaquaque regione cum auri argentique frequentia sumtus quoque et rerum pretia conuenire, 83) ut nec facile ingens pecunia quaeri possit, nisi ubi effusissime solet expendi. 84) 93) Animi illis in quaecunque studia inclinant, mirifico successu inclyti, ut nullis maior patientia castrorum, uel audacia pugnae, et Musae nunquam delicatius habeant, 85) quam cum incidunt in Scotos. Etiam urbanis negotiis pares, ad omnis fortunae, uitaeque, genera suam industriam aptauere. Vagis porro, nec ex dignitate

Hoffnung vor sich sehen. J. 79) Erzürnen sich leichte, werden auch gleich wieder gut. 80) Graeca struendae orationis ratio. Latinius dicitur: *Ad quaerendas opes et seruandas meliores.* 81) Plus habent generosae indolis, quam fortunarum, adeoque liberalitatem tantam exercent, quantam non patiuntur eorum tenues opes. 82) Sufficere possent ad uitam feliciter agendam. J. 83) Ita quidem, ut, ubi parum pecuniae est, pretia rerum sint exigua, grandia contra, ubi pecuniae multum. J. 84) Es ist nirgends viel Geld zu erwerben, ohne wo viel verschwendet, oder verthan wird, wo grosser Ausgang, grosse Consumption ist. J. 85) Nunquam feliciter tractentur. Videtur autem illam laudem Barclaius Scotis tri-

tate peregrinantibus, adeoque non alia nitentibus ope, quam ut suae gentis hominum, qui in externis regionibus sibi diuitias peperere, ineant domos, exigantque uelut patriae uectigal, nihil est superba mendicitate deterius. 86) Insula 95
 Britannicae plagae uicina, sub eodem imperio, Ierna antiquis, mox Hibernia, 87) appellata, spatiis ingentibus diffunditur, nauibus commoditate portuum facilis, neque ex quorundam incolarum illuue 88) aestimanda. Quippe multa 96
 felicitate colonos ex Anglia Scotiaque, inuitat, humenti quidem coelo, sed salubri, et quod animalia ueneno infesta impune non hauriunt. 89)
 Lacerti, 90) bufonesque, ibi delati 91) non ui- 97
 uunt. Exportatae arbores 92) nullo situ concipiunt uermes, aut incuria araneas admittunt, quam

tribuisse, quoniam ipse Scotus erat. B. 86) Nihil deterius est superba mendicitate eorum Scotorum, qui passim circum uagantur. J. 87) Irland. Iuuenali et Pomponio Melae J V V E R N A, incolis ipsis ERIN, appellata. Fuerunt olim *Hiberni* sub regulis, seu Principibus, pluribus, usque ad Henricum II. Angliae regem, qui A. C. c l o c l i v. regnare coepit, et primus A. C. c l o c l x x i. eo colonias deduxit, insulaeque huius principatum sub *Dominii* titulo obtinuit, quo et sequentes reges usi sunt, usque ad *Henricum VIII.* Elisabethae reginae patrem, qui demum, ab ordinibus Hiberniae rex declaratus, hoc nomen ad successores suos transmisit. B. 88) Sordibus, sordido uitae genere. B. 89) Quippe quae moriuntur, simul ac in Hiberniam fuerint transportatae. J. 90) *Cydey.* J. 91) Ex aliis regionibus. J. 92) *Gesällete, und hinweggeführte Bäume.*

quam et suas Hiberni araneas, sed illas innoxias,
 98 habent. Westmonasterii ampla sedes, 93) ubi
 ius litigantibus dicitur, ex illis siluis trabes accep-
 pit, et efficta multa arte tabulata. 94) Mirum
 dictu, araneis circum parietes 95) pendentibus,
 uix ligno tam sordidae texturae filamenta adhae-
 99 rescunt. Hibernis, qui ab oppidis, cultuque, 96)
 recesserunt, mira cuiusuis aëris, cibique, patientia,
 paupertatis longo usu. 97) Victu parabili, se-
 micruda fera, 98) uel boue, 99) satiant famem,
 cibum temperant lacte, fragiles domos ad altitu-
 dinem hominis 300) excitant, sibi, pecorique,
 100 communes. Et hoc in illa gente mirum. Amor
 102 desidiae reliquas gentes emolliit, 1) Hibernos
 durauit 2) ad bella. Quippe per ignauiam ferti-
 les campos illis colere, ac serere, paene ignotum.
 101 Pabulo et telluris genio 3) ad armentorum ali-
 menta contenti sunt. Artificia quoque non exer-
 cent, tanquam maculantia nobilitatem, quam
 tantopere iactant. Ita turpi otio exigunt uitam,
 et

Wäume. B. 93) Curia regia, das Parlament-House
 und Westmunster-Hall. J. 94) Geschnittes Tafel-
 Werck. J. 95) Saxeos. B. 96) Elegantiori, quae
 in urbibus est, uita. J. 97) Weil sie des armseligen
 Lebens von langer Zeit her gewohnet sind, können sie
 alle Speise und Bitterung vertragen. 98) Ferina
 carne B. 99) Carne bouina. B. 300) So lang ein
 Mensch ist. J. 1) Molliores et effoeminatiores red-
 didit. J. 2) Duriores, et molestiis ferendis pares,
 effecit. J. Sic Tacitus Hist. libr. IV. cap. LIX. *Ad
 omne facinus duratus.* 3) Natura benigniore telluris,
 seu fertilitate natua. B.

4) Fre-

et incommoda ex ea barbarie frequentia 4) patientia, quam laboribus, malunt repellere, tantaque est ignoratio deliciarum, ut nec sentiant mala. 5) Simplici ueste imbrem, et frigora, tolerant, uenatibus ad celeritatem perueniunt, feris parem. 6) Fessis, uel nocte deprehensis, 7) humus sufficit, contectosque niuibus, uel imbre diffluentes, prius saties quietis, quam coeli iniuriae, excitant. 8) Pulchra fortitudinis, bellicae, rudimenta, si non ex tam foeda segnitie! 9) Et has sordes ne in pace quidem excutiunt communi-
 one Anglorum, uel aemulatione Hispanici moris, 10) uitamque tot malis 11) horrentem, ueluti curis uacantem, diligunt, improba 12) libertatis specie capti, quae per diuersas fraudes uariis gentibus illusit. Illis 13) animus ad sua uitia obstinatus, labori auersus, 14) et per hoc omni frangi, 15) acer ad furtum, et praedam, omnemque
 labo-

4) Frequenter orientia. J. 5) Incommoda paupertatis. J. 6) Celerrime discunt currere, ut cum feris ipsis certent uelocitate, propter frequentem usum uenationum. J. 7) Wenn sie von der Nacht überfallen werden. B. 8) Es mag schneyen, oder regnen, wittern, und stürmen, wie es will, wachen sie nicht eher auf, bis sie ausgeschlafen. B. 9) Hac ratione ad patientiam laborum bellicorum egregie durarentur, nisi id facerent ex segnitie. J. 10) Quamuis cum Anglis uiuant, uel Hispanorum mores aemulentur. J. 11) Paupertate scilicet ac sordibus B. 12) Noxia et inconsulta. B. 13) Hiberniae incolis. J. 14) *Auersus* cum casu tertio. Sic Quintilianus libr. VII. cap. II. *Iudex reliquorum defensionis auersus.* 15) Ab omni honestate et innocentia ui-

laborem, qui uenationem imitatur. Et haec
 106 quidem ignauae plebis mala. 16) Optimates sin-
 cera fide multi eximios animos dignis suo ordine
 uirtutibus excolunt. Etiam, qui in urbibus de-
 gunt, aut amoenioribus plagis, non mediocri hu-
 107 manitate adornantur. Ita probant, 17) feram il-
 lam populi partem, sua sponte barbaram, non
 insulae fato, in illa uitia factam
 esse. 18)

CAPVT

tae. B. 16) Vitia sunt. J. 17) Suo exemplo com-
 probant, seu ostendunt. J. 18) Non propter situm,
 aut aërem insulae, nasci hoc ingenio, in haec
 uitia. B.

CAPVT V.

Germaniae ritus, et Belgii, cui bodie Germaniae inferioris nomen.

Rhenus flumen, ab Alpium 1) radicibus per
Belgarum fines Oceano illabens, quam olim
incipiebat Germaniam, 2) hodierna superiorum,
nominumque, mutatione auctam, interfluit. 3)
Ampla regio, et a Gallia, Alpibusque, ad Sar-
matas, et Pannonas, 4) pertingens, in diuersos
principes et respublicas distributa est. Olim sil-
uis, et incolis, fera, 5) nunc oppidis passim in-
signis, nemoribus quoque, quibus immensis te-
gebatur, ad usum decusque castigatis. 6) Vi-
tem alit, 7) qua in primam excurrit Italiam, 8)
supraque inumbrantes Rhenum colles, in Panno-
niam quoque declinans, 9) et aliquot praeterea
locis, ubi humus propitiis collibus, 10) uel tepo-
re fluminum, 11) mitigatur. Multa deinde abiete
in

1) Montium, qui Heluetiam et Rhaetiam, atque
adeo Germaniam, ab Italia separant. B. 2) Rhenus
olim fines Germaniae constituebat. J. 3) Adeo-
que non amplius limes est Germaniae, sed eam di-
uidit in Cis-Rhenanam et Trans-Rhenanam. B.
4) Polonos et Hungaros. B. 5) Inculta, horrida. B.
6) Excisis, coërcitis. Est enim *castigare* idem ac *co-
hibere, coërcere*. Sic Cicero Tusc. Quaest. libr. II.
Castigare dolorem animi, Liuius libr. XXXIX. cap.
XXV. *equum tenacem, non parentem, fraenis asperiori-
bus castigare*. 7) Gignit, profert. *Man bauet Wein
daselbst*. B. 8) In Rhaetia, Tyroli J. 9) In Au-
stria. B. 10) Frugiferis ac fertilibus. B. 11) Te-

in montibus, siluisque; frigentis plagae arena
 6 abundat. Paene mediam Ister intersecat, in Eu-
 ropa fluminum princeps, maremque 12) alueum
 in annuorum pontium ruinam attollens. 13) Ri-
 7 pas amnis celebres quidem urbes, sed paucae, nec
 pro fluminis nobilitate, insigniunt. 14) Rhenus,
 Albis, et plerique deinde iam ab antiquo cele-
 8 bres fluuii, totam, quam lata est, Germaniam
 permeant. Regio diuersoriis non inculta, qua
 Alpes latus tegunt, 15) totoque Istri cursu, et qua
 9 labitur Rhenus, Moenusque, et Mosella, tanti flu-
 minis incrementa. 16) Eadem, 17) qua ad Ocea-
 num spectat, 18) aut introrsus a praecipua, ac
 publica, uiarum celebritate diuertit, 19) squalen-
 tibus hospitiiis, totoque uiuendi genere, multum
 sui illius genii retinens, quem antiqui scriptores
 notauerunt. 20) Vrbes tamen non indignae sua
 fama,

pidiore aqua, J. 12) Masculum, strenuum, rapi-
 dum. B. Sic *mares animos* pro *masculis* dixit Apu-
 leius libr. III. Metamorph et Horatius Art. Poët.
 v. 402. 13) Sic excrescens, ut pontes, quibus iun-
 gitur, quotannis tollat, eosque refici oporteat. B.
 14) Qua ratione id asserat Barclaius, non uideo.
 Magnae enim et nobilissimae urbes adiacent Da-
 nubio, Ulma, Neoburgum, Ratisbona, Passauium,
 Vienna, pluresque aliae insignes. J. 15) Qua Ita-
 liae adiacet. B. 16) Moenus scilicet ac Mosella
 Rheno miscentur, ille quidem ad Moguntiacum,
 hic ad Confluentes, bey Coblenz. B. 17) Germa-
 nia. J. 18) In Saxonia inferiore, Megalopolitanis
 terris, Pomerania. 19) Qua publicae uiae cele-
 brioris nullae sunt. J. 20) Praecipue Tacitus de
 Moribus

fama, foro praecipue, compitisque ad mundi-
 tiem exactis, porrectis quoque domibus in altum
 et aequale fastigium, et fragilem materiam 21)
 celante pictura. Interiora aedium non pari arti- 10
 ficio ad usus aptata sunt. Lectos sternunt in se- 11
 mota, ac plerumque obscura, aedium parte. Ca- 12
 minis ut plurimum non utuntur. Fornaculas
 ad leuamen frigoris malunt, quas intextas 22) tri-
 cliniorum parietibus pro conditione aëris 23)
 ignibus complent. Sed hic calor plerisque ad-
 uenarum molestus est, quod et capita inexper-
 tis 24) uaporibus grauet, et illinc in publicum
 prodeuntibus laxum 25) corpus, atque omnis au-
 rae 26) impatiens, exhorreat. 27) Praeterea, si 13
 remittere ignis incepit, hoc genus hypocausta in-
 gratis odoribus spirant, ea maxime, in quibus
 conuiuantur, ubi expressae, confusaeque, tot da-
 pium nebulae exaestuant, 28) uino quoque, ut
 illic assolet, quam epoto, tam effuso. Neque in 14
 hypocaustis modo, sed et in ceteris thalamis 29)
 quoque atque tricliniis, foeda multis Germano-
 rum et confusa rerum incuria. 30) Ideoque ad-
 uenis

Moribus Germaniae. B. 21) Lignum, ex quo con-
 struuntur aedes. J. 22) Angefüget, angebauet an
 die Wände der Stuben. J. 23) Nachdem es kalt, oder
 warm ist. J. 24) Insolitis, quibus non assueti sunt
 peregrini. J. 25) A calore, da die Schweiß-Löcher
 alle durch die Wärme eröffnet sind. J. 26) Frigidio-
 ris scilicet. J. 27) Bekömmet leichtlich Schauer,
 und erstarret von Kälte. J. 28) Wo es so starck nach
 den Essen riechet. J. 29) Schlaf-Zimmern. J. 30)
 Da liegen vielerley Sachen unordentlich unter einan-

- uenis in haec penetralia admissis aër grauis. 31)
- 15 Immensa cupiditas potus, iam confesso 32) uitio, ideoque magis libero, illam gentem infestat. Nec ad uoluptatem tantum haec Thracica libido 33) est, sed in parte comitatis, et paene disciplinae. 34)
- 16 Venalis quorundam principum gratia pretio tam infami, 35) siue quaerentium comites uitiorum, siue legatis, aduenisque, hospitem parantium
- 17 mensam. 36) Nam Germani nulla comitate suauius, quam longo, nec sobrio, 37) conuiuio peregrinos credunt excipi, et tunc uerissimam ab ipsis hospitibus beneuolentiam in se exprimi, ubi mutuis poculis inundari 38) non abnuunt. Id illic 39) summa urbanitas, et coëuntibus prima
- 18 amicitia animis in foederis locum. 40) Forte stipendiarium e Germania militem tribuni in Gallias,

ber. J. 31) Occurrit. J. 32) Nec enim Germani illud dissimulant amplius. J. *Confessus* passiuè, ut in illo Ciceronis Act. V. in Verrem: *Vi omnes intelligant, quam improbam, quam manifestam, quam confessam, rem pecunia redimere cogantur.* 33) Apud Thracès barbara magnos epotandi scyphos consuetudo erat, Horatius libr. I. od. XXVII. Inde *Thracica libido*. B. 34) Propemodum redacta est in formam disciplinae et artis. J. 35) Potandi libidine ac principatu. J. 36) Siue ipsi desiderent crapularum socios, siue cupiant excipere hospitali coena legatos exterorum principum. J. 37) Sed quo ad potandum et ebriositatem inuitantur. J. 38) Obriui, perfundi, inebriari. J. 39) In Germania. J. 40) Est. Sie machen dabey Brüderschaft, wenn sie auch nur das erstemahl mit einander bekannt werden. J.

Gallias, et ipsi Germani, 41) adduxerant, regi 42) operam suam nauaturi. Ex his unum uir inter Gallos clarissimus uocauit ad coenam, gnarus utique, quam pretiosum esset amicitiae pignus, quod bibendo cum Germanis sancitur. Itaque hominem largiori potu inuitauit ad hilaritatem conuiuii. Crebrae poculorum formae, 43) et bibendi rationes, 44) commeabant, cum Germanus, siue in experimentum beneuolentiae, quam hospes praeferebat, siue quod, languidum in bibendo certamen auersatus, 45) strenuam uictoriam quaerebat, lacessito 46) Gallo praecit, exsiccatque ingentis modi 47) scyphum. Neque Gallus conterritus, mirantibus nobis, surgit, et, ut scias, inquit, te in amicum incidisse, non modo conditionem, quam fecisti, 48) non recuso, sed, ecce! et in benignissimam litem mutua uice lacesso! 49) His dictis, poculum primo, in quod erat prouocatus, perpetuo spiritu haurit, 50) idemque iterum, ingesto mero plenum, in hospitis gratia, 51) iam tumentibus membris, 52) infundit. Delectatus

41) Qui ipsi quoque Germani erant. J. 42) Galliae. J. 43) Usterhand Gläser. J. 44) Gesundheit. J. 45) Fortius frequentiusque bibi cupiens. J. 46) Gallo ad certamen comporationis prouocato praecit, er brachte es ihm zu. J. 47) Mensurae, eine grosse Humpe. B. 48) Ita Cicero de Prouinc. Consul. in utriusque pari scelere disparem conditionem facit. 49) Ich trincke dir es wieder zu, auf deine Gesundheit. 50) Dhue Absetzen, in einem Zuge ober Uthem. B. 51) Auf seines Gastes Gesundheit. J. 52) Efferentibus se quasi, et obsequium rationi de-

lectatus tam prolixi 53) anterioris indicii ille tribunus, in pedes, uix tum patientes oneris, 54) surgens: Tu uero, inquit, ne putes collocatam in ingratum tantæ amicitiae operam! Scis, non paruam militum manum sub signis meis esse. Hos ego totis duobus mensibus in castris habebō, uestro aerario nihil graues, 55) quandoquidem id iam temporum iniquitas absumsit. Stipendium deinde, 56) si placet, et licebit, persolueris. Ad tam grandem unius poculi mercedem tum subito quidem horrore stupuimus, sed multo deinde amplius, cum promisso fides esset. 57) Apud hanc gentem aperti mores 58) placent, et qui Baccho libertatis 59) nomen imposuerunt, omnem speciem reconditi astus odere, siue quod fideliter non tegunt arcana, 60) cum mero soluuntur, siue quod animi in illis corporibus 61) plerumque sentiunt se retusos, 62) et aciem ceterorum, tanquam in se intentam, 63) molestissimo timore suspiciunt. Rerum publicarum

negantibus, da er schon seiner Glieder nicht mehr recht mächtig war. J. 53) Magni, copiosi. Ita Cicero ad Att. libr. XVI. cap. XVIII. *Animo libenti prolixoque facere.* 54) Vino grauatōs. J. 55) Ita, ut ex aerario uestro nihil in eos stipendii erogare debeatis J. 56) Post exactos duos menses. J. 57) Quum praestaret tribunus, quae promiserat. J. 58) Aufrichtigkeit, ohne Falsch. J. 59) *Bacchus etiam Liber* appellatur. Inde libertatis nomen in computationibus. J. 60) Weil sie selbst nicht sehr schweigen können. J. 61) Germanorum potu obrutorum. J. 62) Stupidiores. J. 63) Ad se fallendos.

carum magistratus, ex ciuium sorte delecti, non quidem sublimis elegantiae mentem 64) afferunt ad tribunal, sed diligentia efficaci 65) inhaerent parentum institutis. Faciles autem ad imperantium nutum populi, etiam saepe suis magistratibus de religionibus credunt, 66) et uix sacrorum ritus, quos princeps, ciuitasue, probauerit, uideas ulla priuatorum religione, aut pertinacia, inquietari. Mala, quae Angliam, et, quamdiu inter hos aestus 67) luctata est, Galliam, iactauerunt, haec miserabilis incuriae paene dicam felicitas euasit. 68) Austriam tamen exceperim, scilicet paene exeuntem de Germanico coelo, 69) nec quae, ut nomine, ita priscorum ingeniorum sorte

dos. J. 64) Exquisitum ingenium. B. 65) Diligenter, nec sine fructu. J. 66) Facile sequuntur et amplectuntur sacra, et ritus, et religiones, quibus addictus princeps est. J. 67) Turbas, dissensiones de religione. J. 68) Haec felicitas miserabilis incuriae, quam Germani de sua religione habent, euasit et euitauit illas calamitates, quae Galliam et Angliam iactauerunt. Diese Glückseligkeit, die ich fast eine bejammernswürdige Sorglosigkeit nennen möchte, hat dennoch denen Deutschen so viel genuzet, daß sie solche Unruhe und Zwistigkeit nicht erfahren, dergleichen um der Religion willen in Frankreich und Engeland gewesen. Nam si maior foret cura religionis Germanis, non tam facilem praeberent assensum magistratibus suis. Haec uere Barclaii mens est, ingeniose satis disserentis, sed quam uere, facile est iudicatu. B. 69) Quippe ad Germaniae fines sita est, Pannoniam uersus. J.

- te excidit, 70) [pars enim Pannoniae 71) priscis fuit.] Bohemiam quoque, 72) non hac primum aetate infelicibus circa numinis cultum litibus in se conuersam. 73) Sed et illa, quanquam in Germaniae sinu, tamen ab ipsius corpore exacta est lingua, moribus, legibusque, diuersis. 74)
- 24 Litterae in multis locis cultae inter homines minus sciendi auidos, quam docendi. Plura, quam legerint, scribunt, et suam famam ex uoluminum, quae edunt, numero, aut magnitudine, aestimant. 75)
- 25 Vis mentium ut opaca, 76) ita ad aeternitatem laborum 77) est robusta, ut ceteri melius

70) Austria excidit quidem nomine Pannoniae, quod olim gessit, sed ingenia Pannonum prisca in Austriis manserunt. J. 71) Superioris scilicet, quae consularis etiam dicta est, et in qua Vindoniana, seu Vindobona, celebrata. B. 72) Exceperim. J. 73) Quae uti iam olim, tempore belli Hussitici, ita nostra etiam aetate, bella ciuilia gessit ob religionem. J. 74) Bohemia, quanquam in media fere Germania sita, tamen propria suae genti lingua, propriis moribus, legibusque, utitur. J. 75) De omnibus Germanis haec falso asserit Barclaius. Habent autem et Britanni, et Galli, et Bataui, suos polygraphos. J. 76) Obtusa, stupida. B. Errat in hoc Barclaius, quum iam pridem demonstratum sit, quam plurimas artes a Germanis fuisse inuentas, licet non diffiteamur, easdem a quibusdam exteris postea fuisse amplius excultas. Non debent igitur laude sua priuari Germani, quorum uitulis arare saepe solere exteros, tam notum est, quam quod notissimum. J. 77) Continuos labores perferendos. B.

melius quidem scire, illi uero plura possint. 78) Ex optimatibus multi, qui, suis opibus, moribus- 26
 que, contenti, unam Germaniam aut uiderunt, aut mirantur, licet, iudicio suo, grauissimae prudentiae conscii, 79) humanitatem nostri saeculi parum habent. 80) Verba illis simplicitatis anti- 27
 quae, 81) neque scientiarum uis hodiernae sapientiae coloribus tincta. 82) Peregrinandi gens au- 28
 da, et exterorum morum, dum se receperit domum, aut simulatrix, 83) aut retinens. In eorum 29
 sedibus inolescere 84) peregrinos, aut ad dignitates peruenire, insuetum, et paene contumeliosum apud illos nomen est, quo externos appellant. His moribus 85) oneratam Germaniam suae do- 30
 tes, et magnitudo uirilium uirtutum, absoluit. Ignota ibi perfidia, 86) etiam in uenali fortitu- 31
 dine

78) Sensus est: eruditi Germani plura quidem sciunt, quam exteri, at exteri ea ipsa, quae sciunt, rectius, solidius, et accuratius, sciunt, quam Germani. Id quam uere dicatur de singulis, iudicatu facile est. J. 79) Licet uideantur sibi prudentissimi. B. 80) Parui aestimant. J. *Parum habent humanitatem* dictum est ad imitationem illorum: *Satis testimonium, satis otium, parum fidem, parum gloriam, parum fiduciam, parum pretium, pro satis testimonii, otii, parum fidei, gloriae, fiduciae, pretii,* apud Plautum, Terentium, Ciceronem, Senecam, Apuleium. 81) Sie reden gut alt Deutsch. J. 82) Sie tragen, was sie wissen, mit so gepußten und ausgefernten Worten nicht vor, wie es heute zu Tage gebräuchlich. J. 83) öffet nach. J. 84) Einnisten. J. 85) Vitiis. J. 86) Non, quasi plane nulla dentur exempla

dine 87) stipendia merentium. Ne ingenium quidem fraudis, 88) aut odia, sub amicitiae titulis latent, et omnino ingentia scelera uerecundi-populi simplicitas 89) ignorat. Parca, et in furtorum 90) suorum tenebris mersa, libido, non, ut alibi terrarum, 91) palam inter titulos atque ludos exultantis iuuentutis. 92) Nam et prope ad muliebris pudicitiae similitudinem uiri quoque 32 hanc pestem 93) aspernantur. Prudentia autem, ut non illic subtilia ingenia passim habet, quorum artificio deducatur in confinium doli, 94) 33 ita ueris, 95) maturisque, iudiciis insidet, quae et facile

pla perfidiae in Germanis, sed quod non adeo sint frequentia, ut in aliis regionibus. B. Dissertit enim Barclaius de eo, quod ut plurimum fit, siue a plerisque, non quod ab omnibus, singulisque, gentis illius, cuius genium, moresque, describit uel uirtutibus insignes, uel uitii deformes. J. 87) *Venalis fortitudo* dicitur, quum quis alteri domino se ad officium boni militis obstringit. B. Wenn ein Soldate fremden Herrn dienet. 88) Celeritas fallendi alios. B. 89) Die Redlichkeit, Aufrichtigkeit. J. 90) Clandestinatorum armorum. B. 91) e. g. apud Gallos et Italos. J. 92) Siue uerecundiâ in ioco et laude libidinantis iuuentutis ponitur. B. Sunt enim *tituli* laudes, quibus se effert aliquis. Cicero Tusc. Quaest. libr. V. *Quos si titulus hic delectet insignis et pulcher*. B. 93) Libidinem uidelicet, aliosque mores illicitos ac improbos. B. 94) Ita, ut calliditas fiat doli plena, sie sind so verschlagene Köpffe nicht, daß ihre Klugheit zur Arglistigkeit werden könnte. B. 95) Sinceris, ac candidis, quae ad fraudem et perfidiam non inclinânt. B.

facile caueant suis rebus, et alienos errores despiciant. Neque desunt (altissimae mentes, 96) 34
 in quibus patriam grauitatem 97) uiuidi, et excitati, acuminis felicitas temperat, 98) praecipue, si ualidum ingenium diu peregrinis artibus, moribusque, miscuerint. 99) Gens armis egregia, 35
 et quae pacem ferre possit. 100) Tarde, et cunctantibus consiliis, ad tumultus concitantur, sed excitos longa tempestas, et hominibus digna, exercet. 1) Populus aeris, ferrique, tractandi 36
 peritia, et per mille artificia ducendi, insignis est. 2) Typographiae inuentum, 3) puluerisque 37
 nitrati, 4) illis ingeniis orbis debet, ambiguo
 prorsus

96) Capacissimae, tieffinnige Köpffe. B. 97) Tarditatem Germanicam B. 98) Vt promptae quidem sint, non tamen ita igneae ac ueloces, ut in aliis gentibus. B. 99) Sonderlich, wenn ein aufgeweckter Köpff lange in der Fremde studieret, und mit Ausländern Umgang gehabt. 100) Die Deutschen sind gute Soldaten, können aber auch Friede halten. 1) Sie sind schwer aufzubringen, wenn sie aber einmahl aufgebracht sind, so halten sie lange nach, iedoch handeln sie Menschlich. 2) Sie sind gute Bergleute, verstehen das Schmelzen, und wissen das Metall in mancherley Form zu bringen. Id enim est ducere aes, ducere ferrum, liquefactum, seu mollitum, in uarias formas redigere. B. 3) Quod ab A. C. cIo ccccxl. innotuit, imperante Friderico III. auctore seu Joanne Mentelio, Argentoratensi ciue, seu Joanne Guttenbergio, Moguntino, cui artem, a Joanne Mentelio inuentam, proditam esse per Gensfleischium quendam, Mentelii famulum, tradit Jacobus Mentelius de uera origine Typographiae ex Annalibus Argentoratensis Reipublicae. 4) Schieß- oder Büchsen- Pulver, cuius

prorsus beneficio, 5) et quo tam pernicies mortalium, quam utilitas, sese humanis rebus ulterius insinuauit. Candidi animi uirtutes aliorum, factaque, aut inuenta, maxime absentium, non maligno et tumido liuore delibant, 6) sed sinceris laudibus, ac propemodum immodicis, attolunt. Sed nihil in ea gente magnificentius, quam quod nomen summi imperii, aquilamque 7) sibi habet, tanquam Romam Germania uicerit, et prouinciarum ultima, quae Italico iugo accessit, 8) iam sit sola, in qua nomen atque reliquiae fortunae Romanae acquieuerint. 9) Tanti nominis sancta maiestas nulla sociorum principum 10) emulatione corrumpitur, regesque, quanquam uiribus saepe maiores, sponte imperatorio culmini concedunt. 11) Olim 12) quoque illi summae appellationis fastigio 13) inerant dignae uires, quae paulatim emarcuerunt, 14) uelut fatali senectute.

cuius inuentio Berrholdo Schwarzio, Monacho, debetur inde ab A. C. clō cclxxviii. 5) Ut dubites, plus utilitatis, an exitii, attulerit humano generi? B. 6) Calumniantur, taxant, sugillant. B. 7) Quae insigne est ueteris Romani imperii. B. 8) Quae ultima omnium a Romanis subacta est. B. 9) Adhuc extent, reliquae sint. J. 10) Electorum, Principum, qui uelut socii sunt perpetui Imperatoris. B. 11) Sie geben dem Römischen Kayser den Vorrath und Rang. J. 12) Temporibus Caroli M. et posterorum eius, quum penes unum esset summa imperii, neque in partes ac principatus distracta esset Germania, essetque dignitas Augustalis haereditaria. B. 13) Dignitati Augustali Imperatoris. J. 14) Imminutae sunt. B.

ctute. Quippe domesticis bellis, 15) tum nimia 42
 optimatum potentia, denique quod non nascenti
 sorte, 16) sed per suffragia, 17) defertur haec
 dignitas, datus ad terram 18) imperii uigor uene-
 rabile specimen 19) in haec saecula, magis cetero-
 rum pierate, 20) quam sua fortitudine, seruauit.
 Inter ceteras hanc praecipue excidentium uirium 43
 21) causam inuenias, quod ipsi optimates nimis
 patrimoniis, 22) tum, imperatorum beneficio aucti,
 commissas 23) sibi quondam prouincias tandem
 in principatus mutauêre, et, ne non aliquid su-
 pra imperatorem essent, 24) qui non iuri succe-
 dendi, 25) sed suffragiis, fortunam suam debet,
 etiam suae haereditatis fortuna in sobolem trans-
 eunte. Hoc modo gentium et populorum 26) 44
 mentes, quas uis quaedam ingenita ad suorum
 principum cultum aduertit, 27) antea in unius
 impera-

15) Imperatoris cum ciuibus, et ciuium inter se. B.
 16) Durchs Geburths und Erb-Recht. J. 17) Durch
 die Wahl. J. 18) *Ad terram dare, seu in terram da-
 re*, pro *prosternere* Plauti est Captiu. Act. IV. Scen.
 II. v. 17. Lueretii Lib. VI. v. 1247. et Suetonii in
 Aug. cap. XCVI. 19) Speciem, cui reuerentia de-
 betur. J. 20) Aus anderer Potentaten und Fürsten
 guten Willen. 21) Der verfallenen Macht. B.
 22) Mit allzubielen Land und Leuten. J. 23) Ab
 imperatoribus titulo legatorum, non haeredita-
 rio. B. 24) Vt maiores ipso Imperatore essent, qui
 haereditario iure imperium non obtinet, quum ipsi
 tamen haereditario iure suos principatus obtine-
 ant. B. 25) Dem Erb-Recht. J. 26) Germaniae. J.
 27) Die sonst von Natur grosse Ehrfurcht für ihre
 Fürsten haben. J.

28) Prin-

imperatoris reuerentiam intentae, ad istos uicarios, 28) et mox dominos, accesserunt, propiori
 45 scilicet uel periculo, uel utilitate. 29) Ita coepta, 30) insitaque 31) deinde, purpuratorum potentia totam imperii molem 32) exhausit, primumque, quod e Gallia supererat, 33) mox ipsa Italia, fons nempe imperii, 34) tum ualidissimae Germaniae partes, 35) ueluti de suo corpore excisae, in diuersos animos ipsa dominantium uarietate, numeroque, abierunt. Galliae, Britanniaeque, id est, uerissimis regnis, 36) longe alia ratione prouisum, exterminati numinis consilio, regnantumque industria optimates, quorum
 47 suspectae uires erant. Nam quis porro regibus locus, si Neustriam, Armoricos, Aquitaniam, Aeduos, Aruernos, Pictones, Prouinciam atque Campaniam, 37) sui, ut quondam, reguli, 38) Ducum
 titulis,

28) Principes, qui antea legati tantum Imperatoris erant, uicesque eius in administrandis prouinciis obibant. B. 29) Pro ratione uel periculi, uel utilitatis propinquae. J. 30) Ab his initiis orra, seu profecta. B. 31) Ingenita et propagata. B. 32) Vires et potentiam. B. 33) Prouinciae, quae ex Gallia supererat, Burgundia, Prouincia, Delphinatus, aliae. B. 34) Vnde imperii dignitas ad Germanos, uelut e fonte, promanauit. 35) Heluetia, Belgium, Lotharingiae pars, aliae. B. 36) Claudius Sesselius negat, haec duo uere regna esse, et Aristocratiis accensenda putat potius, propter comitia solennia et perpetua, quae *Parlamenta* uocantur. B. 37) Normandic, Bretagne, Guienne, Bourgogne, Lionnois, Poitou, Prouence, Champagne. 38) Qui reuera erant

titulis, Comitumue, obtinerent, uiribus suis tuti,
 et, ueluti precario 39) obsequio, regem mino-
 rem 40) tantum non 41) despicientes? In Bri- 48
 tannia autem formidabiles Ducum opes, Comi-
 tesque Palatini, 42) regio prope iure, factionibus
 et clientelis 43) graues, quibus regnum cladibus
 miscuerunt? Quam saepe in reges atroci coniu-
 ratione certarunt? Nulla hodie certior regni 44)
 salus, quam quod eorum potentia, stirpesque de-
 pressae regni neruos 45) in unum 46) contule-
 runt. Hanc igitur descripti imperii 47) cla- 49
 dem 48) anteuertere imperatores debuere, cum
 se primum 49) immodice optimates efferrent.
 Nunc autem inueteratis rebus, adeoque compo- 50
 sito imperio, 50) ut ex his ipsis proceribus po-
 tissimum constet, uelle iisdem potentiam extor-
 quere, 51) intempestiuum, ac inane, facinus esset,
 tot uindicibus eiusmodi dignitatum in commu-
 nis decoris securitatem coituris, 52) maxime cum
 tam

erant parui reges, quum contenti essent titulo Du-
 cum, Comitum. J. 39) *Precarium obsequium* dici-
 tur, quando is, qui obsequium exigit, non uires
 habet cogendi, sed preces adhibere cogitur J.
 40) Debiliorem uiribus, quam ipsi sunt. J. 41)
 Propemodum. J. 42) Die Cron: Officianten. J.
 43) Wegen ihres grossen Anhanges waren sie ge-
 fährlich. J. 44) Britannici. J. 45) Opes. B. 46)
 In unum caput, regem. B. 47) Germanici. J.
 48) Debilitationem. J. 49) Stracks Anfangs, so
 bald als. J. 50) Ita ordinato, his legibus in ordi-
 nem redacto. B. 51) Vi et armis eripere. J. 52)
 Foedus inituris ad tuendam suae dignitatis securi-
 tatem

tam iure 53) hodie suis prouinciis potiantur, quam imperator summæ rerum præfectus est, consensu uidelicet eorum, 54) qui potentiam tradidère, tum possessione, ac tempore, 55) quo omnia imperia, plerumque ab initio aut uiolenta, aut inualida, legitima esse coeperunt. Sed 51 quod exspiranti 56) imperio malorum summum fuit, imitatae procerum morem plurimæ urbes se quoque, uelut in singulares respublicas, collegerunt, leges sibi dixere, certosque magistratus, et, ne dubites ab antiquo recessisse officio, 57) sibi nomen libertatis 58) in eiusmodi secessione 59) fecerunt, mutuis quoque inter se foederibus 60) ad auxilia, et asserendum ius repentinae 52 maiestatis. 61) Sic illa regio, quæ sub uno spiritu, unoque rectore, 62) par toti Europæ esse possit,

tatem. J. 53) Mit eben so gutem Rechte. J. 54) Imperatoris et Principum, qui reliquerunt patrimonia liberis. J. 55) Per præscriptionem longi temporis. J. 56) Deficienti, iam magis magisque ad ruinam inclinanti. B. 57) Ab officio, seu obsequio, in Imperatorem non recesserunt, sed Principum modo se potestati subtraxerunt. Quod non uidit Barclaius, nisi forte illa respicit tempora, quum urbes illæ, seu municipia imperii, foedus illud *Hanseaticum* inirent, uisæ Imperatoribus etiam metuendæ sæculo XIII. XIV. et XV. 58) Die freyen Reichs-Städte. J. 59) Dum ab aliis imperii Germanici ordinibus secessionem fecerunt in eo, quod foedus singulare fecerunt inter se ad tuenda commercia. J. 60) Factis. J. 61) Repente sibi arrogatæ maiestatis, iuris uidelicet belli ac pacis. B. 62) Wenn sie einen Herrn hätte, wäre sie der Macht von

possit, uiris, urbibusque inclytis, et digna; in quam Romanae fortunae 63) species transierit, iam uix agrum, urbemue, inueniat, quam suo imperatori pleno iure cum imperio tradat. Ne- 53 que enim aut respublicae, aut dynastae, 64) in suis arcibus imperatoris praesidia regnare patiantur, neque forte inueniat tam augusta appellatione dignatus, 65) in tot oppidis, ubi cum ciuium uenia habitet. Hoc dulci, publicoque, errore 66) 54 suae patriae maiestatem exarmarunt, 67) Neque 55 enim Septemuiri, 68) quibus nominandi imperatoris patrio more concessum ius, alium, quam ingen-

von ganz Europa gewachsen. J. 63) Imperii Romani. B. Nam *fortuna* pro *imperio* apud Tacitum saepe. Sic *ante fortunam*, id est, *ante susceptum imperium*, Hist. libr. III. cap. XLII. *Post fortunam*, id est, *post imperium*, Hist. libr. I. cap. X. 64) Principes et Comites imperii, J. 65) Qui appellatur splendido nomine Caesar Imperator. *Dignatus* passiuè, ut passim apud Ciceronem, et alios. B. 66) Opinione libertatis. B. 67) Summam regis sui dignitatem, potentiamque fregerunt, debilitarunt, infirmarunt. J. 68) Principes Electores, quorum adhuc septem erant, quum Barclaius haec scriberet, tres Ecclesiastici, Moguntinus, Treuirensis, Coloniensis, Archiepiscopi, quatuor saeculares, rex Bohemiae, Comes Palatinus ad Rhenum, Dux Saxoniae, Marchio Brandenburgicus, quibus accessit octauus, Maximilianus, Dux Bauariae, A. C. clō Io cxxiii. d. 15. Febr. et nonus, d. 22. Mart. clō Io cxcii. Dux Luneburgico-Hannoueranus, Ernestus Augustus, cuius filius, Georgius Ludouicus, demum d. 7. Septembr. clō Io ccviii. in collegium Electorum solenni ritu

ingentis potentiae uirum, et qui uel opulentis ditionibus, uel purpura etiam, sceptrisque, emineat, 69) Caesarem dicere debent. Sola uirtus atque nobilitas haec suffragia 70) ferre non possunt. Vbi enim consideret 71) Imperator, nisi iam illi antea extra imperium sedes? Vbi regia, quae tantae maiestatis titulos excipiat? Aegre alicubi habitare paterentur, quem ut plurimum amant 72) absentem uenerari. Quod si fortissimae gentis fatum 73) delecto principi totam prouinciam 74) regio more 75) habendam permitteret, tunc indomitis 76) uiribus de suo corpore 77) inueniret illi sceptro 78) idoneos, unamque in comitiis 79) uirtutem respicere cogeretur. Igitur imperatori in omnes 80) est, sed certa et castigata, 81) potentia. In ciuilibus litibus ad eum ut plurimum prouocatur. Capitalia 82) iudicia

receptus est. J. 69) Qui plures principatus, uel etiam regna, sub sua potestate habet, ut Domus Austriaca. J. 70) Quibus Imperator eligitur ab Electoribus. Auf Zugend und edles Herkommen kan bey der Kayser-Wahl alleine nicht gesehen werden. B. 71) Wo solte er wohl residiren, wenn er nicht schon für sich eine Residenz hätte, da er prächtigen Hofhalten könnte? J. 72) Malunt. J. 73) Status, conditio. J. 74) Germaniam. J. 75) En souverain, sic, ut unus posset Imperator omnia. B. 76) Inuictis. B. 77) Aus ihrem Mittel, ex numero suorum Principum. B. 78) Maiestati Imperatoriae. J. 79) Auf ihren Kayserlichen Wahl-Tagen. J. 80) Ciues Germaniae. J. 81) Certis legibus per capitulationem Caesaream circumscripta et coarctata. B. 82) Was Leib und Leben angehet. J.

83) Die

iudicia dynastae atque republicae 83) saepe suo
 iure exercent. Is comitia Imperii cogere, bella 59
 indicere, de summis inter ipsos dynastas contro-
 uersiis iudicare potest. Ingruentibus bellis mili-
 tes, et pecuniam, 84) imperat, si imperare putes,
 quod non aliter, quam assensu ciuium, 85) tol-
 lit. 86) Principes, ut in ingenti regione, per- 60
 multi. Sed diuisae inter agnatos singularum fa-
 miliarum opes ingentium titulorum magnitudi-
 nem 87) saepe non aequant, quippe haud multo
 secus 88) prouincias, atque dynastias, 89) quam pri-
 uatae sortis haereditatem, diuidunt. Eo modo 61
 Saxoniae principatum forte plures hoc saeculo
 fratres inter se spargebant. 89*) Et, quoniam res
 ardua erat, legum et consuetudinum periti, his
 aduocantibus, conuenere, quibus in conclauis se-
 dentibus, cum litigantes fratres adessent, emotae
 mentis uir, 90) sed innoxia, iucundaque, insania
 con-

83) Die freyen Reichs Städte. J. 84) Römerzüge
 und Römer Monathe. B. 85) Mit der Reichs-
 Stände Bewilligung. J. 86) Accipit, exigit, erhe-
 bet. J. 87) Tituli saepe magni sunt, sed prouin-
 ciae paruae. Vbi tamen obseruandum, quod ti-
 tulum magnitudo non tam semper realem pos-
 sessionem prouinciarum indicet, quam potius iura
 et praetensiones in has illasue, prouincias. J. 88)
 Nicht viel anders, fast eben also. J. 89) Ihre Lande
 und Herrschafften. J. 89*) Diuidebant. Sic *sparge-
 re legiones* dixit Tacitus Hist. lib. II cap. LXXVI. B.
 Si quid autem coniecimus, accipienda est haec hi-
 storia de iis temporibus, in quibus relictis a *Joanne*,
 Duce Saxo. Vinariensi, filii haereditatem adierunt.
 Quod factum A. C. c I o I o e v. J. 90) Der Hof-
 K 3 Marr.

consuetus delectare audientes, in id secretum 91) perrupit, quem grandior natu ex Saxonis fratribus intuens: [nam is illius 92) aulae, cibisque, assueuerat] Vis autem et tu, inquit, sententiam dicere de herciscundae familiae 93) rebus? At ille, et quidni, inquit, uelim? Expectauerant omnes ab amente 94) ridiculi leporis uenustatem. 95) Igitur rogare perseuerant, ne in tanta re suum consilium deesse pateretur. Sed ipse negabat, 96) nisi uestis, qualem iurisperiti induebant, sibi daretur, tantae consultationi misceri, cum illa 97) se sapientiam esse sumturum. Hilarior genius omnes inuaserat, 98) adeo, ut ipsius quoque herus non sine maximo risu iuberet de penu sua 99) produci suffultam pellibus togam, 200) iniucique cupienti. Quam ut ille curiose aptauit, bis, terque, per triclinium spatiatum, rogare dominum coepit, ecquid se illa uestis deceret? Egregie, inquit. Sed superest, ut his rebus, quae inter nos agitantur, tua sapientia modum 1) imponat. Ille breuem in se moram esse

Narr. B. 91) In hunc locum secretum, in quo de diuidenda haereditate consilium agebatur. J. 92) Natu grandioris fratris. J. 93) Familiae diuidendae et haereditatis. B. 94) Morione. J. 95) Einen possirlichen Schnacken. J. 96) Respondebat, se noille misceri tantae consultationi prius, quam sibi daretur uestis J. 97) Veste. J. 98) Omnes delectabat hoc responsum et propositum morionis. J. 99) Aus der Garde-robe, oder Kleidersammer. J. 200) Mit Rauchwerck gefuttert und aufgeschlagen. 1) Addat suum consilium, et sententiam

esse 2) respondit, in proximum conclaue paulisper abiturum, illic se melioris sapientiae spiritus ad consilium arcessere uelle. 3) Cum eo secessisset, adduxit 4) repente ostium, ne quis arbiter 5) prudenti nequitiae interueniret, exiitque illam togam, et gladiolo, quo erat accinctus, ab humeris ad fimbriam 6) in longas, et exiles, partes 7) exsecuit. Ita laceram cum sibi iterum iniecisset, reserat fores, peruenitque ad dominum, et intueri rursus iubet, quam ornatus incederet. Iracundia arcuit risum, quia pretiosa erat uestis, quae ita in partes 8) perierat, et: O te uecordem, inquit, 9) flagellisue scindendum! Nihil uero timuisti dominicae uesti furiosas manus afferre? Neque ille 10) conterritus: Ridiculum, inquit, cum uos multo periculosius insaniatis, tam grauius mihi irasci. Haec 11) est uestrae fortunae imago, quam indui, multoque stolidius Saxonicum principatum perditis, quam ego hanc togam. Incolumis me decebat, ridetisque discerptam. Ita Saxonia integro corpore uiget, armis et opibus grauis, 12) cum eam autem per partes laceraueritis, nemo pristinam dignitatem agnouerit. Ger- 62
mano-

tentiam quasi definitiuam. J. 2) Er sagte, sie solten ein klein wenig Gedult haben, und verziehen. J. 3) Er wolle daselbst ein wenig nachsinnen, daß ihm der Rath desto besser gelinge. 4) Er zog die Thüre hinter sich hinan. 5) Spectator. B. 6) Von oben bis unten hinaus. J. 7) In lange schmahle Streiffe. J. 8) Minutas scissa. J. 9) Princeps. J. 10) Morio. J. 11) Vestis. J. 12) Potens. J.

manorum principum diuitiae, praeter aliquot uectigalia, aut tributa, plerumque ex gregibus, 13) armentisque, 14) sunt, agri 15) quoque foecunditate, quem ut maxime spontanea, nec redempta, 16) rusticorum opera exercent. Hoc modo suas opes, et annuae pecuniae numerum, 17) non possunt definire, cum sit ex mutabili annonae pretio 18) aestimanda. Nobilitati magna, et superstitiosa, sui generis cura est, et maculari ueterum sanguinem putant, si ad nouam, 19) imparem, familiam matrimonii consortio accesserit, nec in multas stirpes haec nota eluitur. 20) Quippe ad patricii generis sincerum documentum 21) in utraque parentum serie 22) octo ex maioribus 23) numerant, in quibus haec inaequalis coniugii labe 24) non haeserit. In conferendis sermonibus unicuique hominum sorti destinatos titulos, et loquendi normam, habent. Ea negligere, aut incuriose confundere, magna religio est. 25) Nec ulla gens tot conceptis formulis 26) agit, etiam

13) Ouium. J. 14) Boum, uaccarum, equorum. J. 15) Von den Cammer-Güthern. J. 16) Die Bauern müssen zu Hofe, zum Frohn, ohne Lohn, den Acker bestellen, *redempta opera* est conducta certa mercede. B. 17) Reditus annuos J. 18) Nachdem das Getreyde gilt. 19) Neu-geadelte. J. 20) Es müssen es die Nachkommen in viele Glieder entaelten. J. 21) Zum Beweis ihres alten Turnier-mäßigen Adels. J. 22) Von Väter- und Mütterlicher Seite. J. 23) Sechzehn Ahnen. J. 24) Macula. B. 25) Sie machen ihnen ein groß Gewissen darüber, turpe et inciuile habent. J. 26) Titulorum, quos nec hi fere meminisse

iam eorum memoriam fallentibus, quos a puero illa ars, et tot discriminum superstitio, exercet. In illius Belgii parte, quam suo nomine Germania inuasit, 27) fere illae prouinciae, quae sub Burgundica olim stirpe unum corpus bello, nuptiis, successione, fecerunt, mox ad Hispanum coniugii foedere delatae, 28) et summum illius gentis robur, 29) si tam pati absentis principis cruda imperia, quam praesenti parere, potuissent. 30) Sed ex his populis 31) multi durius hac aetate se habitos questi, rescissis concordiae uinculis, quibus cum principe, ac inter se, tenebantur, acerrima tempestate, et ad Europae terrorem idonea, inhorruerunt. 32) Per hos motus
 65
 66
 67
 pars

minisse recte possunt, qui a puero id studuerunt. J. 27) *Nieder-Deutschland*, Germania Inferior, *Niederlande*. J. 28) Sub imperio Ducum Burgundiae, quorum ultimus fuit *Carolus Audax*, cuius filia unica, *Maria*, nupsit *Maximiliano I.* Archiduci Austriae, et post Imperatori. Ex quo coniugio prodiit *Philippus*, qui *Ferdinandi Catholici*, Hispaniae regis, filiam unicam et haeredem, uxorem duxit, quae *Carolum V.* et *Ferdinandum I.* peperit, quorum ille rex Hispaniae, ac postea Imperator est factus, Belgium coniunxit cum regno Hispanico, illudque reliquit filio suo, *Philippo II.* B. 29) Potuissent esse Hispanorum maximum robur J. 30) Si crudele imperium regis, *Philippi II.* in Hispania commorantis, tam aequo ferre animo, quam praesentem patrem eius, *Carolum V.* potuissent. J. 31) Belgicis J. 32) Acerrimo bello, quod uniuersam Europam in stuporem dedit, uelut tempestate quadam, concussi sunt. B. Sic Tacitus Hist. libr. III. cap.

pars 33) sibi libertatem armis fecit, et ceteri, 34) siue domiti bello, siue antiquum dominorum nomen reueriti, in principis fide manserunt. Qui, Hispanorum imperium aspernati, in rempublicam secessere, 35) ii maxime ad Oceanum colunt, 36) ad exteros populos nomen a praecipua inter illos Batauorum gente 37) sortiti. Necessaria post defectionem audacia rem nauticam curauerunt. 38) Inde robur atque opes 39) omnia littora

scrui-

LXXXV. *inhorrescere uacuis*, et Annal. libr. XI. cap. XXVIII. *domus principis inhorruerat*. Conf. Nonium Marcellum libr. V. de proprietate Sermo num, No. 7. 33) Septem prouinciae, quae *Foederatum Belgium*, seu *Prouinciae foederatae*, dicuntur, quae coeperunt coniurare in libertatem A. C. cIo Io LXXIX, et cum Hispanis septuaginta, et amplius, annos dira bella gesserunt pro tuenda libertate, donec eam A. C. cIo Io cXLVIII. legibus pacis Westphalicae, obtrinuissent. 34) Decem prouinciae *Belgii Hispanici*, seu *Austriaci*, *Brabantia*, *Flandria*, *Limburgum*, *Luxemburgum*, *Geldriae pars*, *Artesia*, *Hannonia*, *Namurcum*, *Mechlinium*, *Antuerpia*. 35) Secesserunt ab Hispanis, ut nouam rempublicam constituerent, eamque ab omni regum potestate liberam. B. 36) Habitant. Ita Tacitus Annal. libr. II. cap. XLI. *Quaeque aliae nationes usque ad Albim colunt*. 37) Sie werden inêgemein die *Holländer* genennet, quoniam Batauia, seu *Hollandia*, potentior reliquis prouinciis foederatis est. J. 38) Sie haben sich nothwendig auf die *Schiffahrt* legen müssen. Rei enim nauticae notitia iis aequae, ac Lacedaemoniis, Atheniensibus, Carthaginensibus, Romanis, Venetis, ad stabilendum imperium maxime necessaria erat, populo quippe ad maris oras sito, et multarum rerum indigo. B. 39) Accesserunt *Hollandis*. J.

scrutantibus, 40) et per hos 41) infestum 42) Hispaniae mare, statimque aucta 43) oppida, et ex quotidianis praedis diuitiae. Accessere ex 70
 Gallia, Angliaque, auxilia, 44) in mutuam tam eorum, qui iuuabantur, utilitatem, quam illorum, qui iuuabant. Alii, 45) sub Hispaniae scepro 71
 positi, nomen quoque a Prouinciarum una duxere, et per orbem Flandrorum appellatione censentur. Distinctis in haec duo imperia 46) po- 72
 pulis, idem tamen genius, iidem mores, manent. Candida quidem, sed ueluti coeli uitio 47) de- 73
 pressa, ingenia, quae etiam grauius bibendi intemperie stipant, 48) siue hanc sitim fortuua terrarum, 49) et ex maioris Germaniae 50) uicinia uelut spiritus, siue mos educandae infantiae, accendit. Quippe adhuc ab ubere pendentibus, 74
 quo paulatim lactis desiderium minuunt, lagunculas ad similitudinem uberis effictas, 51) et hordeaceo potu plenas, 52) tradunt in manus. Tum rudis

- 40) Vt undiquaque aliquid conquirerent peregrinarum mercium. 41) Batauos nautas ac piratas. J. 42) Fuit ea tempestate scilicet, qua feruebat bellum inter Hispanos et Batauos. J. 43) Belgii foederati diuitiis sunt. J. 44) Aduersus Hispanos. J. 45) Belgii Austriaci incolae. J. 46) Prouinciarum uidelicet foederatarum, et Belgii Hispanici. B. 47) Grauitate aëris obtusa. B. 48) Intemperata cupiditate bibendi stupidiora reddunt. Id de plebe, non de proceribus, qui temperantiae studere solent, accipiendum. B. 49) Conditio, Genius illarum prouinciarum. B. 50) Aus Ober-Deutschland. J. 51) Zutsche-Rängen, kleine Fläschgen. J. 52) Cereuisia,

rudis et incuriosa aetas, 53) subinde ad os referens tarde meantem potum, sugendi similitudine capitur, 54) tum etiam innocentis otii fastidium leuat. 55) Nec utilitate res caret, si ex primis incrementis 56) rem aestimes. Quippe ualida membra, succoque 57) laetissimo ad uenustatem florentia, ita institutam infantiam decorant. Sed assidua bibendi ratio, ipso usu in perpetuam uoluptatem transiens, subinde palati auiditatem sollicitat, semper utique post hunc morem aut nantem, aut arentem. 58) Accedit illius potus conditio, non ad diluti uini 59) consuetudinem sitim satians, sed crasso liquore identidem faucibus relinquens, quod succedente potu diluendum sit. 60)

76 Illa tamen perpotandi dulcedine [quod mireris] in segnitiam non merguntur obrutae 61) mentes, sed ultra ceterarum gentium sedulitatem mercaturae, artificijsque, incumbunt. Assuefactis scilicet, robustisque, corporibus illi uitio pares sunt, 62) et haustas inter conuiuia nebulas 63) mirabili

uisia, zytho, Gersten-Safft. J. 53) Infantum. J. 54) Videtur enim sibi sugere matris ubera. J. 55) Langeweile. B. Innocens appellatur, quia infantes hoc suo otio nemini nocent. B. 56) Infantiam. J. 57) Sanguine. J. 58) Aut perpetuis potationibus rigatur, aut, omisso potu, arida et sicca est. J. 59) Admixta aqua temperati. B. 60) Es dürret und trocknet den Mund aus, daß einem immer mehr durstet. 61) Inebriatae. B. 62) Sie können einen Trunck vertragen. B. 63) Crapulam, ex uaporibus haustae cereuisiae ortam. B.

bili felicitate exsoluunt, 64) adeo, ut in multam
 noctem producta temulentia postero mane ad ne-
 gotia uacaturis pigritiam non imponat. Nulli 78
 ad uilium artium 65) industriam meliores. Otium
 plus, quam Attica seueritate, 66) inuktauerunt.
 Pueri, in tyrocinia distributi, 67) publico, si ne- 79
 cesse est, sumtu uirgines, ad filum, lanamque,
 eruditae, omnem aetatem idoneus 68) sudor ex-
 ercet, et a puero familiaris labor ignotam segni-
 tiem, uel ipsa consuetudine, nescit amare. Tam 80
 frugali disciplina 69) artificiorum uis ingens 70)
 opulentiam illustrat ciuitatum, paucique in men-
 dicitatis ueterno 71) acquiescunt. Ingenium po- 81
 puli neque capax, neque patiens, fraudum. 72)
 Ea fide, qua sunt digni, facile alios aestimant,
 sed decepta 73) simplicitas intractabili 74) odio
 perfidiam laedentium fugit. Inter hos eximia 82
 quaedam mentes omni saeculo sustinuerunt digni-
 tatem litterarum, aut, ad principum, rerumue
 publi-

64) Dissipant, sie schlaffen den Rausch bald auß. B.
 65) Opificiorum et artium manuariarum. B. 66)
 Athenis enim nemini licebat otiari. B. 67) Sie
 werden auf die Handwercke verdinget. B. 68) Ta-
 lis, qui quamque aetatem deceat, et quem quae-
 que ferre possit. B. 69) Per quam homines as-
 suefiunt labori, ex quo emolumentum capiunt. B.
 70) Copia et dexteritas, et uarietas. B. 71) Schlaf-
 sucht, qui morbus reddit homines ad laborem ido-
 neos. B. 72) Nec ipsum fraudulentum per se est,
 nec potest fraudem in aliis pati. J. 73) Wenn
 ihre Redliqkeit einmah! betrogen wird. J. 74) Ve-
 hementissimo, immitigabili. J.

75) Ipso

- publicarum secreta admissi, commissas res digna
 83 solertia curauere. Nimirum ut in regionibus,
 ubi uulgo, et uelut ipso natalium munere, 75)
 acria, aut lepida, ingenia exsurgunt, pauci ex
 suae mediocritatis tenore 76) uel curant, 77) uel
 possunt, excedere, ita humilioris ueluti fati gen-
 tes, 78) et plus antiqua bonitate, 79) quam per
 uanam subtilitatis culturam, 80) ornatae, inter-
 dum ingeniis sunt insignes, quae propius ad coe-
 lum accedant, quam ad terram erant nata. 81)
 84 Batauorum optimates ad reipublicae genium,
 quam ipsi fecere, animos quoque et mores, uelut
 in uulgus, deduxerunt, 82) siue facilitate naturae,
 et in eam sortem nati, 83) quam res suae hodie
 habent, siue callida, et ad tenendum 84) popu-
 lum apta, imagine, 85) prompti quoque ad mutuae
 serui-

75) Ipso natiuitatis priuilegio. B. 76) Statu et
 conditione. J. 77) Curae sibi habent, ut exsur-
 gant. J. 78) Quae non tam miti aëre utuntur,
 quae non tam felici utuntur ingenio, non tam
 propitia natura. B. 79) Mit alt. Deutscher Lieblich-
 feit. J. 80) Mir mit allzu grosser Scharffsinnig-
 feit. J. 81) Quae, quum humili conditione na-
 ta esse uiderentur, eminuerunt tamen praeter ce-
 tera. J. 82) Ira animos moresque finxerunt, ut
 quasi descendere ad uulgus, et ad huius mores se-
 se accommodare uideantur. B. 83) In eam con-
 ditionem, ad eos mores, quos respublica Demo-
 cratica requirit. B. 84) Ad alliciendum et per-
 suadendum. B. Sic Plinius libr. II. Ep. V. *Admix-
 sumus, ut, quamlibet diuersa genera lectorum, perplu-
 res dicendi species teneremus*, et libr. VI. Ep. 17 *Quo
 genere spectaculi ne leuissime quidem teneor.* 85) Simu-
 latione.

seruitutis imperia, nisi cum iussi imperare. 86) At proceres Hispanicae ditionis plus scilicet stimulis aularum exercentur, 87) et Belgicos animos imperantis populi moribus miscent. 88) Hinc ueluti gemina illis indoles; uariatumque, ac pae-
ne diuisum per diuersissimos affectus, ingenium. 89) Sed inter ceteras cupiditates praecipua honorum libido est. Titulos ac nomina, per adu-
lantium astus inuenta, ad discrimen dignitatum, anxie ambiunt ac tuentur. Neque ulla re magis tibi eorum 90) animos conciliaueris, quam cum arte, et honore, compellando. 91) Blandientibus faciles, largique honorum, dum maiores expectant. 92) Ita callidae laudationis fraudem uera, simplicique, gratia remunerantur, 93) nisi quod inanibus causis ad amandum concitatos saepe

latione. B. 86) Professi, se libenter uelle exequi, quae imperet populus, excepto eo tempore, quo iubentur hi proceres imperare, uelut duces exercituum, aut classium, uel etiam uelut summi magistratus. B. 87) Ambirione aulica impelluntur, sie wollen nicht gerne mit jedermann reden, noch ihn hören. B. 88) Animos liberrati, mitique imperio, assuetos, moribus Hispanorum grauibus, et seruituti imponendae addictis, miscent, sie wollen die der Freiheit gewohnten Niederländer allzu Sclavisch, nach Spanischer Art, tractiren. B. 89) Sie treffen einander gar nicht in der Gemüths Art. 90) Procerum Belgii Hispanici. J. 91) Als wenn man sie nicht tituliret. J. 92) Wer sie höfelt, dem erweisen sie hinwiederum viel Ehre. B. 93) Das Flatteren erwiedern sie mit aufrichtigen Dancke. J.

saepe idem impetus mutat, uana forsitan suspi-
 cione contemptus usque ad odium quoque auer-
 88 sos. 94) Vulgus in illis utrimque prouinciis 95)
 speciem libertatis, et uana paritatis indicia, 96)
 89 plus ipsa libertate aestimat. Et hinc artes, 97)
 quibus facile capi possit, non dedignari rusticos
 iocos, per uiam annuere 98) commessantibus, et,
 cum multum emineas, 99) ipsis tamen, nihil au-
 ferente, nec multum duratura, humilitate misce-
 90 ri. 300) Guilielmus Auriacus, 1) summorum
 consiliorum uir, plus hac arte, quam ulla acie,
 91 Ibericas 2) opes afflxit. Agrestes Batauorum
 pleraque oppida ad Oceanum incolebant, haud
 dubie deficientis ab Hispano Belgii summum ro-
 bur, et utriusque solis diuitias fatigaturum. 3)
 Nam

94) A pristino amore. J. 95) Belgio. Hispanico
 et Foederato. B. 96) Wenn sie meynen, die grossen
 und fürnehmen Herren halten sich nicht höher, als
 das Volck, sondern ihme gleich. B. 97) Quae sint,
 facile liquet. Man kan leichtlich lernen, womit man
 sie am besten sanaen, oder gewinnen könne. J. 98) Ei-
 ne freundliche Mine machen, freundlich zusprechen,
 dancken, Bescheid thun. 99) Dignitate et honore. J.
 300) Familiariter conuersari cum plebeiis homini-
 bus, sine periculo tamen dignitatis, quum isthaec
 familiaritas non duret diutius, quam cum iis fue-
 ris. J. 1) Prinz Wilhelm von Dranien, pater Mau-
 ritii Ducis, Comes Nassouiae, de cuius ingenio et
 moribus Famianus Strada libr. II. de Bell. Belg.
 2) Hispanorum potentiam fregit. Iberus, Hispan-
 iae celebris apud ueteres fluius. B. 3) Opes,
 quas Hispani e prouinciis, ad orientem et occi-
 dentem solem sitis, acquirebant, fracturum, debili-
 taturum.

Nam urbes natura, situque, impeditae 4) non operoso 5) munimento poterant ad inexpugnabile robur educi. Sub prima igitur defectionis initia Guilielmus popularitatis 6) nouitate animos omnium in se conuertit, reputantes, quanto meliore conditione, quam sub ipso rege, uiuerent, sub auspiciis ducis, sibi fasces et imperium debentis. 7) Quippe ab aratro, aut nauigio, inculti adibant nec maiestate, nec satellitio grauem. 8) Ipse altissima calliditate 9) gaudebat, non se per inuidiosa nomina 10) ab obuiis, abiectisque, 11) sed et Guilielmum interdum, appellari, gnarusque, quo potissimum modo suae gentis affectus impellerentur, nullam salutantium uilita-

taturum. J. *Fatigare* est frangere, affligere, infirmare. Sic Tacitus Hist. libr. V. cap. III. *Inopia aquae fatigabat*, et libr. IV. cap. LXXXIV. *Cunctantem uaria pernicies, morbique, et manifesta coelestium ira, grauiorque indies, fatigabat.* 4) Von Natur und Kunst vortreflich befestiget. B. 5) Facili negotio, et sine magno sumtu. J. 6) Popularitas, wenn sich ein Fürst und Herr sehr freundlich gegen die Unterthanen stellet. B. Eiusmodi autem popularitas tam magni Principis, qui tum regis Hispanici nomine praecerat Belgis, res noua, et adhuc inuseta, uidebatur incolis, eoque nomine gratissima erat. J. 7) Qui debiturus sit populo principatum, si oblatum a populo imperium suscipiat. J. 8) Agricolae et nautae libere adire poterant Guilielmum, qui nec fastum ullum prae se ferebat, nec habebat satellites. B. 9) Imperscrutabili, et war ein stilles Wasser, das sehr tief war. B. 10) Titulos ingentes et ambitiosos. J. 11) Vilissimis homunculis.

uilitatem alto, aut incurioso, supercilio obibat.

- 93 12) Excepta uox in adulationem castigantium
 13) *Hominem bene emi,*
qui salutatione constaret. 14)

CAPVT

lis. B. 12) Non spernebat ullius hominis saluta-
 tionem, licet ille uilissimus esset, sed resalutabat
 salurantes omnes. J. *Obire uilitatem salutantium* di-
 citur, ut *obire delectum, tributa, munera*, apud Tacitum
 Vit. Agric. cap. XIII. et *obire omnes numeros comitatis*
 apud Plinium Panegy. cap. LXX. 13) Auditus est
 Guilielmi huius aliquando sermo, quum quidam
 adūlatores nimiam ipsius humanitatem reprehenderent.
 B. 14) Es sey ja ein leichtes, einen Menschen grüssen,
 oder ihme danken, wenn man ihn dadurch gewinnen
 könne. *Bene emi*, est uili pretio emi. Quod fit,
 quum quis solo salutationis officio capi potest,
 et ad obsequium obligari. B.

CAPVT VI.

Italiae et Italorum indoles.

ITaliam intra exiguas olim aquas, quae Rubi- 1
 conem 1) faciunt, aestimatam, nunc Alpium
 claustra, propius ad naturae mentem, 2) defi-
 niunt. Tellus multum suis bonis, sed amplius 2
 propitiae famae, 3) debens. Olim Graecorum 3
 coloniis 4) ad orientem 5) celebrata, tum magni-
 tudine imperii, 6) quo illustrius nulla aetas aspe-
 xit, et suorum ingeniis, culta, nunc etiam, post
 excisos Romanae magnitudinis neruos, 7) adhuc
 multis gentibus manet omnis uitae et institutio-
 nis exemplum. 8) Ibi laeuigari 9) iuuentutem, 4
 ibi

1) Rubico exiguum Flaminiae flumen, quod diui-
 debat Italiam proprie dictam a Gallia Cis-Alpina,
 nostro saeculo circa ortum *Rugon*, seu *Rugoso*, apud
Cesenates Rubicone, paulo inferius *Pisatello*, ad mare,
 ubi inter *portum Cesenatem* et *Ariminium* influit, *Fiu-*
mesino dictum, aliquot praeliis nobilitatum. Conf.
 Lucanus libr. I. v. 213. 2) Welches denn der Na-
 tur viel gemäßer ist, als welche durch die Alp-
 bürge Italien von allen angränzenden Ländern ab-
 gesondert. 3) Italien hat zwar viel Gutes, aber
 das Geschrey davon, und der Ruhm, ist würcklich
 gröffer, als die Sache. B. 4) Quas *Antenor* et *Aeneas*
 deduxisse feruntur. 5) Ad sinum *Adriatici* maris,
 qua *Venetorum* nunc est ditio, circa *Patauium*, et in
Latii confiniis. 6) Romani, quod, *Lauinio* et *Longa*
Alba relictis, auctore Romulo, institutum est. J.
 7) Vires ac potentiam fractam. B. 8) Dienet an-
 noch vielen Völkern zum Muster, wie man lehren
 und leben solle. 9) Expoliri, excoli ad elegantiam
 L 2 morum.

ibi humanitatem uelut ludum 10) aperire, nostri
 5 homines 11) arbitrantur. Ipsa nomina urbium,
 locorumque, tot historiis, fabulisque, uulgata, ad
 stuporem imperitorum ualent, 12) semperque aliis
 6 sincerius, quam sibi, credentium. 13) Hoc mor-
 talium fauore et Italiae mala 14) teguntur, et bo-
 7 na speciosiora 15) sunt. Nec dubium, quin ali-
 quot locis amoena 16) sit supra ceterarum regio-
 num felicitatem, qua Benacus 17) masculis un-
 dis 18) per montium claustra 19) ludit, qua Auernus,
 Puteoli, Cumae, 20) lasciuiunt. 21) Etiam
 quicquid Gallico nomini Longobardi eripuerunt,
 22) ferme aquis, et irriguis, agris 23) pulchritudinem

morum. B. 10) Da könne die Jugend galant werden, und Höfflichkeit lernen. B. 11) Angli, Galli. J. 12) Solent imperitos conieere in summam admirationem. J. 13) In admirationem rapiunt eos, qui aliorum narrationibus plus, quam suis oculis, credunt. J. 14) Vitia, Mängel. J. 15) Maiorem speciem, famam assequuntur, quam reuera habent. J. 16) Italia. J. 17) *Lago di Garda*, sub quo *Verona* est, et ex quo *Mincius* fluuius in *Padum* se prouoluit per profundas ualles. 18) Rapidis, fortibus. B. 19) Apennini montis, qui Italiam in superam, et inferam, distinguit, et mediam continuo iugo secat. Conf. *Lucanus* libr. II. v. 396. seq. 20) *Auernus*, *Campaniae* lacus, *Puteoli*, et *Cumae*, ad sinum *Cumanum* et *Puteolanum*, portibus et pharo insignes urbes *Campaniae*, quae nunc regni *Neapolitani* pars est. B. 21) Oculis lasciuientibus uoluptatem praebent. J. 22) *Mediolanensis* *Principatus* cum *uicinis*, *Parmensi*, *Mantuanâ*, *Veneta*, *ditionibus*. B. 23) Platt, eben Land, das von Bächen durch-

tudinem suam habet. Sed si totius Italiae fortuna cum vicina conferatur Germania, Galliaque, et ad Septentriones pertinente Britannia, tunc fortasse et erubescemus, quod praeuaricatione nostra, 24) qui tantam illius famam ultro alimus, 25) dotes premat nostrarum regionum non inferiores. 26) Tellus frequentia montium aspera, aut nimio, et maxime sterili, aestu 27) torrens. Solum in plerisque locis aret, et qua segetes patitur, frequens rubiginis tabes 28) crudas fruges 29) corrumpit, aut incussa turbinibus grando. 30) Ne pascuorum quidem magna vis, 31) improbo uellere, ciboque peiore. 32) Et uix unquam ubertas Italiae suis alumnis per triennii continuam felicitatem satisfecit, 33) multo minus suffectura, nisi frugalitas, 34) coelique conditio,

durchflossen und befeuchtet wird. B. 24) Überschreitung. *Praeuaricatio* est, cum terminos alicuius rei transgredimur, wenn wir über die Schnur hauen, der Sache zu viel thun. B. 25) Maiorem facimus, augemus. J. 26) Wir müssen uns beynah schämen, daß wir Italien so hoch erheben, da doch unsere Länder gewiß nicht weniger Gutes und Lobwürdiges haben. J. 27) Nimio solis aestu, qui efficit sterilitatem soli. B. 28) Da die Saat wegen grosser Hitze gleichsam verschwindet, daß die Körner nicht zum Wachsthum kommen können. B. 29) Immaturas. B. 30) Starcker Sturm-Wind und Hagel. J. 31) Copia est in Italia. J. 32) Die Wolle der Schaafe tauget gar nichts, und das Fleisch ist nicht schmackhaft. B. 33) Fast alle drey Jahre ist ein grosser Mißwachs in Italien. B. 34) Incolarum. J.

- tio, 35) multum cibum aspernantis, parca et sobria conuiuia temperaret. Variorum generum arbores, quae sub nostrorum siderum mansuetudine 36) largo prouentu 37) se onerant, ibi, nimio sole 38) consumtae, inualidos, et uix utiles, fructus edunt. Malis autem aureis, 39) puniceisque, 40) praeferuida regio, et diuersa ficuum stirpe, ad suorum aestuum leuamen 41) abundat, 42) quae nec necessaria ad humanos usus sunt, et, per orbem circumlata, 43) plus nostris deliciis, quam pretio suo, merent. 44) Nam oliuas, quanquam ibi inter tria maxima humani generis commoda, cum segete, uinoque, 45) numeratas, maxime ex suarum regionum conditione aestimant, in quibus pascuorum uitio 46) siccae boues exilia ubera, aut olida, 47) mulgentibus tradunt. Carnes, si paucissimas excipias, animalium sub sole peruicacius 48) durantium a nostrarum mensarum deliciis paene in alios sapes degenerant. 49) Vt iam illa parasitorum gula,

35) Die Landes- Art, aëris conditio, quae uulgo *clima* dicitur. 36) Sub miti aëre nostrarum regionum. J. 37) Fructuum. J. 38) Solis aestu nimio, *μετρονυμικώς*. J. 39) Citronen. J. 40) Pomeranzen. J. 41) Diuersis generibus ficuum, quibus incolae solent sitim ex aestu leuare. J. 42) Italia. J. 43) A mercatoribus. J. 44) Wir machen eine Delicatesse daraus, sie sind es aber kaum werth. J. 45) Nebst dem Getreyde und Wein. J. 46) Aus Mangel guter Waide. J. 47) Da wenig Milch in den schlaffen Eytern ist. B. 48) Diutius, constantius. J. 49) Bekommen ganz einen andern Geschmack. J.

50) Lecker

gula, 50) Graecas, Romanasque, comoedias piscium commendatione implens, pro illarum sedium sorte 51) non parum uideatur sapuisse. 52) Vrbes eximiae amoenis, ut plurimum, locis conditae. 16
 Domus non e fragili materia, hae praesertim, 17
 quas palatia appellant, plus interdum sua mole 53) spectabiles, quam ad habitantium usum aptatas. Vario marmore, ac interdum auro, nitent, fastigia 54) ingenti opere in altum producuntur. Exesae statucae 55) pretiosis locantur umbonibus, 56) haud raro solo uendentium mendacio debentes, 57) quod tam ambitiose emineant. 58) Qua uero parietes laxantur 59) in fenestras, non par reliquo artificio aedibus decor est. Nam plerumque aut carbasi uile textum, 60) aut inunctae oleo chartae, 61) id spatium amplectuntur, quod recipiendo lumini destinant, 62) quae

50) Lecker = Maul. J. 51) Pro natura et conditione illarum Italiae regionum. B. 52) Delicatum saporem habuisse uideatur. J. 53) Amplitudine. J. 54) Die Stiebel. B. 55) Antiquae, et uetustate attritae, fast verzehret vom Alter. B. 56) Basibus, Postementen, uel etiam in spelunculis, quas Galli niches appellant, Germani ein Gehäuse. B. J. 57) Quae statucae haud raro pretium suum debent mendaciis eorum, qui uendunt eiusmodi reliquias antiquorum. J. 58) Quod ponantur in locis tam conspicuis, et habeantur in tanto pretio. B. 59) Sic Plinius libr. XX. cap. V. *Laxare sese ab angustiis in latitudinem* dixit. 60) *Carbasus* genus est subtilissimi lintei, unde Vorhänge vor die Fenster. B. 61) Mit Dehl getränktes Papier. J. 62) Da das Licht hinein fallen

quae nec in publicum decent, 63) et eorum oculos, qui sunt in aedibus, intra triclinii, aut porticus, fores, tanquam in custodia, 64) coërcent, longe a Britanniae, aut Galliae, cultu, 65) quo muri ad fenestras aperti uitro iunguntur, libero ad exteriora conspectu, laetaque trepidantis, ut
 18 solet, splendoris imagine. 66) Tempia autem [nam in tantae famae parte sunt] 67) nec totam aduenarum expectationem implebunt. In imaginibus signisque 68) summus decor. Nihil aris formosius. Purpuram, sericumque, inter gemmas, et metalla, 69) pro uilioribus ornamentis numerant. Solum, 70) omnis artificii pauimentis 71) effulgens, diuerso marmore miscetur, quod per idoneos colores, uel imaginem florum reddit, 72) uel in uolucrum, pecudumque, speciem

fallen soll. J. 63) Es stehet auf die Gasse hinaus nicht wohl. B. 64) Carcere aliquo. J. 65) Ab elegantia aedificiorum in Gallia et Britannia. J. 66) Resplendentia radiorum solarium per fenestras uitreas uidetur quasi lacte trepidare. J. 67) Pars sunt illius famae, qua apud exteros Italia celebratur. B. 68) Imagines sunt picturae, signa, statuae. B. 69) Aurum et argentum, es muß bey ihnen alles mit gülden- und silbernen Stück und reich besetzt seyn. Dahero kömmet Purpur und Seiden in schlechtes Ansehen. J. 70) Der Fußboden in der Kirche. B. 71) Mit einem künstlichen Esterich, quod constructur uariis lapillis, artificiose ita compositis et coniunctis inter se, ut uarias repraesentent figuras. Quod tessellatum opus ueteres, aut musium opera appellarunt. B. 72) Repraesentat. J.

73) Ita

ciem coniungitur. Columnae etiam ex marmore ingentes, et paene ad illius lapidis uilitatem. 73) Sed tam opulenta pulchritudo non ad ultimum uenustatis 74) peruenit, fastigiis scilicet plerumque non editis, 75) et nunquam libero sole in obscuras sedes 76) admissio. Fenestrae multo ferro, et ipsa picturarum densitate, inumbrantur. 77) Si quam aedem uel fores opportunae, uel uicinia libertas 78) illustrat, etiam appositis uelis, 79) pariete interiecto, tanti sideris munus 80) repudiant. Adeo religionis sensum putant tristitia noctis elatum, et per lucis iucunditatem exspirare. 81) Quicquid uero peregrini de publicis illis operibus credant, certe priuatas hospitiorum 82) sordes, ac plurimum 83) egestatem, non sine tristi sensu et mirantur, et oderunt. Quippe in diuersoria delatos ieiunae, squalentesque, epulae
inter

73) Ita ingentes, ut inde uilitas marmoris cognoscatur. B. 74) Ad perfectam uenustatem. J. 75) Altis, sed depressis. J. 76) In templa ista obscura radii solis libere non admittuntur. J. 77) Eiserne Gatter sind vor den Fenstern, und die Glas-Scheiben sind wegen der darauf getragenen dicken Gemälde ganz dunckel. B. 78) Wenn eine Kirche auf einem freyen Platze lieget, und mit andern Häusern nicht verbauet ist. B. 79) Vorhängen. J. 80) Solis radios. B. 81) Persuasum est Italis, sensum religionis, die Andacht, exaltari et augeri tristi eiusmodi obscuritate, contra eum minui et deleri iucunditate lucis solaris. J. 82) Diuersoriorum, der Gast-Höfe. J. 83) Plerumque, da gemeinlich nichts zu bekommen, oder zu haben ist, Schmahl-Hangß regieret.

- inter auiditatem et fastidium diuidunt, 84) Tum tricliniorum situs, 85) tum culicum, cimicumque, omni genere infesta cubilia. Acer inde diuersitor, 86) et inclementis hospitii grauis merces. 87)
- 20 Sed alia illi regioni blandimenta fortuna inuenit,
- 21 quibus aduentantium studia 88) caperentur. Nam aut publicus error, aut propitium Italiae fatum, ex omni Europa ibi 89) iuuentutem propellit, mutuo in tanta frequentia solatio, quod cum ipsi sibi debeant, huic tamen imputant terrae. 90)
- 22 Siue igitur tuae gentis homines 91) amas, ibi frequentiam inuenies, siue te aliorum delectabit consortium, in tam numerosis diuersarum regionum coetibus 92) erit quoque, quod deligas, praecipue quodam animorum commercio 93) peregrinos alligante, ut interdum ad amicitiam plus ualeat hospites simul esse, quam ciues. 94) Ita ex omnibus

84) Efficiunt, ut peregrini nesciant, auiditas comedendi et fames, an fastidium, quod sordidi cibi creant, praecualere debeat? ob sic lieber sollen Hunger leiden, oder ihr elendes Essen zu sich nehmen?

85) Sordities. J. 86) Hospes inde fit iratus. *Diuersitor* est, qui diuertit. Der wird über so schlechte Bewirthung verdrüsslich. B. 87) Et cogitur tamen pro tam sordido hospitio magnam mercedem soluere, und muß doch die schlechte Herberge theuer gegnung bezahlen. B. 88) Curiositas. J. 89) Illuc, istuc. *Ibi* pro *illuc* recentius est, et *Jctis* usurpatum in Pandectis. 90) Sie schreiben ihr Vergnügen dem Lande zu, da sie ihnen doch selbst solches machen. J. 91) Landes-Leute. J. 92) Da aus allen Landen so viel Fremde zusammen kommen. 93) Similitudine. B. 94) Coniunctio hospitii, die Cameradschaft, quam ciuitas,

omnibus prouinciis in unum corpus transeunt, ibique communem et extemporaneam patriam 95) uidentur constituisse. Praeterea, qui in Italiam 23 pergunt, iuuenes, ac plerumque opulenti, dum aut oppida mutant, aut praecipua incolunt, dum omnia ad uidendi, audiendique, uoluptatem sollicitant, 96) animos elapsae pueritiae, uenturaeque prudentiae, medios 97) permittunt incuriosae remissioni, 98) maxime cum a patria semotis non occurrat domesticorum negotiorum facies, et haec aetas 99) a grauioribus curis seipsa subducatur. Accedunt oblectamenta iuuentutis, ars 24 equestris, cithara, 100) spectacula, 1) artifices ad comoediam nati, sed uix cothurno 2) pares. Reuersis deinde in patriam, et negotii, ut opus est, 25 plenis, quid mirum, suauis recordatione redire mitissimi temporis ludum, 3) percussoque animo in elapsae, nec rediturae, oblectationis memoria, locum quoque tantae felicitatis conscium gratum esse? 4) Ceterum magni casus, 5) et regio to- 26 ties

ciuitas, als die Landsmannschaft. J. 95) Da machen sie gleich Bekantschaft mit einander. J. 96) Dum cupiunt audire omnia, et uidere. J. 97) Qui medio inter pueritiam et aetatem uirilem loco stant. J. 98) Voluptati, quae uacuum ab omnibus curis postulat uitam. J. 99) Iuuenilis. J. 100) Musica J. 1) Comoediae, et alia ludicra spectacula J. 2) Non tamen apti satis ad agendas tragoedias. J. 3) Temporis iucundissime, ac sine omni labore, acti in Italia imaginem, memoriam ludicram. B 4) Quid mirum, si locus, qui tantam uoluptatem, nec redituram dehinc unquam, dedit, adhuc iucundus sit? J. 5) Significat hic auctor irruptiones uariarum

- ties in exitium sui diues, illos primos, et quos
 ex ueteribus discimus, 6) mores de Italicis genti-
 27 bus ut plurimum excussit. 7) Animus tamen
 omnium rerum capax. Neque pingui impetu, 8)
 et tantum ad naturae imperium, 9) sed erudite,
 et cum artificio, 10) uirtutes, aut uitia, sequuntur.
 28 Humanitatis effusa promissio 11) ab iis omni
 corporis gestu sancitur, 12) uerba exactae urbani-
 tatis, 13) et, cum uolunt, ad persuadendum aptis-
 29 sima. Etiam prolixè beneuolentiae indulgent, 14)
 et, ubi uere amant, omnia discrimina habent in-
 30 fra tam humani foederis sanctitatem. 15) Si quos
 autem oderunt, siue sponte auersi, 16) siue se la-
 cessitos

rum gentium in Italiam, praecipue uero Gothorum
 et Longobardorum, qui, diu in Italia dominati, suos
 mores inuexerunt. B. 6) Quos in Romanis fuisse
 discimus ex ueteribus Historicis. B. 7) Es haben
 die heutigen Italiäner die alten Römischen Sitten
 gar nicht mehr. Ita Cicero pro L. Muraena: *Nobis
 omnia ista studia de manibus excutiuntur.* 8) Eum
 in den Tag hinein. B. Sic Cicero: *Pingui Minerua:*
 in Laelio, et: *Poëtae pingue quiddam sonantes:* pro
 Archia. 9) Imperum, was einem gleich beyfället. B.
 10) Acuta quadam ratione et consilio. B. 11) Sie
 geben die besten Worte, machen einen Hauffen Com-
 plimente. J. 12) Confirmatur, sie verbücker sich
 darzu, und bekräftigen es mit vielen Gebehrden. J.
 13) Die allerhöfflichsten Worte, uerba, in quibus ni-
 hil pössit humanitatis desiderari. B. 14) Beneuo-
 lentiam comprobant prolixè. J. 15) Solent omnia
 pericula libenter subire, minorisque aestimare,
 quam amicitiam sancte confirmatam. J. 16) Quasi
 naturae quodam fastidio et odio, wenn sie von
 freyen Stücken, und ohne gegebene Ursache, von einem
 absetzen.

cessitos 17) existiment, ideo periculi plenior res est, quia, hanc animi aegritudinem plerumque te-
gentes alte, 18) interim aemulationis, aut offen-
sae, memoriam recondunt. Laesi interdum ad
obsequium descendunt, ut inter amicitiae iura 19)
tutiori fraude grassentur. 20) Etiam aetatem 31
haec odia ferunt, 21) ac, quod noxiosissimum
putes, nonnunquam animus tam facilis est ad
uulnus, 22) quam pertinax ad cicatricem. 23)
Mentes intra tristiore prudentiam castigatae 24) 32
uix sustinent iocos, nec quid temere, et absque
consilio, uel dicere assueti, uel facere, ex suo
quoque more alios aestimant, 25) nutus 26) om-
nium, oculos, uerba, in argumenta animi super-
flua subtilitate ducentes. 27) Ita perpetuis sus-
spicionibus, atque curis, sui astus poenas luunt.
28) Sed et ipsa nimiae calliditatis opinio est 33
ingrata, cum, uix in simplicem, 29) nec suspec-
ctam,

absetzen. B. 17) Aliqua iniuria. J. 18) Profundo
pectore. B. 19) Simulatione amicitiae. B. 20) Vi-
tationem suam liberius exerceant. B. 21) Durant in
iis per omnem uitam. B. 22) Ad perferendam ab
aliis iniuriam J. 23) Ad ultionem. B. 24) Assue-
tae ad uitam seueram, et grauiorem disciplinam. J.
25) Sie reden und thun nichts ohne Überlegung, ur-
theilen daher von andern auch nach ihrer Art. J.
26) Motus capitis et aliorum membrorum. J. 27)
Adeo, ut ex iis signis, uelut ex certis argumentis,
concludant de aliorum cogitationibus. Quae sub-
tilitas superflua et superstitiosa est. B. 28) Perpe-
tuo scilicet timore, qui animum affligit ex suspi-
cionibus et diffidentia. B. 29) Ingenuam, since-
ram.

ctam, familiaritatem descendentes, 30) semper stare in specula 31) credantur, quid ceteri agant, 34
 34 arbitraturi 32) Venena, damnatamque libidinem, 33) ideo omiserim, quod non Italiae propria vitia, sed in totum orientem criminatio, ad
 15 meridiem quoque deflectens, 34) uni genti praecipue imputari iure non possit, maxime cum haec scelera, tenebris, fraudique, mandata, 35) et negari
 35) gi. Ingens autem, et publica, crudelitatis opinio est, qua illic feruntur odia inter se inimici exercere, praedonesque grassari, ita affectus dispensante natura, 36) ut, in quibus regionibus maior passim humanitatis species cernitur, ibi praedonibus sit trucior animus, inimicitiarum quoque, et ultionis, ingenium 37) magis in barbaros ritus
 36) 38) degeneret. Nam Italia, ultro prodigens obsequii,

ram. B. 30) Demittentes sese, sich einlassende. J. 31) Gleichsam auf der Schild-Wache, ita, ut semper insidentur aliorum factis ac uerbis. B. 32) *Vt arbiter speculatorem, arbitrium prospectum*, significat apud Plautum et Horatium, sic *arbitrari est prospicere*. Conf Taubmannus ad Plauti Aulul. Act. IV. Scen. I. v. 21. p. m 216. 33) Venerem masculam et Sodomiticam. B. 34) Traxit hoc crimen originem suam ex regionibus ad orientem sitis, peruenitque postea in regiones meridionales, Africam, Italiam, Hispaniam. B. 35) In tenebris, et per fraudem, peracta. J. 36) Siquidem natura ita distribuit affectus inter uarias gentes. J. 37) Artificium ingeniosum, quo uindictae cupidi utuntur. J. 38) In immanes, et qui accedunt ad gentium

sequi, cultusque, promissa, 39) quod est 40) ad odiorum immanitatem, aut latronum, in extremum saeuitiae abiit. 41) Galli, non pari humilitate uerborum, 42) gestuumque, amicitiam colentes, multum quoque de crudelitate remiserunt. Neque enim tam facile adducuntur, ut impiis caedibus naturae ius uiolent, saltemque mortem suppliciorum maximum putant, non poenarum optabilem metam, et ad quam debeant inimicis per tormenta gradus esse. 43) Demum Anglia, a Gallicae humanitatis pompa recedens, 44) etiam multo magis ab illa crudelitatis barbarie diuertit. 45) Nam et praedones 46) spoliis contenti sunt, et omnino insolens 47) facinus adimere uitam, oblongas perticas, 48) ferroque praefixas, ceruicibus euntium illidunt, ut, animo per subitum,

tium maxime barbararum mores. B. 39) Maxime liberalis est in promittendo obsequio et officio, die Italiäner sind allzu frengebig mit ihren Complimenten. B. 40) Quod attinet ad immanitatem odiorum, latronumque. *Est profacit, attinet. J.* 41) Der Italiäner Haß, und der Banditen Wuth, ist unaussprechlich arg. J. 42) Sie werffen sich nicht so gar sehr weg in ihren Complimenten. 43) Ad quem oporteat inimicos peruenire per gradus tormentorum. J. 44) Die Engländer brauchen noch weniger Complimenten als die Franzosen. J. 45) Aliena est. J. 46) In Anglia. J. 47) Inauditum, insuetum. J. 48) Lange Strangen, die oben zwey eiserne Haacken haben, so sich zusammen schliessen. Dieselben stossen dergleichen Räuber denen Leuten bergesstalt auf den Hals, daß man sich nicht wehren kan, und ziehen also den Reisenden aus. B.

49) De-

tum, et breuem, liquente 49) torporem, nec illi suas res defendere possint, nec ipsi ad caedis nefas adigi, qua mutuae rixae frequenter funestae sunt. 50) Italiam autem, quanquam totam Alpes et maria in se collegerint, 51) unius quoque linguae societate cognatam, tamen diuersus, multiplexque, spiritus 52) in uarios mores egit. Saepe enim, et per partes, a diuersis gentibus uicta, non unius animi incolas admisit, 53) quos indoli suae miscens, ab iis uicissim externi genii fatibus imbuta est. 54) Accessit ad formanda ingenia regiminis modus, 55) in quod se unaquaeque pars 56) post tot cladum mutationem composuit. Roma multo uariarum gentium impetu 57) iam olim de suae magnitudinis, ac opulentiae, fastigio deiecta est, tanquam orbis sua spolia inde 58) reposeret. Neque unquam mutatio ius suum in hominum animos maiore prodigio exercuit, quam cum illud imperium, 59) ingenti spiritu Romanae indolis

49) Deficiente, von Kräfteften kommende. J. 50) Quails caedes saepe fit, si rixae oriantur inter latrones et uiatores. J. 51) Intra se concludant, ambient. J. 52) Ingenium, indoles. J. 53) Incolae diuersarum gentium, adeoque et diuersorum ingeniorum, uenerunt in Italiam diuersis temporibus. 54) E diuersarum nationum mixtura externarum quoque gentium mores assumserunt Itali. J. 55) Die besondere Regierungs-Art. J. 56) Italiae, unter welche sich ein jedes Theil von Italien, nach so vielen Veränderungen, begeben. J. 57) Incursionibus, irruptionibus. J. 58) Ex urbe Roma. J. 59) Romanum. J.

indolis erectum, humilitate et socordia afflixit. 60) Nunc ipsa urbs sub Pontificum iure, cum non 43
modica Latii, Umbriaeque, regione, uicinisque
aliquot populis, aptos quoque tali imperio ani-
mos induit, scriptis 61) quippe, terroreque, et
ueneratione coelestium rerum, 62) toto orbe sui
principis 63) maiestatem plus, quam armis, et ma-
iorum 64) fortitudine, asserens. Sub Regibus 44
65) autem illud omne concessit, quod a Piceno,
66) sinuque Formiano, 67) Adriaticae et Tyrrhe-
nae undae cingunt, in ingens Ionii maris latus
extrema cornua 68) Italiae effundentes. Sedem, 45
nomenque, imperio Neapolis 69) dedit. Non
alibi in Italiae finibus maioribus animis nobilium
uirorum impetus, ac propemodum fastus, attol-
litur. 70) Equorum, armorumque, studiosi sunt,
faciles ad stimulos gloriae, 71) et in omnis ma-
gnifi-

60) E fastigio suo in humilitatem et socordiam de-
iecit. J. 61) Libellis, seu literis, quas Bullas uo-
cant. J. 62) Religionis et sacrorum. J. 63) Pon-
tificis M. J. 64) Romanorum. J. 65) Illa omnis
pars Italiae ad reges Neapolitanos et Hispanos per-
uenit. J. 66) Marchia Anconitana. 67) Vide-
tur Barclaius antiquas *Formias* in ipsis Pontificalis
territorii confiniis, supra sinum *Amyclanum*, seu
Cajetanum, eo loco, ubi nunc *Fondi* est, ponere,
quas tamen alii *Nolam* Campaniae uolunt fuisse.
68) Extremas prouinciae partes. J. 69) Neapolis
ist die Haupt-Stadt dieses Königreiches, und giebet
ihm auch die Benennung. 70) Es ist kein stolzer
Volck in Italien, als die Neapolitaner. 71) Facile
impelluntur ad gloriam quaerendam. J.

- 46 gnificientiae cultus 72) intenti. In alia Italiae ora, qua influenti Adriatico primae terrae intercedunt, 73) urbem Veneti condidère, cum, oppidis exuti, in illa uastitate, quam Attila Italiae
- 47 fecit, suis se paludibus tegerent. 74) In ea ciuitate quanquam toti nobilitati gerendae reipublicae 75) ius est, tamen summum imperium penes paucos ex senioribus 76) manet, seuerum quidem illud atque sollicitum, 77) ut necesse est, in tanta uicinorum potentia, ciuiumque deinde opibus, nisi cohibeantur, ad ambitum uitio diuitiarum

72) In pompam. J. 73) Um innersten Meerbusen. J. 74) Quum illi, qui eiecti erant ex oppidis, in paludibus se occultarent tempore belli, quod Attila, Hunnorum rex, prope toti orbi inferebat ab A. C. ccccl. Quanquam sunt, qui malint reiicere urbis Venetae initia in annum Christi ccccxxi. quam in A. C. cccclv. illi tamen, si ad prima initia habitatarum illarum insularum, hi, si ad incrementa Venetae urbis respiciunt, aequae uera tradunt. Ceterum et initia urbs sua, et incrementa, terroribus ex Attilae in Italiam expeditione ortis debet, quum constet, Attilam de inuadenda Italia diu ante cogitasse, quam irrupit, eiusque consilia Italos non latuisse, quorum aliqui, inprimis opulentiores, tempestiue suis rebus fuga in illas insulas consuluisse uidentur, ne improuiso a barbaris opprimerentur. B. 75) Omnes nobiles Veneti ius habent gerendi rempublicam, et praesentes esse possunt consilio publico. J. 76) Qui appellantur Praecuratores S. Marci B. 77) Leges obseruantur seuerè, et omnia aguntur cum sollicitudine. B.

rum spectaturis. 78) Sic illa disciplina 79) do- 48
 mitos animos per aulicorum studiorum uenusta-
 tem non deducit, ac ne illis quidem uoluptatibus,
 decorique, assuefacit, qui patricias stirpes alibi
 tenet, 80) ut est rei equestris, armorumque, disci-
 plina, aptae quoque elegantiae et urbanitatis, pro
 seculi more, peritia. 81) Plus denique publice 49
 sapere, quam priuatim 82) edocentur, nisi quod
 in procurando patrimonio 83) eximiam sedulita-
 tem habent. Aliae praeterea urbes olim se com- 50
 posuerant per uaria Italiae littora in reipublicae
 auspiciis, 84) quas fortunae 85) uis, erepta cla-
 ritate imperii, quod per externa maria quae-
 sierant, 86) in regum, principumque clientelam
 coëgit. 87) Iam in iis mixti animi, 88) semper- 51
 que

78) Facile enim fieri posset, ut diuites fierent am-
 bitiosi, et euerterent rempublicam, quod Floren-
 tiae factum est, et Mediolani. B. 79) Legum se-
 uerior, dle strenge Beobachtung der Gesetze. J. 80)
 Sie werden so qualificiret nicht, wie an anderen Hof-
 fen, auch nicht so artig, galant, manierlich, als an-
 derweit die Edelleute sind. 81) Reiten, fechten, exer-
 ciren, nach heutiger galanten Art höfflich seyn. 82)
 Sie werden angehalten, ihren Verstand mehr zum
 gemeinen Besten, als zu eigenen Nutz, zu gebrauchen.
 83) In procurandis diuitiis, Geld zu erwerben. J.
 84) Ita, ut auspiciarentur respublicas liberas, et
 nullius principis imperium agnoscerent, *Florentia*
nempe, Pisae, Mantua, aliae. B. 85) Aduersae. J.
 86) Exercendo mercaturam et nauigationes J. 87)
 Adegit, ut se traderent in tutelam regum, princi-
 pumque. J. 88) Qui partim seruientium, partim
 pristinae libertatis, ingenium exprimunt. B.

que pendent 89) sunt inter gloriosae libertatis cupiditatem, cuius adhuc imaginem uident, et principum, ad quorum patrociniū confugere, necessariam simul, grauemque, 90) potentiam.

52 Insubres 91) autem corporibus, animisque, speciem ac genium Galliae, Italiaeque, miscuerunt, uultu, membrisque, paene compositis ad Gallorum uenustatem, quam deinde Italicis dotibus 92) implent. Sed et utrinque, ut uirtutes, ita uitia, 53 exceperunt. Ceterae in Italia regiones 93) principes suos habent, modicis plerumque imperiis, ideoque maiori calliditate, ut sunt in ingenti pelago scaphae, adgubernandis, 94) cumque in angustis prouinciis, nisi per immensa uectigalia, sufficere opes non possint maiestati dominantis, 95) salubri consuetudine illae gentes assuescunt et opes inuenire, 96) et pro imperio reposcentibus non negare. 97) Nihil autem est tam arduum sedulitati humanae, ad quod Italici acuminis praestantia non tollatur. 98) Ab ultima etiam

89) Dubii B. 90) Onerosam, molestam, urbibus his. J. 91) Ducatus Mediolanensis, seu *Lombardiae*, incolae B. 92) Iis, quas Itali proprias habent, reddunt perfectam. 93) Mutinensis, Parmensis, Mantuana, Florentina, ceterae. 94) Mit grosser Politique, oder Klugheit, müssen sie, wie die kleinen Röhne auf der grossen See, regieret werden. 95) Zum Hof-Staat des Fürsten. J. 96) Acquirere diuitias labore industrio. J. 97) Nec recusare tributa pendenda principibus suis ad defendendum imperium. J. 98) Sagacitas Italorum sese non extollat. J.

99) Ad

iam sorte uulgi non paucos quotidie in nomen,
 99) atque opes, felix industria 200) producit.
 Nullum curarum genus, quod diuitias promittat, 56
 aut, si opus est, humilitatis specimen, aspernan-
 tur, 1) longi quoque laboris, speique, patientes,
 quorum alterum fastus Hispaniae, alterum subita,
 atque praeceps, uis Gallorum non toleret. 2) Al- 57
 tae, 3) et ad rerumpublicarum gubernationem ua-
 lidae, mentes ad omnem fortunam idoneae,
 frugi homines, 4) intentique ad futura. 5) La- 58
 tine scribere inter illos haud pauci, non utique lo-
 qui, nôrunt. Linguam quoque, qua uulgo utun-
 tur, quanquam nihil est aliud, quam cum cor-
 rupta Latinitate barbarorum mixtura uerborum,
 quantum possunt, ab originis suae uestigiis 6) lo-
 quendo, scribendoque, auertunt, adeo ut in fau-
 ces reuocent uerba, 7) quo asperitas soni, uocum-
 que contractio, quae uix totae ad aures perue-
 niunt, nihil Latinae cognationis uideatur habe-
 re. Quo more 8) Hispania iam et ipsam suam 59
 linguam

99) Ad nominis celebritatem. J. 200) In exercen-
 da mercatura. J. 1) Nec humillimas spernant ope-
 ras, si ex iis quaestus parari possit. B. 2) Humili-
 tatem Hispanus fastuosus, longos labores Gallus
 leuior, ferre non possit. J. 3) Sublimes, pruden-
 tes, sagaces, nachdencklich, scharffsinnig. B. 4) Par-
 uo contenti, parce uiuere soliti. B. 5) Solliciti, ut
 sibi in futura tempora prospiciant. J. 6) A ratio-
 ne antiquae linguae latinae, a qua originem traxit
 Italica. B. 7) Sie verschlucken die Enden, beissen
 abzeit etwas von den Wörtern ab. B. 8) Contra-
 hendi uoces. J.

- linguam infecit, ita demergens 9) simplicitatem uocum, ut confusa, et a summo pectore coacta, asperitas deleat multarum litterarum suauitatem.
- 60 Tamen amoenitas studiorum 10) in Italia non exigua, et maxime eae partes, 11) ad quas uiuax naturae lepiditas inuitat. Testis gentilitii carminis
- 61 12) pulchra, et ad uicinorum inuidiam grauis, ubertas, quae nomina poëtarum, tot amorum ignibus ad supplicii celebritatem fictis ardentia,
- 62 13) sacrauit. 14) Nec enim interest, sua, an antiquorum, 15) lingua locuti sint, cum sit eiusdem uirtutis impetus, qui tenerum, et opulentum, ingenium in popularem, quique in ueterem, facundiam laxat. 16) Nam et Graeci, quae intelligeret populus, scribebant, et Romani Graecos mimos, et Atticae eloquentiae efficax robur, ad
- 63 sui uulgi aures accommodauerunt. 17) Iam quid de Italicis Historiae scriptoribus dicam, istis quidem sincera prudentia uicturis, illis autem tantum nimia eloquentia, et partium fauore, peccanti-

9) Deglutiens quasi. J. 10) Humaniorum, qualia sunt Poësis, Eloquentia, Historia. B. 11) Poësis, ad quam maxime aptus est uiuidus lepos ingenii, quo praediti sunt Itali. B. 12) Italicae poëscos. B. 13) Qui poëtae describunt in suis carminibus amores uehementissimos, qui animos macerant non secus, ac supplicium, seu poena, affligit corpus. B. 14) Celebria fecit. J. 15) Latine, an Italice. B. 16) Qui impellit animos poëtarum teneros et uberes [inuentieuse, von artigen guten Einfällen] siue Italice scribant, siue Latine. B. 17) Eiusmodi ediderunt scripta, quae uulgus etiam legere posset ac
audire.

cantibus? 18) Sed et sapientia coelestis, 19) 64
 et humanae prudentiae disciplina, 20) ceteraque
 omnia, quae in Musarum tutela sunt, 21) nun-
 quam parum illius populi ingeniis debuerunt. 22)
 Ad extremum non alibi sanctiorum uirtutum ex- 65
 empla, peiorumue facinorum, quam in Italicis
 animis cernas, et, quod quidam de Attica dice-
 bat, *nullibi uel atrocior cicuta est, uel suauius apes
 exsuctis, digestisque, floribus cellas
 implent.*

CAPVT

audire. B. 18) Quidam ex his perpetua nominis
 celebritate gaudebunt ob prudentiam sinceram, et
 non adulantem, quum contra quidam peccent ni-
 mium affectata eloquentia, uel studio partium. B.
 19) Theologiae studium. J. 20) Politica J. 21)
 Reliquae omnes partes humanae eruditionis. B.
 22) Industriae eruditorum Italorum ingeniosae
 multum debuerunt semper, *haben allezeit viel
 zu danken gehabt. J.*

CAPVT VII.

Hispanorum genius, mores.

1 **V**Ltimum Europae claustrum 1) est in immensum Oceanum, Libyamque, 2) tendentibus Hispania, quae olim a situ Hesperia, 3) mox ab oppido Hispalia 4) appellata, tandem in
2 hodiernum nomen concessit. 5) Ingens tellus, quippe Galliam Afris committens, 6) et, si Pyrenaei

1) Hispania claudit Europam ad occidentem, eiusque finis est. Ideoque recte *claustrum* appellatur. B. Sic *claustra Aegypti, claustra Caspiarum, claustra Romani imperii, maris, montium, claustra terrae ac maris*, uocauit Tacitus Hist. libr. I. cap. VI. libr. II. cap. LXI. LXXXII. libr. III. cap. II. XLIII. Annal. libr. II. cap. LXI. libr. II. cap. LIX. urbes, arces, munimenta, in extremis aditibus, finibusque, posita, uel ipsas extremas prouincias, quae propugnaculo sunt ceteris aduersus hostes. 2) Africam, cuius pars Libya est, ad Aegyptum collocata. B. 3) Ab Hespero, stella occidentali. Quum autem et *Italia Hesperia* dicta sit, significanter *Hispania* ab Horatio libr. I. od. XXXVI. v. 4. *Hesperia ultima* uocatur. B. 4) Ab oppido *Hispali*, Baeticae Hispaniae urbe clarissima, quae nunc Seuilia dicitur. B. 5) Ita ut Hispania uocetur. J. Quanquam longe alia est cl. Bocharti, et aliorum, de Hispaniae appellatione sententia, qui a שפנים *cuniculis*, quorum magna ibi multitudo est, a Phoeniciis mercatoribus, illuc, quum Carthaginem peterent, diuertentibus, nuncupatam primum arbitrantur. 6) Quasi coniungens cum Africa Galliam. B.

naei 7) paterentur, insula, 8) antiqua 9) ubertate insignis, hodie per uastas solitudines fidem tot historiarum corrumpens. 10) Nudum 11) in pluribus locis solum, et sterilibus arenis incultum, egens aquae, non herbarum, non messium, 12) decore spectabile. Sed qua 13) tepentibus uenis 14) frugum, aut uinetorum, alimenta suggeruntur, mirum est, quantum natura indulgeat. 15) Illic ubertas eximia, et paene reliquae plagae 16) sterilitatem pensatura. Monstrum 17) putes, quod alicubi arua auctum centies semen agricolae restituunt. Frequentia 18) oppida non sunt, sed nec in iis commeatus, 19) quo hospites

7) Montes, qui Hispaniam a Gallia diuidunt. J. 8) Quippe undique mari circumfusa, nisi ubi Galliae per montes Pyrenaeos iungitur. J. 9) Inde ab antiquissimis temporibus clara facta ubertate sua. Quod liquet ex Strabone, Mela, Polybio, Diodoro Siculo, Justino, Athenaeo, aliis. B. 10) Vastae solitudines, quae nunc in Hispania sunt, efficiunt, ut uix credamus, ea, quae ueteres Historici de antiqua Hispaniae ubertate commemorarunt. J. 11) Quod gramen non profert. B. 12) Largo frugum prouentu. J. 13) Parte soli, ubi. J. 14) Aquarum, fontium, fluminum. J. 15) Quam ubertim crescant omnia. J. 16) Hispaniae, es trägt, wo das Land Wasser reich ist, so viel, daß bey nahe ganz Spanien davon kan versorget werden, und man also der Unfruchtbarkeit in übrigen Gegenden so sehr nicht achten darff. J. 17) Rem uix credibilem, prodigio dignam et admiratione. B. 18) Goldreich. J. 19) Copia uictus, quo excipi peregrinantes possint, es ist da wenig von Lebensmitteln zu haben. B.

- tes Gallico, Britannoue, aut Italico saltem, more
 7 excipi possint. Incolae autem in priscos habi-
 tus, geniumque maiorum, ut maxime durant. 20)
 8 Robustum 21) hominum genus, laborisque illius
 patiens, non 22) quo arua coli solent, aut artifi-
 cia procurari, sed qui maxime est ad bella ido-
 neus, ut est ferme peruigilium, inedia, sitis, et
 omnino ad militarem disciplinam obsequium. 23)
 9 Nam in susceptas spes pertinax animus praecipue
 uirtutis partem credit 24) malis, et periculis, non
 10 lassari. Hinc ad Romanas olim partes obstina-
 ta 25) Saguntus 26) excidio suo, et mutuae caedis
 fortitudine, clara. Tum pro famae magnitudine
 parua Numantia, 27) tot Romanorum primo, ad
 11 extremum sui, uictrix. 28) Lusitania quoque re-
 penti-

20) Conseruant mores, uestitumque, maiorum suo-
 rum. *Durare in rem*, et *ad rem*, Taciti est Annal.
 libr. I. cap. VI. et libr. XIV. cap. I. 21) Durum,
 das einen Puff ausstehen kan. B. 22) Non quidem
 illius laboris. J. 23) Quod necessarium est ad
 tuendam disciplinam militarem. B. 24) Persuasus
 est, in eo maxime consistere fortitudinem. J. 25)
 Quae nolebat se subducere imperio Romano. J.
 26) Vrbs Hispaniae Tarraconensis trans Iberum
 prope mare sita, a Carthaginensibus obsessa, et
 propter constantem in Romanos fidem misere ex-
 cisa. Cuius excidium caussam dedit bello Punico
 secundo. Confer. Liuius libr. XXI. cap. VII. seq. B.
 27) Parua quidem urbs Hispaniae, sed quae ma-
 gnam famam consecuta est pertinaci fortitudine,
 qua Romanorum impetum per XL. annos sustinuit.
 Conf. Florus libr. II. cap. XVIII. B. 28) Vicit pri-
 mum multos Romanos, tandem etiam se ipsam,
 dum

pentinis uiribus et cogi, soluique, facilibus, Viriatum suum succingens, 29) et omnis Hispania, ad Sertorii disciplinam 30) fide, et moribus, com-
 moda, 31) ipsumque cum Pompeio Metellum fatigans. 32) Adhuc barbaros, et in rudia, uaria- 12
 que, imperia dissectos, 33) suae fortitudinis ad- 11
 monuere lacescentes 34) hinc Poeni, inde Romani, quorum ambitum Hispania luebat., 35) uelut in
 praemium alienae uictoriae concessa. Domitis, 13
 expulsisque, Carthaginis copiis, libido 36) et au-
 ditas Romanorum, libertatis quoque cupiditas, quam Hispani demum, ut amissa est, cognoue-
 runt, crudam gentem, et barbaram, ita inconcilia-
 uit 37) uictoribus, ut nunquam in totum pacata,
 paene

dum incolae mutuis sese uulneribus confecerunt, ne in Romanorum potestatem uenirent. J. 29) Quae uiribus suis adiuuit *Viriatum*, quae tamen, ut collectae erant paruo negotio, ita facili, uel nullo, disturbabantur. Confer. Florus libr. II. cap. XVII. B. 30) Ad exemplum morum Sertorii, qui bello ciuili, quod inter Marium ac Sullam gerebatur, in Hispaniam fugit, eiusque uiribus se armauit. Conf. Florus libr. III. cap. XXII. et Plutarchus in uita Sertorii. 31) Seruans fidem et mores probos. B. 32) In bellis sic, ut Hispania nec a Metello, nec a Pompeio, potuerit superari. J. 33) Hispanos, quum adhuc essent barbari, necdum a Romanis uicti, et meliori disciplina exculti. B. 34) Aggressi uidelicet Hispaniam armis Carthaginenses. J. 35) Quorum ambitionis Hispania dabat quasi poenas, quia Carthaginenses appetebant Hispaniam armis. J. 36) Dominandi ambitio. J. 37) Plautinum uerbum, quo usus Plautus est frequen-

paene omnibus fastis 38) Italica arma 39) lassaret. Ipse quoque Augustus bellum cum Cantabris 40) non, 41) ut leue, et quotidiani momenti, suis legatis 42) mandare sustinuit. Visum illi par suae felicitati periculum, praesensque de-

14 pugnauit. 43) Nec dum Hispani tot bellis, tantoque suo, et hostium, sanguine de exteris imperiis cogitabant, 44) duntaxat adnisi non seruire.

15 45) Tandem iugo assuefactos Gothi, Vandali- que, 46) de Romano exemerunt imperio tunc quidem sibi ipsis, sed quoniam in Hispaniae corpus transierunt, et Hispaniae quoque, uincen-

15 tes. 47) Superuenit deinde ex Mauritania atrox fulmen,

quentius pro *alienare, inimicum reddere*, Bacchid. Act. III. Scen. VI. v. 22. Mostell. Act. III. Scen. I. v. 80. Pers. Act. V. Scen. II. v. 53. Trinummo Act. I. Scen. II. v. 99. 38) Annis B. Sic Plinius Panegy. cap. LVIII. dixit: *Reserare fastos*: quod paulo ante: *aperire annum*: dixerat. 39) Romanorum. J. 40) Hispaniae Tarraconensis populus septentrionalis ad oceanum, qui inde *Cantabricus* olim, nunc *Mer de Biscaya*, dicitur. 41) Quod leue esset, et uno die confici posset. J. 42) Scien General-Lieutenant. B. 43) Tam grande illud esse putauit, ut sola felicitate armorum suorum id superari posse crederet, siquidem ipse uenit in Hispaniam, et rem confecit. J. 44) Nondum appetebant regna aliena. B. 45) Ne cogerebantur ipsi aliis seruire. J. 46) Quod factum ab A. C. cccc viii. et cccc xi. imperante Honorio. 47) Hi quidem populi subegerunt sibi Hispanos, sed quia cum iis in unam gentem coaluerunt, eorum uictoriae cesserunt etiam in Hispaniae utilitatem. J.

fulmen, 48) non ipsam modo Hispaniam corripiens, sed uno impetu in Galliam transiens, Saracenorum uiribus in immensum effusis. Exacti e 16
 Gallia, et uiciniora Hispania, illi Mauri ultra Baetim, et Iberum, 49) consederunt. Reliquae Hispaniae partes in diuersa, et plerumque aemula
 imperia 50) abiêre, donec in primum coaliturae 51) Hispaniae pignus Isabella, quae fratri 52) 02
 in regnum Castiliae successerat, Ferdinando 53) Arragonio nupsit, et magnitudine dotis Arragoniam semper liberio-
 rem, 54) quam sub iusto rege, 55) prouinciam 56) in mariti 57) iura coërcuit. 18
 Mox ambo communibus armis domitos 17
 Mauros, paene octo iam saeculis 58) Hispaniae incubantes, 59) suae Africae reddidêre. 60) Sub 18
 eorum-

48) Irruptio hostilis a Mauris, seu Saracenis, facta ab A. C. 1009. 1011. 1013. quo anno Rodericus, ultimus Gothorum rex, cum omni exercitu interneceione deletus, et Hispania a Saracenis occupata est. 49) Hispaniae fluuios, quorum ille *Guadalquivir*, hic *Ebro*, dicitur. 50) Legionense, Nauarraeum, Aragonense, Castellanum. 51) In unum regnum coiturae. J. 52) Henrico IV. mortuo A. C. 1064. LXXIV. B. 53) Ferdinando Catholico, Aragoniae regi. J. 54) Welches Königreich ihm allezeit mehr Privilegien und Freyheit angemasset hat, als andere Königreiche in Spanien. B. 55) Als unter einem absoluten Monarchen, oder souuerainer Herrschafft seyn kan. B. 56) Castiliam J. 57) Ferdinandi Catholici. J. 58) Ab A. C. 1009. usque ad A. C. 1064. per annos 100. LXXVIII. 59) Possessionem Hispanicarum prouinciarum iniuste usurpantes. B. 60) Eiecerunt Mauros ex
 Hispania-

eorundem 61) auspiciis Americam aperuit ille
 Columbus, 62) ad occasum positae Indiae paene
 63) autor, et, ut prosperis undique fatis res Hi-
 spana emicaret, 64) huic etiam Belgium, ascito in
 19 communionem generis et imperii Philippo Au-
 striaco, 65) accessit. Eodem tempore pulsa ex
 Apulia 66) arma Gallorum, Neapolim 67) Fer-
 20 dinando 68) concessere. Mox nouis, et cre-
 scentibus, rebus 69) reuerentiam, et quandam
 maturitatem, 70) addidit Carolus V. imperii ti-
 tulo auctus, 71) strenueque Mediolanum sibi as-
 21 serens. 72) Restabat ex omni Hispania nomine,
 et

Hispania in Africam, unde uenerunt. J. 61) Fer-
 dinandi Catholici et Isabellae. J. 62) Christopho-
 rus Columbus, Genuensis, qui A. C. cl̄o cccc̄ xcii.
 aditum in Americam primus aperuit, in quam de-
 inde Americus Vesputius penetrauit altius. B. 63)
 Inuentor. Nemo certe ante Columbum eo per-
 uenit, quamuis fuerint, qui terras ibi esse, subodo-
 rati ante eum sint. 64) Potentior fieret. J. 65)
 A. C. cl̄o cccc̄ xevi. Philippus Austriaeus, Maxi-
 miliani I. Imperatoris, filius, ducit Ioannam, Fer-
 dinandi Catholici et Isabellae filiam natu secun-
 dam, ex qua Carolus V. et Ferdinandus I. nati sunt.
 66) Regni Neapolitani prouincia. J. Id factum
 A. C. cl̄o l̄o iii. 67) Urbem primariam cum uni-
 uerso regno. J. 68) Catholico, Aragoniae, quin
 imo uniuersae Hispaniae, regi. B. 69) Crescenti
 in dies Hispanorum potentiae. J. 70) Summum
 quasi dignitatis ac felicitatis fastigium. J. 71) Im-
 perator Romano-Germanicus electus A. C. cl̄o l̄o xix.
 72) Ducatum Mediolanensem, tanquam Feudum
 imperii, aduersus Franciscum I. Galliae regem, sibi
 armis strenue uindicans, inprimis A. C. cl̄o l̄o xxiv.

et affectu Lusitania dispar, 73) Orientis commercio grauis, 74) ad quem per immensa, et infida, Africae littora magno ausu nauigans, uicto etiam, et per sparsas colonias occupato, imperabat 75) Sed hanc quoque prouinciam in suae 76) 22 Hispaniae corpus restituit Sebastiani regis casus, 77) quo amisso Lusitani in Philippi II., Hispani, potestatem concessere. Tam ingentibus incrementis 78) non mutati in Hispanis quidem mores, sed magis aliquanto excusati. Quippe eorum rebus adhuc humilibus 79) dignus tamen hodierna magnitudine tumor fuit, in quem suae naturae sponte 80) nati sunt. Et hic 81) illis uitiorum

et clō Iō xxv. J. 73) Quae adiacet quidem Hispaniae, ab ea tamen semper diuisa fuit, aliud nomen, alios mores habuit, aemula semper Hispaniae, et obtrectatrix. B. 74) Diues potensque facta ex nauigationibus in Indiam orientalem, quorsum primus nauigauit *Vascus Gama*, Lusitanus, A. C. clō cccc xcvii. conf. Mariana libr. XXVI. Hist. B. 75) Orienti, seu populis Indiae Orientalis quibusdam deuictis, et coloniis passim deductis. J. 76) Antiquae. J. 77) Mors uiolenta. In Africa enim contra barbaros pugnans obiit, haeredem relinquens nullum, praeter patrum, Henricum, Romanae sedis purpuratum patrem, iam senem, quo A. C. clō Iō lxxx. mortuo, Philippus II. rex Hispaniae, Lusitaniam cum Hispania coniunxit. Perierat autem rex *Sebastianus* in Africa A. C. clō Iō lxxviii. B. 78) Potentiae. J. 79) Quum parua adhuc esset eorum potentia, nihilo tamen minus illi superbi fuerunt. B. 80) Sic Tacit. Annal. libr. II. cap. LIX. *sponte principis*, et libr. IV. cap. VII. *sponte incolarum*, 81) Tumor, fastus. J.

82) Cum

24 rum ac uirtutum causa est. Graues enim animi,
 et cum pondere quodam elati, 82) non subito im-
 petu effunduntur in diuersa, 83) nec uincere ma-
 gis sciunt, quam uictoria uti. Ita ad omnia pe-
 ricula peruicaces, ne tempore quidem, et tae-
 dio, 84) uincuntur, factamque natura et arte con-
 stantiam 85) uix de illis locis amoueris, quos se-
 25 mel insederit. Sed uerba, quibus se, suosque,
 attollunt, ingrata audientibus, fabulisque scriben-
 tium traducta, 86) uultus quoque cum hoc gran-
 di sermone conspirans; et conuictus, 87) nisi ser-
 uientibus, et domitis, animis grauis, seuerae ma-
 26 iestati paene quoddam odium addit. 88) Vnus-
 quisque in acie, ac maxime phalange, 89) quam
 27 singulari discrimine 90) melior. Seruatas par-
 simonia opes, et ad temperantiam institutis cor-
 poribus saepe negatas, in uestitu consumere a-
 mant,

82) Cum lentitudine quadam, ut solent grauia, et pondere grauata, mit einer langweiligen Grandezza. J. 83) Consilia, ita ut modo hoc suscipiant, modo illud, quippe quae mutatio grauitati Hispanorum esset aduersa. J. 84) Diurnitate temporis ac morae. J. 85) Hispanorum, man bringet sie nicht von der Stelle, wo sie einmahl eingenistet sind, oder wenn sie auf etwas kommen. J. 86) Satyricis quorundam scriptorum sermonibus risui aliorum sunt exposita. B. 87) Consuetudo, conuersatio. B. 88) Si non grauis et molestus est animis seruituti assuetis, tamen odiosam reddit grauem illam et seueram Hispanorum, quam affectant, grauitatem. J. 89) In pedestri acie. 90) Certamine singulari, quod *duellum* uulgo uocant, fortior, animosior, generosior. B.

91) Wenn

mant, et sic ad ostentationem proferre, 91) im-
 mensa sui fiducia, sed apud timidos, aut patientes,
 maiore. 92) Illis frugalitas eximia, 93) non 28
 tantum in suae Hispaniae aestu, 94) ubi corpora
 nimio sole marcentia cibum pati non uidentur,
 sed ubicunque suorum nummorum periculo 95)
 edunt. Modicus panis, nec pretiosa herbarum
 condimenta, 96) assuetis tam rigidae uirtuti 97)
 plerumque sufficiunt. In alieno autem sumtu 98)
 haud facile alii ad mensarum hilaritatem melio-
 res. 99) Nulla tunc series 100) opulenti con-
 uiui, quam non totam oculis manumque percen-
 seant. 1) In ultima paupertate supercilium 2) 29
 non omittunt. Sutori egeno, cum iam fata 3)
 instarent, aderat filius in paternam sortem na-
 tus. 4) Is 5) cum rogasset, ecquid sibi decessu-
 rus

91) Wenn sie es gleich besser haben könnten, leiden
 sie doch lieber halb Hunger, und wenden das Geld
 dafür auf die Kleider, daß sie nur groß thun können. J.
 92) Fiducia illa, quam in sua uirtute collocant, ma-
 ior fit, magis ab ipsis iactatur, si in timidum quem-
 piam, aut iniuriarum patientem, inciderint. J.
 93) Sie essen sehr wenig. B. 94) Domi, in calida
 sua regione. J. 95) Auf ihre Kosten. B. 96) Zu-
 gemüsse. J. 97) Temperantiae, frugalitati, parsimoniae. B.
 98) Wenn sie aus anderer Leute Beutel
 zehren. J. 99) Es sind keine bessere Tisch-Com-
 pagnions, keine lustigeren Gäste. J. 100) Cibo-
 rum, ferculorum. J. 1) Sie besuchen alles genau,
 und wenden es vielmahls um. J. 2) Fastum, su-
 perbiam, iactantiam. J. 3) Mors. B. 4) Auch ein
 armer Schuster. J. 5) Filius. J.

rus praeceptorum relinqueret? iam defecta uoce pater: vt, inquit, memineris in maiestatem assurgere familia tua dignam. 6) Miraculo nobis fuit ex Hispania mulier, uix centonibus 7) satis tecta, tribusque, qui comitabantur, liberis precarium spiritum tristi mendicitate producens. 8) Forte in Gallorum coetum inciderat, et ex his statim unus spectaculo 9) motus: Ego, inquit, o mulier, hoc te onere ex parte leuabo. Maiorem ex tuis liberis [et is forte ad decennium peruenerat] mihi trade. Hunc leuibus, 10) suaeque aetati paribus, ad seruiendum officiis assuefaciam. Vbi adoleuerit, meo sumtu, curaque, hoc artificii genere, quod maxime probauerit, imbuetur. 11) Ad haec mulier: Nec Deus hoc siuerit, inquit, o mi homo, quanquam pauperem me uides, ut in tantam humilitatem 12) filium damnem. Qui aut tu, aut ego, sciamus, in quae fata sit genitus? 13) aut quam claris uirtutibus subsidium patriae paraturus? Satius illi, si ita fata tulerint, inedia extingui, quam ad seruitutem [sub exter-

no

6) Sic Tacitus Hist. libr. IV. cap. XXIII. *Assurgere in collem*. Velleius libr. II. cap. LI. *Assurgere in triumphum*. 7) Alte gestickte und gestickte Lumpen. B. 8) Musste sich mit Betteln ernähren. B. 9) Hoc tristi. J. 10) Non difficilibus, aut ultra aetatem grauibus. J. 11) Soll er ein Handwerck auf meine Kosten lernen, worzu er Lust hat. J. 12) In einen so niedrigen und verächtlichen Stand. J. 13) Was etwa noch für ein ansehnlicher Mann aus ihm werden kan. J.

no praecipue domino] 14) egregiis 15) homini-
 bus indignam accedere. Fallunt tamen Hispani 31
 tantorum spirituum specie, 16) quales naturae
 sponte, et saepe incogitantes, effundunt. Nam 32
 plerique illorum, parca modicaque sorte conten-
 ti, ne spem quidem ad maiora fastigia, et super-
 cilio suo digna, uidentur attollere. 17) Hinc
 uideas ad arcium praesidia modico stipendio
 collocatos, uelut in patriis Laribus, inter impares
 tam ambitiosis uerbis curas 18) ad senectutem
 peruenire. Quod utique minus pati Gallorum 33
 animi possint, ad noua subinde omnia erecti, et
 Italica sedulitas, semper illam, quae uentura est,
 fortunam obseruans. In Hispania studia littera- 34
 rum eo cultu non nitent, 19) quem haec aetas
 nudis 20) et squalentibus Musis reposuit, cum
 periisse uideretur ille eruditionis spiritus, qui
 omnem scientiarum partem debet implere. Non 35
 enim Latinae eloquentiae studium ibi 21) uiget,
 22) non uenustas Poëtices, non Historiae, prisco-
 rumque rituum utilis et robusta lepiditas. 23)

Veterem

14) Inprimis non Hispano. J. 15) Nobili genere
 natis. J. 16) Externa hac ostentatione et iactan-
 tia. J. 17) Sie denken nicht einmahl höher oder
 weiter hinaus. J. 18) Inter seruitia militis gre-
 garii tanta ostentatione indigna. B. 19) Non ita
 excoluntur. J. 20) Omni elegantia et ornatu de-
 stitutis. B. 21) In Hispania. J. 22) Philippus ta-
 men V. rex Hispaniae, et Ioannes I. rex Lusitaniae,
 multum sumtus, operaeque, posuerunt in ampli-
 ficandis literarum studiis, quae nunc laetius ibi ui-
 dentur efflorescere. 23) Antiquitatum utilis co-

- 36 Veterem ac paene barbaram inquirendis scientiis rationem obtinent, Philosophiae incumbunt, Theologiam amant, non spernunt legum et canonum peritiam. 24) Sed illas scientias Graeca, Latinaque, eruditione mitigari 25) indignantur, putantque hoc modo fucum addi, quo uirilium 37 literarum 26) lineamenta elangueant. Vir nuper non ignobilis 27) in literis famae, cum ab iis, quibus obsequium addixerat, 28) iussus esset in Hispania diuinarum rerum scientias profiteri, statim hac politioris doctrinae neque infamia euituit, admotisque precibus supplex a suae libertatis dominis impetrauit alias sedes, et suae humanitatis patientes. 29) Praecipua ad Germaniae morem ibi eruditionis species, 30) prolaxis uoluminibus pauca complecti, sed et illa plerumque ex aliis autoribus superuacuo labore decerpta. Et hoc quidem Academiarum malum 31) est.
- 40 In ceteris urbibus non adeo frequens est scientiarum commercium, nisi quod in suae regionis digni-

gnitio, quae eruditionem facit masculam. B. 24) Iuris ciuili ac Canonici cognitionem. B. 25) Suiuiores effici Graecarum Latinarumque literarum notitia indignum putant. J. 26) Scientiarum et Facultatum superiorum, Theologiae, Jurisprudentiae, Medicinae, Philosophiae. B. 27) Seu *Andreas* ille *Schottus* fuit, seu alius quispiam eruditus e Belgio, Iesuita. B. 28) Ab ordinis sui magistratu. J. 29) Vbi docere cum dignitate posset humaniores literas. J. 30) Ostentatio, iactantia. J. 31) Vitium. J.

32) Quia

gnitatem libros, patrio sermone conscriptos, amant habere, prorsus ut in militaris nominis ambitum 32) uideantur hanc formam seuerioris in Musas 33) negligentiae quaesiuisse. Reconditae 41 illis mentes, 34) et ad lenta consilia idoneae. 35) Hinc longos cuniculos agere, 36) et ueluti obsessis inaspectos, 37) arma et pacem ex suis 38) temporibus sapientissime aestimare, opibus animos subigere, 39) et hac inuicta arte de fortissimis gentibus triumphare. Maxime autem solenne 42 est ad parandam reuerentiam nomine coelitum 40) uti, specieque sacrorum subducere ambitum 41) oculis uulgi. Numini suas cupiditates imputant, et, ueluti pro illo 42) depugnantes, solertissime sibi 43) uincunt. Illa ueluti praefatione 44) in omnium rerum coepta, tanquam in scenam

32) Quia affectant Hispani fortium militum famam. J. 33) literas humaniores. J. 34) Quam quae diu possint consilia sua occultare. B. 35) Quae diu agitantur ante, quam ad exitum deducantur. B. 36) Metaphora ducta ab iis cuniculis, quos faciunt milites in terra, dum obsident urbem, qui Lauff: Gräben, Sappen, dicuntur, id uult dicere Barclaius: In occulto et abdito Hispanos struere consilia, et ex longinquo aggredi solere, ne deprehendantur, aut sentiantur ante, quam oppressio fiat. B. 37) Statii uocabulum, quod frustra quaeras alibi. 38) Opportunis, commodis. B. 39) Diuitias negligere, nec ab iis pendere J. 40) Dei et Diuorum. J. 41) Ambitionem suam sic dissimulare, ut, tecta religionis uelo, non appareat uulgo. J. 42) Pro honore Dei. J. 43) In suam utilitatem, suo commodo. J. 44) Unter diesem Vors

44 scenam et tragoediam, intrant. 45) Ferdinandus et Isabella 46) hunc iam patrium morem nepotibus 47) tradiderunt. Quippe in hostibus suis inueniebant publici odii causam, adeo ut semper in bellis credi uellent diuinae iracundiae ministrare. 48) Cum externarum gentium principibus acturi non ex optimatibus, ducibusue, 49) oratorem 50) legebant, sed ab alicuius monasterii solitudine extractum. 51) Ita praeter recisos legationis sumtus 52) fidem quoque eiusmodi faciales, 53) et reuerentiam negotio faciebant. Equidem dignissimum laude putem, quod Hispani in magna hominum penuria uastum tamen, et dissipatum, 54) imperium suorum ciuium coloniis, aut praesidiis, tenent, sui que aerarii famam opulen-

mand. 45) Greiffen sie alles an, um darunter desto sicherer ihre Person zu spielen. Sic *intrare in familiaritatem alicuius, intrare in rerum naturam, in mentem iudicii.* Cicero ad Qu. Fratr. libr. I. cap. I. de Orat. libr. II. et libr. V. de Finib. Bon. et Mal. 46) Catholicus, rex Hispaniae, et coniux eius, Isabella, Castellani regni haeres. B. 47) Secutis regibus. J. 48) Sie wollen stets für solche angesehen seyn, die Gott brauche andere zu züchtigen und zu straffen. Sic Cicero in L. Pison. *Clodianis Furiis ministrare facies.* 49) Von ihren Generalen. J. 50) Legatum J. 51) Einen fahlen Mönch. B. 52) Praeterquam quod sumtibus parcunt, in legatorum pompam alias erogandis. J. 53) Legati de pace, aut bello, missi, quod sacri ordinis homines essent, maiorem negotio fidem ac reuerentiam facere uidebantur. B. 54) In uariis orbis terrarum partibus. J. 55) Magni-

opulentiae Indicae nomine, et ingentibus 55) praeterea uerbis, cauta et industria fraude sustentant. 56) Ceterum in Hispanica gente pompa 46 uerborum, gestuumque, ideo minus ingrata est, quod non ascititia, 57) aut extorta, 58) sed ueluti ex naturae praecepto, intumescit, cuius omnis impetus, etiam in uitia declinans, nescio, quo genio, decet. 59) Sed nec indignos putes illa specie animi, in cothurnos assurgentis. 60) Sordes saltem palam odere, cultuique corporis amanti, munditiei, et patricii ritus uestibus, indulgere, 61) arma, etiam deficiente penu, 62) tanquam praecipuum in uiro ornamentum, et seruant, et gestitant. Nihil in illis ineptum, nisi si quid iactatio 63) expresserit, in colloquiis, ceteraeque uitae usu, callidis, aptisque ad omnia, ingeniis, nec se ipsa eodem fucio ignorantibus, 64) quem facere aliis

55) Magnificis, großsprahlend. J. 56) Unter dem Vorgeben, als bekämen sie grosse Schätze aus America, wissen sie sich listiger Weise bey dem Credit, als hätten sie Geld und Vermögen genung in Cassa, zu erhalten. 57) Affectiret. B. 58) Gezwungen. B. 59) Etiam, quum uitiosus est, decorus est Hispanis peculiari quadam naturae indole. J. 60) Grandiloquentiam, et uerba sesquipedalia sese efferentis. Verbis enim sublimibus utitur Tragoedia, cuius signum cothurnus est. B. 61) Sie bleiben bey ihrer Spanischen Tracht, die allezeit reinlich und ordentlich seyn muß. B. 62) Re familiari. J. 63) Auffer ihre Rodomontaden. 64) Bene norunt ipsi suam debilitatem, licet fucum faciant, et alios uelint decipere externa specie. J.

49 aliis uerborum pompa uolunt. Sermonum, et
amicitiarum, exordia per speciem mitissimae hu-
manitatis 65) adornant. Hos tu quoque illis
ininitis optime poteris eadem tranquillitate adori-
ri, 66) succedentes autem ad fastum mutua ma-
iestate excipere. 67) Si uero te Gnathonem 68)
angustior fortuna 69) uoluerit esse, timido si-
lento, plausuque, satia 70) animos in suam, aut
patriae, magnitudinem diffusos. 71) Ac tunc
quoque, nisi quod iam admordeas, 72) tuum
esse ne duxeris, meminerisque, ut te promissis
onerant supra fidem ingentibus, largiorem etiam,
quam praestare unquam possis, operam,
mendacium astruente 73) fiducia,
polliceri.

CAPVT

65) Mit sonderbarer Höfflichkeit und Complimenten. J.
66) Eadem ratione cum illis loqui. J. 67) Wenn sie
groß thun, kanst du ihm ebener maassen so begegnen. J.
Succedere ad fastum dictum uideretur ad imitatio-
nem Liuii libr. XXXIV. cap. XV. *Succedere ad castra*
hostium. 68) Adulatorem. J. 69) Paupertas tua. J.
70) Laude et admiratione delectare potes Hispano-
rum animos. J. 71) Prolixe loquentes. J. 72)
Nisi quod iam manu teneas, ac uelut dentibus, ne
id crede in tua potestate esse. B. 73) Ita quidem,
ut audacia et fiducia tua in pollicendo
uideatur uerbis tuis fidem
facere.

CAPVT VIII.

Hungari, Poloni, Mosci, gentes reliquae ad septentrionem positae.

Pannoniam, 1) iam nutantibus Romani impe-
rii rebus, 2) Longobardi insedere, Hunni-
que, 3) qui, transfuso in prouinciam nomine, 4)
Hungariam appellauerunt. Huic 5) pro diuer-
sis regnantium 6) uiribus saepe mutata limitum
sedes est, nunc illos in uiciniam proferente, 7)
nunc in arctius cogente fortuna. Sauo, Tibisco-
que, 8) fluminibus rigatur. Ister, 9) iam pluri-
mis fontibus auctus, interfluit, capacique apud
Tau-

1) Pannonia olim duplex erat, Superior atque Inferior. Haec nostro saeculo Hungaria dicitur, illa complectitur Austriam, Stiriam, Carinthiam, uicinasque regiones. B. 2) Deficiente et collabente Romanorum potentia. J. 3) Gothi primi Romani hanc prouinciam ademerunt saeculo IV. Hos Hunni secuti sub initia saeculi V. pulsus Gothis, Hungariam occuparunt, duce Attila. Quo mortuo, Gothi et Gepidae iugum Hunnorum excusserunt, ipsi regna condiderunt. Longobardi autem, saeculo VI. Hungaria potiti, paulo post in Italiam penetrarunt, et in eorum locum Auares successerunt, qui cum Hunnis, saeculo VIII. in Pannoniam reuersis, demum in unam gentem coaluisse dicuntur. B. 4) Volunt aliqui ex coniuncto *Hunnorum* et *Auarum* nomine *Hungariam*, quasi *Hunn-Auarum*, dictam esse. B. 5) Hungariae. J. 6) Principum ac regum. J. 7) Amplificante, extendente. J. 8) Die Sau und die Trisse. J. 9) Die Donau. J.

- 4 Taurunum 10) alueo excipit Sauum. Regio a Polonia, atque Germania, ad Dacos, et Moesiam, 11) excurrit. Quæ Illyricum, 12) et Dalmatiam, spectat, Alpium molibus 13) tecta est. Omni prouentu felix solum. Vberrimas segetes alit, pascuorum ingentium fidem exteris gentibus facit, uenalibus per orbem armentis. 14) Paulo minus centum millibus bouum in singulos annos Germaniæ transmittit, illincque 15) in uicinas Germaniæ terras. Partem quoque Italiae iisdem 6 cibus 16) alit. Vinum generosissimum est, nec multum illi dispar, quod in Hispania gignitur.
- 7 Coelum 17) quoque ad ualitudinem commodum, nisi

10) Quod nunc Belgradum dicitur, Griechisch-Weissenburg. B. 11) Illa regna, quæ nostro æuo Seruia, Bulgaria, Vallachia, Transyluania, appellantur. B. 12) Regio ab Histria et Arsia, fluuiio inter mare Adriaticum, et iuga montium Albiorum, Bebiorum, Cerauniorum, Ardiorum, usque ad Scardum montem in Macedonia, Moesiæque, finibus porrecta, ex aduerso Italiae, diuisa olim in Liburniam et Dalmatiam, quarum illa, Histriæ contermina et occidentalis, quum Dalmatiæ, quæ Macedoniae propinquior, adeoque orientalis est, opponitur, *Illyricum* sigillatim h. l. uocatur. 13) Non illorum, qui Italiã a Germania discriminant, sed montium, quos paulo ante dixi, Albiorum, Bebiorum, Cerauniorum, Ardiorum, quibus ad septentrionem secer nitur Pannonia ab Illyrico ad fontes Vnae, Timaci et Drini confluentes. 14) Bobus Hungaricis, qui uenduntur passim. B. 15) Ex Germania. B. 16) Carne bubula. J. 17) Aër salubris et commodus ad tuendam et conseruandam ualitudinem. J.

18) Die

nisi quod sub autumnō intemperies mutantis in horas aëris morbos creat, maxime hospitibus saeuos. 18) Noctes scilicet multo frigore horrent, ingens aestus succedit, media luce campos, corporaque, adurens. Sub uesperam gelidus aër iterum incautos astringit. 19) Varii generis, pretii- 8 que, metalla in uisceribus tellus habet, aurum- 11 que 20) interdum cum arena fluuii uoluunt, feracissimi piscium, quos ibi nimia copia uiles facit. Indolem gentis ideo magis arduum 21) scire, quod 9 hoc saeculo horribili clade percussa 22) est, suis- 12 que moribus uix relictis, hinc urgentibus barbaris, potitisque magna parte prouinciae, hinc milite ex omnibus Europae populis ad auxilium lecto, moraque, 23) et multitudine, aliquid suorum mo- 15 rum sensim in illam regionem transfundente. Dixerim, bello, et assiduis malis, factum, 24) 10 ut uulgus, quod in agris habitat, excussa 25) rusticitatis simplicitate, in saeuitiam plerumque abierit.

18) Die öftere Abwechslung des Wetters verursacht viele Kranckheiten, welche denen Fremden sonderlich sehr gefährlich sind. 19) Frigefacit illos, qui contra horridiorem aërem se non munierunt. J. 20) Gold-Körner, die aus denen Flüssen gewaschen worden. B. 21) Difficile. J. 22) Per Turcas, qui inde ab A. C. c^{ho} l^o xci. ad A. C. c^{ho} l^o c lll. perpetuo bello Pannoniam misere affixerant, imperante *Rudolbo II.* Germanis et Hungaris, *Mabummede III* Turcis. 23) Commoratione diuturna in Hungaria J. 24) Esse, accidisse. J. 25) Nach abgelegter Baurischer Einfalt. J.

26) Facto.

- abierit. Nullo discrimine 26) in suos, atque hostis, milites insidias struunt. Si quibus sub noctem aberrare contigerit, adsunt statim ad praedam, et ingrattissimo 27) scelere suos milites, sibi opem per omnia discrimina ferentes, non aliter a se, quam nudos, et in ultimae mendicitatis 11 imaginem, 28) amittunt. 29) Nobilibus, ut par est, mens erectior, 30) meliorque frons, et animus ad magnificentiam factus, membra, incessusque, compositi ad uenustam maiestatem.
- 12 Togis et tunicis 31) utuntur ad morem orientis, purpureis maxime, aut quae caeruleum colorem acceperunt. Et hic uestitus egregie uiros decet, breui ut plurimum acinace ad togatum latus 32) appenso. Callidis, et ingentibus, consiliis ualent, 33) parique audacia, praesertim si breui 14 duntaxat, et furtiuo, 34) impetu opus. Ingentes proceribus opes sunt, magna quoque, licet in regno,

26) Facto. J. 27) Quum iuuare potius ipsos, sibi auxilio missos, et pro se contra Turcas dimicantes, deberent. B. 28) In der schmäblichsten Dürffigkeit. J. 29) Amittere frequentissime pro dimittere usurpatum a Plauto, ut in Milit. Glor. Act. IV. Scen. VIII. v. 66. et Act. V. Scen. I. v. 23. 28. a Terentio Phorm. Act. III. Scen. II. v. 22. Heautont. Act. III. Scen. I. v. 71. B. 30) Honestior. J. 31) Togae sunt uestes illae talaris, quas Hungari gestant, fibula connexae, tunicae autem uestes, quas sub toga gestant. B. 32) Ad latus corporis, ubi toga replicata est. J. 33) Sie unternehmen wichtige Dinge mit grosser Verschlagenheit, und nicht geringerer Kühnheit. J. 34) Celeri et clandestino. B. 35) Quem-

regno, 35) libertatis uestigia. Vnicuique pro
 opibus 36) multitudo clientium, 37) et illis in
 patronos ingens fides. Non alia ingentior no- 15
 bilibus cura, quam ne quid de iis praerogatiuis
 38) decedat, quas iam a multis aetatibus inteme-
 ratas habent. Et ideo maior armorum pertina-
 cia 39) contra Turcas, qui in unam 40) seruitu-
 tem omnis claritudinis, sanguinisque, familias
 premunt. Absque hoc 41) inclinatio animo-
 rum 42) in illis timeretur, aliunde potius reges,
 quam Germania, petituris. Quippe Hungaros, 16
 Germanosque, uulgare uiciniaie malum, superba
 aemulatio, inter se committit. 43) Probra 44)
 utrinque in domesticis colloquiis saeua, alternis-
 que 45) uitia curiose aut explorant, aut fingunt.
 Hungari equorum studiosi, quos optimos habent, 17
 uestes quoque, et arma, ad delicias, pompamque,
 exigunt. Equis malunt, quam pedibus, prae-
 lium inire, auidissimi honorum, timerique cum
 ambitu 46) quaerunt. Italica ingenia, artesque,
 sequuti,

35) Quamuis regem habeant. J. 36) Nachdem er
 viel oder wenig Vermögen hat. J. 37) Unterthanen,
 die ihnen sehr treu sind. J. 38) Vorrechten, Priui-
 legiis. J. 39) Daher sechten sie so verzweiffelt wi-
 der die Türcken. 40) Aequalem. J. 41) Wenn
 dieses nicht wäre, daß die Türcken hohe und niedri-
 ge in gleiche Dienstbarkeit föhreten, und die Könige
 ihnen ihre Vorrechte nicht lieffen. B. 42) Ad Turcas.
 B. 43) Hebet sie wider einander zusammen. B. 44)
 Schimpffliche Vorwürffe. J. 45) Vicibus modis, ei-
 nes um das andere. J. 46) Ex ambitione quadam,
 adeoque solícite, et anxie, et impense. B.

- sequuti, 47) ne ab eorum quidem uitiiis creduntur abhorrere, et uindictae facinora peragere dicuntur iisdem artibus, parique liuore. 48) Ad amicitiam facillimos putes. Sed haec uerane sit, aut tuta, nulli melius aestimabunt, quam ii ipsi, qui illam inibunt, serio reputantes, num amari meruerint, an uero illa gens, utilitatem captura, 49) simulatione beneuolentiae fraudem paret.
- 19 Insignis est apud illos magistratus, quem Palatinum 50) dicunt. Is nihil ex se 51) decernere, sed obstare regi potest, quicquam publicum sancienti, cui postquam suo suffragio intercessit, 52) infirmum est, quod deinde statuitur. Et hunc 53) plurimi colunt, tanquam uindicem libertatis, oppositumque regibus, ut olim tribunatus 54) Romanis consulibus potestatis modum 55) fecit.
- 20 Hinc scias, magnos gentis animos, nimiumque tumentes, dura, aut soluta 56) imperia pati non posse, nisi, quod in prouinciis illic cernas, quas Turcae inuasere, ad reuerentiam dominorum acri metu cogantur, et premente 57) spem omnem

47) Der Italiäner Räncke, Griffe, und Fündlein. B.
 48) Odio, uehementia. B. 49) Seines Nutzens halber. J. 50) Qui maximus a rege est, et Palatinus Hungariae appellatur. B. 51) Sua auctoritate. J. 52) Wenn er durch sein Votum darwider protestiret. J. 53) Palatinum. J. 54) Officium, potestas, auctoritas, Tribunorum plebis. J. 55) Certos terminos, limitesque, posuit. J. Sic Cicero in Verrem, Act. II. *Modum orationi facere dixit.*
 56) Absolutae, non limitatae, potestatis imperia. Soluta igitur legibus uidelicet. B. 57) Opprimente

namem libertatis. Illyrici, Dalmataeque, quos 21
 Istros, Sclauosque, appellamus, ad Hadriatici
 maris littora incolunt. Illinc, qua introrsus ter-
 ram spectant, 58) in Pannoniae fines perueniunt. 22
 Immanium montium dorso ea regio horret, 59)
 perpetua hyeme in cacuminibus rigente. Quae
 in ualles demittuntur, 60) mitiora sunt, uicisque,
 et arcibus, frequentia. Gens alieni iuris est, 61) 23
 diuersisque dominis iamdiu assueta, in eorum
 plurimum mores, ac ueluti indolem, abit. Pars
 62) Principibus Austriae subest, Veneti non pau-
 ca ad mare obtinent, reliqua Turcarum imperio
 accessere. Hinc Germanici habitus, atque mo- 24
 res, 63) Italici etiam, ac denique barbari, pro do-
 minorum genio dispensati. Paene inuia regio 25
 est, 64) nisi quod in portibus naues interdum
 excipit, quae a Venetis in Orientem soluunt, 65)
 aut illinc in Adriaticum remeantes, cetera pere-
 grinos non inuitant. 66) Inde lectis militibus 26
 forti-

ac supprime. J. 58) Vbi longius a mari recedit.
 59) Inamoena est, et horrida. J. 60) Was tief lie-
 get, ist angenehmer und leidlicher, auch mehr bewoh-
 net. 61) Sub exterorum principum potestate po-
 sita. B. 62) Illyrici et Dalmatiae. J. 63) Lebens-
 Art und Sitten haben sie theils von den Deutschen,
 theils von denen Venetianern, theils von den Tür-
 cken. B. 64) Es reiset fast niemand dadurch, es ge-
 het fast keine Strafe durch es kömmet niemand leicht-
 lich dahin. 65) Die Levanten-Fahrer landen bis
 weilen allda an. 66) Ein Fremder findet sonst nichts
 daselbst, was ihn dahin zu reisen bewegen könnte.
 Quanquam iam, postquam *Tergeste* portu libero, in-
 signique

fortitudinis et audaciae fama est, in Turcarum
 praecipue castris, paucique praeter illos Constan-
 tinopoli in Praetorianas cohortes 67) leguntur.
 27 Hungariae a septentrione Polonia 68) est, inde
 ad Oceanum 69) procedens, Russiaeque con-
 28 mina. Tot spatiis diffusa regio paene nullibi in
 montes assurgit, et a planitie factum 70) nomen,
 29 quam Scythico uerbo *Pole* appellant. Campi in
 immensum patent, quos nix altissima hyeme ob-
 ruit. 71) Hac discussa, segetes crescunt, non in
 indigenarum tantum usus, 72) sed et, mari de-
 latae, per multa Baltici littoris spatia sterilibus
 30 fundis, annisue, opera ferunt. 73) Saeuae hye-
 mes terram, fluminaque, aduinciunt, 74) quia
 uiolentia Aquilonis, nullis montibus repercussa,
 liberum, ut in pelago, coelum rapit. 75) Ac-
 cedit septentrionis 76) uicinia, et ibi emoriens
 solis.

signique mercatu, auctum est, longe aliter se res
 Histriae coeperunt habere, et *sinus Tergestanus* fre-
 quentari nauibus solet. 67) Unter die Janitscharen.
 B. 68) Vicinia, confinis, contermina. J. 69) Ma-
 re uidelicet Balticum, die Ost-See. J. 70) Est,
 fuit. J. 71) Es giebet da ungeheuerer Flächen, die
 im Winter ganz verschneyet werden. 72) Non a-
 lendis tantum sufficientes inquilinis. J. 73) Na-
 uibus exportatae annonam leuant in iis locis, quae,
 uel soli uitio, uel tempestatis, satis frugum incolis
 non proferunt. J. 74) Adstringunt gelu. *Aduin-*
cire pro *adstringere* dixit nulla cuiusquam ueterum,
 quod seiam, auctoritate. 75) Aërem frigidiorum
 secum rapit ac congelat. B. 76) Poli Arctici. J.

solis uis, 77) praesertim cum recessit ad brumam. 78) Natura subsidium 79) admouit profundissimas siluas, 80) quae et, in ignem datae, frigus expellant, et in suis praeterea umbris animalia alant, quorum pelles fulciendis 81) uestibus pretiosissimae habentur. Hac duplici ope utuntur in 82) hyemem, alio quoque commodo suis siluis obnoxii, 83) quippe alicubi immensa examina apum feruent. Agrestia illa sunt, nec cuiusquam cura aut pastum, aut tecta, accipiunt. 84) Vacuis quercuum ramis, aut truncis, inhaerent, ibi cereas domos exstruunt, et optimo melle implent. Hinc ingens, facilisque, in regionem prouentus. 85) Ceram mercatores deuehunt, ipsi melle conficiunt potum, quem in deliciis habent. 86) Flumina, paludesque, plus iusto quasdam prouincias obruunt, adeo ut aestate uix possint adiri. Concretis per hyemem undis curricula

- 77) Calor solis ibi tepidior, et olanguescens. B.
 78) Zumahl, wenn der kühnste Tag kömmt. B.
 79) Aduersus hyemem. J. 80) *Profunda montium et siluarum* dixit Tacitus in Agric. cap. XXV. *Profundas libidines*, Cicero in L. Pisonem. *Profundam auaritiam*, Sallustius Bell. Jugurth. *Profundissimae siluae* igitur sunt *densissimae, spississimae, abditissimae*. B. 81) Zum Untersutter, unter zu füttern. J.
 82) Contra, aduersus, J. 83) Sie haben noch einen besondern Nutzen auß ihren Wäldern. B. 84) Es sind nur wilde Bienen, die niemand wartet, und denen niemand Stöcke, oder Körbe, setzet. J. 85) Ex his Poloni facile diuitias ingentes colligunt. J.
 86) Meth, mulsum. B.

87) Schlitz

- ricula habent, quae lubrica glacies facile euoluit. 87) Ita per regionem feruntur. Et hoc est commercii tempus, quo externi ad eos commeant, ceramque, et pelles, mercantur, ac si quid praeterea sub tam rigido coelo in pretium
- 34 88) nascitur. Plerumque 89) lapides exstruendis domibus desunt. Lignis ad parietes utuntur, stramentoque 90) operiunt, praeterquam in celebribus oppidis, arcibusque optimatum, 91)
- 35 quantum illa regio ferre potest, excultis. Polonis ut plurimum dura 92) uita, coelo aspero, nec populi moribus factis ad nostri saeculi uenustatem, et hinc aliquando saeuiora ingenia. 93)
- 36 Diuersoria peregrinos excipiunt, longe a nostrarum terrarum ratione. Deducuntur in sedem, quae inanis, et plerumque perfossis ad accipiendum lumen parietibus, 94) uentis quoque, et hyemi, patet, nulli, quibus decumbant, lecti, non erecta ad epulas mensa, longo, ac multiplici, clauo paries fixus est. 95) Illic 96) hospites sarcinas, quas habent, in ordinem appendunt. Mul-

to

87) Schlitten, die leichtlich über das Eys gehen. J. 88) Quod pretio redimi mereatur. B. 89) In plerisque prouinciis. J. 90) Sie decken es mit Stroh oder Schoben. J. 91) Der Wohnoden, Castellanen, Starosten, die, nach dasiger Landes- Art, noch gut genung gebauet sind. J. 92) Laboriosa, aerumnosa, molesta. B. 93) In iracundiam et saeuitiam prona. B. 94) In ein leer, wüste Hauß, das auf allen Seiten offen ist, damit das Licht hinein fallen kan. J. 95) Es sind viel Nägel in die Wände eingeschlagen. J. 96) Ad hos clauos. J.

97) Ne-

to deinde stramento sternitur solum, et hoc in
 illis diuersoriis pro toro est. Itaque per illam re- 37
 gionem processuri ad iter ita se comparant, quasi
 domum circumducant, cibos, et cetera, 97) in ali-
 mentum ferunt, lectulos in rhedis collocant, ut,
 nudis illis tectis excepti, sua supellectile et famem,
 et frigora arceant. Gens est ad ferociam et li- 38
 centiam nata, quam uocant libertatem, 98) adeo
 ut infandae barbariei legem multis saeculis ibi
 solennem, uix nunc demum omiserint. Ea sci-
 licet cauerant, ut, qui hominem peremisset, sol-
 ueretur metu iudiciorum, 99) si in iacentis cada-
 uer proiecisset pauculos nummos, quorum nu-
 merus eadem lege destinabatur. Nec tam uile
 fecissent humanae uitae pretium, nisi sui genii
 impetu pro leui facinore haberent humanum
 cruorem prodigere. 100) Ipsum nomen non 39
 tantum seruitutis, sed et iusti, ac legitimi, regni 1)
 oderunt. Rex ad patrias leges ui, et armis,
 adigitur. Nobilitas tristibus 2) praerogatiuis se
 ipsa donauit, quibus possit sibi inuicem, et im-
 pune,

97) Necessaria. J. 98) *Libertas* est, quum quis li-
 ber est, sed suam libertatem agendi restringit ad
 rectae rationis praeceptiones. *Licentia* contra est
 uitium, quo quis libere quidem, sed praeter ratio-
 nem, et ita agit, ut magis indulgeat uitiiis, quam
 sequatur uirtutem. B. J. 99) Nicht sollte vor Ges-
 richte gefordert, noch gestraffet werden. J. 100) Lie-
 berlich zu vergiessen. J. 1) Sub rege, qui legitimam
 regis maiestatem impleat, unter einem Souuerain. J.
 2) Ex quibus non nisi lites, discordiae, bella oriun-
 tur intestina, B.

pune, nocere, quippe principi non satis iuris
 40 est, 3) ut, quod peccauerint, ipse uindictet. Ma-
 xime sibi credunt, 4) nec maior libido est liber-
 tatis in moribus, uitaque ciuili, quam in religio-
 num, et coelestium rerum, sensu, 5) de quibus,
 ut placet, sine metu et sentire uolunt, et loqui,
 scilicet immani fiducia sui, quibus sapere alieno
 41 ductu pudet. 6) Hinc in diuersa hodie scissae
 mentes, errorumque omnium lues, quicunque
 42 antiqua saecula polluerunt. 7) Quisque in suae
 familiae laudem intentus est, praesertim si in ex-
 teros incidit, et expertes suarum fortunarum. 8)
 Saeuire, quam decipere, promptiores, et ipsi magis
 43 fraudibus, quam ui, patent. 9) Ultra Poloniam
 Russia iacet, quam obtinet Moscouitarum prin-
 cept. 10) Nomen imperio ab urbe Mosco est,
 quam illius Russiae caput 11) multitudo incola-
 rum,

3) Non habet liberam potestatem exercendae inter
 equites Polonos iustitiae, quando illi non plus iu-
 ris in eos concessum est, quam comitia indulse-
 runt. B. 4) In suis maxime uiribus quisque confi-
 dit, et, quod uult, credit. J. 5) In opinionibus ac
 sentiis de cultu diuino. J. 6) Meliora edoce-
 ri ab aliis sibi turpe putant. J. 7) Diuersas de re-
 ligione sententias, et errores uarios, qui Christiana-
 nam ciuitatem olim distraxerunt. J. 8) Qui igno-
 rant Polonorum statum. J. 9) Procliuiiores sunt
 ad saeuitiam, quam ad dolos struendos, sed ipsi
 facilius dolo, quam ui superantur. J. 10) Qui uul-
 gari uocabulo appellatur *Czaar*, et iam quidem
 Imperator Russorum cupit appellari. 11) Quae
 et ipsa nomen suum a praeterlabente fluuio eius-
 dem nominis habere dicitur. B.

rum, et habitatio regum, 12) fecit. Ab Oceano 44
 ad Caspium 13) mare immenso tractu patet. Di-
 uersis lateribus 14) Polonis, Suedisque, confinis
 est. In aliis eius limitibus 15) Tartari haerent.
 Longo frigore, et penetrabili, damnata est. 16) 45
 Vix proecto iam uere redditur 17) terra, quam
 niues oppresserant. Inde aestas grauissime in-
 cumbit, et, quasi redimeret moras, 18) quas lon-
 ga hyems fecit, subito aestu percoquit 19) fru-
 ctus, non tamen ad nostrarum arborum felicitate-
 tem. Paene supra fidem est, ibi quoque pepo-
 nes 20) maturescere, quibus apud nos non fla-
 grantes modo soles 21) quaeruntur, sed et saepe
 repetiti. Crebrae siluae campos attollunt. In 46
 iis pretiosae pellibus ferae, 22) cerae etiam copia,
 atque mellis. Et hinc praecipuum in illis regio-
 nibus mercaturae commercium. Multi incolae
 sunt, neque tamen 23) pro terrarum amplitudine,
 quas possident. Seruituti gens nata, ad omne 47
 libertatis uestigium ferox est, 24) placida, si pre-
 matur.

12) Zur Haupt-Stadt des gantzen Reiches. J. 13)
 Quod et *Hyrcaunum* uocatur. B. 14) Ad occiden-
 tem. 15) Ad meridiem Europaei Tartari, ad se-
 ptentrionem Asiatici. 16) Der Winter hält bey ih-
 nen mit durchdringender Kälte lange an. Sic *damna-
 ri crimine, damnari capite* passim apud Ciceronem.
 17) Resoluitur, niue liquefacta reuirescit. 18)
 Quasi compensare uellet moras diuturniores, quas
 nexuit. J. 19) Maturos reddit. J. 20) Melonen,
 Pfeben. J. 21) Viele warme Tage. J. 22) Marz-
 ber, Zobel, quarum pelles in magno sunt pretio. J.
 23) Satis multi. J. 24) Vt primum aliqua libertate

matur. 25) Neque abnuunt iugum. Vltro fa-
 tentur, principi se seruire, illi in suas 26) opes, in
 corpora, uitamque, ius esse. Sordidioris reue-
 rentiae humilitas Turcis 27) non est in suorum
 Ottomannorum sceptrum. Ceteras quoque gen-
 48 tes ex suo genio aestimant. Hospites, siue for-
 te, siue consilio, in Moscouiam aduectos, in idem
 iugum 28) damnant, et seruire suo principi uo-
 lunt. Si quos furtim abeuntes retraxerunt, ut
 49 fugitiuos, plectunt. Magnatibus, licet ipsi ser-
 uiant, 29) in minores suos fastus est, et uulgus
 50 horum maxime supercilium timet. 30) Fertur
 populus adeo literarum rudis esse, 31) ut pauci
 inter illos uulgatissimas preces memoria teneant,
 51 quibus numen propitiamus. 32) Bello, quam
 otio, aptiores, et plerumque in armis sunt, siue
 quo

frui coeperunt, incipiunt ferocire. J. 25) Duro
 imperio et adstricto. J. 26) Ciuium. J. 27) Tur-
 cae humilius subiectiusque suos Imperatores, quo-
 rum primus *Ottomannus* dictus est, non ueneran-
 tur. B. 28) Seruitutis, ut eadem humilitate et
 subiectione uenerentur principes suos. J. 29) Li-
 cet ipsi principibus suis seruire cogantur, ingen-
 tem tamen superbiam in homines inferioris ordi-
 nis exerunt. J. 30) Fastum magnatum maxime
 plebs timet. J. 31) Nostra autem, in quibus ui-
 uimus, tempora docent, quod, qui Russis praefuit,
 magnus Princeps, Petrus I. Alexii filius, susceptis
 per Germaniam, Batauiam, Galliam, Angliam, an-
 te annos aliquot itineribus, allectisque in Russiam
 peregrinis, id egerit sedulo, ut ruditas literarum
 ac morum excuteretur, constituta etiam Petro-
 burgi Academia. J. 32) Das Vater- Unser.

33) Saecu-

quo Tartarorum impetum frangant, siue alio limite Polonos lacessant, aut repellant. Ista quoque aetate 33) ciuilibus odiis inter se certauerunt. Acies illis ex equitibus tota, pedite ideo uix utuntur, quod omnium bellorum momenta 34) in celeritate constituunt, magno impetu uel impressionem 35) adorti, uel fugam. Sed ubi pauere inceperunt, ad desperationem quoque uertuntur, 36) adeo ut, ex praelio fugientes, si assequitur hostis, nihil ausi repugnare, ita se uictoribus dedant, ut nec mortem deprecentur. Castigandis 37) furtis remissi 38) sunt, tamen 52
 praedones ultimo supplicio ulciscuntur. Gens 53
 est cauta, nectendisque fraudibus apta. Neque ignorant, ideo mercatoribus se suspectos, quos ut placabiliores habeant, interdum in mutuis commerciiis aliam patriam sibi fingunt. 39) Perpotandi studium acre est, et praeter patrios potus 40) ne aduecta quidem uina 41) desunt. Vxoribus longa captiuitas, quas domi serio continent, dignas quoque maioribus malis. Adeo 54
 seruilibus supra fidem ingeniis demissas esse aiunt. 42) Virorum in se beneuolentiam ex uerbe-

33) Saeculi XVII. B. 34) Felicitatem. J. 35) Unfall auf die Feinde. J. 36) Animum plane despondent, ac de omni salute desperant. J. 37) Punniendis. J. 38) Negligentiores. J. 39) Asserentes, Russos non esse. J. 40) Cereuisia et uinum, quod adustum uocant uulgo. J. 41) Frembde Weine. J. 42) Vsque adeo seruilia habere ingenia dicuntur, ut ad abiectissimum quodque genus

uerberum numero aestimant, nunquam melius suo iudicio habitae, quam cum in saeua ingenia
 55 inciderunt. 43) Quidam e Germania in Mosco-
 uiam migrauerat, uir e plebe, et, si nomen in
 tantilla re 44) placet, Iordanes dicebatur. Hae-
 sit ergo in illa regione, et cum sibi eae sedes pla-
 cerent, inde etiam duxit uxorem. Hanc cum
 charam haberet, omnibusque officiis mutuam 45)
 gratiam affectaret, illa, deiectis luminibus 46)
 moesta, crebro in singultibus, et ceteris moeren-
 tis animi indiciis, erat. Viro denique, scisci-
 tanti moestitiae causam, se enim nullis, quod sci-
 ret, amicitiae muneribus 47) defuisse: Quid tu,
 inquit mulier, tam egregie fingis amorem? Num
 putas latere me, quam tibi uilis sim? Simulque
 largos gemitus coepit effundere. Ille attonitus,
 in amplexus moerentem 48) recepit, rogare per-
 seuerans, numquid eam offendisset? Peccauisse
 se forsitan, sed culpam emendatione deleturum.
 49) Ad haec illa, ubi autem sunt uerbera, in-
 quit, quibus te amare docuisti? Hoc certe po-
 tissimum pacto maritorum in uxores apud nos
 beneuolentia, et cura, sancitur. 50) Hoc a
 Jordane

obsequii se demittant. B. 43) Jemehr sie von den
 Männern geschlagen werden, jemehr bilden sie sich
 ein von ihnen geliebet zu werden. Fabulam hanc
 quis non putet in contumeliam earum confictam?
 J. 44) In einer Sache, daran wenig gelegen. J.
 45) Vicissim ab uxore. J. 46) Oculis in terram
 defixis. J. 47) Officiis. J. 48) Vxorem. J. 49)
 Er wolle es nicht mehr thun. J. 50) Du hast mich
 ja

Jordane audito, primum stupor continuit risum, mox, utroque uanescente, e re sua esse putauit, ut uxorem eo modo haberet, quem ipsa praescripserat. Nec multo post arripuit caedendae mulieris causam, et illa, fustibus mitigata, 51) tum primum bona fide 52) amare et colere uirum coepit. Nec tenuit ille modum, sed iam ferior, quam misera coniux optasset, ad extremum grandi ictu dicitur huius etiam crura, et ceruicem, afflixisse. 53) Germania, qua Baltico alluitur mari, Cimbricae Chersoneso 54) confinis est, paruoque maris discrimine 55) ceteras insulas uidet, quae idem Cimbrorum regnum faciunt. Hodie Dania appellamus. Inde breuis in Suediam traiectus est, 56) cui ad Boream Noruegia adiacet. Et hae quidem regiones sunt, ex quibus 57) tantae gentes, 57) numero suo, uictoriisque, celebratae, quodam turbinis aestu toti olim Europae infusae sunt. Inde Cimbri, Teutonesque, inde Gothi, Vaandalique, prorupere, per quos Italia, Libya,

ja noch nicht geschlagen. Und dadurch beweisen doch bey uns die Männer, daß sie ihre Weiber lieb haben. J. 51) Post accepta uerbera. J. 52) Sincere ac constanter. J. 53) Fregisse, er hat ihr endlich die Beine und das Genicke einzwey geschmissen. J. 54) Quae iam Iulia uocatur. J. 55) Quod uocatur der kleine Belt, und der grosse Belt. 56) Durch den Sund nach Schonen, oder auch durch die Nord: See aus Fütland, und durch die Ost: See aus Seeland nach Schweden. 57) Normanni, Gothi, Dani, qui Angliam, Galliam, Italiam, Hispaniam, et turbarunt, et ex parte occuparunt.

Libya, 58) Hispania, cum Galliae parte, 59) afflicta est. Recentioribus saeculis, quae inde coloniae 60) emigrabant, Northmanni dicebantur, id est, homines a septentrione uenientes. Per hos diu occupata Britannia, 61) in Galliis 62) plurima ferro, ignique, corrupta sunt, sed illic 63) post uaria discrimina pax placuit, et, concedentibus Gallis, Neustriam insederunt, quam exinde uocauere Normanniam. Adeo nihil in Europa intactum illis fuit, et omnibus formidabiles, etiam uulgo 64) indomiti, censebantur. Vnde 65) tanta hodie multitudo, et uelut fons gentium aruerit, 66) incertum est. Certe iam minus crebra in illis regionibus oppida, tantumque a mittendis coloniis absunt, ut, cum bella ingruerint, externo milite uti consuescant. Crediderim barbaras gentes, cum frugales ibi olim in inculto solo essent, ignaraeque uitiorum, multa sobole increuisse, 67) et, quoniam infelicitas terrae numero

58) Pars Africae, quam Vandali saeculo IV. post Christum natum, imperante *Valentino III.* occuparunt. 59) Illa, quae maritima est, et nostro adhuc saeculo Normandia, Piccardia, Britannia, dicta. 60) Turbae hominum alias sedes quaerentes. 61) Ab A. C. uidelicet c^lo xv. ad A. C. c^lo xlii. a Danis, a Normannis autem Ducibus ab A. C. c^lo lxxvi. usque ad A. C. c^lo cliv. 62) Inde ab A. C. c^lo cccxlv. et *Caroli Calui* imperio. 63) In Anglia. J. 64) Vulgari opinione. J. 65) Quibus ex caussis. J. 66) manere desierit, et quasi exarefactus sit, ut tantae coloniae ex regionibus septentrionalibus mitti amplius nequeant. J. 67) Multos generasse liberos.

meroso populo alimenta negabat, saepe dimisisse iuuentutem nouas sedes quaesituram, cui se sponte omnis aetatis homines applicabant, nunc autem insano 68) comessandi bibendique uitio obruisse genitalem uim, 69) nec habitatores, nisi suis regionibus, sufficere posse. 70) Illic Germa- 60
nia perpotandi studio superatur. Mane, primum excitati, 71) stomachum implent ingesto calidissimo potu, 72) quem ab ipso uino igne exprimunt. Sic reffectis missa ad caput aestuantis positionis caligo somni cupiditatem facit. 73) Breuis quies est, rursusque secedunt ad potum. Vinum tunc bibunt, aut si quibus, ut uocant, cereuisia placet. Quod inde spatii ad medium diem est, negotiis datur. Tandem ad prandium conueniunt, quod utique saepe non dubitant continuatis sermonibus in coenae tempus extrahere 74) Hinc ut plurimum in thalamos 75) deferuntur, contumelias nec facere prompti, nec patii. Datae dexteræ fidem non uiolant. Multa 61
Germa-

liberos. J. 68) Immodico, nimio, ut saepe apud Plautum *insanum* pro *grandi et immenso* dicitur. B. 69) Perdidiſſe uigorem illum naturae, qui generandis liberis inseruit. J. 70) Adeo, ut colonias emittere non possint. J. 71) So bald sie frühe aufstehen. J. 72) Mit Brandewein. J. 73) Wenn sie einen guten Schluck gethan haben, kömmt ihnen der Zummel in den Kopff, und sie werden schläffrig. Da schlaffen sie denn wieder ein wenig. 74) Sie sitzen bis gegen Abend zur Tafel. J. 75) In lectos, ad somnum.

76) Multa

- Germanicae in his linguae sunt, sed in moribus
 62) plura uestigia. 76) Noruegiam rari incolae tenent. Ut plurimum uenatione uitam tolerant. 77) Nullibi comodiores malis, 78) aut nauium
 63) tabulatis, arbores crescunt. Gens est rudis, et apud multos ueneficiis 79) infamis. Aiunt uenalem apud illos uentum 80) esse, quem inde nauigaturi emant, Vlyssis, Aeolique, fabulam 81)
 64) uero aequante prodigio. Dirae apud illos hyemes, et plerumque incautis 82) infestae. Torpens aër 83) remisso, ac paene nullo, sensu 84) occupat corpus, ne ante, quam perieris, intelligas, te perire. Memorabili exemplo huic pesti 85) is ereptus est, quem numen ad regnum Britanniarum destinauerat, tunc unius Scotiae rex, Jacobus. 86) Filiam Annam illi desponderat Fredericus II. Cimbricae Chersonesi 87) rex. Sed cum illa in Scotiam ueheretur, non semel in Noruegiam eiecta est, ui sortium, malisque geniis ad uene-

76) Multa habent in suo sermone uocabula, quae Germanicis gemina sunt, sed multo plura habent uestigia morum Germanicorum in suis moribus. B. 77) Bringen ihr Leben mit Jagen zu. J. 78) Zu Mastz und Seegel: Bäumen. J. 79) Wegen Heryrey. J. 80) Sie könnten für Geld Wind und Wetter machen. J. 81) Quam fabulam narrat Homerus Odyss. K. seu libr. X. 82) Iis, qui sese non satis muniunt aduersus frigora. B. 83) Die faule Luft. B. 84) Fast unuermerckt schleicht sie sich ein in den Körper. J. 85) Dem Scharbock und Erfröhrung der Glieder. B. 86) Jacobus, rex Britanniae, qui in Scotia Jacobus VI. erat. 87) Daniae. J.

88) Durch

ueneficae imperium uentos cientibus, 88) quae aliquanto post facinoris poenas luit. Sed rex interim, amore et iuuenta impatiens, 89) ad coniugem deferri constituit, prouectaque iam hyeme, 90) illud mare glacie infame ingressus est. Coelo, et tempestatibus, luctatum 91) Noruegia excepit, nec multo post, quae eum uexerat nauis, uelut in aridam 92) delata, ita circumstanti glacie immobilis haesit. Res 93) ad Jacobum delata est, statimque libuit hoc insolenti 94) spectaculo frui, quippe nulla suae Britanniae littora concretas undas tenent. Sudum erat, 95) neque portus ab hospitiis regis procul. Processit igitur, nec spirantibus uentis, nec acriter, ut uidebatur, inhorrente aëre, contemplatusque paulisper glacie stratum mare, in thalamum rediit, nec dum aliquid de pernicie 96) hyemis suspicatus. Sed, dum foco 97) se admouet, ex circumstantibus unus in dexteram regis manum, ut forte fit, intuens, aduertit uicinum pollicis digitum caeruleo, et exangui, liuore 98) rubentem, peritusque coeli 99) illius: ne tu, inquit, rex, ad ignem accesseris-

88) Durch Zeuffels-Künste einer Zauberin. J. 89) Quum absentiam sponsae ferre diutius non posset praë amoris iuuenilis aestu. J. 90) Tief im Winter hinein. J. 91) Da er lange genug durch Sturm und Wind auf der See herum getrieben war. J. 92) Terram, ans feste Land. J. 93) Quae obtigerat nauis. J. 94) Dergleichen er in Schottland noch nicht gesehen. B. 95) Es war ein heller Tag. J. 96) De noxio aëre. J. 97) Camino. J. 98) Schwarz, blau, und gelb. J. 99) Aëris illius. J.

cesseris. Nocuit tibi aër, et digitum exanimavit. 200) Sic iam affectum peius ignis intempestiuo calore perdidit. 1) Frigoris lues alio frigore pellenda est. 2) Admiratus rex primum se laesum negat, quippe nullo doloris sensu tentatus. Sed non diu dubitauit, quin recte moneretur. Nam stupebat rigens digitus, 3) sensumque cum sanguinis calore amiserat. De remedio quaerenti referunt, certam esse, et in promptu, medicinam, cuius se salubritas breui quidem, sed acerrimo, dolore insinuet. 4) Id pati oportere, 5) nisi malit intercidere digitum tam noxia hyeme contactum. Allatumque est uas subito, plenum niue, non quidem ad ignem domita, 6) sed per ipsum triclinii teporem iam sensim diffuente. 7) Illo 8) rex digitum inserere ex praecepto incolarum monetur, subitoque ingens dolor per torpentes paulo ante articulos 9) paene illius patientiam excussit. 10) Re-meantis in digitum sensus documentum primum fuit,

200) Erfrohret. J. 1) Du wirst es durch Wärme ärger machen. J. 2) Der Frost muß aus der Hand durch Frost gezogen werden. B. 3) Der Finger wurde steiff. J. 4) Das bald und gewiß, aber nicht ohne empfindlichen Schmerzen, helffe. 5) Regem. J. 6) Non liquefacta ad ignem. J. 7) Durch die ordentliche Wärme der Stube. 8) In uas illud. J. 9) Digniti. J. 10) Tantus dolor inuasit digitum, ut rex paene pati haud posset. J.

11) Er

fuit, quod doleret. Eo modo rex incolumis
 euasit, admonitoque tam improuisi mali facilior
 postea cautio fuit, uel certe medicina, 11) quip-
 pe et paulo post aurem dexteram equitantis
 eadem pestis 12) adussit.

CAPVT

11) Er nahm sich hernach besser in Acht, oder wußte
 doch sich eher zu helfen. 12) Idem frigus
 corruptit.

CAPVT IX.

Turcae, Judaei.

1 **T**urcarum 1) ferum genus, et ad urbium, ar-
 2 tificiorum, scientiae, excidium natum, no-
 3 stris uitis, quam sua uirtute, felicius fuit. Haec
 4 publica orbis lues, barbaro impetu, 2) tum mul-
 5 titudine hominum, et austera parendi discipli-
 na, 3) inualuit. Primum illis a Scythia, 4) quam
 Tartariam appellamus, exordium. Hinc, siue
 stipendiarii, dissidentibus Persis, 5) ad auxilium
 accersiti sunt, siue ultro inopes patriae campos
 reliquerunt, inuitati felicitate uicinae, ducis,
 quem sibi constituerunt, auspiciu 6) mira re-
 4 ligione sequuti sunt. Huic se, suaque, addixere,
 siue libertatem nunquam uiderant, siue ultro
 5 proiecerant. 7) Nec in aliis gentibus constan-
 tior in modestos, et legitimos, principes fides,
 quam

1) Turcae, Asiatica gens, parua primis initiis, mox,
 oppressis Saracenis, a quibus uocati erant in auxi-
 lium, potentiam suam stupendum in modum auxe-
 runt. B. 2) Partim crudelitate. B. 3) Seuera ob-
 sequii exactione. J. 4) Seu Sarmatiam Asiaticam,
 in qua inter Moeotin paludem, et mare Caspium,
 ad septentrionem Caucasi, latius Turcae olim in-
 coluisse, ac per portas Caspiae erupisse dicuntur,
 tractis secum uicinis gentibus Comaris, Massagetis,
 Tauris, Moscis. Quod circa A. C. 1566. factum
 esse, auctor est Theophanes in Chronogr. p. 366.
 5) Saracenis, qui Persiam insederant. J. 6) Ductum,
 et imperium. J. 7) Deseruerant, nihili pendentes
 cam. J.

8) Sub.

quam illis in atrocem, cui se damnauerunt, 8) tyrannidem, nisi quod tantae reuerentiae impetus sensim creditur iam torpere sub principibus illo obsequio minus dignis, nimis quoque in populo animorum affectibus nunquam diu constantibus. 9) Per hos primum correpta 10) pars Asiae, 6 quae olim fluere deliciis 11) dicebatur. Hinc sub Amurathe 12) in Europam, Ligorum ope, remigioque, 13) transuectis, illa Graecia, illud Musarum domicilium, 14) concessit in praedam. Ipsi 7 tamen, dura indole eluctati humanitatem, 15) in maiorum feritate perseuerant, prorsus ut intelligas, sub molli coelo immania ingenia esse posse. 16) Quamdiu in Bithynia 17) haeserunt, aut 8 in Thraciae deinde littoribus, aemula hinc Graecorum,

8) Submiserunt ipsi. Damnatus cum casu tertio Lucretius libr. I. v. 1230. dixit: *Damnatus morti.*
 9) Animus populi facile mutatur, nec, quod uehemens est, et nimium, diu durat. J. 10) Occupata. J. 11) *Fluere mollitia* dixit Cicero Tusc. Quaest. libr. II. 12) Turcae, primum in uarios principatus diuisi, circa finem saeculi XIII. et initio XIV. in unum coaluere regnum, Ottomanno rerum potito. B. 13) Nauibus Genuensium. J. 14) Vbi olim omnis eruditio suam quasi patriam ac domicilium habuit. B. 15) Dum omnem humanitatem atque doctrinam oppresserunt. B. Quod tamen secus esse, et Hadrianus Relandus in Dissert. Miscell. et horum temporum conditio, arguit. 16) Quum alias aër temperatus temperet quoque naturas et animos hominum, id contra fit in Turcis. B. 17) Asiae regione, in qua *Prusa* fuit sedes Amurathis. B.

corum, hinc Trapezuntinorum, imperia, 18) per
 quae 19) uinci oportebat, 20) nisi ipsi uincerent,
 accendebant saeua ingenia, 21) et tunc quodam
 9) primarum uictoriarum aestu feruentia. 22) Vbi
 pudendo nobis bello tantos hostes sustulerunt, 23)
 Constantinopolim a Mahumete captam 24) ha-
 buère

18) Graeci imperii sedes Constantinopolis erat. Sed quum urbs haec saeculo XII. a Balduino, Flandriae Comite, expugnata esset, isque Imperator renunciatus, factum est, ut duo principatus maiores ab exulibus Graecis constituerentur, alter Nicaeae in Bithynia, alter Trapezunti in Ponto. Quorum principes quum essent ex Imperatoria stirpe, sese Imperatores appellauerunt. Desiit autem imperium Nicaeum, postquam Michael Palaeologus eripuit Latinis urbem Constantinopolim, circa A. C. cō cclxi. Trapezuntinum autem, quod Paphlagoniam, Colchidem, et Pontum, complectebatur, penitus euersum fuit a Turcis, post Constantinopolin A. C. cō cccc liii. expugnatam, A. C. cō cccc lxii. Aemulatio autem fuit perpetua inter haec duo imperia, quorum illud a familia *Palaeologorum*, hoc familia *Comnenorum*, regebatur. In quibus si fuisset concordia, facile potuissent, armis sociatis, resistere Turcarum potentiae. B. 19) Imperia Graecorum et Trapezuntinorum. B. 20) Turcas. J. 21) Turcarum. J. 22) Weil es den Türcken in der erst so wohl gelunqen war, wolten sie nicht nachlassen, sondern waren begierig, ihr Glück weiter zu verfolgen. B. 23) Postquam Turcae uicerunt Graecos et Trapezuntinos bello, cuius nos merito pudere debet Christianos, quod scilicet auxilio pressis Graecis non fuimus, nec modum successibus Turcarum posuimus. J. 24) A. C. cō cccc liii. J. 25) Fini-

buère in praecipuum regni caput, deliniti situ
urbis, quae Europae, Asiaeque, faucibus haeret, 25)
et commoditate pulcherrimi portus, tum fama
imperii, quod ibi multis aetatibus inclytum du-
ranerat. 26) Quod in Oriente reliquum erat, 10
uel a Soldano 27) tenebatur, qui Syriam, uici-
nasque regiones, Aegypto addiderat, 28) uel sub
Persarum iure erat, terras, quae ab Euphrate ad
Indiam late iacent, uno imperio iungentium. 29)
Persa, 30) palam Turcae 31) infestus, de regni li- 11
mitibus quotidiano odio belloque certabat. Vtri-
que cum Aegypto 32) foedus erat, sed uisus Se-
lymo Turcae Aegyptius id cum Persa arctius, et
religiosius, colere. Et haec statim causa armo-
rum. Nunquam tam breui bello 33) parta ma- 12
ior uictoria, spoliis, uiris, terris, et, quod est am-
plius, 34) diuturna earum rerum, quae uictae
sunt,

25) Finibus, ubi per angustum mare, Bosphorum
Thracicum, Asiae et Europae limites discernun-
tur. J. 26) In urbe Constantinopolitana, uelut se-
de imperii Orientis, ab A. C. ccc xxx. usque ad A. C.
c^lo cccc liii. per annos c^lo c xxiii. 27) Aegypti
praefecto. J. 28) Subiecerat. J. 29) Persici regni
ab occasu finis est Euphrates fluuius, ab ortu Oxus
fluuius, a meridie Sinus Persicus, a septentrione
Oxus fluuius, et mare Caspium, teste Oleario in
Itinerario. J. 30) Persarum rex Ismael Sophi.
31) Turcarum principi Selymo. J. 32) Soldano,
cui nomen *Caruson Gauri* fuisse, perhibent. J.
33) Intra spatium uidelicet fere unius anni A. C.
c^lo l^o xvi. 34) Quod adhuc maioris aestimandum
est. J.

sunt, possessione, quippe duobus iustis praeliis, unoque tumultuario, 35) omnes Soldani regiones, opes, arma, in Selymum 36) fortuna contulit. Hinc ille, in Persam grauior, 37) Europaeque simul imminens, nostras 38) opes fastidiose despiceret. 39) Sed a Syria cum triumpho redeuntem 40) acer morbus oppressit, eodem illo loco, 41) ubi quondam in parentem Baiazetem acie certauerat, uelut diris patriam uindictam reposcentibus. 42) Sed statim Solymanus ipso patre acrior 43) Pannoniam inuasit. 44) Rapta Buda, 45) quae Hungariae caput est, ausus quoque Viennam Austriae obsidione tentare. 46) Sensim tamen Byzantinae 47) deliciae illorum principum animos a nostris cladibus auerterunt. 48) At nos, intestinis interim odiis, et aemulatione

35) Scharmüßel. B. 36) Turcarum Imperatorem. J. 37) Ante uictam Aegyptum uicisse Persas, iisque Armeniam extorsisse fertur, testibus iis, qui de illo argumento commentati sunt. 38) Christianorum J. 39) Superbissime contemnere J. 40) A. C. cō 15xx. postquam ab A. C. cō 15xii. imperasset. 41) Pagum *Ciurlanum* dici aiunt. B. 42) Quasi Dei ira uindictam ab hoc impio filio, qui contra patrem pugnarat, hic sumtura fuisset. B. 43) Crudelior. J. 44) A. C. cō 15xxi. quo anno Solymanus II. Bellogradum expugnauit. 45) Quod A. C. cō 15xxvi. caeso cum exercitu ad Mohatiū Ludouico rege, factum est. 46) A. C. cō 15xxix. J. 47) Vrbs Constantinopolis, antiquo nomine Byzantium dicta, a Constantino M. conditore, appellata est. B. 48) Vt tam frequentia bella non intulerint. J.

49) Vi-

tionem gentium, fracti, non erubescimus pacis, bellique, momenta 49) ab iis expectare, in ipsos nihil sponte audentes, contentique non lacessi, 50) adeo ut legatos, uelut belli redemptores, et deprecatores foederum, 51) ad hos Byzantii tyrannos dimittamus, quos illi, siue sua superbia, siue religionibus nostris, offensi, 52) nullo colloquio, ac uix quidem conspectu, dignos putant, rati infra sui imperii dignitatem, 53) suos quoque legatos ad mutuae amicitiae commercium in has oras 54) destinare. Ceterum, ut tot uictoriarum felicitas maiestatem principis Turcae paene supra humani fastigii cultus subuexit, 55) ita ipsum populum, 56) cuius manu, impetuque,

17
partum

49) Vicissitudines. J. 50) Si Turcae nos non aggre-
diantur, wir danken Gott, wenn sie stille sitzen. J.
51) Qui, uel promisso tributo annuo, uel muneribus
datis, pacem redimant a Turcis. J. 52) Ent-
weder aus angebohrnen Hochmuth, oder weil sie ei-
nen Abscheu für unserer Religion haben. J. 53) Fuit
ea superbia Turcis illo tempore, quo haec scripsit
Barclaius, ut ex Busbequii epistolis liquet. At
longe mansuetiores, tractabilioresque, fecit eos
Christianorum et uirtus, et felicitas armorum,
praesertim postquam ad urbem Viennam A. C. clō Iōc LXXXIII. et saepissime deinde repetitis cla-
dibus, amissaque Pannonia, usque ad A. C. clō Iōc
xcix. quo pax Carolouicensis coaluit, afflicti fue-
runt a Christianis, Leopoldi Imperatoris auspiciis. J.
54) Ad principes Christianos. J. 55) So, daß ihn
die Seinigen fast götlich verehret. J. 56) Veterem
illum Turcicum, qui fortitudine sua peperit prin-
cipi suo tantum imperium. J.

- partum imperium, [mirum dictu] uidetur afflixisse. 57) Nam, adhuc humilibus 58) Ottomannorum principum rebus, cum paene suam gentem, 59) quantacunque tunc erat, in castris haberent, certe, quicquid dignitatum, praedarumque, uellent diuidere, spargendum 60) in illos ipsos milites erat, nec alios, praeter hos Scythas, habebant, quibus amicitia 61) miscerentur. Auctis nunc opibus, liberoque delectu ex suis, domitiue, gentibus, quos malint ad rempublicam 62) admouere, a praecipuis honoribus arcent ueteres illas stirpes, 63) illorum militum nepotes, 64) a quibus Ottomannica domus idipsum cum imperio olim accepit, ut iam ingrata esse possit. 65)
- 20 Nescias id fastidio 66) factum, an consuetudine, quae, postquam inualuit, barbaris pro religione 67) est, an secreto ad sui regni securitatem consilio, quod ingentes praefecturae, tribunalia, digni-

57) In humilem uitae conditionem detrusisse. J. 58) Illo tempore, quo Turcarum potentia adhuc exigua erat. J. 59) Nichts als ihre National-Trouppen. 60) Dispertiendum, diuidendum. J. Sic Plinius libr. XII, cap. VI. *in brachia ramorum spargit se arbor, in aristas herba.* 61) Quos ad consilium publicum adhiberent, et ad regendam rempublicam. Amici enim principum, consiliarii eorum, et praefecti, olim uocabantur. B. 62) Ad dignitates, et munera publica. J. 63) Veteres familias Turcicas. J. 64) Posterios. J. 65) Undankbar gegen die um das Ottomannische Reich hoch verdienten Familien. J. 66) Fastu et superbia. J. 67) Non solet mutari, sed seruetur sanctissime. J. 68) In

dignitates, non aliis permittuntur, quam iis, qui ex Christianis parentibus nati sunt. E Dalma- 21
tia potissimum, et Illyrico, de sinu parentum abrepti pueri, uirginesque in destinata Constantinopoli claustra 68) ducuntur. Ibi sacra parentum, quae uix infantes meminerunt, in uesanas superstitiones mutant, 69) circumcisis genitalibus, et reuerentia in Mahumetem imbuti. Et 22
hi coetus, ex tam miserabili rapina coacti, regi Turcae pro seminario ducum, principumque, sunt, quibus corporis sui curam, uiresque imperii, tradat. 70) Hinc praeterea spadones, ad intima destinati obsequia, ideoque non uile, aut pudendum, ibi genus. 71) Hinc reginae, pellicesque, et semper tanto regi regnaturae post se sobolis mater. 72) Suas quoque amitas, et sorores, ex illa cohorte delectis 73) nuptum dant, sibi

68) In palaestras, in quibus a puero armorum exercitationibus dant operam. J. 69) Religiones paternas Muhammedicis superstitionibus permutant. B. 70) Aus dieser jungen Druth nimmt er seine Bassen, Generale, Beglerbegs, Bezire, Uga. J. 71) Die Berschnittenen, qui ad mulierum custodiam adhibentur in palatio Imperatoris, quod Italo uocabulo *il Seraglio* appellatur. Atque hi in maximo honore habentur apud Turcas, ut qui intimae sunt apud Imperatorem admissionis. J. 72) Quae enim primum ex gynaeceo peperit Imperatori filium, mater fit Imperatoris futuri, et Augusta. J. 73) Principibus, quos ipsi *Bassas* uocant, qui duces exercituum sunt, et prouinciis praefecti, dant Imperatores nuptum cognatas, et filias. J.

- 23 sibi patruces et nepotes daturis. Adeoque est in pretio de Turcica stirpe non nasci, 74) ut summa in imperio munera, quae isti ex Christianis parentibus geniti tenent, in eorum liberos 75) nunquam transeant. Nec alia causa est, quam quod illos in legem, ritusque, Turcarum ediderunt. Et hoc illa gens patitur, suo quoque iudicio uilis. Turcis enim rustica ac demissa 76) indoles, neque digna libertate, quam non curant uindicare. 77) Rudes animos ne ulla scientiarum humanitate mitigent, Mahumetes lege cauit, quo facilius ignari componerentur in legis 78) uesaniem, quam praescrisit. Gregum, armentorumque, et supellectilis praecipua illis cura. Aedificia uix ad usus, 79) nedum ad cultum, exstruunt, siue adhuc Scythicae originis memores, et uitae in plaustris errantis, 80) siue quod unusquisque

74) Es hat, wer nicht von Türkischen Geblütte entsprossen ist, so viel Profit, daß zu denen Charges, darzu er kömmt, kein geköhrner Türcke gelangen kan, allermaßen auch seine Kinder darzu nie gelangen. J. 75) Vtpote qui non e Christianis, sed iam Turcicis, parentibus nati sunt. J. 76) Non erecta, aut altum appetens. B. 77) Sibi asserere, sie geben sich keine Mühe deswegen. J. 78) Alcorani stulta praeccepta. J. 79) Vtilitatem, commodum. J. 80) Scythae enim sedem constantem non habent, sed omnem familiam imponunt plaustris seu uehicularis, et sic cum pecoribus suis e loco in locum demigrant, pascua quaesituri. Graecis inde ἀμαξόβιοι dicti sunt, in plaustris degentes. conf. Justinus libr. II. cap. II. B.

quisque suum agrum precario iure 81) possidet, ad principis nutum non fundos illos tantum, sed et prouinciam, mutaturus. Principem ingenerato affectu 82) mire colunt. Vmbram hunc, et effigiem, numinis uocant. In ea gente saeuissimi, foediusque in Christianorum odium intenti, non sunt illi, qui longa maiorum serie in Turcis sunt, 83) sed qui in eorum ritus a nobis defecere. 84) Ceteris mitius ingenium perhibetur, longe tamen a moribus nostris, esse. 85) Venena non alibi ingeniosius parantur, et uix 26
credibile, quantis artibus uim nocentium rerum 27
86) expriment, copulentque, 87) nec aliter scilicet, quam per mirabiles astus, illa lue 88) quemquam tollant, omnibus, quo hanc mortem et effugere possint, et tradere, in pari uitio calliditatem quaerentibus. 89) Quis credat, non gustu, 29
sed nec tactu, opus esse, leui aura 90) hanc pestem

81) Non ut proprium, et haereditarium bonum, sed quod Imperator possit, cum libet, ad se trahere, et eripere. J. 82) Amore. J. 83) Quorum maiores iam pridem Turcae fuerunt. J. 84) Die Renegaten. J. 85) Ceteri sunt quidem mitiores in nos, alienissimo tamen in maiores nostros animo. J. 86) Venenosarum herbarum succum, et si quod praeterea natum e terra uenenosi habet aliquid. J. 87) Misceant. B. 88) Veneno illo. J. 89) Es suchet immer einer den andern hierinnen zu überlisten, daß er sich für Vergiftungen hüten, andere aber vergeben könne. B. 90) Da auch ein kleines Windgen solchen Giffte einem Menschen beybringen kan. B.

stem 91) insinuante, corruptisque uitalibus. ne lentam quidem mortem inducente? 92) Nuper Alepensem praefecturam 93) emerat a gratiosis in aula hominibus 94) quidam ex illarum dignitatum candidatis. 95) Vrbs est uix bidui itinere a Cilicio mari 96) summota, mercatorum frequentia, Orientisque commercio, grauis, 97) unde merces partim Euphrate, partim iumentis, 98) delatas accipit. Inde suis rectoribus ingentium opum causa, 99) tam licenter 100) in prouinciam grassantibus, quam profuse illam emunt. 1) Hoc igitur homine in praefecturam misso, alius maioribus donis sollicitat fidem eorundem optimatum, 2) iubeturque illi priori succedere, qui prouinciam

91) Venenum. J. 92) Adeo ut subita mors sequatur, dum membra, et uiscera, cor, hepær, pulmo, quae hominis uitam conseruant, statim corrumpuntur per attractionem eiusmodi aëris ueneni. B. 93) Quae Syriae princeps praefectura est, a capite prouinciae, *Aleppo*, quod olim *Hierapolis*, seu *Berzhoea*, fuit appellata. Ceterae Syriae praefecturae sunt *Tripolitana*, et *Damascena*. 94) *Bon denen Faueriten*, *Mignons*, des *Rähsers*. J. 95) *Der lange darnach getrachtet, lange darauf gepasset hatte*. J. 96) Quod est pars mediterranei maris, alluens Ciliciam. 97) Plena quasi, et onusta mercibus, ex Oriente asportatis, adeoque emporium Orientis. *Es ist allda die Niederlage derer Orientalischen Waaren*. B. 98) *Durch Camele und Maul: Esel*. J. 99) *Denen Bassen zu Aleppo trägt sie grosses Geld ein*. B. 100) *Tanta avaritia*. J. 1) *Maximis enim eam muneribus emunt*. J. 2) *Et bietet mehr*.

3) *Et*

uinciam uix dum libauerat. 3) Is, hoc nuncio celeriter, amicorum fide, perlato, uehementer, ut par erat, improuisa clade 4) percussus est, nec dum ulla scilicet praeda ambitum emtae praefecturae repensante. 5) Igitur amicorum, qui aderant, consilium aduocat, apud illos amissas opes 6) deflet, perfidiamque aulae queritur, tam foede uenalem. 7) Incertus consilii erat, parentne reuocantibus Constantinopolim litteris, 8) an successori armatam manum obiiceret, audaciae 9) ueniam a Byzantinis proceribus 10) nouis muneribus impetraturus, aut saltem publico suo decori, simulque domesticae rei, superstes non futurus. 11) Inter has cogitationes furentem, anxiumque, seduxit 12) fidissimus amicorum, monet, ne quid temere audeat. Si res iterit ad mandatam prouinciam uenienti, 13) id regem pro defe-

3) Er war kaum recht warm worden darinnen. B.

4) Hac calamitate rerum suarum. J. 5) Exactio-

nibus nondum reparauerat sumtus illos, quos impenderat in aulicos, quorum gratia prouinciam nactus erat. B.

6) In munera erogatas frustra. J.

7) Beschwehret sich, daß man bey Hofe alles auf so treulose Art ums Geld verkauffe. J. 8) Ob er dem Rappel folgen, und das Gouernement seinem Nachfolger abtreten soll. B.

9) Huius suae. J. 10) Aulae Constantinopolitanae. J.

11) Nolens quippe uiuere diutius, quam sua dignitas, et res familiaris, permetteret, et utroque maneret incolumis. J.

12) In locum secretum deduxit. B. 13) Nouo pro-

regi, et successori suo, wenn er Possess nehmen wolte. J.

14) In

defectione habiturum. Nullum in sua gente 14) atrocius crimen esse, quam non modo uiolantis, sed uel remorantis, obsequium. Tutius, inquit, consultum tibi uolo. Accedenti aemulo 15) etiam cum donis occurre, et, ne tua benignitas sit suspecta, apud eum querendum est, teatarum rerum spes hac intempestiua successione propemodum esse accisas, tamen nihil tibi antiquius, quam parere. Accipiat sane prouinciam, cui destinatus esset, in amicitiae quoque pignus illa munera, 16) quae hospitali comitate protuleris, 17) iis satis gratiam habiturus, si in regiam redeunti 18) litteras dederit, quibus significet, nihil te cunctatum, 19) imperium, statim ut iussus es, urbem, iura, prouinciam, tradidisse. In tuis autem donis strophium erit, inquit, quod habeo, multi operis, 20) sed nocentissima tabe 21) perunctum. Hoc si, quasi artificii uenustatem monstraturus, ad illius uultus explicas, sic ut uel minimo halitu perfundatur; 22) spondeo, nunquam in Alepensi urbe regnabit. 23) Utitur sagacissi-

14) In gente Turcica. J. 15) Successori tuo. J. 16) Accipiat. J. 17) Er möchte doch die Geschenke annehmen, die du ihm, als einem ankommenden Fremden, aus guter Meinung brächtest. B. 18) Tibi Constantinopolin redituro. J. 19) Du hättest gar keine Schwärztheit gemacht. 20) Ein künstlich gewürcktes Schnupftuch. J. 21) Veneno. J. 22) Wenn du es ihm vor den Augen also ausbreitest, daß der Wind davon ihm in den Mund und die Nase geht. J. 23) Praefecturam suscipiet, morietur ante, quam praefectura illa potiatur.

24) Ille

gacissimi uiri consilio praeses, 24) longaque et
multiplici pompa exceptam successorem in aedes
deducit. Ibi inter insidiosae 25) liberalitatis blan-
dimenta euoluit fatale 26) strophium, auro, et
serico, distinctum. Laetus hospes suae mortis
instrumentum 27) aspexit. Inde diuertunt 28)
ad coenam. Sed hic fraudibus agens, simulabat,
primo se mane iter Byzantium uersus ingredi
uelle. Expressit itaque eadem illa nocte litteras
suorum officiorum testes. 29) Neque enim tam
beneuolo decessuri iste miser perfunctorie indul-
gebat. 30) Sic, exacta noctis parte, ad quietem
secessum est. 31) Primo mane nouus praeses in-
spirato per strophii auram ueneno impar fuit.
32) Iacebat in strato exanimis, nec tam repen-
tini casus aliis causa patebat, quam illis, qui in-
cautum peremerant. Peracto facinore, ueneficus
praeses 33) Constantinopolim litteras destinat,
tam illas, quibus successor significabat, ut 34)
optime esset exceptus, quam alias a se 35) eius-
dem

24) Ille prior iam decedens prouincia. J. 25) In-
sidiabatur enim uitae noui praesidis eo strophio.
B. 26) Mortiferum, lethale. B. 27) Das Luchlein,
das ihm den Nest geben solte. 28) Conferunt se. J.
29) Qui testarentur, quam promptus in exequen-
dis Imperatoris iussibus, et quam officiosus in se
fuerit. B. 30) Er wolte ihm recht nachdrücklich dies
nen, und zu Gefallen seyn. J. 31) Vterque iuit
dormitum. J. 32) Non potuit resistere ueneni ui-
ribus. J. 33) Ille prior, qui uenenum praebuerat
alteri. J. 34) Wie. B. 35) Scriptas. J.

36) Weil

dem successoris interitum nunciaturas, orantes-
 que, tunc saltem imperium sibi, et prouinciam,
 prorogari. Nec id aegre impetrauit, tanto scele-
 30 ri felicitatem indulgente fortuna. 36) Ex hoc
 saeuo, et in flagitium mirabili, 37) astu non plus
 38) studium uenenorum, miserabili subtilitate
 excultum, suspexeris, 39) quam corruptos in ea
 gente mores, uenundatos magistratibus populos,
 40) fas, aequumque, infra pecuniam positum,
 31 41) et cetera ultimae tyrannidis mala. Vix am-
 bitus, aut repetundarum, actio, 42) uiles magna-
 tibus iniuriae, ac paene indignae uindicari, qui-
 bus uulgus affligitur, 43) diuturnitate seruitutis,
 et institutione parentum, non ausum aspernari
 tam

36) Weil ihm das Glücke bey aller seiner Bosheit
 noch wohl wolte. J. 37) Der sich zu Ausführung
 solcher Bosheit recht wunderbarlich schicken muste. 38)
 Nicht so wohl über die so schelmisch ausgefönnene
 Giffte-Mischeren. J. 39) Admireris. J. 40) Ganze
 Länder werden ums Geld den Gouverneurs Preiß
 gegeben, daß sie die Unterthanen nach Gefallen schin-
 den mögen. 41) Juris et aequitatis nullam haberi
 rationem, sed solius pecuniae, secundum illud Ho-
 ratii libr. I. Ep. I. v. 53. seq. *O ciues, ciues, quaerenda
 pecunia primum, uirtus post nummos.* 42) Vix audi-
 tum est unquam, accusari quenquam apud Turcas
 ambitus, id est, dignitatum per largitiones acqui-
 sitarum, aut repetundarum, quae dicuntur, quum
 reposcuntur res iniquo modo ablatae, wenn man
 von einem Rechnung fordert, wo er die eingenomme-
 nen Gelder gelassen habe. B. J. 43) Plebi illatae
 nihili aestimantur a magnatibus iniuriae. J.

44) Tam

tam deiectae sortis cladem. 44) Non aliud in 32
 Turcis magis mirer, quam quod homines, im-
 mortalitatem animorum tam constanter asseren-
 tes, ut his inde 45) uilior haec uita sit, sibi eo-
 rum flagitiorum 46) licentiam faciant, quae et-
 iam absque lege natura refugiat. Tamen in ege- 33
 norum ac hospitem opem multorum animi illic
 effusi sunt. 47) Ad haec humanae miserationis
 opera 48) passim aedes exstructae, in quas aegri,
 aut fessi, diuertant, ibique constitutae priuato-
 rum testamentis, et publico sumtu, opes. 49)
 Nos 50) etiam, quanquam canes et credunt, et
 uocant, non arcent a tanti beneficii humanitate.
 Ingens in parentes reuerentia, et, si quando mo- 34
 lesti sint, plus recordatio dati spiritus, 51) quam
 acerbitas iniuriae ualet. 52) Multi cibi gens, 53) 35
 et plus curando corpori intenta, quam animo.
 Omnis autem libidinis, qua sunt infames, minor 36
 his ipsis culpa, quam foedo Mahumeti, 54) has
 cupidi-

44) Tam humilis conditionis miseriam, ein so scla-
 visches Tractament. B. 45) Propter illam de im-
 mortalitate animi opinionem. J. 46) Sodomiae
 et paederastiae, a quibus flagitiis ipsa natura uide-
 tur abhorrere, tametsi lege nulla sint uetita. B.
 47) Inter Turcas multi ualde liberales sunt in pau-
 peres ac hospites. B. 48) Ut hae eleemosynae per-
 cipi possint. J. 49) Vitae praesidia, alimenta pau-
 perum. J. 50) Christianos. J. 51) Acceptae a
 parentibus uitae. B. 52) Wenn ihnen auch die El-
 tern noch so viel Ueberlast thun, dulden sie es doch, in
 Erinnerung, daß sie ihnen ihr Leben zu danken ha-
 ben. B. 53) Edaces sunt Turcae. J. 54) Nimiae
 Veneris,

cupiditates, maxime innatas mortalibus, sed numinis, pudorisque, uinculis astrictas, 55) sua lege exsoluenti. 56) Ita allicere 57) placuit militarem quidem populum, sed, ut in Oriente, ad uoluptates molliorem. 58) Inde his uitis, tanquam concessa remissione, 59) exercentur, miserabili uirtutis inscitia. 60) Neque abest a libidine crudelitas, saltem in principe, tam suorum 61) sibi sanguinem, quam opes, uindicante. Constantinopolim rex Turca obibat, 62) in proximos agros uenatione decreta, cum ad militis fores adolescentulum uidet impudice fractis oculis uibrantem. 63) Accensa teterrimi principis libido est, rapique, et in regiam duci iubet. At miles, qui puero 64) assueuerat, reuerentiam 65) amore uincente, non dubitauit pro scorto 66) oppo-

Veneris, qua sunt infames, culpa non tam in ipsos Turcas, quam in Muhammedem ipsum, redundat. J. 55) Legibus diuinis, et naturae, seu rationis rectae, iudicio, coërcendas. B. 56) Permisit enim Muhammedes asseclis promiscuas libidines, et licentiam multis utendi uxoribus et concubinis. B. 57) Ad suam religionem J. 58) Procliuiorem. In Venerem enim imprimis prouisi sunt Orientis populi. B. 59) Voluptate, oblectatione, otio ad recreandum animum. J. 60) Commiseratione digni sunt, ut qui nesciunt, quid uirtus exigat. J. 61) Ciuium. J. 62) Ibat per uicos et plateas urbis, equo, quod solet, forte uectus. J. 63) Er sahe sehr verliebt auß. J. 64) Pueri amoribus. J. 65) Reuerentiam, quam principi suo debebat; amoris in puerum uehementia superante. J. 66) Pro puero, cuius turpi amori assue-

opponere suum pectus, strictoque gladio irruentes ministros 67) submouere. Sed quid unus in multitudinem posset? Ipse princeps, ad omnem suorum contumaciam tam peruicacis irae, 68) tamen hanc amantis uiolentiam in crimen non duxit, 69) illum 70) quoque, tanquam in pretium abrepti pueri, 71) rustico praedio donat, et stipendium iubet augeri. Neque mora, uilissimi scorti amore rex flagrare, 72) nec tantum in deliciis habere, sed et in ambitiosae amicitiae locum. 73) Quod miles cum audiret, eum, 74) olim sibi charissimum, aspicere inter tantos honores concupiuit. Donis itaque ac precibus euicit a custodibus, 75) qui stabant ad fores, ut, cum rex in hortis uesceretur, clam a satellitum tergo ipsum 76) accumbentem, simulque adolescentulum, intueretur, nam et is solebat regis conuiujs adhiberi. Constituto tempore adest. 77) Jacebat rex in tapetibus patrio more, 78) neque procul impurissimum scortum, et nimio impudicitiae

assueuerat. J. 67) Imperatoris Turcici. J. 68) Qui alias ira uehementissime exardescebat, si quis negasset obsequium. J. 69) Pro crimine non habuit. J. Sic Tacitus Annal. libr. VI. cap. V. *Ne uerba prae detorta, neu conuiualium fabularum simplicitas in crimen duceretur.* 70) Militem. J. 71) Hoc ipso quasi exsoluturus rex militi pretium pro puero, quem ei rex rapuerat. J. 72) Coepit statim. J. 73) In numero aulicorum, comitum, consiliariorum. B. 74) Puerum. J. 75) Arcis, et corporis regii. J. 76) Regem accumbentem. J. 77) Miles. J. 78) Sedebat coenaturus, more Turcico. J.

Q

79) Quum

citiae pretio iam superbum. 79) Inter haec miles incautius forte prodire, 80) sic ut a puero conspiceretur, qui, veteris obsequii 81) memor, statim ad ipsum cursu defertur, amplexaeque 82) dexteræ osculum ponit. Princeps, in redeuntem 83) insiliens, fronte, oculisque, furore ardentibus, interrogat, quo uecors et infidus diuertisset. 84) At ille, ad priorem, inquit, herum, 85) rex, quem a me saltem oportuit salutari. Haud mora: Rex, aemulatione insaniens, breui ferro; quo erat accinctus, sui amatoris 86) perfodit pectus. Sed ut labentem uidit, sequutus in terram, 87) suo sinu uulnus fouit, ingemuitque morienti. Jussus statim miles mori, siue quod prodire in uetitum locum ausus, siue quasi tanti doloris principi causa. 88) Sed ille, inter tumultum elapsus, ipso fauore satellitum euasit, latebris, et suorum silentio, tectus, donec princeps mitigaretur. Adeo nullius amicitiae nexu tuti sunt a tyrannide tam atroci, nec incolumitatem suam

79) Quum uideret patientia se sua id consequi, ut regi Turcico esset charissimum, et in summo pretio. J. 80) Coepit. J. 81) Turpissimae consuetudinis. J. 82) Quam amplexus fuerat puer. J. *Amplexus* heic passiuè sumtrum, ad imitationem forte uocis *complexus*, quam passiuè acceptam a Cicerone pro Roscio, et aliis, nouimus. 83) Puerum J. 84) Ad quem se proripuisset, contulisset J. 85) Me con uleram. J. 86) Pueri amasii. J. 87) Quum uide et Imperator puerum moribundum procidere, ipse procidit una. J. 88) Fuisset. J.

89) Ma-

suam tantum, sed et uoluptates, supra 89) uitam
 suorum ciuium aestimante. Arma autem, iam **39**
 cessantibus principibus, 90) sub quorum aspectu
 91) ingens militum audacia erat, modicis in ea
 gente studiis, nec ex parentum impetu 92) culta
 sunt. Praetoriani 93) in urbe regia, quos Janis- **40**
 sarios uocant, desueti iam dum uero puluere 94)
 exerceri, in otio, et ciuilibus deliciis, ad turbi-
 dam, 95) sed gnuam, 96) audaciam instituun-
 tur. Hinc soluendae disciplinae initium super- **41**
 bis militibus, 97) nec laborem, nec felicitatem,
 pati idoneis. Non aliis uitis olim euersi sub **42**
 sua mole Romani iacuerunt. 98) Et illud 99)
 forte imperium, iam deficientibus uentis, 200)
 quibus alte intumuit, suo pondere, uitisque, ob-
 ruetur. Illi tamen, qui Aegypto praesident, ma- **43**
 xime ad Memphim 1) collocati, ueteris militiae
 decus

89) Maioris, quam. J. 90) Dum ipsi Turcarum Im-
 peratores iam non amplius bellis adsunt. B. 91)
 Praesentibus quibus. J. 92) Non tanto studio, nec
 tanto impetu, excoluntur, quantus erat in maiori-
 bus hodiernorum Turcarum. B. 93) Die Leib-Garde
 zu Fuß. B. 94) Veris ac seriis pugnis, seu praeliis,
 licet in ludis militaribus exerceantur. B. 95) Tu-
 multuosam. J. 96) Seriam, frequentem. J. 97)
 Daher kömmet es, daß die Krieges-Zucht so versalz-
 ten ist. B. 98) Eben dieses hat ehemahls der Römer
 Macht geworffen. B. 99) Turcicum. J. 200) Re-
 missa disciplina militari, quae hic cum uento, na-
 ues propellente, confertur. B. 1) Urbem Aegypti
 ad ripam Nili, olim regiam, ubi Apis, Aegyptiorum
 Deus, custodiebatur. B.

- decus cum ingenti laude obtinent, scilicet ab aula semoti, arcendisque praedantium manibus, 2) qui de montium iugis erumpunt in uallem, in 44 quotidianos labores exerciti. Sed in fugientium latronum agmen fortes, 3) tantumque instare cedentibus, 4) si in nostrorum hominum 5) robur inciderent, fortasse equorum celeritate, qua praestant, ad salutem, non praelium, 6) uterentur.
- 45 Sagittarum, quae praecipua Turcis uis, iam neglectus ille usus, qui olim formidabilis orbi fuit, credo, 7) quia sine longo sudore, corporisque ad laborem obsequio, 8) ad hanc artem 9) perueniri non potest, et hodie milites, fracti otio, et languente disciplina, tanti non emunt fortes esse. 10)
- 46 Breues arcus sunt, inflectique, nisi a peritis, difficiles. Ceterum multo maiore impetu tela expellunt, quam quo machinae nostrae 11) plumbeas glandes 12) eiiciunt. Vidimus quidem, et fidem oculis nostris tarde 13) habuimus, chalybem, tres digitos altum, ab exigua sagitta pertransiri, 14) nec minoris prodigii fuit, destitutum

2) Arabum türmis infestati perpetuo. J. 3) Idem milites Turcici. J. 4) Soliti, qui fugientem insequi hostem didicerunt. J. 5) Militum Caesareanorum et Britannicorum. J. 6) Ad fugam, non ad praelium. J. 7) Ego quidem puto, id fieri ex ea causa. J. 8) Multa corporis exercitatione. J. 9) Sagittandi. J. 10) Cum tanto sudore et labore uolunt fortes esse. J. 11) Flinten, Musqueten, Stücke, Bomben, Carthaunen. J. 12) Kugeln. J. 13) Non, nisi re bene iterum iterumque perspecta. 14) Mit einem Pfeil durch drey Finger dicken Stahl durchgeschossen

tum ferro 15) telum in modicae arboris truncum
 arcu impelli, et utrinque defigere. 16) Hanc
 artem 17) clarissimo apud nos uiro, cum Con-
 stantinopoli esset, tradidit Solymani uetus mi-
 les, confessus illam artem interire suorum socor-
 dia. 18) Vix tres esse in tam uasto imperio, qui-
 bus curae fuerit hanc maiorum fortitudinem in
 se producere. 19) Ceteris 20) laxos arcus, nec
 aliis, quam leuis armaturae hominibus, esse ti-
 mendos. Quod si numinis beneficio, et illo- 47
 rum 21) uitiis, uti uellemus, quid hac tempestate
 facilius, 22) quam opimas extorquere prouincias
 a barbara gente, suumque impetum, quem pro
 fortitudine habuit, dediscente? 23) Hoc gemen- 48
 tes sub tam ferae tyrannidis mole expectant a no-
 bis Christiani, immensa multitudo, sed ducibus,
 armisque, defecti, 24) hoc 25) nostri quoque ri-
 tus, 26) et templa, quae uesani 27) deleuere, hoc
 de illorum imperio deiecta humanitas, 28) terrae-
 que olim cultissimae, nunc uelut informes, nec
 in sui decoris honestatem, nisi nostris auxiliis,
 reditu-

geschossen worden. 15) Cui ferrum, seu spiculum,
 nullum praefixum erat. B. 16) Ist durch und durch
 gegangen. J. 17) Sagittandi. J. 18) Ignauia Tur-
 carum. J. 19) Deriuare, transferre, propagare. J.
 20) Turcis. J. 21) Turcarum. J. 22) Foret. J.
 23) Das nun gar nicht mehr mit solcher Heftigkeit
 den Feind weiß anzugreifen, als vormahlß. 24) Ca-
 rentis, destituti. J. 25) Expectant. J. 26) Chri-
 stiana sacra, et religiones patriae. B. 27) Barbari
 Turcae. J. 28) Omnes artes ac disciplinae Tur-
 carum imperio prorsus prostratae. B.

49 rediturae. 29) Quod si quem moueant 30) experta 31) toties arma. frustraue exhaustae diuitiae, dum nostri maiores a Saracenorum impetu Syriam, Palaestinam, Aegyptum, contendunt uindicare, in Turcas etiam ingentibus saepe copiis mouentes, 32) cogitet, eos magis aemulatione 33) 50 inter se, quam hostibus illis, 34) uictos. Ut omiserim principes Graecos, semper infestos militibus ab Occidente uenientibus, 35) quoties ipsi inutilibus odiis nostros impetus, in nos conuersi, 36) consumsimus? Non oportet recentibus exemplis nostri saeculi pudorem onerare, 37) ac ne curiose quidem recensere ueteres clades. Satis erunt ad doloris et cautionis 38) argumentum Gallorum, Anglorumque, in eiusmodi bellis funesta 51 dissidia. Richardus II. rex Angliae, cui ex leonis corde cognomen est, 39) in Syriam exercitum duxerat, ultusque iniurias, quas Cyprii intulerant, 40) ad ultimos metus 41) Soldanum

29) Die zu vorigen Aufnahmen nicht wieder gelangen können, es sey denn, daß wir helfen. 30) Ad contrariam sententiam. J. 31) A Christianis. 32) Bellum, arma. J. 33) Mutuo odio, obtrectionibus, inuidia. J. 34) Turcis ac Saracenis. J. 35) Imperatores Constantinopolitanos, ut taceam, semper obstitisse conatibus et successibus nostrorum militum. 36) Nostras uires debilitauimus, quoties contra socios sacrorum pugnauimus. 37) Nostrum dedecus augere. J. 38) In tempora futura. J. 39) Qui propter fortitudinem appellabatur das Löwen-Hertz. B. 40) Nauibus Anglicis, quas fuerant depraedati. B. 41) Ad desperationem. B. 42) Aegy-

num 42) adegerat, iam Hierosolyma tradere, et sic cum Christianis pacisci cogitantem, cum, ecce! Gallorum rex, Philippus, quem Augustum appellârunt, reuersus et ipse a Syria, et Richardo infestus, cum exercitu in Normanniam mouet, [haec tunc Anglici iuris erat] et, oppida adortus, quaedam ui capit, alia metu, aut factione, 43) subigit. Sic Richardum, tunc publicis orbis rebus 44) intentum, ad rerum suarum tutelam in Europam reuocauit, et tunc Saraceni, Gallorum 45) manibus, Christiano exercitui erepti sunt, qui postea Anglis quoque beneficium debuerunt. 46) Quippe uix saeculum inde effluxerat, cum Philippus, cui cognomen Valesio, Francorum rex, omni regni sui mole 47) ad haec bella transmarinae pietatis 48) conuersus est. Aderant in auxilium Nauarrae rex, Arragoniae, atque Bohemiae,

52

42) Aegypti principem. J. 43) Durch Berrâtheren und Anhänger. Quod ab A. C. c^lo c^{xxii}. factum legimus contra iurisiurandi, quod Richardo, regi Angliae, praestiterat, fidem. In eo bello A. C. c^lo c^{xcix}. sagitta uenenata ictus Richardus interiit. J. 44) Saluti publicae Christianorum A. C. c^lo c^{xcxi}. et c^lo c^{xcii}. quo anno sub auctumnum Richardus domum rediit. B. 45) Bellum aduersus Anglos temere gerentium uitio et culpa. J. 46) Qui eadem ratione postea, quum in Galliam Angli irrumperent, ab internecione seruati sunt. J. 47) Omnibus uiribus. J. 48) Quae trans mare in Asia et Africa per causam religionis gerebantur, et inde bella sacra, expeditiones sacrae, dicebantur. B.

miae, 49) multique praeterea mortales, 50) quos rei magnitudo, sanctitasque belli coëgerat. 51) Jam in anchoris classis stabat, quae quadraginta armatorum millia ueheret. Trium annorum commeatus addebantur. 52) Exercitus terra 53) iturus trecentorum millium erat. Sed tam grauem apparatus, tantamque spem mundi, interuertit 54) Eduardus III. Angliae rex, tunc 55) primum Franciae sceptrum, tanquam matris Isabellae 56) haereditatem, aggressus uindicare. 57) Sic in nostra uiscera acti sumus, 58) et, a nobis superati, triumphos Saracenis, Turcisque, concessimus. Tristissimi quidem hi casus, sed illorum ingens solatium, nobis adhuc uires esse 59) eruendo illi barbarorum imperio, ac ne coniurationem quidem nostrorum principum 60) in hoc 61) quaeri. Plures ex illis esse, qui soli 62) huic uictoriae sufficere possint. Non enim in numero exercitu opus est, nec uelis 63) immensum

-
- 49) Carolus II. Nauarrae, Jacobus II. Balearidum, et Joannes, rex Bohemiae. 50) Variarum conditionis homines. J. 51) In unum corpus. J. 52) Probian auf drey Jahre. J. 53) Terrestris itinere. J. 54) Fecit initium et frustraneum. J. 55) Illo ipso tempore, anno uidelicet cō cccxl. 56) Quae fuerat Eduardi II. Angliae regis, uxor, Caroli IV. regis Galliae, soror, Ludouici X. filia. 57) Sibi asserere, ad se trahere. J. 58) Contra nosmet ipsos pugnauimus. J. 59) Idoneas, quae sufficere possint euer-tendo illi imperio. J. 60) Alliance, Vereinigung. J. 61) Negotio expediendo. J. 62) Sine aliorum principum auxilio. J. 63) Naubus, Er bedarff nicht unge-

sum mare tegentibus. Vir insignis iudicii, ani- 54
 mique, et iam longissimo usu rerum Turcicarum
 peritus, suo regi spondere non dubitat, si sibi
 classis detur, triginta millium exercitu imposito,
 in biennium stipendia, in annum commeatus, se
 eo tempore 64) Peloponnesum, Euboeam, ma-
 gnamque Achaiae oram, 65) in illius ditionem
 redacturum. Ni fecerit, idem exercitus, qui si-
 bi committetur, decepti regis exigat poenas, 66)
 uindictaeque atrocissima morte temeritatem irri-
 tae sponsionis. Eandem spem uictoriae, paene 55
 nec tanto sumtu, ausus maximo regi ante aliquot
 annos dare eximius belli dux, opibusque, et san-
 guine, dignus, 67) cui tanta expeditio crederetur.
 Sed mors illius consilia occupauit, incer-
 tum, an ueneno maturata. Vtrique causa 68) 56
 sperandi ex nostrorum militum robore, bellique
 disciplina, tum ex Christianorum 69) numero,
 atque uotis, 70) nostra arma illuc ad se uocan-
 tium, denique ex languentibus Turcis, 71) qui
 fortitudinis famam non alio iure obtinent, quam
 ob maiorum suorum nondum expirantem 72)
 memo-

ungcheurer Flotten. J. 64) Intra hoc biennium. J.
 65) Morea, Negroponte, und ein grosses Theil der
 Küste von Griechenland. 66) A se duce. J. 67)
 Diues, et clarissimo genere ortus, adeoque dignus.
 B. 68) Erat. J. 69) Qui sub Turcico imperio ge-
 munt. J. 70) Wegen ihrer Ehnfucht und Verlang-
 en, daß wir mit einer Armee dahin kommen möch-
 ten. 71) Deficientibus Turcarum uiribus. J. 72)
 Obliuioni datam. J.

- 57) memoriam. Sed aiebant isti duces, in ipsius hostis sinum 73) iaciendam hanc facem, non tutandis limitibus standum, 74) in quibus summum uictoriae praemium est, 75) hostem a patria submouere, mox saeuus rediturus, uictis 76) autem et sua, et patriae captiuitas imminet. Ideoque uolebant non in Pannonia nos haerere, sed ingenti procursu 77) in media Graecia, Thraciae, 58) castra metiri. Hanc in bellis inferendis rationem plerique ueterum inuere. Sic in Italia Hannibal uincebat Carthagini, 78) sic Romanis in Africa Scipio, sic denique ipsi Turcae, quas gentes nunc obtinent, 79) armis in earum prouincias prolatis domuerunt. Neque Galliam Franci, neque Normanni maiorem Britanniam, lento bello, remotoque, uelut a limine, salutaerunt. In ipsas prouincias irrupere, etiam ante uictoriam paene occupata mercede uictoriae. 59) 80) Quid? quod multa, quae iam sunt ad haec

73) In medias Turcarum regiones hoc bellum ingerendum esse. B. 74) Man solle nicht immer defensiu gehen. J. 75) Davon man weiter nichts hat, als das es hiesse, man habe den feindlichen Einfall einmahl verhütet, der doch bald mit mehrerer Wuth wieder geschehen kan. J. 76) Gelinget es aber übel, so ist nichts gewisser, als eine erbärmliche Elauerey. J. 77) Durch einen starcken Einfall. B. 78) Patriae suae uincebat, dum non in Africa haerebat, sed in Italiam bellum transferebat. B. 79) Sub sua potestate habent. J. 80) Praemium uictoriae ipsas sibi terras subita irruptione uindictarunt, antequam de Francis triumphassent plene,

81) In

haec bella adiumenta, nostris maioribus defuerunt? Hostem ad extrema Orientis 81) quaerebant, tunc primo uictoriarum aestu feruentem, 82) quem hodie in ipso Pannoniae sinu, et in aduerso Italiae littore, 83) statim inuenias, sciasque, plena, et mox recessura, fortuna senescere, 84) uel ideo, quod non augetur. 85) Patrum 60 86) quoque nostrorum erroribus edocti, ea ipsa, quae in illis expeditionibus peccauerunt, habebimus in melioris disciplinae cautionem. 87) Nunc 61 etiam urget hostis, ut paene in hoc tantum de liberare liceat, perdere malimus, 88) an uinci. Iuuenis Achmetus, 89) qui hodie tyrannide potitur, ad bellum respexit, et Transilvaniae imminet 90) Siue lassus suo otio animum ad hanc 62 expeditionem adiecit, siue apud suos reuerentiam paraturus, ingens inde rerum nostrarum discrimen est, cum languens apud illos 91) militia his stimulis exsuscitari possit, et princeps, hactenus inter uoluptates segnis, sollicitari 92) uictoriarum gustu,

81) In extremis Orientis regionibus. J. 82) Superbum, audacem. J. 83) In Dalmatia, et Graecia. J. 84) Quasi consenescere, ac debiles fieri, fortunae iam adimpleta uelut mensura. J. 85) Quod uel ex eo intelligi potest, quia eorum potentia iam desinit crescere. J. 86) Maiorum. J. 87) Unserer Vorfahren Versehen können uns flug machen. J. 88) Hostem. J. 89) Hoc nomine gaudebat imperator Turcicus, quum Barclaius haec scriberet. B. 90) Will wieder zu den Waffen, und Siebenbürgen angreifen. J. 91) Turcas. J. 92) Rôte angelocket werden, wenn er einz oder ander mahl siegete. J.

93) Co-

- gustu, atque inde acrius in nostram perniciem
 63 ardere. Aiunt Carolum, 93) qui ultimus ducum
 Burgundici nominis fuit, primam partem egisse
 iuuentutis, non expertem modo armorum, sed
 et maxime quietis studiosam, mox Gallia flagran-
 te eo bello, 94) cui publici boni titulus fuit, 95)
 adeo in contrarios motus uersum, 96) ut exin-
 de 97) nullum uitae tempus habuerit, quo a mi-
 64 petus hic Achmetus consurgat. 98) Sed quis
 in tanto periculo non praestabilius credat arma
 mouere, 99) dum illi nondum ueternum excus-
 serunt, 300) quam expectare, ut, usu et uictoriis
 graues, 1) a media [quod absit!] Italia atque
 Germania nobis ad unam seruitutem ferale 2)
 65 signum tollant? Quod si Achmetum sua luxu-
 ries reuocabit ad otium, non a nobis extrusum, 3)
 non in suis Penatibus arma nostra audientem,
 certe

93) Cognomento Audacem, qui A. C. cId ccc LXXVII. in praelio ad Nanceium caesus est. 94) Bello ciuili, quod inter regem Galliae, Ludouicum XI. et proceres eius, A. C. cId cccc LXV. gestum est. 95) Vtpote quod foedus BONVM PVBLCVM uocabatur. 96) Adeo immutatum, et a pacis studio in belli cogitationes conuersum esse. J. 97) Ex eo tempore. J. 98) *Esst lasse nicht den Achmet auf gleiche Gedanken kommen. J.* 99) Contra Turcas. J. 300) Debiles quippe adhuc, et molles, ex diuturno otio, et usu uoluptatum. B. 1) De nouo experientia bellica instincti in odium nostri. B. 2) *Ihren Kopf-Schweiff, der uns Tod oder Sciawerey dräuet.* 3) Non armis nostris pulsum. J.

4) Diui-

certe hanc paene turpem, pudendamque, salutem fortunae debebimus, non uirtuti. 4) A 66
 Turcis ad Iudaeos abire hinc liceat, uel ideo, quod
 post Turcas 5) illis sumus. A Iudaeo percun- 67
 ctati, de quibus melius sentiret, Christianis, an
 Turcis? fuit, quo frontem 6) hominis mirare-
 mur. In nos enim, inter quos erat, uix ausus
 inclementer 7) dicere, tamen sensum non pres-
 sit, 8) et: certe, inquit, Turcae saltem genita-
 lia circumcidunt. 9) Gens est uagis erroribus 68
 dissipata, 10) nullius prouinciae potens, 11) acris
 cogendis opibus, 12) ad omnem mercaturam stre-
 nua, et per foenoris flagitium diues. 13) Vbi- 69
 cunque sit, seruit, et iam domitos 14) animos,
 quondam ad libertatem tam acres, 15) huic sor-
 ti 16) assuefecit. Mores passim miscuerunt, 17) 70
 et suae indoli, cui cum peruicacia adhaerent, ad-
 dunt regionis spiritum, 18) in qua nascuntur.

Per-

4) Diuinae prouidentiae, quae nostri misera est, non nostrae fortitudini. J. 5) Maiori honore dignantur Turcas, quam nos. B. 6) Impudentiam, ferociam. B. 7) Mali quicquam, aut conuicii. B. 8) Er funte dennoch seine Meinung nicht bergen. J. 9) More Iudaeorum. J. 10) Per totum terrarum orbem passim circumerrat fere, nec certam sedem habet. B. 11) Nullam prouinciam, quae sit sui iuris, possidet. J. 12) Sehr erpicht auf Gewinn. B. 13) Wird reich durch übermäßigen Wucher. J. 14) Sub iugum missos, seruitute subactos. J. 15) Olim tam fortes ad tuendam libertatem. J. 16) Seruituti. J. 17) Cum moribus aliarum gentium. J. 18) Indolem, ingenium. J.

19) Chri-

- 71 Pertinax illis superstitionis ingenium, et uix in
 nostram pietatem, 19) quantumcunque simulent,
 72 sincere mutabile. Eorum corpora olere 20) non
 sine argumento 21) uulgatum est. Foeda quip-
 pe in ipsorum domibus, uestibusque, incuria est,
 73 et, nescio quid, insolens 22) exhalat. In sum-
 mis diuitiis non augent corporis cultum, siue
 nostram inuidiam reueriti, siue inter se amantes
 74 paritatem. 23) Magnum seruitutis argumentum
 est, quod nec arma, nec fundos, possidere con-
 cessum sit. 24) Recte 25) uires adimuntur ho-
 stili populo, et nos peius, si polleret, mulctatu-
 75 ro. 26) Jam uero 27) enumeratis populis, et ue-
 luti ad censuram uocatis, quorum animos, mores-
 que, cognoscere iis prodest, qui in publica luce,
 interque homines, uicturi sunt, ad uaria inge-
 niorum genera, et affectus, 28) ueniendum est,
 qui, ut unam aliquam nationem, ueluti suo iu-
 re, non possident, 29) ita, per omnes gentes
 uagi, 30) multisque ubique hominibus insiden-
 tes, uirtutibus, uitiisque, aut semina, aut
 alimenta, suppeditant.

CAPVT

-
- 19) Christianas religiones. Raro enim Iudaeus
 Christiana sacra, quae amplexus est, constanter
 sequitur. B. 20) Foetore. J. 21) Nicht ohne
 Grund. J. 22) Extraordinarie foetidum. J. 23)
 Ne ditiores Iudaei uideantur praestantiores pau-
 peribus. B. 24) Iudaeis. J. 25) Prudenter ac de
 iure. J. 26) Infensissimo nobis, et qui nos male
 sit excepturus, si tantum haberet uirium. J. 27)
 Per antecedentia capita. J. 28) Animorum diuer-
 sos. J. 29) Man trifft sie nicht bey einem Volcke
 alleine an. J. 30) Dispersi.

CAPVT X.

*Praeter patriae indolem dari cuique mortali-
 um suos affectus, atque ingenium. Praecipua in-
 uestigari posse, non scribi omnia. De ingeniis ad
 subitos iocos, aut sententias, ualentibus. De aliis,
 qui spontanea eloquentia diffunduntur. De homi-
 nibus tardioris, lentiorisque prudentiae. Perfectos
 demum esse, qui inter haec duo genera sunt po-
 siti. Vtrum sint praestantiores animi, qui litteris
 idonei, an qui administrandis rebus publicis? De-
 licata ingenia assiduo, aut diuturno, minus
 apta, quam tarda et de-
 pressa.*

Veluti sub iis sideribus, 1) quae multo fri-
 gore, humentive 2) aëre, solent candi-
 dos, 3) caesiosque, 4) populos educare, nonnulli
 haud secus, quam in uicinia solis, 5) fusco uultu
 inumbrantur, in iis autem plagis, quae, nimio
 sole flagrantes, 6) plerumque spissiori sanguine
 subiectas gentes tingunt, 7) quorundam homi-
 num candor 8) a patria ferrugine 9) recedit, ita
 in humanis populis quaedam asperae mentes ri-
 gent,

1) In iis regionibus. J. 2) Pluuioso. J. 3) Albos
 colore corporis. J. 4) Qui habent caesios oculos,
 Grau:blaue Augen. B. 5) In iis regionibus, quae
 solem uicinium habent, seu propinquum. J. 6)
 Quae sub Zona torrida iacent. J. 7) Pingunt,
 atros uultus incolarum efficiunt. J. 8) Albus in
 uultibus color. B. 9) Colore atro et fusco. B.

10) Quasi

gent, 10) aliae de patria barbarie nihil habent, crassae 11) aliquae in tenui coelo mentes, tenuesque 12) in opaco. Nec ulla est regio tam prosperis, aut malignis, illustrata sideribus, 13) quae non omnium uitiorum examen, 14) simulque
 2 uirtutum, in suis alumnis exceperit. 15) Quippe singulis mortalibus, praeter patriae suae indolem, 16) adhuc proprium aliquid natura concessit, prorsusque ingenti miraculo per tot secula, et nomina populorum, unicuique hominum sua lineamenta inuenit, 17) quae tam frontis, quam animi, habitum 18) a reliquorum corporum, mentiumque, similitudine distinguerent.
 3 Hunc illius 19) mirabilem ludum, tot hominum affectibus, animisque, uariatum, haud quis facilius cogitando assequetur, quam pictor suis tabulis 20) omnium corporum species, atque formas, incluserit. 21) Licet tamen, tanquam eminentes in condensis siluis arbores, praecipua ingeniorum et affectuum genera intueri, quibus homines agi 22) solent, ac propemodum componi, 23) simulque a ceteris 24) insigni discrimine

10) Quasi frigore, sind hart und unbegsam. J. 11) Summ, von schlechtem Begriff, schweren Köpfen. 12) Subtiles, sähig, herrlich. J. 13) Tam mitis, aut aspera J. 14) Copiam. J. 15) In suis incolis ostendat. J. 16) Communem unicuique regioni. J. 17) Dedit natura. J. 18) Rationem, Art, Beschaffenheit. J. 19) Naturae. J. 20) Imaginibus. J. 21) Exprimere poterit. J. 22) Impelli. J. 23) Temperati. B. 24) Hominibus. J.

25) Quae

ne separari. Neque superflua cogitatio erit eo 5
modo percensentis diuersissimas hominum clas-
ses, in quibus se unusquisque inueniet, et, qua-
lis esse uelit, aut timeat, tanquam ex sequestra, 25)
et aliena, imagine deprehendet. Ac praeterea 6
cum nullius ingenii species tam lubrico, aut ui-
cino, uestigio in uitia propendeat, 26) quae non
facile prudentiae habenis 27) intra rectum 28)
flecti possit, nihil quoque tam cognatum 29)
uirtutibus, quod non prauitas utentium corrup-
pat, iuuabit 30) affectus, impetusque mortalium,
suis bonis, malisque, stipatos, 31) contemplari,
et, quatenus aut noceant, aut prosint, uestigare,
ne deinde aliquos immodice laudemus, uel su-
pra fas et aequum auersemur. Igitur morta- 7
lium ingenia recensenti 32) statim occurrent ex-
temporaneae subtilitatis homines, 33) illi scilicet,
qui, quoties loqui placet, subita, 34) ac plerum-
que festiua oratione per susceptum argumentum
35) decurrunt. Hi, si iusto pondere, 36) ut so- 8
let,

25) Quae pro sequestro quasi sit, atque nos do-
ceat, quibus ipsi moribus praediti, atque ab aliis
distincti simus. Nam *sequester arbiter* dicitur, qui
litigantibus interuenit, pronunciatque, ac docet,
quid sequi debeant. B. 26) *Rein Gemütthe kan so
leichte in allerhand Laster verfallen.* 27) Modera-
mine. B. 28) Virtutem, ne ad uitia prolabatur. J.
29) Conueniens, consonum, conforme. J. 30) Vti-
le erit. J. 31) *Mit allem dem, was daran gut oder
böse ist.* 32) *Mihi.* J. 33) *Leute von hurtigen Ein-
fällen.* 34) *Non laboriose praemeditata.* B. 35)
Per materiam ad dicendum oblatam. J. 36) Pru-
denti

let, destituuntur, nec studio 37) eloquentes, nec sapientes consilio, sed tum demum, cum loquuntur, roganturque, Philosophi, aut oratores facti, possunt uno pretio cum mercibus aestimari, quae, per se inanes, 38) ipso fuce artificii imponunt. 39) Eorum duo genera inuenias. Quidam in priuatis, et consciis, 40) sermonibus regnant 41) breui, nitidoque, acumine, et semper ueluti in aliorum ineptiam intento. 42) Alii propius ad eloquentiae dignitatem perueniunt, quandocumque placuerit, statim torrente ingenii, publice, aut inter suos, dicturi, rerum omnium, quas uiderint, legerintue, opportuna subeunte memoria. 43) Vtrorumque promptos, ac faciles, impetus 44) mirantur non modo imperiti, sed et interdum, qui meliori eruditione imbuuntur, dum ab eiusmodi ingeniis multos iocos, atque sententias, uident facile, ac ueluti temere, 45) effundi, quas ipsi non, nisi anxio et seuero labore,

dentî ratione, quae solido eloquentiae et prudentiae fundamento nititur. B. 37) Per studia solidiora. J. 38) Da sie an ihnen selbst nichts taugen. J. 39) Colore externo, quem addit artifex, fallunt incautos, wenn sie neuen Glanz und guten Ansich bekommen. J. 40) De iis rebus, quarum ipsi notitiam habent. J. 41) Eminent praeter ceteros. J. 42) Ita, ut aculeos suos semper dirigant contra aliorum ineptias, eosque diuexent uariis iocis. J. 43) Sie stocken nicht einmahl, besinnen sich auch nicht lange, sondern es fällt ihnen alles von selbst zu. B. 44) Einfälle. J. 45) Sine praemeditatione, extemporaliter. J.

bore, possent exprimere. Nam quid illis homi- **II**
nibus, [ut ab illis scilicet ordiamur] quorum bre-
uis, uiuaxque, procacitas 46) eminent, magis pu-
tes ad industriae, simulque leporis, 47) imagi-
nem factum? Quid elegantius, quam ad omne ar-
gumentum sententiolam habere? 48) Quid ur-
banus, quam omnium dicta, factaque, excipe-
re improuisis salibus, 49) uel prudentia, 50) quae
facilis, et nata sub manu, ipsa celeritate placet?
51) Huic uenustati si accedit corporis gratia, 52) **12**
uel hominis dignitas, et praeter haec non immo-
dica, sed segura, audacia, 53) regnabit 54) ubi-
que illa iocatio, his etiam non ingrata, quos la-
cesset, et ueram, exactamque sapientiam in egre-
giis, sed tardis, 55) hominibus suo strepitu ob-
ruet. 56) Sed haec loquendi felicitas frequenter **13**
suis morbis infesta est. 57) Tolle illos 58) de
priuato consortio, et a subitis, fractisque, sen-
tentiis,

46) Libido iocandi, et alios lacessendi suis dicte-
riis. J. 47) Elegantis et iocosi sermonis. J. 48)
Wenn man bey aller vorkommenden Gelegenheit zu
reden seinen Volgen auch darzu schiessen kan. 49)
Scherz; Reden. J. 50) Prudenti sermone. J. 51)
Weil sie einen nicht schwer ankömmet, und gleichsam
in die Hand fället, und unversehens këmmet, wird
sie desto angenehmer. J. 52) Eine annehmliche
Leibes; Gestalt. J. 53) Quae securum de aliorum
maligno iudicio reddat. B. 54) Eminebit, laudabi-
tur. J. 55) In eruditis uiris, quibus nec ingenium
promptum, nec lingua expedita est. J. 56) Ita
perturbabit, ut contra nihil ausint dicere. B. 57)
Suis uitiiis laborat. J. 58) Eiusmodi homines. J.

tentiis, 59) id est, a uelitatione prudentiae, 60) deduc in certamen prolixae orationis, 61) tum 62) sterilitatem egenarum mentium, nec sufficientium ad ueram, longamque, sapientiam, haud dubie
 14 contemnes. Quod si et illa, quae in iis miraris, dicta concisa, et ueluti breui fulgure micantia, scriberentur, ut non abrepto, et intercepto, animo simul incidant, atque effugiant, 63) sed ad maturam iudicii seueritatem exigi possint, quam saepe inania, aut inepta, uiderentur, quae nunc
 15 inani praeiudicio, 64) et lepore celeritatis, fallunt? 65) In iis igitur hominibus non altum, et perenne, 66) ingenii flumen, sed naturae impetus aliquis, quae, 67) ut exiguas aquas, si in
 sublimi

59) Et eripe illis concisas, et quasi fractas, sententias, *turke-abgebrochene Redens-Arten.* B. 60) *Velites* dicuntur equites leues, qui ad subitos in hostem impetus adhibentur. Eorum impetus et dimicatio *uelitatio* appellata. Itaque *uelitatio prudentiae*, ein jählinger sinnreicher Einfall. B. 61) Vbi certandum et disserendum est prolixioribus argumentis et rationibus. B. 62) Tum demum. J. 63) Ita quidem, ut non statim animo elabi possint, simulac inciderint in eum, quem sua breuitate et elegancia quasi abripiunt, et occupant. J. 64) Durch falsche Einbildung einer Weisheit, nicht weniger durch ihre Artigkeit und Geschwindigkeit, da sie einem gleich auf die Zunge fallen. J. 65) Eos, qui non satis attendunt. J. 66) Fons *perennis* dicitur, qui semper manet. Ita his ingeniis adest quidem aliquod flumen sapientiae, sed non profundum, et quod interdum quasi parum aquae habet. B. 67) Natura. J.

68) Si

sublimi natae sunt, 68) et iniqua tellure 69) opprimuntur, quo angustior est exitus, eo maiori nisu in altum propellit, ita scintillas sapientiae, statim, nisi excipiantur, expiraturas, 70) magis uiuo, et sonoro, strepitu laxat 71) de custodia paruorum mentium, et in hanc tantum abortiuam sapientiam felicium. 72) Alii autem, quibus ita in prolixam eloquentiam fusa ubertas est, 16
73) ut per inexhaustum spiritum 74) uerba utique, et sententiae, sufficiant, clari quidem apud populum esse solent. si inter publicos coetus in foro, templisue, audiantur, grati quoque in priuato usu uitae, 75) si tam possint tacere, quam loqui. 76) Sed cum omnia animalia id, quo 17
potissimum ualent, 77) arcano impetu sentiant, et eo uti ament, tum isti, 78) maxime sua eloquentia delectati, qua una insignes sunt, haud facile modum tenent, quamcunque rem dicendi libido rapuerit, 79) ut mirari iure possis, in tanta impru-

68) Si paene in superficie terrae oriuntur. J. 69) Angustis meatibus terrae quasi supprimuntur et impediuntur, quo minus prosiliant. J. 70) Emorituras, die gleich verlöschen werden. J. 71) Velut ex angusto foramine ac carcere emittit. J. 72) Quae felices appellandae non sunt, nisi quod sapientiam subitam proferunt, uelut partum abortiuum. J. 73) Quibus larga dicendi facultas est. B. 74) Ingenium. J. 75) In consuetudine quotidiana. J. 76) Si seruarent modum in dicendo, nec uellent perpetuo soli disserere. B. 77) Praecipuam uim naturae suae, et quod maxime praestare possunt. B. 78) Tales homines. J. 79) Arripuerit,

- 18 imprudentia tam commode 80) dici posse. Solutis deinde colloquiis, quae importune produxere, 81) cum illos, quos loquendo fatigauerunt, laetae, et porrectae, frontis uident, non cogitant, ab intempestiuae orationis fastidio dimissos gaudere, 82) sed, ut perfusos magnifica uoluptate, eo omine sinunt abire, 83) ut, si in se rursus inciderint, de eodem cibo 84) gustent. Amplac haec mentes, 85) et sponte naturae per omnium paene rerum seriem patentes, 85*) non tamen exactae, neque tinctae, aut imbutae, 86) sed singula praecipiti cursu libantes. 87) Et, ut echo neque postremas, quas acceperit, uoces tenere, neque quidquam ulterius suo ingenio 88) loqui potest, ita isti omnium rerum, scientiarumque, primas species, sibi a capaci natura subiectas, 89) facilli-

sibi sumserit edisserendam. J. 80) Prolixe, nec sine omni iudicio. J. 81) über die Zeit lang gemacht haben. J. 82) Non putant, illud, quod ostendunt illi, gaudium ex eo esse, quod liberati demum sint fastidio audiendi. J. 83) Sed eos sinunt abire non aliter, ac si praecipuam creassent ipsis uoluptatem, et hac spe, fore, ut, etc. J. 84) Fastidiosi sermonis. J. 85) Quae cogitationes prolixas possunt continere. 85*) Et rursus effundere. J. 86) Quae capiunt omnes scientias et doctrinas. 87) Es ist nur oben hin, nichts gründlich. Habent colorem sapientiae et scientiae, at ille color non alte insedit. Es heisset, in omnibus aliquid, in toto nihil, sie gehen darüber weg, wie der Hahn über die Kohlen. Delibant omnia, ut canis e Nilo. B. 88) Für sich. J. 89) Praepositas. J.

90) Me-

facillime, ac paene nec cogitantes, admittunt, 90) aliquid autem amplius, atque exactius, in earundem rerum studiis aut facere, 91) aut uelle, uix possunt. Ingens quidem argumentum 92) esse 21 crediderim, non iudicio animi, sed impetu, et ueluti fortuna, 93) tantam rerum copiam, ac indigestam 94) uenustatem, ab iis produci, quod omnino, de quacunque re sermonem instituerint, illa pari ubertate huic uerborum, et sententiarum, pompae sufficiant. 95) Vt 96) uero aliquid memoria in ipso orationis cursu subiecerit, 97) ad hoc illico diuertunt, inde quoque in aliam, ut forte inciderit, 98) partem, tandemque, per diuersa capita diffusi, 99) non saepe originis meminerunt, unde uniuersus sermo defluerit. 100) Ergo isti uagis animis, nec in certam rem 1) de- 22 finitis, non summam modo illam, sed et uulgarem, inter mortales, prudentiam plerumque non uident. Quidam sui ipsius immodici laudatores, 23 alii nec amicos, nec seipsos, iis officiis iuuantes,

90) Memoriae et ingenio imprimunt. J. 91) Praestare. Sic Plinius libr. V. cap. XIX. *Ars, in qua plurimum facit.* B. 92) Beweis dessen. J. 93) Fortuito. J. 94) Nondum iusto ordine dispositam. J. 95) Prolixe possint dicere. J. 96) Quam primum, simulac. J. 97) Wenn ihnen in wählenden Reden etwas beyfället. J. 98) Wie es ihnen vorfället. J. 99) Prolixum instituentes sermonem de diuersis argumentis. J. 100) An die Haupt-Sache, dabon sie angefangen haben. J. 1) In unum, certumque, argumentum orationis. B.

uantes, quibus sedulus labor, unigue negotio inhaerens, 2) aptandus 3) est, leues plerique, et, ut, passim prouolantibus rebus, uarii, 4) ita nec a sententiis, quas uidentur imbibisse, in alias transire difficiles. 5) Tamen, ut maximam speciem habent cultae indolis, et per omnes scientias adornatae, plerunque ad rem, et famam, promoventes, debita uni sapientiae bona occupant, 6) maxime, si, ut uim suam 7) intelligunt, ita et uitia non ignorent, habilique uelut fucis 8) se tegant, ne cui, saltem e uulgo, sit aditus ad nauorum suorum 9) contemplationem. Id autem potissimum assequuntur, si in loquendo sibi imperent, 10) neque sinant euagari subditas cupiditates, et, quoniam, ut aptissimo ad omnia condimento, ita eloquentia omnia auribus conciliantur, 11) uarios sermones cum uariis callido delectu instituant, semperque eius generis, quo audientibus possint imponere, 12) nimirum apud mili-

2) Qui alieni ab officio nihil suscipit agendum. J.

3) Accommodandus. J. 4) Mutabiles, ut primum res sibi aliae obiciuntur, adeoque leues et inconstantes. J.

5) Ita facile quoque accipiunt alias sententias, quas imbibisse uidentur. J.

6) Perueniunt ad opes et honores plerumque, adeoque ad illa bona, quae debentur solis uere sapientibus, quales ipsi non sunt. J.

7) Praestantiam ingenii sui. J. 8) Colore. J. 9) Defectuum, daß der Mensch wenigstens ihre Schwäche nicht einsehe. B.

10) Moderentur. J. 11) Persuaderi aliis possunt. J.

12) Vt scilicet credant, homines se inprimis sapientes esse, quamuis uera hac laude careant. J.

13) Hu-

militares uiros, aut ignaros uetustatis, de diuinis rebus agant, de ritibus antiquorum, de populorum gentiumque, origine, et si quid est praeterea in scientiis curiosa uenustate spectabile, cum iis, quos lychni, umbraeque 13) scholarum, rudiores 14) ad ciuilem gubernationis disciplinas faciunt, de populorum et imperiorum factis, de principum genio, disputent, neminem denique in sua arte lacesant. 15) Neque enim 26 ingratum in sociandis 16) interdum sermonibus ad res iis, qui audiunt, alienas, aut ignotas, diuertere, praesertim cum et noua nos delectent, et de iis, quae nescimus, quaedam nos altior opinio, et reuerentiae plena, subeat. 17) Mi- 27 nus periculi istis oratoribus erit, ubi cum humili, et angusto, animorum genere agent, cui omnia, quae audaci, laetaque, facundia effunduntur, 18) tanquam sacrae, et per oracula editae, uoces placent. Igitur has ubique partes susci- 28 piant, quas ex audientium sorte 19) ad suam famam esse crediderint. 20) Quod quidem ideo faci-

13) Humilis uita scholastica. J. 14) Ineptos. J.
 15) Sed semper loquuntur de iis rebus, quas illi ignorant, cum quibus loquuntur. J. 16) Conferendis. B. 17) Praeclarius enim sentimus fere de iis rebus, quae ignoramus, aut non intelligimus. J.
 18) Quasi orator talia sibi probe cognita habeat. J.
 19) Pro conditione eorum, qui audiunt, et qui, quoniam res prolatas ignorant, oratorem admirantur. B. 20) Ex quibus se famam posse acquirere credunt. B.

facilius poterunt, quia adeo diffusa 21) ingenia per cunctas scientias, atque artes, erudiri ita possunt, natura praeunte, 22) et modico forte usu, 23) ut de rebus omnibus non inepte loquantur, cum tamen singula magis non ignorent, quam teneant. 24) Scribere autem eiusmodi oratori tam arduum erit, et plerumque ad famam exitabile, 25) quam facile et uenustum est loqui. 26) Raro enim illi spontaneae eloquentiae 27) additur uis iudicii, quae stilum 28) perenni gratia 29) ad posteritatem deducat. Quippe promptus, et paene turbulentus, 30) animus, ubi in otio, quod scribentibus datur, seipsum recognoscit, 31) ipsa rerum, quae occurrunt, multitudine oneratus, et confusus, diuitiis suis 32) premitur, nec scribere, quae inuenit, omnia, nec, quae potiora 33) sunt, eligere potest. Denique tam diuersa est a loquendo

21) Capacia. J. 22) Beneficio naturae, quae uelut uiam monstrat. J. 23) Breui et facili exercitatione. B. 24) Habent aliquam, nec perfectam tamen, rerum notitiam, *Non ignorare* enim est aliquam rerum scientiam habere, at non plenam: *Tenere* est probe cognitum habere, et perfecte nosse. B. 25) Edere aliquid speciminis in lucem publicam. Non difficile modo erit ei, sed famae quoque illius nocebit maxime. B. 26) Quam expedite ac eleganter solet dicere. J. 27) Extemporandae. B. 28) Scripturae genus. J. 29) Perpetuo ad posteros duratura placendi facultate. B. 30) In quo turba et confusio est multarum rerum. J. 31) *Sich selbst kennen lernet, und einseheth.* 32) Ipsa copia rerum, quarum notitiam habet. J. 33) Praestantiora ceteris. J.

34) Vti

quando scribendi ratio, tamque alii nerui, 34) ut, qui robusta facundia 35) assueuerat, quacunque liberet, decurrere, 36) iam in ipsa scriptione euanidos 37) moliatur, et ueluti in somniis, ictus Coeci 38) tamen, suaque, et aliorum, adulatione 33) corrupti, nonnunquam gloriam, eloquentia quaesitam, scribendi cupiditate destruunt, multo magis e re sua facturi, 39) si longam spem suarum scriptio-
 num facere orbi possint, nunquam autem editis libris in famae periculum uenire. 40) His 34) cautionibus ille uiuax, et per omnia dissipatus, 41) animus subducet imbecillitatem suam oculis populi, et in speciem sapientiae assurget, 42) siue se regere ipsum possit, [quod utique frequenter non uideas] siue saltem consilii patiens, 43) suadentibus amicis, acquiescat, ut, qui, prima uini caligine domiti, adhuc sciunt nec se sapere, nec
 moni-

34) Vti neruis corpus nostrum constringitur apte, sic aequabili aptitudine orationis membra constringi coniungique debent. B. Itaque *nerui orationis* sunt, die Verbindungen bindiger Gründe und Schlüsse. 35) Mit einer männlichen Beredsamkeit. 36) In dicendo progredi, quousque uellet. B. 37) Inanes frustraneos, conatus. Lust: Streiche. Er schreibet etwas, das ganz ohne Saft und Krafft ist. B. 38) Destituti recto iudicio. B. 39) Multo sibi rectius, suisque rebus, consulturi. J. 40) Immer Hoffnung zu allerhand Schrifften machen, ihre Schwäche aber nie bloß geben. J. 41) Der in allen etwas will gethan haben. J. 42) Wird das Ansehen machen, als wäre etwas rechtes dahinter. 43) Aliorum consilia admittens. J.

44) Wie

- monitis familiarium peruicaci sui fiducia obsi-
 35 stunt. 44) Ex aduerso eiusmodi hominum est
 aliud genus, prima fronte 45) tam a specie suae
 uirtutis alienum, 46) quam isti eloquentes a ui-
 tiorum, in quae nati sunt, 47) imagine recedunt.
 36 Hi igitur, cum subito loquendum est, tardam,
 aegriusue sequentem, 48) orationem habent, hae-
 rentque 49) saepissime, blandimentis lacessiti, uel
 iocis, 50) subiti, et expediti, ingenii homi-
 nes in quotidianis colloquiis, tanquam leuia tela,
 37 contorquent. 51) Neque autem sola uerba ae-
 gre 52) expediunt, sed, sicubi etiam dicenda sen-
 tentia, quaerunt, quid sentiant, 53) neque statim
 inueniunt. Verum, aduocato animo, 54) et in
 sese ad meditandum reducto, in rerum, et nego-
 tiorum, uim 55) idonea subtilitate penetrant,
 38 uerba, quibus utantur, apta 56) concipiunt. Vis
 in illis recondita, 57) utilesque, et uerae, non fu-
 catae,

44) Wie die, so einen kleinen Hausch haben, weil sie wissen, daß sie ihnen nicht vollkommen mächtig, guten Freunden folgen. J. 45) Primo aspectu. J. 46) Tam longe remoti uidentur a sapientia, quam tamen possident. J. 47) Quae in ipsis sunt. J. 48) Difficulter fluentem. J. 49) Nesciunt, quid dicant. J. 50) Blandimenta et ioca. J. 51) In eiusmodi tardos homines. J. 52) Difficulter proferunt. J. 53) Quam debeant exponere sententiam. J. 54) Wenn sie sich recht bedacht haben. B. 55) Grauitatem, auf das Hauptmomentum der Sache, worauf dieselbe eigentlich beruhet. J. 56) Quae cum rebus ipsis accurate conueniant. B. 57) In uerbis illis uis est, ut cum efficacia proferri
 et

catae, et ex scholis umbratiles, 58) sententiae, et, si eruditio ipsis accessit, ususque scribendi, 59) plerunque dignissimae, quas posteris ipsi tradant. In hoc uero iis fortuna male consuluit, 39 quod, angustis, retusisque, animis ipsa primorum motuum, uerborumque, specie simillimi, 60) iniquissimo praeiudicio 61) saepe iacent, 62) temnunturque. Ideoque ignota magnitudo ingenii 63) non utique habet semper propitiam uirorum principum manum, 64) qua ad dignas sua industria curas, et honores, tollatur, ueluti pretiosissimarum mercium decor, si sine titulo 65) intra uiles fasciarum nodos latet, non adducit emtores. Iis igitur hominibus utilitatis plenissima ratio est 66) uiam facere, qua ad sua animi interiora adeatur, 67) nebulasque 68) amoliri,

ri,

et exprimi queant. B. 58) Quae in scholis quidem usum habent, non autem in uita ciuili. B. 59) Exercitatio stili. B. 60) Videntur stupidis ingeniis primo obtutu simillimi, quia tardiores sunt ad primos animi uerborumque imperus. *Angusti retusique animi* opponuntur *amplis*, et *magnarum rerum capacibus*. B. 61) Dum contemnuntur praeter meritum, nec dum satis recte iudicati. B. 62) Spernuntur, parui aestimantur. B. 63) Quod latet adhuc talium ingeniorum bonitas, tecta uelut externo stupore. B. 64) Non semper ab optimatibus et principibus euehitur, aut promouetur. B. 65) Inscriptione, quae significet, quid sit intus. J. 66) Vtilissimum erit. J. 67) Qua liceat pernoscere sapientiam in animis eorum reconditam. B. 68) Stuporem illum externum, qui obstat, quo minus inter-

41 ri, quas in suo limine natura stipauerat. Hoc porro assequuntur uel scribendo, [nam quid est aliud tabulam animi proponere?] 69) uel assiduo usu 70) excitando lentioris ingenii acumen, ut, quantum est, tantum esse sciatur, 71) aut denique, quam possunt, intima, longaque, familiaritate cum illis optimatibus se miscentes, qui, ut multo usu 72) agnoscere robustae mentis uires, 42 ita agnitas possunt prouehere. 73) Inter haec nimii ponderis, 74) et leuitatis, mala posita indoles 75) ad humanae dignitatis fastigium peruenit. Huic modica inest, et tantum, cum opus est, eloquentia, et, si tempus, studiumue, accedat, uenustior in familiari usu uitae, prompta, et nitida, non haerens, et turbata, oratio, uis iudicii non multum inuoluta, 76) et, quanquam acris 77) subito, tamen post moram, et consilium,

internae animi dotes eluceant, et cognoscantur. B. 69) *Sermo* est character animi, et scribere nihil aliud, quam animi sui imaginem, uelut in tabula depictam, proponere. B. 70) Perpetua exercitatione. J. 71) Vt alii etiam sciant, animum illorum tam praestantem esse, quam uere praestans est. J. 72) Longa consuetudine, conuersatione diuturna. J. 73) Ad honores et dignitates promouere. J. 74) Tardioris ingenii, quod sanguinis frigiditate redditur grauius. B. 75) Quae nec tarda nimis, nec nimium leuis sit, sed media inter utramque. J. 76) Sed quae facile se possit explicare. B. 77) Hat zwar auch bisweilen schnelle Einfälle, jedoch wird, nach reifferer Überlegung, alles weit besser eingerichtet. J.

lium, ualidior. Hic est demum idoneus uirtu- 43
 tibus homo, ad priuatam sapientiam, 78) et pu-
 blicam, 79) factus, aut; si uitiis foecundum 80)
 animum tradet, non quotidianae 81) nequitiae
 uelut moles, 82) in quamcunque partem incu-
 buerit, perniciosissimo casu omnia affligens. Am- 44
 pla autem ingenia ab opacis 83) mentibus uelut
 hac nota natura distinxit, quod haec dignitatem
 suam agnoscant, peragantque omnia liberalius, 84)
 uerecundis quidem, sed erectis, spiritibus, 85)
 semperque diffusum aliquid, et uiuidae maiesta-
 tis, 86) contemplantibus, retusae 87) uero men-
 tes in angustas cogitationes, atque consilia, ipsae
 se damnent, 88) nunquam ausae a timida humi-
 litate excedere. In paruis 89) interim, et men- 45
 suram sui animi non superantibus, ad ultimam
 diligentiam exactae sunt, cum scilicet astus qui-
 dam, illis ingeniis accommodatus, sit, 90) non
 altus ille, aut nobilis, sed, ut 91) in exiguis et in-
 ualidis animantibus uidemus, per diffidentiam
 suis rebus semper intentus. 92) Sunt quidam ex 46

litte-

78) Speculatiuam, quae in contemplando et sciendo consistit. B. 79) Practicam, quae consistit in agendo. B. 80) Capacem. B. 81) Sed extraordinariae, et uelut exquisitae. J. 82) Ponderis fiet. J. 83) Tardis, obscuris. B. 84) Manierlicher. J. 85) Animis. J. 86) Qui semper magnum quidam, et maiestate plenum, cogitant. J. 87) Stupidae. J. 88) Coniiciant. J. 89) Rebus. J. 90) Insit. J. 91) Qualem. J. 92) Qui nihil aliud agit, quam suas res, idque ex singulari timiditate ac diffidentia uirium suarum. J.

93) Quia

litteratorum numero, qui, siue disciplinis suis fauentes, 93) siue eruditionis utilitate [quam eximiam esse quis unquam, nisi ex barbaris, ignorauit?] decepti, negant aliquod ingenium in magnis numerandum, nisi quod possit litteras 94) capere, aut ullum ad iustum decorum peruenisse, quod non illis ornatum sit. In hunc modum homines publicis uirtutibus 95) claros, natosque regendis populis, si ad litterarum subtilitatem inepti sint, a uerae humanitatis, et magnitudinis, classe excludunt, pessimo prorsus suffragio, 96) ac errore, aut, si mauis, insania, quandoquidem e contrario uerius dicas, neminem esse ciuilibus rebus 97) parem, nisi in ipsis naturae diuitiis 98) conceptum, multos autem in umbra scholarum etiam ad laudem peruenire, inanes, 99) et superflui acuminis uiros, quippe quorum indoles, intra metam, 200) nescio cuius, scientiae damnata, caligat 1) ad utilis illius prudentiae 2) lumen, cui omnium litterarum disciplina donanda est. 3)

Nisi

93) Quia amant suum uitae genus. J. 94) Eruditionem, scientias. J. 95) Iis, quae requiruntur ad rem publicam bene, feliciterque, gubernandam. B. 96) Opinione, sententia. B. 97) Idoneum ad gerendam rempublicam. B. 98) Nisi a natura praeditus magno felicitique ingenio. B. 99) Quia uacant a negotiis publicis, spinosis et inutilibus quaestiunculis intenti. B. 200) Intra certos limites, quos transire non audet. B. 1) Fit quasi coeca, cum contuctur. J. 2) Ciuilis, quae consulit utilitati publicae. B. 3) Impendenda, zu deren Behuff, um welcher willen, man alle andere Wissenschaften lernen

Nisi forte 4) non uerius sapientia illum amabit, 48
 qui augurari in populis motus, 5) et tempestiuus
 remediis occupare 6) poterit, quam in lunae, so-
 lisque, defectibus doctum, 7) astrorumque erro-
 res, 8) et redeuntes in circulum anni uices, 9)
 perpetua contemplatione numerantem. 10) Illi 49
 ipsi, qui adeo importunis 11) laudibus Musas at-
 tollunt, non hunc tantum 12) politum, aut erudi-
 tum, uocant, qui omnes scientiarum partes pari
 felicitate impleuerit, 13) sed satis est in aliqua
 modo regnare. 14) Vt si orator egregius ad ar-
 gumenta se ipsam torquentis 15) Philosophiae in-
 eptus sit, aut si non natus ad eloquentiam Philo-
 sophus, si historiae, aut poëseos rudis, non hunc
 ideo

lernen soll. Sic Petronius in Satyr. *ambitioni dona-
 re spes suas*, et Horatius libr. I. Ep. XV. v. 32. *Quic-
 quid quaesierat, uentri donabat auaro.* 4) Dicere ue-
 lis, hunc, qui poterit, *et cetera*, minus esse sapien-
 tem, quam illum, qui nouit lunae defectiones, *cete-
 ra*. Quae sane opinio plane absurda foret. J. 5)
 Seditiones ac bella futura praeuidere. B. 6) An-
 teuertere, auertere, impedire. J. 7) Astronomum,
 qui praeuidet tempora, quibus sol ac luna deficient.
 J. 8) Cursum. J. 9) Anni tempestates, *Abwech-
 selung der Jahres-Zeiten*. J. 10) Der es auscal-
 culiret, *ausrechnet*. J. 11) Quae derogant uiris
 prudentibus, et ad clauum reipublicae sedentibus.
 B. 12) Tantummodo. J. 13) Addidicerit. J. 14)
 Excellere tantum in aliqua scientia. B. 15) Ine-
 ptus ad disputandum de argumentis Philosophicis,
 spinosis, et difficilibus, in quibus se Philosophus
 misere torqueat, ac fatiget. J.

ideo a scientiae, aut praestantis indolis, titulis 16)
 50 uelint arceri. Quam igitur laudem pars disci-
 plinarum aliqua ferre potest, cur ab ista scien-
 tia audent detrahere, 17) quae est in regenda so-
 cietate hominum posita, 18) ceterisque omnibus,
 quaecunque in humanis rebus sunt, antecellit?
 51 An sapientiam Graece tantum, aut Latine, ac non
 potius arcano impetu, et omnium linguarum, ser-
 monumque, conscio, 19) suis alumnis loqui existi-
 52 mes? Parum est 20) praestanti ingenio nasci, si
 nihil est aliud, quam aptum ingenium ad Acade-
 micae eruditionis 21) industriam esse sortitum.
 53 Illi primi, quos habemus, eruditionis principes 22)
 non in scholis sudauerunt, 23) et erant tamen pro-
 pitio coelo nati. 24) Condere ciuium mores, 25)
 54 patriam consiliis firmare, in ritus peregrinos in-
 tueri, quaeque inde placebant, in suos inuohere, 26)
 depre-

16) Laude, nomine, fama. J. 17) Laudem illam
 scientiae. J. 18) Vt conseruetur tranquillitas et
 salus publica, qualis Politica est. B. 19) Qui im-
 petus in omnibus sese linguis prodit. J. 20) Non
 magnam laudem affert. J. 21) Scholasticae, um-
 bratilis, quae ex ueterum scriptis, non ab usu et
 exercitatione, petitur. B. 22) *Plato, Xenophon, Ari-
 stoteles, Demosthenes*, et alii Graecorum, *Cicero, Hor-
 tensius*, alii Romanorum. B. 23) Non continebant
 se in sola scientiarum contemplatione, quae *Theo-
 ria* uulgo dicitur, sed accommodabant eam ad ui-
 tam ciuilem, seu *Praxin*. B. 24) Excellentibus in-
 geniis instructi. B. 25) Constituire, ordinare, rem-
 publicam. B. 26) In patrias consuetudines trans-
 ferre, bey ihren Bürgern einführen, und in Schwang
 bringen.

deprehendere 27) coeli motus, ne anni spatia ad-
 statos, 28) et necessarios, gentium usus laterent,
 hoc tunc scientia erat, hoc nunc nostri litterati,
 scilicet 29) imitari arbitrantur. Quippe illi an- 55
 tiqui 30) dum interiore 31) cura rudes populos
 student mansuetudini, ceterisque conciliare 32)
 uirtutibus, statim facta est ciuili Philosophiae 33)
 origo, dum, mutua contentione prouecti, 34)
 hoc, uel illud, populo persuadent, 35) primae
 eloquentiae nata uis. Denique historiarum mo- 56
 nimenta illorum ueterum prudentiam, atque
 astus, 36) narrant hodiernis litteratis, tanquam
 successoribus, 37) si et ipsi molem negotiorum,
 38) ferre possunt, sin autem animo non sunt ad
 res ciuiles idoneo, tanquam custodibus, et aedi-
 tuis 39) antiquae uirtutis. Nam historiam ad so- 57
 lam contemplationem 40) legere inanis et otiosa
 uolu-

bringen. B. 27) Obseruare. J. 28) Certos. J.
 29) Ironice. B. 30) Philosophi. J. 31) Accura-
 tiore. J. 32) Accommodare, adoptare. J. 33) Po-
 liticae. J. 34) Aemulantes inuicem laudabili mo-
 do. B. 35) Quid uel bello, uel pace, faciendum. B.
 36) Allerhand Intrigues und Practiquen. Quae uox
 non ad culpam solum, sed ad laudem quoque, potest
 usurpari. Ad laudem quidem, cum utilitatem af-
 fert reipublicae, et damnum, aut incommodum,
 remouet. B. 37) In docenda Philosophia. J. 38)
 Publicorum. J. 39) Habendi sunt non nisi custo-
 des et aeditui uirtutis antiquae, quam quippe ue-
 lut aeditui templum, et res sacras, custodiunt, sic
 sciunt quidem, non autem exercent. B. 40) Spe-
 culationem, scientiam, lectione historiarum augen-
 dam

uoluptas est, imitari autem laudatos olim uiros,
 58 uera, et publica, 41) eruditio censenda est. Equi-
 dem non negauerim, illud demum absolutum 42)
 esse ingenium, quod ad rempublicam, simulque
 59 scientias, factum sit. Tunc quippe mutuo auxi-
 lio hae dotcs 43) se in coelum ipsae attollunt.
 Regit enim litteras, ne ineptiant, aut sordescant,
 sublimis, et ad sui saeculi morem formata, calli-
 ditas, 44) quam inuicem litterae armant, 45) ne
 expertis tantum rebus, suique temporis notitia,
 nitatur, sed peritia quoque et laboribus antiqui-
 60 tatis. 46) Si quis tamen, ut interdum fit, publi-
 cae luci, 47) et iuuandae patriae idoneus, non
 eadem felicitate a Musis amabitur, 48) nihilomi-
 nus celsioris ordinis, et elegantiae, censendus est,
 quam qui duntaxat argutias umbratilis ludi, 49)
 et quae cetera in scholis edocentur, capere pot-
 est, inepto ad ciuiles disciplinas 50) animo, quae
 61 potissimum usu constant. 51) Adeo ut non per
 iocum

dam. J. 41) Quae publico bono augendo inser-
 nit. B. 42) Perfectum. J. 43) Studia speculatiua
 et practica, siue eruditio et ars gubernandae rei-
 publicae. J. 44) Ars politica. J. 45) Ita instru-
 unt. J. 46) Vt non solum niti eam oporteat expe-
 rientia rerum suo tempore actarum, sed etiam an-
 tiquorum, et ad praesens negotium imitatione ac-
 commodatarum. J. 47) Publicis negotiis. B. 48)
 Progressus in humanitatis studiis fecit. B. 49)
 Scholae ita dictae, quod, qui litteris tantum sunt
 addicti, in umbra et secessu, qui autem negotia
 publica tractant, in luce uersari uideantur. B. 50)
 Politicam. J. 51) Practica sunt. J.

iocum magis, quam ex Philosophiae praecepto, Fauorinus scientiam Adriani metitus sit, ex magnitudine potestatis. 52) Adrianus Imperator famam scientiae quaerebat, et forte in Fauorinum Philosophum inciderat, qui, ab eo lacessitus argumentis, parcius, et ut uictus, 53) agebat, quo princeps impune exultaret. 54) Obiurgantibus 55) amicis, quod tam facile cessisset: Male, inquit, admonetis. Nam cur non doctissimum putem, qui habet uiginti legiones? Haec 62 non sine argumento Philosophus, 56) cum ex arte 57) tot legionibus moderari sit altioris scientiae, quam quicquid exercito, et per contemplationem sublato, acumine 58) in scholis deprehendas. Ceterum ut omnium rerum, tum ingeniorum maxime, pulchritudinem saepe sui fiducia 59) peruertit. Multi enim, suae imbecillitatis conscii, id conantur a laboribus 60) impetrare, quod natura negauerat, et assiduo cultu animum ita mitigant, 61) atque formant, ut deinde supra illos

52) Imperatoris. Historiam narrat Aelius Spartianus in Vita Adriani cap. XV. sed paulo aliter. B.
 53) Respondebat paucis uerbis, et ita quidem, ut uideretur superatus ab Imperatore pondere argumentorum. B.
 54) Lactaretur uelut uictor. B.
 55) Fauorinum. J.
 56) Hic dixit, er sagte es nicht ohne Grund. J.
 57) Sapienter, prudenter. J.
 58) Wenn es auch noch so spitzfindig ausgedonnen wäre. B.
 59) Dum quis uiribus suis confidit nimium. J.
 60) Pertinaci et indefesso studio. J.
 61) Frangendo quasi, et emolliendo asperitatem, tarditatem, stuporemque ingenii. B.

- los emineant, qui ad magna feliciter nati erant, sed, suarum mentium robur inconsulte spectantes, laboribus, tanquam superuacuis, abstinerunt.
- 65 Ingens quoque inter hos ipsos discrimen est, qui, diligentiae stimulis exerciti, perficiendo ingenio
- 66 incumbunt. Nam nonnulli, quamcunque rem sibi ad labores proposuerunt, in eius duntaxat apicibus, 62) summisque fastigiis, occupantur, ad minora, ac interdum necessaria, ne cogitationem demittere quidem possunt. Alios aduersus error habet, qui, ueluti ne quid a tergo suspectum, 63) aut inexploratum, 64) relinquunt, adeo exigua quaeque scrutantur, adeo, quicquid didicerint, scire 65) uolunt, ut nec progredi in destinata studia multum possint, nec ad ueram et liberalem huius rei, quam tam superstitiose
- 68 ambiunt, cognitionem pertingere. Sed nec omnibus praeterea ingeniis uis eadem ad laborum patientiam, et diurnitatem, 66) concessa est. Nam quo subtilior est animus, et in acumen magis factus, 67) eo quidem sibi facilius in impeditas res uiam facit, 68) sed et citius aut magnitudine laboris, aut longitudine, hebescit. Quippe

62) Summis capitibus, in generalioribus. B. 63) Quod ipsorum scientiae, et progressibus in ea ulterioribus, moram, aut obstaculum, ponere possit. B. 64) Metaphora a militibus desumpta. B. 65) Accurate ac solide nosse. J. 66) Ad perferendos labores diurnos. J. 67) In res penitus cognoscendas. J. 68) Eo facilius poterit penetrare in notitiam rerum impeditarum et obscurarum. B.

pe eiusmodi mentium custodiam habent non opaca corpora, 69) sed aptata acci- piendo coe-
 lorum haustui, 70) meantibusque sanguinis, et
 capitis, spiritibus laxata, 71) qui, ut aciem 72) -
 subtilius expromunt, ita, sua tenuitate uanescent-
 es, solo otio, et ludo, reparantur. 73) Eius- 70
 modi uero hominum 74) non modo ipse labor,
 75) sed et pretiosum otium, ideo erit, quia
 egestis mentibus 76) nouum robur sufficit, ac
 plerumque solutum, 77) et huc illuc errantem,
 animum altis, seriisque, cogitationibus implebit,
 uelut pinguium camporum felicitas, dum cessat
 a cultu, 78) interdum in plantas sua sponte luxu-
 riat 79) nulla hortorum uenustate deteriores. Ita 71
 Cosmus Medicaeus, 80) idoneus prudentiae au-
 ctor, sensit, ille conditor florentis hodie in He-
 truria dominatus. Placide, et ueluti incurioso
 otio, in altam lucem 81) acquieuerat, cum unus
 forte ex amicis superuenit adhuc inter somnum,
 uigi-

69) Obscura, humilia, corpora, non tenent men-
 tes eiusmodi acutas. B. 70) Sed talia corpora,
 quae coelestis subtilisque spiritus capacia sunt. J.
 71) Quae laxantur et aperiuntur per subtiles san-
 guinis et capitis spiritus. J. 72) Subtilitatem
 suam. J. 73) Recreantur et instaurantur. B. 74)
 Qui subtilius habent ingenium. B. 75) Pretiosus
 erit. J. 76) Exoneratis laborum molestiis, et iam
 recreatis. B. 77) Liberum a curis, et otiosum. B.
 78) Dum non colitur. J. 79) Sponte profert plan-
 tas. J. 80) Qui principatum Florentinum condi-
 dit, A. C. cccc xxxiv. conf. Paulus Joui- us in
 Elogio Leonis. 81) Bis zu Tag aus.

uigiliamque, marcenti, 82) et: ubi, inquit, ille
 Cosmos, cui, tanquam Argo, 83) rempublicam
 credimus? De die 84) ne oculis quidem utitur.
 Ego quidem rebus meis iam in foro operam, iam
 domi meae, dedi. Ad haec Cosmos: an autem
 putas, inquit, meam diligentiam anteuenisse, 85)
 cuius quies operosior, atque utilior, tuis labori-
 72 bus esse solet? Quidam tamen exempti sunt huic
 fato, 86) quod eximios animos a diuturnis labo-
 ribus arcet. Pauci illi, 87) et, tanquam charis-
 sima munera, rebus publicis a natura donati, qui
 scilicet altum, et penetrabile, 88) ingenium in
 prolixam sedulitatem demittant, non assiduae
 moli impares, 89) non diuerso negotiorum uul-
 tu confusi, 90) adeo ut nati ad imbecillitatis hu-
 manae subsidium, rerumque communium
 tutelam, 91) uideantur.

CAPVT

82) Noch schlafftruncken, halbschlaffent. B. 83) Qui
 centum oculos habuisse poëtis dicitur. J. 84) Bey
 hellen lichten Tage. B. 85) An puras, te superasse
 meam diligentiam. J. 86) Malo, uitio. J. 87) Sunt.
 J. 88) Acutum. B. 89) Qui ferre labores etiam
 concatenatos possunt. J. 90) Non confunduntur
 negotiorum diuersitate, sie können viele Sachen
 zugleich expediren. B. 91) Curam et con-
 seruationem. B.

CAPVT XI.

De fortibus animis, temerariis, timidis, superbis, sordidis, languidis et reconditis, hilaribus et exertis. De inconstantibus ingeniis, omnia acriter, sed non diu, uolentibus.

Impauidae ad pericula mentes, suique securae, 1) Ita in hominum societate eminent, ut in campis, coronisue, tori ac tumuli, 2) ceteris partibus per interualla superstantes. 3) Est autem illa indoles inter boni, malique, confinia pari discrimine constituta, 4) nihil ex se 5) iis, quos insedit, 6) ministrans, praeter impetum, quo insignes sint, 7) siue probis esse placeat, siue ad flagitia diuertant. Nam utrinque 8) temeritate, et fortitudine, cognatis quidem, sed dissimillimis, affectibus, sollicitantur 9) illi homines in uirtutis, et uitii, partes. Temeritas paene eadem specie, atque uultu, cum fortitudine est, 10) adeoque saepe fallit, 11) ut ipsi, qui magnorum hominum censo-

1) Quae nihil timent, dum in se ipsis fiduciam habent. J. 2) Tori in coronis sunt rotundae illae eminentiae, die Bucheln, die sich von den Seiten heraus erheben. Tumuli in campis colles, locique tumen-
tiores. B. 3) Supereminentes. B. 4) Tam facile prona in uirtutem, quam in uitia. J. 5) An und vor sich selbst. J. 6) Quorum animos occupauit. J. 7) Praeter ceteros emineant. J. 8) Ex utraque parte. B. 9) Alliciuntur, trahuntur. J. 10) Siehet fast eben also aus. J. 11) Dum habetur pro fortitudine.

censores se faciunt, [quod iniquissimum putes]
 5 plerunque ex solo euentu eam aestiment. Quot
 ex uilissimo militum sanguine, quia superfuerunt
 contemptis periculis, 12) ad scientiae bellicae fa-
 mam, eique destinatum fastigium, 13) creue-
 runt? 14) Alii uecordiae 15) accusati, 16) quod
 in eodem consilio, et iisdem periculis, occubue-
 6 runt. Tiberius Gracchus, dum amore populi,
 proprioque ambitu, 17) ferendis legibus incumbit,
 optimatum coniuratione sublatus est. Eodem
 fato Caius frater 18) opprimitur. Ergo illi [in-
 7 quiunt] 19) inconsultae temeritatis uiri. C. Cae-
 sar, popularitate, 20) et largitione, uulgo ac-
 ceptus, 21) ad summum potentiae 22) peruenit. Il-
 lum ideo dixerint 23) fortis sapientiae uirum.
 8 Agis, rex, 24) in ephoros 25) contentione pro-
 uectus, 26) Lacedaemone uilissimo laqueo 27)
 9 extinguitur. Cleomenes audet caede ephorum
 regiam dignitatem sancire, casu, an uirtute, rem
 10 utriusque existimes uerti? 28) Sed hoc maxi-
 me.

tudine. B. 12) Quia uitam ex periculis aditis re-
 tulerunt. B. 13) Honorum. J. 14) Euecti sunt. J.
 15) Timiditatis. J. 16) Sunt. J. 17) Studio glo-
 riam consequendi. B. 18) Gracchi. J. 19) Cen-
 sores. J. 20) Studio placendi populo. B. 21) Cha-
 rus plebi. J. 22) Fastigium J. 23) Tales censo-
 res. J. 24) Lacedaemoniorum. B. 25) Magistra-
 tum Lacedaemoniorum, qui ius dicebat ipsis regi-
 bus. B. 26) Er zankete sich mit ihnen. B. 27) Vi-
 lissimo supplicii genere. B. 28) Quid putas? Illa-
 ne, quae Agis et Cleomenes ausi sunt, casu fortuito,
 an ex uirtute, facta sunt? B.

me. 29) Alexander, 30) composita iam Asia, exercitus partem continendae 31) Europae destinat, aliam, ne qui motus 32) in Asia existerent, apud se perseuerare iubet. Ignari milites, quo rex consilio suas copias diuideret, una face, et publica, 33) accenduntur ad tumultum. Aspernati imperium, 34) non Alexandri conspectu, non uoce, terrentur. At ille, siue consilio, 35) siue iracundia, ferox, e regia sede in furentes prosiluit, et eos, qui loquenti 36) peruicacissime obstrepuerant, ad supplicium ipse rapit, eadem maiestate in plectendis iis tutus, qua in mulcendis uix fuerat. 37) Ex consternatione militum potentium minas 38) hoc consilium in uirtutis famam iuit. 39) Galba autem, imperator, 40) II
dum compescere milites studet, haud paulo remissius,

29) Virtute rem actam esse existimo maxime. J. 30) Magnus, Macedonum rex. B. 31) In officio et obsequio. J. 32) Seditiones, turbae bellicae. J. 33) Vno instinctu totius exercitus. B. 34) Sie parirten dem Commando nicht mehr. J. 35) Mit Vorbedacht. J. 36) Sibi regi oblocuti fuerant. J. 37) Er wäre kaum so sicher gewesen, wenn er ihnen gute Worte gegeben, als er war, da er mit größter Schärffe wider sie verfuhr. B. 38) Die gelindere Sanyten aufzogen. 39) Alexandri laudem fortitudinis consecutum est. B. Sic Tacitus Annal. libr. XII. cap. LXVIII. *ire in melius ualetudinem principis uulgabat.* Et libr. XIV. cap. LXI. *ire in laudes.* Plinius Paneg. cap. LV. *ibit in saecula, id est, laudabitur, praedicabitur.* 40) Post Neronem primus, de quo Tacitus libr. I. Hist. cap. XL, XLI. B.

41) Eadem

- missius, 41) ut uidebatur, quam sub Alexandro, agentes, 42) in medio foro confectus est. Fortitudinem, an temeritatem, appellaueris? Adeo uicina, et paene confusa, ratio hanc uirtutem uitio miscet, 43) aut, ut uerius dixeris, interdum cogitur fortitudo ad eadem consilia, in quae temeritatem furor impellit, tumque aegre a uitii suspitione expiatur, 44) nisi uel felici successu sibi reuerentiam, fauoremque, conciliet, uel ille, qui ad hanc ineundorum periculorum necessitatem adigitur, longae prudentiae sanctitate meruerit, 45) ut extrema remedia, et temeritatem imitantia, credatur non temere, sed ex praescripto iudicii, usurpasse. Igitur hunc affectum, cum non satis sibi cauet, seuera atque atrox sui fiducia corrumpit. Fastidioso uelut nutu cuncta despiciens, 46) superbiae quoque malis infestus 47) est.

41) Eadem fere pertinacia, qua Alexandri milites. B. 42) Obloquentes, ac negantes obsequium. J. 43) So gar leichte kan diese Tugend der Tapfferkeit mit dem ihr entgegen stehenden Laster der Tollkühnheit, oder Berwegenheit, vermengtet werden, daß man kaum eines von dem andern unterscheiden kan. 44) Liberatur, man kan sie hernach kaum von dem Laster unterscheiden. J. 45) Durch viele schon bewiesene Proben seiner Behutsamkeit und Klugheit, dadurch er ihm Credit gemachet, und sich bey iederman in den Bahn gesetzt, er thue nichts unbedachtsam, und ohne die äußerste Noth. 46) Ille affectus, de quo ante dixit. 47) *Infestus* passiuue, ut *infesta prouincia*, *infestus latrocinii saluus*, *infesta insidiis uita*, passim apud Ciceronem.

est. In iactationem 48) ferme procliuis, nec 14
 placere, 49) aut odia saltem effugere, satis cu-
 rans, per insanos 50) impetus praeceps, donec in-
 dulgentiam fortunae, et temeritatis felicitatem,
 consumserit. 51) Cum uero tenere modum pot- 15
 est, tunc in uirtutem clarissimam euadit, 52) et
 magni-

48) Inanem gloriationem, Prahlerey. J. 49) Aliis J.
 50) Unbesonnene, unüberlegte, übereilte, Unterneh-
 mungen, qui sana ratione non nituntur. B. 51) Do-
 nec temerarie coepta felicem exitum non habendo
 amplius. Sic Tacitus Hist. libr. III. cap. XXIV.
ignominiam consumsistis, ihr fraget nichts mehr dare-
 nach, ob ihr Ehre, oder Schande, einleget. Ihr ha-
 bet aller Scham und Schande den Kopff abgebissen.
 Idem Hist. libr. I. cap. XLII. *instans metus eius uocem*
consumsit, für Furcht hat er nicht ein Wort reden kön-
 nen. Curtius libr. VI. cap. VIII. *Qui misericordiam*
consumserunt, die aller Erbarmung, alles Pardons,
 sich unwerth und verlustig gemacht haben. Itaque
indulgentiam fortunae, et temeritatis felicitatem consu-
mere est: alles Huren-Glücke, das man sonst gehabt,
 auf einmahl muthwillig verschütten, oder verderben,
 sich auf einmahl darum bringen durch seine Unbeson-
 nenheit und Ubereilung. B. confer. cap. I. not. 72.
 52) *Euadere*, quum de loco dicitur, et idem, quod
ascendere, significat, cum *IN*, uel *AD*, saepe iungi-
 tur. Sic *euadere in loca claua ex abditis sedibus*, Cice-
 ro libro II. de Nat. Deor. *Euado ad summi fastigia*
culminis, Virgilius Aeneid. libr. II. v. 458. Quod
 si de persona, et re ita usurpetur, ut fieri denoter,
 sine Praepositione casum sequentem cum praee-
 dente iungit ea lege, qua solent uerba existendi, nun-
 cupandi, existimandi, cognoscendi, notionem habentia.
 Sic Cicero: *Is perfectus Epicureus euaseras*: in Bruto,
 et libr. I. Deor. *eos, quos iudicabas non posse oratores*
euadere.

- magnitudinem animi in hoc 53) tantum attollit,
 ut salutis, uitaeque, discrimina leuiora existimet,
 quam deserti officii infamiam, 54) uel proditae
 16 per ignauiam pietatis. 55) Quod si quis prae-
 terea illam uim intrepidae mentis mansuetudine
 adornet, et iracundiam possit arcere, quae plu-
 rimum 56) eiusmodi ingeniorum robur stipat,
 57) tum uero eximii in omnem partem consortii
 erit, 58) et in ipsa formidabilis pace. Id qui-
 dem ab indole habebit, 59) ne absque cuiusdam
 horroris reuerentia cum eo quisquam agat, a mo-
 17 deratione autem sua, 60) ut etiam diligatur. Est
 aliud adulterinae audaciae, sed tutioris, genus, et
 in

euadere. Itaque minus ad genium Romanae uenustatis dictum arbitror *in uirtutem euadit, in uirum euadit doctum*: sed dici uenustius: *euasit uirtus, euasit uir doctus.* Visum autem forte Barclaiō id commode dici posse imitatione illius Terentiani Adelph. Act. III. Scen. V. v. 64. *Illa licentia profecto euadet in aliquod magnum malum.* Sed, praeterquam quod *euadere* hic idem est, ac *exire, degenerare*, usus frequentior in talibus spectandus est, qui est linguarum tyrannus. *Virtus clarissima*, quam hic Barclaius uocat, *fortitudo* est. 53) Nur zu dem Ende. B. 54) Dedecus et opprobrium ex deserto officio. B. 55) Amoris et officii in principem et patriam. B. 56) Gemelniglich. J. 57) Comitatur, sequitur, magisque forte et audax reddit. B. 58) Vbique comoda et utilis. J. 59) Wird solches ihre Arbeit mit sich bringen, es wird ihre Eigenschaft seyn, sie ist also geartet, oder beschaffen. J. 60) Id habebit, dem aber, daß sie sich in ihren Schranken hält, wird sie zu dancken haben, daß man sie auch liebet. J.

in quo grassari 61) infimae humilitatis spiritus
 possint, cum aliquid non nostro, sed alieno, pe-
 riculo audemus. Huic propemodum nihil cum 18
 ea, quam describimus, indole, 62) praeter appel-
 lationem, conuenire existimem, tamen haud ra-
 ro immeritis hominibus ad gloriam, et praeconia, 19
 suffecit. Nec alii eam propitiam magis habent,
 quam praefecti militiae, et qui medicinam 63) pro-
 fitentur, hi militum, illi aegrorum, periculo in-
 clyti. Et uero quotusquisque non principum 64) 20
 tantum, sed ex tribunorum, aut centurionum,
 numero, gloriam suorum sanguine non quae-
 uit? tristi quidem militum fato, 65) quorum lau-
 des unus 66) intercipit, excusabili tamen consi-
 lio mortalium, cum publice 67) intersit incolu-
 mes duces esse, quorum sapientia saepius hostem,
 quam armatorum impetus, euertit; militesque in
 hanc sortem scribantur, 68) ut emtas stipendio
 animas, ubi utile erit, reipublicae reddant. At 21
 medicos non pater Aesculapii, 69) Apollo, non
 satis cum Apolline Musae, excusent. Illos dico,
 qui,

61) Sese ostentare, ac progressus facere. J. 62) Fortitudine. 63) Empyricam. B. 64) Ducum exercitus, der Generale. J. 65) Magno militum malo, damno. J. 66) Dux exercitus. J. 67) Communis omnium salutis. J. 68) Non alia conditione cogantur, sie werden gleich darzu geworben. J. 69) Aesculapius, medicorum princeps aeuo suo, post mortem diuinis honoribus cultus fuisse fingitur, Apollinis, quem inuentorem medicinae fuisse aiunt, filius. B.

qui, ad opes et famam praecipites, 70) non officii 71) sanctitate, aut sociae mortalitatis, generisque, affectu, 72) satis aegris placantur, 73) sed eos, ueluti destinatas suae gloriae uictimas, habent, securo scelere, ideoque et frequenti. 74) 22 Inexperta, et suspecta, remedia illorum, quos curant periculo, usurpant, non contenti suae artis documentis, 75) non praecepto antiquorum, sed uetustatis accusatores, et, si illis crederetur, nouae arti suum nomen daturi. Si hoc modo temeritatem 76) fortuna adiuuerit, et remedium ab illis, in mortem, aut in ualitudinem, 77) [nam et utrum sit, ipsi nesciunt] propinatum, uel forte, uel concedente 78) iam morbo, uel ipso robore aegrotantis, 79) profuerit, statim fama, uelut certae, ac propemodum diuinae, scientiae 80) in uulgo emanabit. Et hanc unius sanitatem sua

70) Die nur nach Gelde gehen, und mit aller Gewalt einen grossen Rahmen haben wollen. B. 71) Quod est hominum salutem et uitam tueri, quo sane sanctius in rebus humanis esse nihil possit. B. 72) Misericordia in socios uitae, qui perinde, ac medici, homines sunt, adeoque pro uilibus animabus non habendi. J. 73) Non ita, ut par erat, aegros amant, et curant. B. 74) Quia secure, et sine poena, interficere possunt homines remediis intempestiuis, et curationibus incuriosis, id quidem, quo minus fiat frequentius, non satis cauent. J. 75) Regulis, certis experimentis. J. 76) Medicorum talium. J. 77) Sanitatem. J. 78) Decrescente, iam se minuente. B. 79) Wenn die gute und starcke Natur ihr selbst hilfft. J. 80) Medici huius empirici. J.

81) Mor.

sua pernicie plurimi luent, 81) his medicis iam
 audacius, et cum pereuntium plausu, 82) peccan-
 tibus. Sed 83) tristis istius audaciae non ab illa **24**
 indole origo est, quae erectos 84) homines, et
 siue temerarios, siue fortes, ad acrem, et inter-
 dum turbulentum, impetum agit, quippe audacia,
 aut fortitudo, est in suo periculo non terreri, in
 alieno timere humanitas. 85) Ex aduerso securi **25**
 atque intrepidi animi ingenium timiditatis con-
 sistit, 86) quae, ut nonnunquam ad probitatem
 facta est, ita saepe in uitia deflectit. Si enim **26**
 in ignauos affectus 87) omnino transierit, qua-
 lem cunque securitatem amans, tunc inepta uir-
 tutibus, nec priuatis, aut publicis, utilis rebus, in
 uitium, illudque foedissimum, degenerat. Quos **27**
 autem haec imbecillitas fregerit, 88) scire, nisi
 cum pericula instant, idcirco est arduum, quia,
 sibi conscii turpissimi metus, diligenter illius in-
 dicia

81) Morte sua, dum eius ineptis consiliis perdun-
 tur, poenasque dant suae credulitatis ac temerita-
 tis, quod eius opem implorarunt. B. 82) Sie was
 gen es darauf loß, indem auch diejenigen, die dar-
 über sterben, ihre Kunst und Treue rühmen. J. 83)
 Ab exitu tristi *tristis* dicta, quae est mors hominis
 aegroti. B. 84) Excitatos animos. J. 85) Commi-
 seratio, misericordia, quae hominem decet. J. 86)
 Einem unerschrockenen herghafften Muthe wird ein
 schüchtern und blödes Naturel entgegen gesetzt. J.
 87) Wenn es sich gar nicht zu heben, oder zu bessern
 suchet. 88) Quinam hi sint, quos timiditas emol-
 lit ac effoeminat, scire ideo difficile est, quia ti-
 midus animus sese studet occultare, dum licet. B.

T

89) Stellen

dicia tegunt, etiam adornatis 89) ad audaciam
 uerbis, et discrimina quodammodo lacescentes, 90)
 28 cum utique illa 91) absunt. Ceterum iniurias,
 contumeliam, 92) cladem, quam timere, tam pa-
 ti, idonei, 93) ad omnem speciem minantis for-
 tunae horrescere, 94) neque haec mala, quae tan-
 toperere metuunt, forti, constantique, studio, sed
 deiecto, ac ignobili, 95) declinare, uirtutem 96)
 singulorum, atque uim, ne tentatam quidem, ex-
 pertamue, 97) supra suam 98) timide ducere,
 cunctosque et odisse, et inuita, ingrataque, apud
 29 se ueneratione mirari. Cum impune 99) autem
 licet, effusi in crudelitatem, siue quo audaciam
 simulent, siue foeda, et angusta, natura in uin-
 dictam imminente, 100) denique futurum timo-
 rem occupantes, 1) subrutis, 2) quos metuere in
 30 posterum possent. Benigni tamen uultus sunt,
 et

— 89) Stellen sich trefflich trotzig mit Worten, haben
 ein grosses Maul. J. 90) Prouocant alios, ac laces-
 sant iniuriis et contumeliis, ut ipsi fortes uidean-
 tur. J. 91) Discrimina, pericula, wo sie keine Ge-
 fahr fürchten. J. 92) *Iniuria* proprie in uerbis, *con-
 tumelia* in factis consistit. B. 93) Et timent inju-
 riam, et possunt pati. J. 94) Idonei, uel, solent. J.
 95) Humili, auf eine niederträchtige Art. J. 96) For-
 titudinem et uires. J. 97) Adeoque ante, quam
 cognouerint illam experimento aliquo. J. 98) Sua
 uirtute maiorem existimare prae timore. J. 99) Si-
 ne metu periculi. J. 100) Weil ihr garstiges fürchts-
 same Naturel von sich selbst zur Rachsucht geneiget
 ist. J. 1) Mature remouentes. J. 2) E medio
 sublatis iis.

et ab innata ferocia dissidentis. Vt syrtibus 3) arenisque, similes esse 4) credideris, quae, breuibus ac placidis undis tectae, tamen, uentorum impatientes, in immensum subsidere solent, et haurire calcantes. 5) Sed maxime, ubi principis animus huic ingenitae formidini 6) damnatus est, seruis, aut ciuibus, 7) suspecta esse debet illa animi mollities, placere quidem quaerens, sed nec sibi, nec aliis, uel tuta, uel felix. Nam, uelut in uindictam contemptae maiestatis, paene uideas tristissime hos perire, qui captiuo 8) timentis domini ingenio audent illudere. Et ipse, licet, ingenito pauore percussus, quos ueretur, suspiciat, 9) licet indigno 10) permulceat cultu, eosdem tamen odit, interdumque, uelut ab effractis ergastulis, 11) totus erumpit, tam subito et inconsulto 12) turbine, quam se foede illis ante permiserat. Seruos

- 3) Den Sand: Bäncken im Meere, oder Flüffen. B.
 4) Hos timidos. J. 5) Weichen immer mehr und mehr, und sencken sich, bis sie, was sie berühret, verschlungen haben. B. 6) Damnati formidini, ad imitationem Lucretii, qui libr. VI. v. 230. dixit: *Damnatus morti.* 7) Ciuibus despotici regni, regnique legitimi, qui adhuc aliqua libertatis specie utuntur. B. 8) Quod timore tenetur uelut captiuum. J. 9) Veneretur, colat. B. 10) Indecoro maiestati suae, ihm unanständig. J. 11) Vt timorem suum, data occasione, uelut e carcere, emittat. *Ergastula* carceres, in quibus serui uincti tenebantur. confer. Lipsius libr. II. Elect. B. 12) So schnell und unbedachtsam, als niederträchtig er vorhin sich von ihnen halten lassen. B.

- uos autem, aut ciues, illa timendi indole 13) esse imbutos, interdum magno momento est ad securam regnantis maiestatem. 14) Tunc uero neque illi nimis solute habendi sunt, 15) ne se timeri putent, neque etiam crudis, 16) aut importunis, imperiis lacesse, omninoque spernendi, quia etiam de pauidissimis hominibus acris multitudo cogi potest, 17) ubi, tumultuantibus uniuersis, quisque non sua, sed sociorum, fiducia omnia audet. Si quis autem sic in timiditatem natus est, ut fortitudinem tamen accersere consilio ac prudentia possit, eaque cum opus est, suos metus temperare, is non modo a uilitate 18) recedit, sed et ingentem laudem habet, quod imbecillum affectum, 19) et saepe noxium, in uirtutem coegerit. 20) Insigne pauoris exemplum, cui hae robustae uirtutes 21) accesserant, fuit patrum nostrorum memoria uir egregius bello, et cui multum arma Gallica debuerunt. Strenuus manu, summusque consiliis, tamen in ipso pugnarum articulo, 22) cum in conspectu hostes essent,
- plenus

13) Vt timeant principem suum. J. 14) Ist zur Sicherheit eines Regenten sehr dienlich. J. 15) Non concedenda illis est nimia licentia. J. 16) Duris, et intempestiuis J. 17) Auch die furchtsamsten können in Wuth gebracht werden, wie man an dem tollkühnen erzürneten Pöbel siehet. 18) Animi, ist von der Niederträchtigkeit entfernt. J. 19) Timiditatis. J. 20) Seine manchen oft schädliche Schwäche in solche Ordnung gebracht, daß sie ihm viel nuzen kan. J. 21) Fortitudo. J. 22) Eo ipso temporis momento, quo pugna initium capere debebat. J.

23) Ante

plenus obuersantis 23) periculi imagine, adeo soluebatur, 24) ut etiam secreto indigeret, quo sese, subsidentibus alimenti reliquiis, simulque pauore, exoneraret. 25) Collectis deinde spiritibus, ea erat producendi milites ars, tantus ardor dimicantis, ut dubitares, ducis partes, an militis, 26) enixius obiret. Ad extremum etiam uitae clara illius, sed miserabilis, 27) uirtus ostendit, non semper a fortitudine tristem illum pauorem diuertere. Quippe ferale certamen 28) ad Ticinum, quod, Francisco rege capto, paene spem Italiae 29) Gallis eripuit, istius quoque ducis sanguine funestum est. Pridie cladis rex, aduocato consilio, ipse quidem pugnae auidus, tamen suos 30) sententiam dicere iussit. Iste senex magnopere

23) Ante oculos uersantis. J. 24) In timorem, debilitabatur ex timore. J. 25) Alium deiiceret, cum alio pauorem. J. 26) Gregarii. Adeo et imperabat simul, quod est ducis, et pugnat, quod est militis. B. 27) Quia tristi mortis genere periit. J. 28) Quod d. 24. Febr. c. 15. inter *Caroli V.* Imperatoris, et *Francisci I.* regis Galliae, exercitum ad Ticinum, seu Papiam, urbem Mediolanensis ditionis in Italia, gestum est, in quo dux exercitus regii, *Banniet*, audito, regem suum captum esse, in confertissimos hostes armatus irruit, solusque, desperata salute exercitus, pugnam ciuit, ne tantae suorum cladis superesset, caesus mox a *Caesareanis*, et a *Carolo*, principe *Burbonio*, cum exanimis humi iaceret, calce iterum iterumque petitus. 29) Recuperandae, obtinendae. J. 30) Duces, praefectosque exercitus sui. J.

pere suadebat, ut auxilia 31) expectarentur, quae accita, et iam protinus aduentare, constabat, neu in discrimen, 32) praesertim non necessario tempore, in alieno quoque solo, res, salusque, Gallorum coniceretur. Non de gloria modo regis, sed incolumitate, agi. Aderat in eodem consilio acer iuuenis, sed turbulento impetu pugnam incipere, quam in ea perseuerare, magis idoneus. Is nihil praestabilius 33) aiebat, quam ut armis uictoriam [nam nec de ea ambigendum] quam primum occuparent. Nimium honorem hostibus habituros, 34) si a tanto rege, 35) et tam alacri exercitu, timerentur. Ipso regis nomine iam pauentes 36) turbine 37) Gallici equitatus proculcari satis posse. Adiecit 38) in hunc ducem, nihil mirum, si et senex, et pavidus, cunctari iuberet, cui animus solitis terroribus quateretur, iam etiam sibi per ilia quaerentibus uiam. 39) Non tulit ille uir immodici ioci procacitatem, et: Ego uero, inquit, quandoquidem rex pugnare decreuit, cras non obscura 40) morte in illius oculis defungar, tu uero, temeritatis et audaciae oblitus, hoc certamen, quod uerbis iam accendis,

31) Heluetiorum auxilia. J. 32) In apertum periculum. J. 33) Esse. J. 34) Gallos esse. J. 35) Francisci I. J. 36) Caesareanos. J. 37) Impetu, irruptione. J. 38) Haec dixit etiam durius contra ducem illum. J. 39) Qui terrorem illum quoque per alium, ut saleret, uellent deiici, dem schon ietzt vor dem Feind so angst und bange würde, daß er zu Stuble eilen müste. B. 40) Gloriosa, non ignobili. J. 41) Quod

dis, 41) turpi fuga destitues. Hoc triste uaticinium uterque impleuit. Quippe iuuenem terror ab acie abstulit, 42) et alter, quem promiserat, sanguinem in conspectu regis praeclaris uulneribus effudit. Haec igitur cauta, ac modesta, timiditas non modo prudentiae iungi potest, sed et illius interdum magna pars est, utilitatis quoque plenissima, cum in eos incidit, quorum nimiam, nec in modum coërcitam, 43) audaciam respublica luere posset. 44) Qui uero suum ingenium, ad formidinem factum, hac iusta, et salubri, arte 45) regere possunt, ii plerumque mitissima humanitate adornantur, blanda, simplicique, 46) pietate uerecundi, neminem laedere gratuitis 47) iniuriis sustinent, etiam in uilissimis hominibus, aut ultima egestate damnatis, 48) ipsam animorum, et mortalitatis, communionem uenerantur. Sed et magis sibi, quam aliis, hoc insito pauore molesti sunt. Nam et tacitis secum ipsi consiliis laborant, aegrum animum, 49) et non sponte terroribus raptum, uirilibus praeceptis componere, palam autem neque decorum arbi-

41) Quod tu multis uerbis suades. J. 42) Per fugam. J. 43) Nisi contineretur, et coërceretur. J. 44) Grandi damno, et irreparabili clade, daß gemeisne Wesen müste den unuerwindlichen Schaden davon haben. J. 45) Prudentiae. J. 46) Aperta, candida. J. 47) Spontaneis, ex quibus nulla speranda sit utilitas. J. 48) Blut-arm J. 49) Animum praeter suam uoluntatem timidum erigere ad audaciam student praeceptis ad uirtutem concitanti-

arbitrantur hos timores fateri, neque ex inquietae 50) formidinis impulsibus quicquam amant, siue suum, siue ab amicis commissum, ministra-

40 re. 51) Aliud ab audacia, aut timiditate, est, sed ueluti in illorum fatorum confinio, 52) superbum

41 animum, sordibusue deiectum, 53) nancisci. Superbia, pessimi ingenii fomes, funestis, ac multiplicibus, uitiiis in diuersa 54) prorumpit, odii, amorisque, et super omnia inuidiae, suppliciiis

42 obnoxia. 55) Nec alii magis anxii, aut perpetui, 56) motus sunt, quam hominum non tam quaerentium laudem, quam hanc sibi deberi credentium. 57) Et contemni se facile suspicantur, et hanc aliorum, ut putant, contumaciam 58)

43 in se acerbissimis curis uindicant. Jam sua uitia nesciunt, iam uirtutes aliorum. 59) Ita captis, 60) pietas, fides, et quicquid in hominibus sacrum, infra famam, honorumque cupiditatem, iacet. 61)

Quan-

bus. B. 50) Propter impulsus inquietae formidinis, quia metuunt, ne agant quicquam ex metu, et prodant timiditatem suam. J. 51) Peragere. J. 52) Aliud uitium est, quod quasi propinquitatem habet eum audacia et timiditate. B. 53) Humilem, abiectum. J. 54) Variis modis. J. 55) Der Hochmuth martert das menschliche Gemüthe mit Haß, Liebe, vornehmlich mit Neid. 56) Magis perpetui, constantiores. J. 57) Qui sibi imaginantur, nulli magis, quam sibi, laudem deberi. J. 58) Anderer Troß rächen sie an sich selbst mit Herz: fressenden Gram und Kummer. J. 59) Sciunt. J. 60) Dum ita quasi occoecati sunt. B. 61) Minoris aestimatur, quam fama et honores. J.

62) In

Quantumcunque successerit, nihil illis in quærem 44
 est, 62) sed in nouas spes, peiusque, animos di-
 ducturas. 63) Sed atrocius supplicium non est, 45
 quam cum superbia in hominem pauidi ac mu-
 liebris animi subit. Tunc pudore scilicet, atque
 metu, cohibetur insana cupiditas, 64) interimque
 per tumorem anxium, 65) seque celantem, a se-
 ipsa exigit poenas. Ceterum haec indoles 66) 46
 amicitiiis 67) inepta, et ubique ingrata est, nisi
 cum fortasse superbiam crassae, 68) aut territae,
 uulgi mentes pro erecti animi magnitudine uene-
 rantur. Vile autem, et sordidae humilitatis, in- 47
 genium, ut nihil magni curat, ita nec aliquid du-
 cit indignum, 69) quo suis cupiditatibus obse-
 quatur. Cupit autem otii inertiam, atque lan- 48
 guorem, et ueternum 70) uoluptatum, uel opi-
 bus inhiat tristissimo ardore, et tam partis, quam
 quaerendis, non utente. 71) His ut plurimum 49
 motibus ferri solent abiectae illae mentes. 72)

Si

62) In eo tamen non acquiescit, eo tamen non con-
 tentus est animus eorum. B. 63) Sed semper inde
 spem maioris, qua se dignos putant, fortunae ca-
 piunt, quae animum magis distrahit, et inquietum
 reddit. 64) Ambitio scilicet, seu cupiditas emi-
 nendi praeter alios. B. 65) Per superbiam animi,
 quae plena est curarum, nec tamen prodit eas te-
 mere, licet iis angatur misere. J. 66) Superba. J.
 67) Conciliandis aut conseruandis. J. 68) Stupi-
 dae. J. 69) Nihil sibi indecorum putat. J. 70)
 Socordiam et negligentiam. Sic Cicero libr. II.
 Famil. Ep. XIII. *Veternum ciuitatis.* 71) *Nus Geis,*
der dessen nicht genüßet, was er hat. J. 72) Hos ani-

Si ad tempus 73) sublimibus excitantur consiliis, videnturque rationi annuisse, 74) statim naturali torporé suis sordibus redditi iacent. 75) In hanc indolem, moresque, deiecti, non ad imperandum nati sunt, ac ne commodos quidem ad obsequia 76) credideris, cum illis ceterorum uirtus inuisa sit, quam non amant, capiuntue, quaerantque libertatis licentiam, qua inter sordidos, et angustos, 77) affectus nullo obiurgante marcescant. 78) Sed uitiiis saepissime fauemus, et in uirtutum nomen, quae proximae illis sunt, adoptamus. 79) Ita temeritas interdum pro fortitudine colitur, et superbiam erectae, uirilisque, indolis titulis 80) admiscemus, transitque hoc foedae humilitatis ingenium 81) in humanitatis colores, et ueluti rectae Philosophiae simplicitatem. 82) Nulla tamen ingenia peiore 82) iudicio solemus aestimare, quam exerta, 83) et semper aliquid, uelut

mi motus sentire solent J. 73) Wenn sie ja etwann einmahl oder auf einige Zeit. 74) Locum dedisse, scheinen vernünftig zu werden. J. 75) Relabuntur ingenii uitio ad pristinam animi humilitatem. B. 76) Aptos ad obsequendum. J. 77) Humiles. J. 78) Inidonei ad peragendum aliquid laudabile reddantur. J. 79) Adoptamus uitia in nomen uirtutum, quae uitiiis proximae sunt. Quod quo pacto fiat, dehinc explicat Barclaius. B. 80) Laudibus. B. 81) Ein niederträchtig Gemüthe muß höfflich und leutselig, redlich und aufrichtig, heißen. J. 82) Iniquiore, fallaciore. J. 83) Promta. B. *Eminentia*, quae se exerunt. Est autem *exerere* idem, quod *ipsa re ostendere uim suam, et exercere*. Ita Suetonius in

uelut temere, 84) agentia. His enim, tanquam 54
 a modestia abeuntibus, ut plurimum leuitatis in-
 famia 85) adhaeret, e contrario autem languenti-
 bus, et reconditis, 86) mentibus sapientiae quae-
 dam imago 87) populum conciliat, utrinque 88)
 non modice, sed nec sine argumento, peccantem. 89)
 Aperta igitur, et uigore perpetuo excitata, inge- 55
 nia, non arcanis odiis, non fraudibus, satis ido-
 nea, ac ne ut plurimum ea quidem procacitate,
 ceterisque uitiiis, 89) quorum imaginem referunt,
 infesta sunt. 90) Quippe in illis magis subitus 56
 loquendi, aut innoxie lasciuiendi, impetus uiget,
 quam in uitium prouisa consilia. 91) Otium pa- 57
 rum ferunt, siue magnis 92) occupentur, siue le-
 uia placeant, serio semper intenti. Ita sordes, 93) 58
 quae segnibus animis per torpentes cogitatio-
 nes 94) subrepunt, illa sedulitas solet effugere,
 iocos ne in amicum quidem tenentes, 95) sed
 plus in illis 96) extemporaneam 97) uoluptatem,
 quam

in Vita Tiberii cap. XXXIII. *Exeruit principem, et*
 Plinius libr. VIII. Ep. VII. *Exeram tuum ius.* 84)
 Sponte sua, non coacte. J. 85) Leichtsinigkeit. J.
 86) Obscuris, die sich nicht hoch versteigen, stille für
 sich hin sind. J. 87) Species externa. J. 88) Et in
 apertis illis, seu exertis, et in reconditis, seu ob-
 scuris, fallentem se, aliosque, suo iudicio. B. 89)
 Leuitate, fastu. J. 90) Nocent aliis. J. 91) Wen
 ihnen ist's Maul, und weiter nichts, keine böse tücki-
 sche Absicht. J. 92) Negotiis, rebus. J. 93) Ob-
 scuritatem, humilitatem, paupertatem. B. 94) Hu-
 miles, non erectas, weil sie uach nichts höhern stre-
 ben. J. 95) Continentes. J. 96) Iocis. J. 97) Bre-
 uem.

- 59 quam ullius iniuriam, amant. Nam inire amicitiam faciles, nec soluere, 98) illiusque dulcedinis impetu non ducuntur, quae plerosque in rerum, aut hominum, nouo usu, uel consortio, tanquam inusitato gustu, blandissime percellit. 99)
- 60 Rei, cui incubuerint, 200) si non exactam manum, summeque felicem, attulerint, 1) saltem ex suo genio, nescio quid, quod placeat, transfundunt, maxime quia, quod agunt, non anxio labore perficitur, sed ipsa facilitatis gratia eminet, 2) uelut spontaneo naturae ingenio in suum decorem productum. Si quid in litteris quoque tentauerint, nimii sudoris opinione legentes non offendunt, 3) qui in laboris partem paene uidentur cum illis auctoribus uenire, 4) quos constat non sine unguium uulnere, 5) et pernigilii malo, 6) inuitas 7) sententias, aut uerba, coëgisse. His ingeniis, nullo fuce obductis, semperque, quid agant,

uem. J. 98) Non facile soluunt. J. 99) Oblectat. J. 200) Darauf sie Fleiß wenden. J. 1) Si non plane exacteque perficiant. J. 2) Es ist fließend, wird ihnen nicht sauer, hat daher etwas angenehmes und reizendes. 3) Si quidem scripserint, et in lucem emiserint, non adducunt facile legentes, ut credant, nimium laborem se impendisse illi scripto. J. 4) Den Lesern wird bey nahe so sauer eine Schrift, die viele Arbeit, Fleiß und Wachen, gekostet, zu lesen, als sauer es denen, die sie gefertigt, worden. 5) Admorsione, quae consueta est serio meditantibus, nec prompto ingenio gaudentibus. B. 6) Multis lucubrationibus, quae incommodant ualetudini. B. 7) Darinne nichts fließendes, alles gezwungen ist. J. 8) Nisi

agant, nisi multum intersit, 8) celari, ingenua confessione prodentibus, ex aduerso constituta est indoles arcano pondere, uelut prudentia, 9) suos sensus, et animi libidinem, tegens. Et his 63 hominibus haud pauci nomen uirtutis ac industriae, nihil ultra exploratis 10) ingeniis, concedunt, quoniam ingens modestiae imago est parce, nec aliter, quam ex praescripto uerecundiae, loqui, ad omne uitii nomen supercilium ducere, 11) nemini, saltem palam et professo 12) odio, contumeliam aut facere, aut referre. 13) Quid denique propius ad ampli ingenii specimen, 14) quam 64 uideri recondito, nec cessante, commercio cum sapientia loqui? 15) Ita enim dixeris factos, qui in istam, quam describimus, lenitatem, et solitaria 16) eonsilia, producuntur. 17) Sed haec lenta, grauisque, tranquillitas 18) ingentes latebras 65 habet,

8) Nisi summe necessarium ac utile sit occultare actiones suas, et earum scopum. J. 9) Per opinionem prudentiae, in der Meynung, es sey flug gethan. 10) Qualia uidelicet sint, qua rationem internam, quum ipsa sola externa specie decipiantur. J. 11) Horrorem aliquem adducta fronte ostendere. J. 12) Also, daß man sich den Widerwillen deutlich mercken lise. Professus passiuæ, ut a Justino libr. VIII. cap. IV. et a Phaëdro libr. II. Fab. 17. v. 8. usurpatum. 13) Per modum uindictae. J. 14) Accedit. J. 15) Stets mit Bedacht und vielem Nachsinnen, so daß man alle Worte auf die Gold- u. Wage leget. 16) Non aliorum auxilio excogitata. J. 17) A natura impelluntur, inducuntur. 18) Quae uidetur esse profunda sapientia. J. 19) Sie

- habet, quibus etiam vitia excipiat, quorum ne nomina quidem ipsi publice audiant absque pudoris, horrorisque, indicio. Teneras enim frontes, 19) et suis animis dissimiles habent. Illud tacitum, intraque se detrusum, cogitationum examen 20) non potest continuis studiis in uirtutis, aut industriae, laboriosam imaginem intueri.
- 67 Nam cum omnium hominum impetus a labore in iucunditatem uoluptatis declinat, tum uero praecipue istorum, 21) quippe mollioris naturae, et ad muliebrem lenitatem accedentium. Hinc omnium uoluptatum, ac uitiorum, genera illorum animis subiicit haec frequens, et otiosa, solitudo, cui foedissimae contemplationi ideo securius acquiescunt, 22) quod sic impune liceat sibi unis 23) consciis esse, palam autem non multum operosa pietate, 24) sed ad ceterorum credulitatem 25) idonea, uirtutem adorare. 26)
- 69 Sed neque hos semper in sapientiae, ac ne in uitiorum quidem, imaginem esse defixos 27) existimes.

19) Sie können sich leicht über etwas ärgern, ob gleich ihr Gemüthe ganz anders davon hält. 20) Multitudo, qualis est examen apum. Alias examen etiam ratiocinatio acus librae dicitur, per quam examinantur pondera. B. 21) Quos nunc describimus. J. 22) *Acquiescere spei, honori*, Senecae et Suetonii auctoritate dicitur. 23) Ita ut nemo praeter ipsos sciat, quam foede uoluptates exerceant. J. 24) Die ihnen eben nicht sauer ankommt. J. 25) Fallendam. J. 26) *Ostentare cultum, studiumque, uirtutis*. B. 27) *Intentos*. J.

mes. Plerumque tardi animi ideo haerent, quoniam minus apte, quod loquantur, inueniunt. Ipso interim uultu, et, nescio quo, silentio, seu, si mauis, pondere, 28) quo, ut grauissimi hominum, ita pecudum insulsissimae, 29) nutant, 30) integritatis laude, et industriae, censentur. 31) Est aliud ingeniorum genus, paene ceterorum omnium discrimina mira quidem, sed illaudabili, uarietate complectens, 32) tamen in primis egregium, si, quam illi impetum, tam fraenum, 33) natura addidisset. Illud 34) est hominum, ut quique affectus impulerint, ad extrema ruentium. Si pietas serio illis placet, et numinis cultus, quasi nulla hilaritas intercedere tam sanctis officiis possit, fronte deiecta, et ad omnem remissionem 35) irascente, supercilium 36) induunt non duraturae sanctitatis. Alienae 37) etiam uitae superbi censors, ceterorum probitatem ex sua extemporanea

28) Grauitate, seueritate. J. 29) Stupidissimae. J. 30) Nihil loquentes, sed solo nutu capitis aut approbantes aliquid, aut improbantes. J. 31) Habentur pro hominibus integerrimis et solertissimis. J. 32) Bey denen man alles beyfammen findet, was andere unterschiedenes haben, daher sie auf eine wunderbare, aber nicht allezeit lobliche, Art bald so, bald auf eine andere Art, sich erweisen. 33) Se moderandi scientiam. J. 34) Illud ingenium, hi mores, sunt eorum hominum, qui, pro impetu affectuum suorum, aut in uitiis excedunt, aut in uirtutibus. B. 35) Hilaritatem, oblectationem animi. B. 36) Seueram uultus speciem, non animum seuerum. J. 37) Aliorum hominum. J.

38) Quae

ranae 38) seueritate metiuntur. Tunc priorum
 amicitiarum delicias solent abiicere, etiamque in-
 nocentem iucunditatem non ferunt, quae in sa-
 74 pientium uita ad obliuionem, uel patientiam la-
 borum, 39) solet interseri. Mox nimia inten-
 tione 40) fractum animi robur, ubi odisse inci-
 pit hanc ipsam, cui inconsulte incubuit, 41) pie-
 tatem, non per gradus, et reciprocantis aestus
 uices, 42) sed in contrarium acto torrente, 43)
 repetit, quem omiserat, luxum. Tunc uero tam
 immodice in uoluptates solui, 44) quam eas in-
 epte refugerant. Tunc etiam ipsum nomen se-
 ueritatis odisse, iocisque, et omni libertate, 45)
 cultoribus subhorridae 46) illius pietatis, quam
 75 modo reliquerunt, illudere. 47) Dum haec
 agunt, ecce tibi reuocata pietas adest, tristisque
 poenitentia lasciuiam rursus expellit, 48) donec
 etiam illius poenitentiae inceperit poenitere. 49)
 Nec in numinis tantum cultu frequens illa, atque
 immodica, mutatio. 50) Vbique pari impetu
 76 errant. 51) A summi amoris consuetudine eos
 in

38) Quae constans non est, sed cito transit. J.
 39) Vt animus a graui labore recreetur. J. 40)
 Seueritate, Anstrengung. J. 41) Quam amauit
 consilio temerario. J. 42) Nicht etwa mit einiger
 Abwechselung nach und nach. J. 43) Auf einmahl
 so heftig und arg, als vormahls. 44) Agi, im-
 pelli, incipiunt, solent. J. 45) Procacitate et li-
 centia linguae. J. 46) Seuerioris. J. 47) Solent. J.
 48) Ex animo. J. 49) Dum redeunt ad intermis-
 sa uitia. J. 50) Animi et amorum. B. 51) Cir-
 cumuagantur, nec consistunt usquam. J.

52) Sic

in extrema odii, uelut aliquis turbo, agit. 52) Nunc assiduus labor placet, statimque sine neruis segnities. 53) Jam mite litterarum studium, 54) iam amorum exultans cupiditas, et quaecunque praeterea in contrarios motus 55) mortalium mentes agunt. Loquendi etiam, tacendique, studium non satis adgubernant. 56) Si incitantur feruore dicendi, quemcunque coetum iniuerint, sermonem uniuersis praeripiunt, solique audiuntur. 57) Mox hilaritate destituti, quae in uerborum luxuriam 58) diffuderat mentem, aegro silentio contabescunt, 59) secumque, 60) uelut ad internum colloquium, collecti, ita lumina defigunt, 61) ut uix praesentes agnoscere, aut rogati audire, 62) uideantur, pari utrobique 63) flagitio in humani consortii uenustatem, in quo et commode loqui, et tantum per spatia 64) tacere,

52) Sie verwandeln die äußerste Liebe plötzlich in den größten Haß. 53) Placet, quae est sine neruis, id est, sine ui, contentione, nisu omni, ad laudem et decus. 54) Placet. J. 55) Affectus. J. 56) Moderari sciunt. J. *Adguberno Flori uox libr. II. cap. VIII. et libr. III. cap. V.* 57) Sie haben das Maul vor allen andern. 58) Prolixitatem. J. 59) Hals ten sie auf einmahl das Maul, verstummen sie auf einmahl, und sitzen wie die Schlaffmützen. 60) *Intra animum suum. J.* 61) *Oculos in terram. J.* 62) *Rogantes, seu loquentes J.* 63) *Ex utraque parte peccatur in consuetudinis humanae leges, quippe quae suauis esse debet et amabilis. B.* 64) *Per interualla temporis, bisweilen nur. B.*

- 78 cere, conceditur. Illis autem hominibus tanti erroris causa est quaedam interna suauitas, cui se totos permittunt. Hac auspice, 65) quid fugiant, aut sequantur, constituunt. Et is motus 66) in quamcunque rem istos agat, etiam curis, aut labore plenissimam, eam primum, blandissima specie fictam, animo offert, 67) quem mox, dulci, amoenaque, uiolentia uictum, rapit, et omnia credere sibi cogit. Vbi autem ille fucus 68) euanuit, et haec mutabilis, ac fugitiua, dulcedo se in aliam partem uertit, hanc etiam isti sequuntur. 69) Sunt enim non tantum laboris impatientes, sed et ipsius uoluptatis, statim ac lenocinium 70) istud abest
- 80 blandientis intra pectus cupiditatis. Est autem haec laesi, nec se regentis, iudicii nota, 71) indoles non facta uirtutibus, 72) sed tantum ad uirtutum initia, non ad fidem, non ad amicitiam fortis,

65) Interna suauitate, nach diesem innerlichen Zug. B.
 66) Animis illa uidelicet interna suauitas. 67) Macht erst die Sache recht annehmlich, treibet darzu an, reizet, oder ziehet, und reiset durch solche annehmliche Vorstellung hernach das Gemüthe mit Gewalt das hin. J. 68) Illa fallax species. J. 69) Kömmet ihnen aber etwas anders hierauf eben so annehmlich vor, so gehen sie diesem nach. J. 70) Illa suauitas, species abblandiens. J. 71) Man schliesset daraus einen schwachen Verstand. 72) Percipiendis et exercendis. B.

fortis, 73) sui dissimilitudine prorsus ingrata. 74) Nec sibi imperare, nec negare quicquam, potest. Tristissimum 75) autem fatum est, et populis graue, si, 76) quos natura in hanc infelicitatem ediderit, iidem extra metus, et prope modum uerecundiae, leges ad imperandi fastigium producti sint. 77)

CAPVT

73) Hält weder Wort noch Freundschaft. B. 74) Molesta et odiosa propter hanc animi perpetuam inconstantiam. J. 75) Ciuibus noxiosissimum. J. 76) Si ii, quibus natura tam mutabile ingenium dederit. B. 77) Ad imperium peruenerint.

CAPVT XII.

De animis amori obnoxiiis. Hos affectus singulorum temperari, et interdum mutari a fortuna, et uel splendida, uel obscura, uitae conditione.

1 **S**ed in recensendis mortalium affectibus praeter fas ac humanitatem esset, 1) amoris obliuisci, qui, in omnium animis, nisi prorsus barbaris, regnans, tamen quosdam uehementius suis
 2 curis imbuat, sibi que propius addicit. 2) Est autem blanda et irrequieta 3) cupiditas iis ipsis placendi, 4) qui nobis siue forte, siue sua uirtute,
 3 siue nostro denique errore, placuerunt. Et is quidem, uelut insidiis, 5) ita irrepit, 6) ut nos ante sentiamus amare, quam instituamus de amando consilium. Neque arduum in ipsis ini-
 4 tiis esset excutere tantum pondus, 7) nisi, sensim, neque sine suauitate, incumbens, ita eos ipsos suis lenociniis caperet, quos affligit, praesertim inexpertos, ut putent, inhumanum facinus fore, sibi que omnino incommodum, si influentis mali 8) dulcedinem ausint a se se uero imperio arcere.

Hoc

1) Quum nihil magis homini sit conueniens, quam amor. J. 2) Sibi proprios facit. J. 3) Quae magnas turbas in hominis animo excitat. B. 4) Sich gefällig zu machen. J. 5) Unvermerkt. J. 6) In animos nostros. J. 7) Amorem, qui premit animi aciem, grauissimi ponderis instar. J. 8) Amoris. J. 9) Eine

Hoc autem affectu, si institutio 9) recta accesserit, nihil in mortalibus magis eximium. Namque, et omnibus uirtutibus quandam ex se uenustatem concilians, interdum ipsa uitia excusat. Male 10) nihilominus seueri homines amorem auersantur, eumque foeda, et enerui, imagine sibi fingunt, 11) quo nihil in humanis rebus sincerius, 12) modo in iustis limitibus, et a uirtute factis, ardens, non etiam suo incendio, quae uentantur, corripit. 13) Neque in adolescentibus tantum, aut maturae aetatis hominibus, blanda illa cupiditas concitatur, sed et pueros in innoxiiis 14) sollicitat annis, ut intelligas hunc ignem 15) dignis pectoribus 16) paene non tam accedere, quam innasci. Et quoniam minus se regere, 17) curisque etiam superuacuis, moderari pueri et adolescentes possunt, ideo magis anxia in ipsos haec sollicitudo 17) solet incumbere. Indeque illis animus ad eximia 18) consurgit, et, suam aetatem 19) supergressa, tanquam ipsis hoc experimento probaturis, an digni sint, qui iam ament.

9) Eine gute Einrichtung, Geschicke. J. 10) Ganz unrecht und ungereimt. J. 11) Sie machen ihnen eine sehr schlechte und schändliche Vorstellung von der Liebe. 12) Sanctius, purius, innocentius. J. 13) Wenn sie nur nicht aus denen Schrancken, die ihr die Tugend setzet, schweifet. J. 14) Quum nondum ad noxas inferendas sunt idonei. B. 15) Amorem. J. 16) Edlen, und darzu geschickten Gemüthern. 17) Amor. J. 18) Ad rapiditatem laudis et gloriae. J. 19) In ea suscipiat, quae uidentur ultra aetatem et uires adolescentum esse. J.

9 ament. Adolescentulus quidam in scholis agebat, multa cura, monitisque, magistrorum, in pares suae aetati disciplinas sollicitatus. 20) Sed ingratae litterae erant ludi, otiique, libertatem amanti, 21) cum, ecce! ad idem oppidum forte matrona nobilis cum duabus ex se natis uirginibus diuertit, et, quoniam necessitudo 22) inter utramque familiam erat, statim iste in diuersorium mulieris ad salutationis officium 23) deducitur. Nec mora, cum alteram ex puellis intentius 24) mirari, 25) mox inhaerere sermonibus, ad extremum eodem ipso die efflictim 26) amare. Tum primum rudis, et solutus, 27) animus ad curas adactus est. Itaque postero die repetit ignoti uulneris 28) conscium locum, et aegritudinem suam 29) diu protracto colloquio ita paut, ut deinde peius doleret. 30) Nam ut tertius dies illuxit, matrona, cum omni comitatu profecta, paene uiuum adolescentulum non reliquit, cui, ne aliquod solatium haberet, premen- dum 31) quoque erat tanti incendii malum, ne
uel

20) Admonitus crebro, ut eas disciplinas addisce-
ret, quibus capiendis par esset aetas sua. J. 21)
Huic adolescentulo. J. 22) Unverwandschaft. J.
23) Ihr die Aufwartung zu machen, sie zu bewill-
kommen J. 24) Quasi cum quodam stupore ani-
mi. J. 25) Coepit. J. 26) Vehementer, et cum
quadam animi impatientia. B. 27) Licentiae de-
ditus. B. 28) Occulti amoris. B. 29) Verliebte
Gedanken. B. 30) Er wurde viel empfindlicher und
unruhiger in seinem Gemüthe darüber. J. 31) Oc-
cultandum, dissimulandum. B.

32) Patris

uel parentis supercilium cogeret, 32) uel inter aequales traduceretur. 33) Diu intra se collecto consilio, 34) nihil utilius uidit, quam ut studiis litterarum totus incumberet. Ita quippe parentem conciliari sibi posse, qui non tantae in studiis diligentiae suum ludum 35) negaturus uidebatur. Ab hoc 36) igitur in recte collocati temporis praemium 37) ueniam exorare statuerat uisendi celebrem in proximo urbem. Ea erat, in qua puella habitabat. Haec non perfunctorie agitantem, maxime praeceptores, aequalesque, mirari, 38) subindeque requirere, quae illa animi mutatio, quis subitus ad litteras ardor, paulo ante ipsum scientiae nomen fastidiose damnantis. 39) Quippe adhuc quiescentibus ceteris 40) in studia surgebat, nec aliter, quam saepius iussus, secedebat ad ludum. 41) Amoris impetus, cui 42) haec diligentia dabatur, ita sensum 43) laborum mitigabat, ita Musas adornabat, 44) ut nec

32) Patris iram concitaret. B. 33) Geschraubet, uexiret wurde. J. 34) Postquam diu rem secum expendisset. J. 35) Amorem, qui mentis quasi ludicrum est, der Vater würde ihm in der Liebe nicht entgegen seyn, wenn er sehe, daß er fleißig studire. B. 36) Patre. J. 37) Zur Belohnung seines Fleißes. B. 38) Coeperunt. J. 39) Contemnentis et auersantis cum fastidio ipsum litterarum nomen B. 40) Ceteris adhuc dormientibus, ad tractanda litterarum studia surgebat. B. 41) Sese oblectandi caussa. J. 42) In cuius gratiam hoc studium litterarum diligenter urgebat. B. 43) Den Verdruß der Arbeit. J. 44) Augebat eruditionem huius adolescentis. B.

nec cogitans puer illarum dulcedine caperetur. Mox, ut solet, in eiusmodi praecipue annis, cum conceptum de puella iudicium, 45) et quicquid ille ignis 46) insanienti 47) subiecerat, longiore absentia iam torperet, 48) haesit 49) acris sciendi cupiditas, et ipse, liberalibus stimulis 50) feruens, adeo in haec Musarum studia subuectus est, 51) ut deinde litterae huic 52) etiam non pauca debuerint. Ceterum pertinax amor, nec, qua reliqui motus, 53) facilitate sanabilis, nisi in cunabulis 54) pereat, uix aliter submoueri, quam tempore, potest, dum lassus scilicet expiret.

II Cum enim in cursu est, semper habet, quo sui **12** imperii, atque iugi fastidium tollat. 55) Nam, si amanti per aegritudinem, malorumque perpetuam faciem, 56) aliquo modo successerit, omnino sibi crudelis uidebitur, si illam amoenitatem a se uelit abigere. Sin uero fortuna seuerior 57) aut spem in longum produxerit, aut hanc quoque sustulerit, tunc etiam dolor placet, et sibi ipsi miserabilis animus, suam cladem 58) inter suspi-

45) Opinio, die Hochachtung. J. 46) Amor. J. 47) Adolescentulo huic. J. 48) Nachließ, allmählich verfühlete. B. 49) Permansit tamen. J. 50) Honestae gloriae cupiditate. J. 51) Concitatus est, Metaphora, a nauigantibus traducta. 52) Viro facto. J. 53) Affectus animi. B. 54) In ipsis initiis, uel primordiis. B. 55) Ita ut, quamlibet grauis sit, talis tamen esse non uideatur. B. 56) Remotis iis, quae aegritudinem concitabant, obstaculis. J. 57) Fuerit. J. 58) Sua damna, suos dolores, iacturam. B. 59) Grä.

suspiria recognoscens, liquescit delicatae tristitiae uoluptate. 59) Sed maxime tectus ignis 60) duraturo spiritu uiget, siue furto inter duos iurato 61) ipsa secreti, et coniurationis, 62) dulcedo placet, siue, ne mutuus quidem amor sit, ipso duntaxat supplicii sui conscio, qui sentit se ardere. 63) Nec existimes, in dispari tantum sexu hunc affectum conuenire. 64) Nam et Alcibiadem Socrates amauit, nec Lycurgus in turpem instituit disciplinam, 65) ne quis iuuenum suo amatore uacaret. 66) Pudicitia naturae, ad iustos et egregios amores ducentis, saepe haec discrimina 67) non uidet, multosque ex probissimis 68) cernas ipsa iuuenum cura, id est, si recte rationem ponimus, 69) amore, macerari. Et hic amor est quidam beneuolentiae nexus, quem amicitiam, sed ardentem, appellaueris, tum morum in iis, quos amamus, formandorum studium, 70) perpetua denique uota pro eorum gloria

59) Grämet sich ab, verzehret sich selbst, mit seinem größten Vergnügen. 60) Occultus amor solet diu durare. J. 61) Siue iurauerint in foedus amoris clandestini. B. 62) Jurati, secreti amoris. J. 63) Vbi ille solus se amore angi sentit, qui amat. B. 64) Dum mas amat foeminam. J. 65) Turpis illa lex non fuit, quam instituit olim Lycurgus. B. 66) Vt quisque iuuenum haberet, a quo amaretur. J. 67) Sexus utriusque. B. 68) Castissimis, sanctissimis. B. 69) Si rem uolumus eloqui, prout est. B. *Ponere rationem* Suetonii est et Senecae, pro *subducere rationem*. 70) Vnde oritur studium formandi mores eorum, quos amamus, ad aliquam ele-

- gloria ac salute, etiam, quicquid egerint, 71) ne non succedat, timor, et semper, quantumcunque fortuna indulserit, uisa illorum uirtutibus esse
- 17 iniqua. 72) Acris illa est, neque minus irrequieta cupiditas, quam 73) quae uenustatem alterius sexus 74) in licentiores usus 75) conciliat.
- 18 Sed nec putes eximiae castitatis exempla inter disparis sexus amantes durare non posse, licet res periculi plenior eos ipsos saepissime fallat, qui paulatim se inuitis, uel nesciis, aliter amant,
- 19 quam aut uelint, aut credant. Est autem hominis animus, quem ad amandum natura produxerit, praecipue mitis, ipsoque oris habitu modestiam, et simplicissimae 76) uirtutis speciem, gerens, clementibus, magnisque, spiritibus 77) factus, neque uindictam contemnere, neque iram supplicibus donare difficilis, cum quid ipse peccauit, in poenitentiam pronus, humanitatis officia amans, impatiens otii, et omnium, quae in segnitiam soluunt, 78) modo non, tanti muneris oblitus, quod a natura accepit, suae indolis felicitatem lasciuiae malis, 79) et ueluti ueter-
- 20 no, 80) corruerit. Vanum 81) esset totum naturae ingenium in mentium humanarum multiplici

gantiam. J. 71) Iuuenes. J. 72) Non satis benigna iis, quos amamus. J. 73) Illa. J. 74) Focminci. J. 75) Ad libidinem Veneream. J. 76) Inaffectatae, purissimae. B. 77) Ita ut clemens sit, et magnus. J. 78) Quae faciunt animum segnem. J. 79) Vitii turpitudine. J. 80) Turpi et somnolento otio. B. 81) Frustraneum. J.

tiplici sorte 82) ludentis persequi 83) uelle. Quae hic tamen posuimus, praecipuorum fontium instar sunt, unde mox riuuli in uitia, et uirtutes, secantur, 84) ut ex eorum notitia intelligas, qui homines regi 85) possint, qui ad amicitias et consuetudinem uitae apti, denique qui timendi, aut infra curarum grauitatem sua inertia, uel etiam leuitate, 86) ponendi sint. 87) Quippe probitas atque nequitia, uerae, aut fucatae, sapientiae indoles, liberalis etiam, et angusta, 88) et quicquid in rebus publicis, priuatisque, potissimum eminet, per horum affectuum fortunam 89) generi humano diuiditur. Ex hac autem contemplatione animorum iusta quaedam uirtutibus, et uitis, merces accedit. Nisi enim curiose in haec naturae penetralia 90) spectemus, saepe se turbulentum ingenium pro forti, atque laeto, ostentabit, tardus animus, aut inanis, 91) debitum maturae grauitati, aut eloquentiae pretium inueniet, 92) uicissimque iacebit incognita

82) Diuersitate. J. 83) Describere. J. 84) Deducuntur. J. 85) Recta ratione gubernari. J. 86) Propter suam inertiam et leuitatem. J. 87) Qui curandi non sunt. B. 88) Auara, humilis. J. 89) Conditionem, ueram rationem, wie es zutrifft, nachdem diese Gemüths - Bewegungen beschaffen sind. B. 90) In haec arcana ingeniorum et animorum. B. 91) Nulla eruditione, aut scientia, locupletatus. B. 92) Wird in die Hochachtung kommen, als sey es bedachtsam, und nicht von gesmeiner Gelehrsamkeit.

ta uirtus, quam saepe prima fronte 93) quaedam uitiorum opinio, aut imago, infra iusti
 24 decoris fastigium premit. 94) Sed ingenium, ut plurimum multo recessu 95) abditum, non utique potest sine longae prudentiae sedulitate de-
 25 prehendi. 96) Ideoque, qui ex primis indiciis de hominum moribus, ac indole, iudicare non uerentur, ipsi se in longissimos errores plerumque
 26 impediunt. Certe, ut in gladiatoria arte nihil periculi plenius, quam si cum homine, cui torui oculi exerrant, dimicandum sit, quia, quo ictum destinet, deflexis, ut nidetur, in contrariam partem luminibus, uix conici potest, ita cum illis acturus, qui suum ingenium, uel arte, 97) uel corporis beneficio, prorsus dissimulant, debet longa, seueraque, disceptatione 98) a se ipse, quid de illis sentiendum sit, exigere, 99) ne, si eos iniquo suffragio, aut inconsulte propitio, 100) aestimet, etiam omnium primus, suae sententiae
 27 1) poenas luat. Frontis praecipue imago 2) saepe inexpertos deceptit. Quam multos, truci uultu, ipsoque supercilio, 3) timendos, humanitatem credas

93) Primo aspectu, obtutu. J. 94) Vt minoris aestimetur, quam fas est. J. 95) Dissimulatione. J. 96) Accurate iudicari, quale sit. J. 97) Simulatio-
 ria. B. 98) Nach langer und reiffer Uberlegung. B. 99) Er muß den Rath bey sich selbst nehmen. 100) Si eos autem praeter meritum damnet, aut benignius de iis, quam par est, iudicet. B. 1) Qua per errorem deceptus est. J. 2) Faciei externae. J. 3) Superbia uultus, seueritate nimia. J.

credas abigere, quos si propius adire contigerit, iam, ex prima colloquii lenitate placatus, 4) humanissimos esse non dubites? Alios ipso corporis motu, mensuraque suspensi uestigii, 5) se in superbiam componere putabis, qui ad illam tumoris speciem, uel natura, uel innocenti consuetudine, facti, 6) mite, ac facile, ingenium in omnes humanitatis leges sub hac larua 7) instituunt? Neque in contrarium desunt, in quibus, praeter corpus in simulacrum uirtutis effectum, 8) nihil, quod ames, inuenias. Nunc quietae lenitatis specimen, quam uultu exhibent, tristissima iracundia corrumpunt, nunc uiuidis oculis impar ingenium 9) subest, denique, uelut insidiis, 10) interdum uitia collocantur sub earum uirtutum leui bractea, 11) a quibus potissimum diuertunt.

4) Bonam de iis opinionem colligens. J. 5) Weil sie Spanische Schritte thun, und die Füße gleichsam nach den Tact, oder der Tabulatur, setzen. B. 6) Sie haben entweder von Natur eine hohe Mine, oder ihnen solche angewöhnet, und sind doch leutselig, und demüthig. 7) Falsa specie superbiae. J. 8) Auffer derer äusserlichen Schein. 9) Non uiuidum, sed lentum, et obscurum. J. 10) In iusidiis. J. 11) *Bractea*, ein dünne geschlagen Blätgen Gold, Silber, Kupffer u. et h. l. pro leui integumento uirtutum, quo uitia maiora animi teguntur, accipitur. B. Est autem *bractea*, ein äusserlicher Zierath, womit etwas überzogen und schöne gemacht wird. Hinc Solinus cap I. *Bracteas eloquentiae*, et Seneca Epist. CXV. ad Lucil. *bracteatam felicitatem*, dixit, quod nos, schöne verblühnte Redensarten, und eine nur von aussen scheinende Glückseligkeit, die in der That dergleichen nicht

- 30 tunt. 12) Haec autem tam immensa, ac perplexa, animorum cognitio non potest praeceptis defini-
 ri, 13) neque aliter quaeri, 14) quam eiusmodi hominis longo usu, 15) qui tam sua prudentia, quam erroribus, 16) in ista arte 17) promouerit. 18)
- 31 Illud uero cauendum est, ne ex una uirtute, uitio-
 ue, de indole, atque animo, uniuerse 19) senten-
 32 tiam feras. Multi enim adeo felici ad discipli-
 narum aliquam ingenio nati sunt, 20) ut, quam-
 diu in illa uersantur, nulla prudentiae, atque in-
 dustriae, signa desint, in ceteris autem rebus in-
 epti, insulsique, ne bonae quidem mentis uesti-
 33 gia unquam prodant. Aliis suus duntaxat nae-
 uus 21) ita additur, ut, in reliqua uita sapientis-
 simi, in una tamen parte, aut studio, uideantur
 34 delirare. 22) Ne ex ipsa quidem consortii, et
 conuictus, suauitate, aut elegantia, de ingenio,
 aut sapientia, iudicandum. Saepe enim in quo-
 tidianae uitae consuetudine minus offendunt an-
 gustae 23) indolis homines, quam 24) quos magni-
 tudo naturae laetioris laxauit. 25) Dum hi scilicet,

nicht ist, dicimus. 12) Discrepant. J. 13) Certis regulis includi. J. 14) Inuestigari. J. 15) Diuturna consuetudine, conuersatione. J. 16) Durch öfteres Versehen und Anstossen. 17) Cognoscendi animos. J. 18) Progressus fecerit aliquos. J. 19) Durchgängig. J. 20) Haben so ein gut Naturel zu einer Lebens-Art. 21) Proprium aliquod ac peculiare uitium. J. 22) Aberrare a uirtute et sapientia. J. 23) Humilis, tardioris. J. 24) Ii, quos. J. 25) Ampliores, maiores fecit, aufgeräumte, lustige Köpffe. J.

26) Suas

cet, sibi diffisi, timide custodiam sui agunt, 26) uel aeterno 27) studio hos publicos mores 28) [nempe ad maiora non idonei] consecretantur, illi autem capaciore ingenio aut haec uulgaria minus curant, aut admittunt etiam uitia, non raro uirtutem stipantia. 29) Sed nec satis est hos 35) naturae impetus uestigare, 30) animos mortalium in diuersa destinantis. 31) Adhuc aliquid ultra est, quo ingenia perficiantur, aut mutantur, nimirum sors uiuendi, 32) squalorue, uel dignitas, in quam casu, aut uirtute, unusquisque peruenit. Quot enim, ad ingenium rectum, ac mite, geni- 36) ti, 33) uitio nimiae felicitatis 34) ipsi suam indolem affligerunt? 35) Quot mentium laeta sublimitas, 36) et, si fortuna sineret, in exemplum omnis uirtutis suffectura, ubi pertinaci egestate, aut fortunae iniquitate, premitur, suae praestantiae oblita, etiam in contrarios affectus degenerat? Athenion 37) tamdiu mores ad publicum 37) probitatis exemplum componens, quamdiu in
Aca-

26) Suas actiones maiori cura et solitudine, ne offendant, instituunt. B. 27) Perpetuo, continuo, assiduo. B. 28) Die äußerliche Ausführung, Conduite. 29) Comitantia. 30) Inquirere. B. 31) Ut modo huc, modo illuc, rapiant. J. 32) Ipsa uitae conditio, genus uiuendi. B. 33) Gute Gemüther. 34) Durch Verleitung ihres allzu grossen Glückes. B. 35) Corruerunt superbia, quae comes solet esse rerum secundarum. B. 36) Zu hohen Dingen geschickte und tugendhafte Gemüther. 37) Philosophus Peripateticus, tempore Mithridatis, regis Ponti, et Sullae, celebris, de quo Athenaeus libr. V. B.

38) Aca-

Academiarum 38) spatiis inter famem et centones 39) pro uirtute dicebat, nactus tyrannidem, statim cum uiliori pallio etiam Philosophiam excussit. 40) Abdolonymus, 41) quotidianum uictum ex hortuli cultu quaerere suis manibus assuetus, cum destinaretur ad Sidoniorum regnum, optauit, ut, qua modestia inopiam tulerat, ea sceptrum pati posset. Nunc igitur et hos quoque uideamus affectus, qui ex conditione fortunarum, et genere uitae, hominibus accedunt, et nonnunquam enecant mores, 42) quos simplicitas naturae, nullis obruta cladibus, 43) aut illecebris corrupta, tradiderat.

CAPVT

38) *Academia* locus Athenis, in quo a Philosophis iuuenes docebantur. J. 39) Vestes laceras. J. 40) Abegit a se, et cum ea simul priorem modestiam, uitaeque probitatem. B. 41) De quo Curtius libr. IV. cap. I. seq. J. 42) Corruptunt, ac plane in peius mutant. B. *Enecari* interdum idem, quod *opprimi*, *perdi*. Sic Columella de R. P. libr. XI. cap. III. *Rutam, ne enecetur, differre oportet in apricum.* 43) Calamitatibus, rebus aduersis. J.

CAPVT XIII.

*Diuersos affectus esse tyrannorum et legitimo-
rum principum, rursus regum, qui successionis iure,
et eorum, qui suffragiis, ad regnum perueniunt.*

*De procerum, qui apud principes gratiosi
sunt, ingenio.*

POpuli, qui in neminem ius regnandi contu- **1**
lerunt, licet ab omni nomine seruitutis ab-
horreant, tamen sinceram 1) libertatem non ha-
bent. Magistratibus enim opus est, quibus ipsi
se tradant, uim publicam, 2) quam toti genti
inesse gloriantur, in paucissimis hominibus 3)
adoraturi. Adeo illic etiam, ubi omnes regna- **2**
re existimes, 4) magna pars seruit, arcana rerum
lege 5) ita nexus, et seriem, uniuersi 6) dispen-
sante, ut ad diuinitatis imaginem unius capitis
neruis multa membra temperentur. 7) Paulo il- **3**
lustrius in optimatum imperio 8) elucet haec do-
minandi uis, utique paucos 9) amans, maxime
autem in regno, ubi omnia unus potest. 10) Illa **4**
autem

1) Veram, plenam, perfectam. J. 2) Potestatem
administrandi imperii, dicendi iuris, irrogandi poe-
nas. B. 3) Qui magistratum gerunt. J. 4) In De-
mocratiâ. B. 5) Natura. J. 6) Orbis imperii. J.
7) Imperio unius magistratus, qui quasi caput po-
puli est, in quo omnium reipublicae neruorum
principia continentur. Vt enim neruis membra
corporis, sic consiliis magistratus ciues reguntur. B.
8) In Aristocratiâ. J. 9) Imperii socios. J. 10)
Princeps solus habet imperium. J.

autem potentiae magnitudo, cui numen arcana
 ui 11) mortales subesse imperavit, non in illo-
 rum gratiam, qui ad hoc fastigium legerentur,
 5 instituta est, sed in eorum, qui parerent. Ita-
 que, uel regum libidine 12) ad uoluptatem et
 ambitum suae dignitatis utilitatem corruppen-
 te, 13) uel ignoratione populi sua commoda non
 semper capientis, 14) regium nomen saepe inui-
 dia afflictum, saepe in uariis regionibus ingenti
 6 clade euersum est, ac deinde restitutum. Res-
 publicae, quotquot olim uiguerunt, primum re-
 ges habuere, quibus expulsis, et per uerae liber-
 tatis imperitiam deuotis, 15) successit aut coe-
 cae 16) popularitatis imperium, aut permissa pro-
 ceribus potentia, 17) id est, multiplex pro uni-
 7 co, 18) quod expulerant, regnum. Ac ut mem-
 bra, quae uiolentia 19) de naturali sede dimouit,
 non nisi per uiolentiam in articulos suos re-
 deunt, ita prouinciae, quae hoc modo ab opti-
 mo genere gubernationis 20) diuerterant, prius
 erro-

11) Durch einen geheimen innerlichen Zug, oder
 Trieb. B. 12) Propensione, inclinatione. B. 13)
 Wenn Könige durch Wollust und Herrschaft ihrer
 Gewalt und Würde mißbrauchen. B. 14) Non
 semper intelligentis, quid prosit cibi. B. 15) Cum
 execratione eiectis B. 16) Imperitae plebis impe-
 rium, Democratia. B. 17) Aristocratia. B. 18) In-
 ter multos diuisum, multis commissum, ut com-
 muni consilio administraretur, regimen. J. 19)
 Actio aliqua uiolentior. B. 20) Principatu, seu
 imperio regio. B.

21) Haben

errorem multis cladibus expiarunt, 21) quam anti-
 quae, et a se proiectae, rectitudini 22) redderen-
 tur. Quippe in illis rebus publicis ciues, multo 8
 ambitu 23) prouecti, siue armis suum nomen in-
 clytum fecerant, siue plebis errore 24) nimis am-
 plis, aut diuturnis, magistratibus assueuerant, sae-
 pe occupatae reipublicae uires 25) ad se traxere,
 regesque se dixere. Sed necessaria in nouis, 9
 omniumque odio flagrantibus, rebus atrocitate ter-
 ribiles, 25*) scelere 26) quaesitum imperium adeo
 foedauerunt, ut peius plerique populi de regibus
 inde sentirent, nomenque tyranni, quod olim
 insigne regnantibus, 27) in publicam infamiam,
 odiumque, concederet. Ceterum in eos affectus 10
 inspecturus, quos regibus fortuna sui fastigii su-
 spirat, 28) non sub uno uelut fato omnium re-
 gum purpuram 29) cogere 30) debet. Diuersae 11
 ad

21) Haben weidlich büßen, und davor leiden müssen,
 ehe sie u. 22) Imperio recto, et reipublicae maxime
 proficuo. B. 23) Honorum et dominandi cupidi-
 tate elati. B. 24) Durch ein Versehen des Volcks. J.
 25) Tracto in suas partes exercitu, in quo uires
 consistunt reipublicae. Quod Caesar, Marius, Sul-
 la, Pompeius, Augustus, reliqui, fecerunt. B. 25*) Da
 sie sich nothwendig in einem neuerlichen, und jederman
 verhaßten, Unternehmen durch einiges hartes Ver-
 fahren fürchterlich machen mußten. 26) Illa ipsa
 atrocitate, caedibus, suppliciis, exiliis ciuium.
 27) Commune omnibus principibus, et per se lau-
 dabile erat. J. 28) Indit in animum, einbläffet. J.
 29) Dignitatem regiam, cuius iudex est purpura. B.
 30) Non debet existimare, omnium regum eosdem

ad idem fastigium uiae non unam omnibus mentem iniiciunt, seque longe aliis consiliis regere solent, qui nouas habenas in rudem adhuc eiusmodi imperii populum moliuntur, 31) quam quiam assuefactis gentibus tuto, et per ipsarum uota, regnant. 32) Rursus alius sensus est hominis sceptrum per suffragia adepti, ut in Pannonibus, 33) Sarmatisque 34) fit, et ipso nomine Romani imperii, 35) alius paternas atque auitas opes tenentis cum haereditate imperandi. 36) Noua regna, nec constantia populorum, nec adhuc uetustate, inolita, 37) principum suspicionibus assidue perurunt. 38) Adulari illi 39) ultimae sorti, 40) timere magnates, maxime cum timeri se putant, reputare assidue, nondum constitutas res sub ipso fortunae motu posse quam condi, tam facile euertere.

esse affectus animi. J. 31) Qui populo nondum assueto eiusmodi dominationi imperitare incipiunt. B. 32) Sic Cicero in Verrem Act. II. *Timarchidem fugitium omnibus oppidis per triennium scitote regnasse.* 33) In quibus quippe rex tum adhuc, quum haec Barclaius scriberet, eligi solebat. Quod secus iam fit, postquam, armorum iure, ad Austriacos illud regnum pertractum est. J. 34) Polonis, quorum regnum adhuc electitium est. J. 35) In quo ab Electoribus imperator solet eligi. B. 36) Eius principis, qui regnum haereditarium habet. J. 37) Nondum firmata aut constanti fide populi, aut temporis diuturnitate. *Inolitus* proprie est, fest eingewachsen, eingewurzelt, befliebt. J. 38) Animos, machen stets unruhig und argwöhnisch. B. 39) Plebi infimae. B. 40) Noui tyranni. J.

41) Tam

uerti. 41) Neque modo his cogitationibus in- 14
 quietari, 42) quos ad purpuram occupatae tyran-
 nidis nefas prouexit, 43) sed et quibus insuetae
 regio nomini, atque imperio, gentes bono iure
 traduntur. Acrior tamen in tyrannos 44) hic 15
 pauor, quod, siue rempublicam oppresserint,
 uindices libertatis optimates timeant, quos antea
 sibi pares aegre seruire non dubitant, 45) siue in
 regnum inuaserint, 46) iis expulsis, quibus illud
 debebatur, 47) populum in ueteres dominos pro-
 num assiduae cogitationis molestia sibi fingant.
 48) Itaque nec amicis satis fidi sunt, quod, ad 16
 notitiam consiliorum admoti, sciunt quoque, a
 quo latere 49) sua tyrannis peti possit, et laedi, et
 fidem in nemine expectant, quam ipsi uiolârint.
 50) Palam tamen, et ex composito, 51) subor- 17
 nata 52) beneuolentiae materia, integritatis famam,
 amoris-

41) Tam facile posse euerti, quam facile sunt con-
 stitutaе. B. 42) Solent ii. J. 43) Die unrechts
 mäßiger Weise zur Regierung kommen. J. 44) Qui
 scelere ac perfidia ad regnum peruenerunt. J. 45)
 Können leicht ermessen, daß sie mit gutem Willen
 nicht unterthan sind. B. 46) Vi illud occupauerint. J.
 47) Denen es von Gottes und Rechts wegen gehöret.
 J. 48) Sie sorgen stets, es möchte das Volk seines
 vorigen Herrns Parthey halten. J. 49) A qua parte
 impugnari possit tyranni huius imperium, wo man
 ihm am ehesten und leichtesten befohnten könne. B.
 50) Neminem sibi putant certiozem fidem serua-
 turum, quam ipsi seruarunt domino suo. J. 51)
 Per animi sui dissimulationem. B. 52) Dum uo-
 lunt sibi dari occasionem comprobandae beneuo-
 lentiae. J.

amorisque in rempublicam, ambiunt, in egenos
 liberalitatis effusae, 53) ultores uitiorum, quo-
 rum ipsi exemplum fecerant, legum denique opti-
 marum, onerumque publicorum, ad ciuitatum
 ornamenta, uel auctores, 54) uel uindices, 55) ita
 praesentem inuidiam, et apud posteros infamiam,
 18 amolitura. Hoc modo tyrannus ut plurimum
 sortis suae, non ingenii, uitio peccat, 56) aut
 necessitate probus est. Illius animus immodice
 austerus, et blandus intuitus, erectus 57) ad om-
 nia, praesertim quae formidat, sincerae uolu-
 ptatis ignarus, cuius spe diducitur, uano deco-
 re 58) atroces molestias 59) permulcens, uelut
 19 fuco, et ipse sibi imponens. 60) At iustus rex,
 61) seu comitiis, 62) seu sorte nascendi, admo-
 tus imperio, ipsa maiestatis conscientia elatus,
 63) minus 64) in ignobiles metus, 65) aut scele-
 sta remedia, demitti 66) consuevit, etiam si tur-
 bulentum forte tempus, et populi nanciscitur in-
 saniam, 67) ceteraque, quae tyrannus semper ti-
 met.

53) Sunt. J. 54) Qui ipsi imponunt. J. 55) Re-
 paratores, instauratores. J. 56) Sein Zustand, nicht
 sein Naturel, treibet ihn darzu. J. 57) Attentus, in-
 tentus, quales sunt, qui in specula constituti sunt.
 B. 58) Externo splendore ac pompa. J. 59) For-
 midinem, suspiciones, curas, sollicitudines. 60) Se
 ipsum fallens. J. 61) Qui non ui, sed legitimo mo-
 do, peruenit ad imperium. B. 62) Per electionem,
 quae fit in comitiis. B. 63) Dum se legitimam ha-
 bere maiestatem scit. J. 64) Non facile. J. 65)
 Quales tyrannorum animi sentiunt. B. 66) Se ab-
 iicere, aut demittere. J. 67) Seditionem, quae forte
 ex-

met. Et hi quidem, qui suffragio 68) debent 20
 fortunam principatus, in sua familia non haesu-
 ram, 69) adhuc aliquo modo priuati, 70) nempe
 qua eos posterorum cura tangit, publica commo-
 da 71) non uidentur tam uera, totaque, diligen-
 tia 72) procurare, quam qui suum iam a maio-
 ribus regnum etiam nepotibus adornant. 73) Ita 21
 que illas curas, quae populo debentur, 74) pri-
 uatis suorum affectibus impendunt, 75) excusabili
 pietate, modo partita 76) mens se utrinque re-
 spiciat, ita cognationis 77) memor, ne obliuiscat-
 tur et regni. 78) Quod si aliquem forte ex suis 22
 79) spe, uotisque, in successionem regni desti-
 nant, 80) tunc pretio, 81) et adulatione, emenda
 suffragia, tunc omittenda uis, et ueluti superci-
 lium 82) maiestatis. Ita seruiet per occultam
 sollicitudinem animus iis ipsis, a quibus publicae
 uenerationis cultum accipiet. In has suae fami- 23
 liae curas saepe perit absumta eorum sedulitas,
 qui

excitatur a plebe insana. B. 68) Eligentium. J.
 69) Permansuram, perduraturam. J. 70) Sind in
 so weit als priuat-Personen anzusehen, in so ferne sie
 für ihre Nachkommen zu sorgen haben. J. 71) Rei-
 publicae felicitatem. B. 72) So vollkommen auf-
 richtig. 73) Ita comparant, ut et ipsi post mortem
 ipsorum regnare possint. J. 74) Quae impendi de-
 bent ad salutem populi. B. 75) In augendas utili-
 tates suorum conferunt. 76) Diuisa inter amorem
 familiae ac ciuium. J. 77) Familiae, liberorum. J.
 78) Salutis publicae, imperii. J. 79) Filiis. J. 80)
 Gerne zum Nachfolger haben möchten. 81) Pecunia. J.
 82) Seueritas. J.

qui publicis antea uirtutibus imperare meruerant. 83) Nonnunquam et, in peiora rapti, 84) suos mores corruerunt, ueteris odii, aut emulationis, memoriam exercentes, cum scilicet, quos iniquos ante experti sint, aut quorum pro-na ad regnum suffragia non habuerint, 85) ex animo minus delent, nouaque potentia, et se-ipsam nondum capiens, 86) in ultionem intumes-
 24 scit. Quod si nulla ex his aegritudine laborant, 87) illos tamen ut plurimum sollicitat magna, ac memorabilia, audendi cupiditas, ut per ingentes illas res sibi, suisque temporibus, apud posteros
 25 nobilitatem 88) dent. Tam hi autem impetus 89) incommodi publicis rebus, quam utiles, esse possunt. Nam, ut in pomis, baccisque, coacta, et praeter assueti temporis legem, maturitas insolentia 90) quidem rei iucunda est, ceterum ipsae arbores, medicamine, 91) aut admoto aestu, 92) praecipientes 93) maturitatis tempus, hoc edito

83) Auch die sonst löblichsten Regenten haben endlich alle ihre Sorge auf das Interesse ihrer Familie gerichtet. 84) Ad uitia, et in iniurias inferendas facti, procliuēs. J. 85) Qui cupiditatibus ipsorum antea aduersi fuerunt. B. 86) Licet in ordinem nondum sit composita, aut satis confirmata. J. 87) Si affectibus eiusmodi, de quibus egi hactenus, corrupti non sint. B. 88) Nobile ac perpetuum nomen, famam, gloriam. J. 89) Ad comparandam sibi famam ingentem. J. 90) Weil es etwas ungewöhnliches ist. J. 91) Quo fructus propellitur ad insolitam maturitatem. J. 92) Igni. J. 93) Mit Gewalt treibende, und vor der Zeit reiffende. B.

94) Fru-

edito spectaculo, 94) marcescunt, ita publicis rebus, et praesertim grauioribus, quidam ordo dictus est, quem qui peruertunt, salutem prouinciarum uidentur enecare. Nihilominus reges, qui 26 per comitia 95) id nomen adepti sunt, dum aeterni nominis ambitione flagrant, 96) aut temere externam militiam, aut intra patriae uiscera 97) nouas res esse molitos 98) omni aetate conspexeris, ex sua audacia, et periculis suorum, famam comparaturos, forte etiam aestimantes. Pauci 27 cum Polonorum rege, Stephano Battorio, 99) quid agant, non ex se, sed ex salute patriae, metiuntur. Extat sententia illius efficax ad tanti animi imaginem: 100) Efficiam uero, dicebat, ut intelligat orbis, quam 1) praestet rex suae uirtutis merito in tantum fastigium a uolentibus prouectus 2) iis regibus, quos, inuitis populis, ius successionis obtrudit. 3) Reges autem, in 28 quos uerissime 4) hoc summae maiestatis nomen cadit,

94) Fructus praematuri. J. 95) Per electionem. J.
 96) Dum laudem apud posteros assequi conantur. B.
 97) In ipso regno suo, domi. B. 98) Cum exteris populis excitasse bellum, ac turbas ciuiles. B. 99) Qui ab A.C. cIo Io LXXIV. usque ad A.C. cIo Io LXXXVI. Polonis imperauit magna prudentia et aequitatis laude, acquisita Liuonia, domitis Cosaccis, uictis Russis, Dantiscanis ad obsequium redactis, constitutis tribunalibus prouincialibus, insignis. 100) Quae imaginem istius magni animi, quem rex habebat, accurate repraesentat. J. 1) Quantum. J. 2) Consensu ciuium omnium electus. B. 3) Den Erb; Königen. J. 4) Recht eigentlich. J.

cadit, perpetuam potentiam, quam a parentibus
 acceperunt, in stirpem 5) transmissuri, iam non
 suffragiis populorum obnoxii, a quibus olim
 omnia habuere, longe alio genio uidentur ad
 29 regnandum instituti. Sed hanc mentem illo-
 rum, seipsam uni numini debentem, 6) explora-
 re, fortassis sacrilegae sapientiae 7) esset, neque
 fas nobis deprehendere 8) illos motus, quos ad
 gubernationem orbis, et mutationem rerum, ac
 praecipua humani generis fata, illis diuina uis
 30 ingenerat. Quaerant licet curiosi, an sit utilius,
 reges a puero in sceptrum uenire, 9) et huic magni-
 tudini assuescere, tanquam simul secum natae,
 quam sub paterno, cognatoue, imperio adolesce-
 re, tantae demum fortunae haereditatem aditu-
 ros? num pacati, nec quidquam detrectantis,
 populi obsequium frangat mollitiae regum animos
 tam secunda potestate luxuriantes, 10) an potius il-
 le amor ciuibus regem, ueluti patrem familias,
 charissimorum domesticorum 11) officii concili-
 liet? Denique 12) si, auersis ciuium animis, bello
 occupatus fuerit legitimus dominatus, utrum
 post uictoriam princeps odio, contemtuque,
 grassaturus 13) uideatur, an uero experta peri-
 cula,

5) Ad posteros. J. 6) Quae a solo Deo prouenit. J.

7) Quae uiolaret rem sacram, maiestatem principis. B. 8) Accurate notare et assequi illos affectus. J.

9) Imperio admoueri, et arte regnandi imbui. J.

10) Ad uitia inclinantes, eaque exercentes. J. 11)

Aulicorum ministrorum et consiliariorum opera.

12) Quaerant curiosi. J. 13) In ciues. J.

cula, 14) nec aliter, quam grauius, reditura, cum ad alternam placendi sollicitudinem deductura sint? 15) Vtrinque argumenta, exemplaue, non deerunt, quae per uicissitudines mortalium rerum, 16) quanquam sub iisdem saepe causis, non eosdem tamen exitus sortita sunt. Sed frustra 31 est haec numinis consilia explorare. Sit a curiosis cogitationibus intactum regum culmen, 17) ac, ut arcana in sacris uetustatis, 18) non nisi ad adorationem suspiciatur. Nam optare bonos principes pietas est, damnare etiam nocentes religio. 19) Ac cum praeterea non tam ipsi se re- 32 gant, quam ducentibus fati permittant, quae per illorum affectus 20) imperiorum inclinationes, 21) et incrementa, constituunt, omnis ars atque prudentia inspicientium in eorum genium, et de illo coniectantium, saepissime fallit. Primus ab 33 hoc summo fastigio gradus est optimatum, tam horum, in 22) quos diuisis regni curis principes ac-

14) Jam exantlata et superata, nec, nisi grauiori cum calamitate, reditura. J. 15) Ita ut princeps de populi, populus de principis, amore ac beneuolentia sollicitus sit retinenda. B. 16) *Wey abwechselnden Glücks- und Unglücks-Fällen.* J. 17) In regiae dominationis arcana nefas sit nobis curiosius inquirere. J. 18) Arcana in sacris Bacchi maxime, quae cistulae inclusa in Orgiis circumferebantur, et occulta, seu tecta, adorabantur. B. 19) *Ist eine Gewissens-Sache.* 20) Vel bonos, uel malos. J. 21) *Abnahme, Neigung zum Falle.* J. 22) Inter quos. J.

23) *Auf*

acquiescunt, 23) quam eorum, qui summa, dulci-
 que, amicitia eorundem principum animis in-
 34 haerent. 24) Per utrosque, ueluti ostia flumi-
 num ad ingens pelagus pertinentia, 25) uota ci-
 35 uium, spesque, feruntur. At ipsi, 26) diuersis
 rationibus ad magna producti, ne iisdem quidem
 studiis 27) nituntur. Illis igitur, qui flore aeta-
 tis, uel generis sorte, 28) aut uiuendi, dicendi-
 que, comitate, se eximie principibus commen-
 darunt, institutus ad placendum animus esse so-
 let, quem 29) scilicet, propriis affectibus nega-
 36 tum, ex domini ingenio comparant. Mirum
 quidem, artisque plenissimum, hoc genus ser-
 uitutis, 30) uilem, demissumque animum inter-
 dum adumbrans, 31) nunc procax, liberumque,
 ingenium. Interdum uoluptatem consecrari, iocis,
 ludisque incumbere, foecundissimi laboris
 instar est. 32) Etiam supercilio 33) in dominos
 uti, et paene regnare, modica tamen, nec longa,
 con-

23) Auf die sie sich verlassen, und weiter vor nichts
 sorgen. B. 24) Vulgo dicti *Mignons*, *Fauoriten*, *Liebs-
 linge*. B. 25) Die bis ins grosse Welt- Meer gehen.
 26) *Optimates*. J. 27) Quibus confirmet sibi
 principum beneuolentiam. J. 28) Nobilitate. J.
 29) Eum placendi animum, quem ex propriis affe-
 ctibus, si illos uelint sequi, aut ex ingenio proprio,
 non habent, acquirunt tamen, dum sese accom-
 modant ad ingenium principis, et ei adulantur. J.
 30) Adulationis. B. 31) Humilem et abiectum
 animum interdum simulans, repraesentans. B. 32)
 Magnam adulantibus affert utilitatem. B. 33) Ar-
 rogana aliqua. J.

34) Ad

conturnacia, principes haud raro accendit, 34) quam amare uolentes, tam amari. Quippe proceres in tam altum, lubricumque, 35) producti, si dominum mollis 36) animi esse cognouerint, nec diu earundem uoluptatum consuetudinem ferentis, 37) parce suos aspectus, iocosque, aut quicquid in ipsis illi placet, indulgent, ita dispensante prudentia, ut amor, saepe, et per interualla, incitatus, nec fastidium sui faciat, nec torpore, aut obliuione, deleatur. Quod si princeps facilis quidem sit in diuersos affectus, amicosque, transire, sed, quocumque se applicet, ut breui, ita coeca, 38) et uehementi, amicitia incumbat, qui ab eo amantur, memores, inundari se altissimo aestu, 39) sed in suum Oceanum stata mutatione redituro, 40) quam audissimis pectoribus de illa felicitate bibunt. 41) Neque enim lassare hunc amorem flagitatis muneribus timent, qui etiam, nisi tempestiua celeritate excipitur, ut uina, aetatem non ferentia, inutili ueterno consenescit. 42) Longe alia ratio cum principibus ineunda, qui amoris torrente non perdit, 43) illi suauitati, qua

34) Ad amorem, uel sollicitudinem. J. 35) In locum periculosum, ex quo facilis lapsus est. B. 36) Inconstantis. B. 37) Inconstans sit in amore. J. 38) Inconsulta, imprudenti. B. 39) Maxima et effusissima gratia principis. B. 40) Quae facile possit recedere ab homine amato. J. 41) Dum sibi aliquid donari petunt. J. 42) Debilitatur, deficit, desinit. J. 43) Qui non patiuntur se abripi ab amore coeco et immoderato. B.

44) Pru-

qua ad amandum impelluntur, consilium 44)
 40 quoque addunt. Nam haec uera, et, si mereris,
 perpetua beneuolentia, ut nunquam omnia, ita
 semper aliquid, poterit, 45) nec tam spolianda
 illa arbor, 46) quam carpenda cum delectu, sci-
 41 licet in prouentum reditura. Igitur eiusmodi
 dominis gratiosi optimates 47) dare se totos so-
 lent, nec unquam in amando maiestatem dedi-
 scentes mitigare obsequio, ius libertatis in lo-
 quendo, aut monendo, uerecunde usurpare, sae-
 pius meminisse, hos esse principes, quam, se
 42 amicos. 48) Illis 49) autem ut est prima et assi-
 dua cura locum, quem propitiis Gratiis 50) obti-
 nuerunt, semper insistere, 51) ita proxima soli-
 citudo opes interim cumulare, praefecturas, aut
 perennes 52) inire Magistratus, ut, si a tanto api-
 ce 53) excidant, saltem felix pristinae potentiae
 monumentum 54) ad reliquae uitae securitatem
 43 duret. Qui uero, uel suorum 55) immemores,
 uel fortunae confisi, illas opes, et tam splendidae
 44 amicitiae quaestum, nihil parcente 56) luxu, aut
 in-

44) Prudentiam. J. 45) Tibi acquirere. J. 46)
 Beneuolentia principis. B. 47) Qui fauore princi-
 pis fruuntur. J. 48) Qui polleant eius gratia. J.
 49) Gratosi illis optimatibus. J. 50) Per Dei,
 principisque, fauorem. 51) *Insistere uiam* Terent.
 Eunuch. Act. II. Scen. III. v. 3. et Plautus Milit.
 Glor. Act. III. Scen. III. v. 55. *insistere negotium*, et
 Casin. Act. IV. Scen. IV. v. 20. *insistere plantam*.
 52) Die auf Lebenszeit wahren. J. 53) Fauoris
 culmine. J. 54) Collectae uidelicet opes. 55)
 Suae familiae. J. 56) Omnia dissipante. J.

incuria, 57) consumunt, dignissimos putes, qui
 intempestiuum tandem ludum 58) in egena se-
 nectute inutili poenitentia damnent. Est et cau- 44
 tio proceribus illis ingens, et quae saepe negli-
 gentes peruertit, non se domino anteferre 59)
 in rebus utique, quibus ipse excellere aut credit,
 aut contendit. 60) Subtilitatis gloriam amat, 45
 eloquentiae, fortitudinis, uenaticae artis, milita-
 ris peritiae. Non uereatur 61) concedere 62) et-
 iam, qui sentit se uictorem, ne princeps in aemu-
 lationem exardeat, 63) quae amicitiam extinguere
 solet, et praeterea peruicacibus 64) odiis foede
 saeuire. Saepe enim non leni, modestaque, am- 46
 bitione, ac nec pro materia, 65) occupatus prin-
 cipum animus eiusmodi gloriae cupiditatibus in-
 cumbit, doletque a palma excidere. 66) Nec
 est aliud, quo certius sibi dominorum animos 67)
 purpurati isti 68) parent, 69) quam si eos mirari
 assimulent, sed cum arte, 70) et quae fidem in-
 ueniat. Non enim iisdem adulationibus omnes 47
 patent.

57) Per negligentiam rei familiaris. J. 58) Luxum
 et ludicram opum consumptionem. B. 59) Dictis
 factisque. B. 60) Cupit. J. 61) Aulicus. J. 62)
 nachzugeben, simulare se inferiorem, tametsi sciat,
 se antecellere. B. 63) Daß der Herr nicht jaloux
 werde. B. 64) Constantibus et maxime noxiis. B.
 65) Quae saepe digna non est, cui princeps tan-
 tum studium impendat. J. 66) Amittere uicto-
 riam. J. 67) Amorem. J. 68) Aulici. J. 69) Con-
 ciliant. J. 70) Prudenter, ohne daß man den Betrug
 mercke. J.

71) Non

- patent. 71) Vt 72) quisque principum aut sibi maxime uirtutis est conscius, aut uana credulitate elatus, potissimum iis blandimentis decipi amat, aut potest, tot omnium uotis ad placendum, laudandumque, coëuntibus, 73) expugnantibusque uerecundiam de se magna credendi. 74)
- 48 Nec minor ars extorquendae 75) beneuolentiae est amoris simulatio, quadam Venere 76) insinuante officiosam gratiam, 77) et pares affectus
- 49 reposcente. Adhuc uiuit, adhuc tantae fortunae praemiis incumbit, 78) qui incipientem domini charitatem eiusmodi casu felicissime fouit. 79) Princeps, cum equo in itinere prolapsus, afflicto latere febriculae horrore tentabatur. Ipse tristi, perculsoque, ut uidebatur, uultu tota nocte insomnis astitit. Siue ars, 80) siue pietas 81) fuit, ita domini animum permulsit, 82) ut nemo deinde

71) Non habent omnes principes fidem omnibus adulationibus. *Patere est exponere se icibus aduersariorum, sich bloß geben.* Cuius contrarium est *latus tegere, sich wohl in Acht nehmen, daß einem kein Stoß beygebracht werde.* Vtrumque ex arte gladiatoria petitum. B. 72) Prout, in so weit. J. 73) Quum plures conspirent in id, ut principis gratiam laudando consequantur. J. 74) Dum subigitur animus principis, qui noluerat ex uerecundia de se credere magna. J. 75) A principe. J. 76) Singulari quadam uenustate. B. 77) Gratiam officii plenam. B. 78) Adhuc fruitur praemiis istis, quae ex gratia principis consecutus est. B. 79) Auxit in dies, et sibi conseruauit. J. 80) Simulatio, eine Politique. J. 81) Amor uerus erga principem. J. 82) Clementem erga se reddidit. J. 83) Po-

deinde gratiosior haberetur. Nec dixeris, eius- 50
 modi felicitatis arbitrium, 83) qua, tot ueluti ri-
 ualibus summas illas amicitias ambientibus, 84)
 pauci quidam suis uotis potiuntur, uni fortunae
 85) credi. Nam ut illa 86) sua sponte non pau-
 cos principibus conciliat, ita multi, artificio et
 calliditate destituti, de tanto fastigio solent exci-
 dere. Vtique fortunae interdum est ad haec cul- 51
 mina, 87) quos placet, subuehere, plerumque
 autem prudentiae in ea felicitate positos posse
 seruare. Ideo autem formidolosior res est ab 52
 hoc gradu prolabi, quia, ad tantae amicitiae sa-
 cramentum 88) admissi, uix possunt ab eo uesti-
 gio, 89) nisi in odium, aut certe fastidium, reci-
 dere. Non tam quippe aboleri amor solet, quam
 contrariis affectibus marcescere. 90) Hi uero 53
 optimates, per quos princeps praecipua momen-
 ta

83) Potestatem. B. 84) Daß so viele mit der größten
 Eifersucht nach des Herrn Gnade streben. 85) Es
 kömmt gewiß nicht allein auf das Glück an. J.
 86) Fortuna. J. 87) Ad gratiam principis. B. 88)
 Taciti dictio est *in sacramento esse, sacramento Caesa-*
rum imbui, Hist. libr. I. cap. V. et libr. II. cap. LXXXI.
 Videtur tamen hic uox *sacramenti pro re sacra* usur-
 pari, qualis erat pecunia, quae coenae loco data in
 sacra publica impendebatur, teste Festo de uerb.
 signif. uel potius ea notione, qua a Tertulliano,
 Hieronymo, Fulgentio, aliis priscis Christianorum
 doctoribus, accepta est, ut *mysterium*, et *sacrosanctum*
aliquod arcanum, uel *initium* significet. 89) Fastigio
 gratiae principis. J. 90) Verschwindet nach und
 nach, und verliethret ihre Kräfte. J.

ta 91) reipublicae procurat, quibus, externas res, 92) atque ciuiles, 93) credens, in arcanis consiliis potissimum fidem habet, dignitatis suae neruos longe solent in alios concentus temperare, 94) scilicet ad se sic trahere, ac propemodum suas facere, altas illas, et salutis omnium, curas, ut non tam reipublica egeant, quam suis officiiis deinde reipublica. 95) Hoc autem assequuntur assiduo in haec negotia studio, ceterorumque, ac nonnunquam ipsorum principum, ingeniis ab intima illarum rerum cognitione, quam maxime possunt, exclusis. 96) Nam tunc quidem tutissime omnia possunt, cum principes suarum rerum ignoracione, et credulitate in ipsos, 97) laborant. Sed, ignari suae famae, 98) ueras uoces non saepius, 99) quam ipsi reges, exaudiunt. Non peculatus, 200) non superbiae inuidiam, non cetera facinora, si quorum infamia

91) Negotia grauiora. B. 92) Negotia et commercia cum exteris gentibus. B. 93) Einheimische, inländische Affaires. 94) Wissen ihre Sayten anders zu stimmen, longe aliter suas rationes comparant. B. 95) Das gemeine Wesen kan ihrer nicht entbehren, sie machen sich Necessaires. 96) Sie lassen grosse Herren nicht hinter ihre Sachen kommen, nicht in die Karte gucken. J. 97) Ministros suos, wenn sie sich ganz um die Staats-Sachen nicht bekümmern, und ihren Râthen allzubiel trauen. B. 98) Quum nesciant, quid de se homines loquantur. J. 99) Eben so selten. J. 200) Peculatus crimen est, quo quis pecunias publicas per fraudem ad se trahit, *Maluersation*. B.

mia graues 1) sunt, licet publica indignatione
 iactata, 2) ante de suis penetralibus emanasse
 cognoscunt, quam, ipso pondere 3) obruti, si-
 mul se esse inuisos, et castigari, 4) intelligant.
 Vultus ipsis 5) ut plurimum ad grauitatem com- 57
 positi, non promiscui accessus, 6) breuia allo-
 quia, taediique, aut maiestatis, specie uibran-
 tia. 7) Inter hos pauci, nec negotiis confusos, 58
 nec marcentes superbia uultus 8) seruant, digni
 hi quidem laude, sed nec ceteri accusandi, qui
 mores ex dignitate instituunt, et fortunæ suae
 accedunt. 9) Quippe necessaria quoque inter- 59
 dum est sublimis haec maiestas, et de populi
 commercio excedens, 10) in illis utique homini-
 bus, per quos reges praecipua suae potestatis
 momenta 11) exequuntur, cum maxime haec
 aditus, loquendique, ambitiosa difficultas 12)
 reue-

1) Si oppressi sunt, et grauati, quorundam facinora-
 rum turpi insimulatione. J. 2) Licet uulgus de
 his secleribus cum indignatione loquatur. J. 3)
 Ipsa uel et magnitudine infamiae oppressi. B. 4)
 Puniri a principe. J. 5) Primariis reipublicae mi-
 nistris. J. 6) Sie geben nicht jederman Audienz. J.
 7) Grauitatis in sermone et gestibus, sie fertigen ei-
 nen fuß ab, und zeigen entweder einen Verdruß in
 ihrer Antwort, oder eine besondere Grandezza. J.
 8) Die nicht wegen überhäuffter Geschäfte immer
 finster, oder hochmüthig aussehen. B. 9) Pares se
 fortunæ suae exhibent. B. 10) Sie müssen biswei-
 len etwas ernsthaft thun, und sich nicht gemein ma-
 chen. J. 11) Die wichtigsten Staats-Sachen, maxi-
 ma regni negotia. B. 12) Wenn sie schwerlich Au-
 dienz

- reuerentiam conciliet, quo fraeno cohibentur vulgi animi, 13) aut timere assueti, aut spernere. 14)
- 60 Sed et illa strictae frontis asperitas, 15) siue fastus est, siue iustae potentiae indicium, indulgeri 16) facillime illis potest, qui in tot curarum praemium hoc honoris potissimum, ac reuerentiae, specimen 17) habent. Etiam, perpetua negotiorum serie, et fastidio, attriti, 18) non utique possunt eosdem semper uultus, nil mutata, aut afflicta, serenitate, 19) obtinere. Quid? si illa potentia, simulque iuuandi, 20) ac fallendi, solertia, in impias mentes inciderit, ac, dum se, suaque, 21) respiciunt, publicae interim salutis oblitae? Tunc, licet in suis flagitiis uirtutem solertissime adumbrent, 22) tanquam rei domesticae negligentes, et unum principem, 23) remque communem, uideantur respicere, interim tamen negotia eo flectent, unde potissimum suae dignitati incrementum, aut incolumitas, allucebit. Si, impeditis principis rebus, plurimum possunt, dum eas omni diligentia uidentur exsoluere, 24) nouis nodis 25) colligabunt, et, ueluti superfusa cali-

dienz geben. 13) Werden in Ehrfurcht erhalten. J. 14) Si quis nimis familiarem se iis praebeat. J. 15) So ein sauer, oder ernsthaftes Gesicht. B. 16) Zu gute gehalten werden. J. 17) Hanc externam speciem. J. 18) Abgearbeitet, abgenutzt. J. 19) Frontis, aut uultus. J. 20) Delectandi. B. 21) Ihr priuat-Interesse. J. 22) Simulent, repraesentent. J. 23) Solius principis utilitatem. J. 24) A confusione liberare. J. 25) Difficultatibus impediunt.

caligine, imbuent. Quod si in placida utcun- 63
 que 26) republica securius regnant, tunc etiam
 necessario oderint motus, 27) sinentque sui tem-
 poris pacem in occulta malorum semina adole-
 scere, et nepotes fortasse perditura. 28) Quae 64
 29) denique reges, suffragiis ad sceptrum uoca-
 tos, 30) hos quoque optimates, cupiditates tor-
 quent, subita 31) utrinque potentia, nec ut pluri-
 mum in sobolem transitura. Quis eos igitur 65
 non miretur, qui in hac immensa potentia tam
 facile, tantoque praemio, si uellent, peccaturi, 32)
 tenere uestigium tamen possunt, 33) rectaeque
 34) uirtutis meminisse? Quales in generis hu-
 mani subsidium aliquot omni aeuo ad hanc or-
 chestram 35) subuehantur, in se rigidi, 36) candi-
 daque, et innocente, 37) gloria omnem ambitum
 rei-

pedient. B. 26) Einiger maßen. J. 27) Tumultus,
 turbas. J. 28) Sie lassen geschehen, daß sich zur
 Friedens-Zeit so viel Böses anspinne, daß die Nach-
 kommen darüber bey nahe zu Grunde gehen müssen. J.
 29) Cupiditates. J. 30) Per electionem ab ordini-
 bus regni factam. J. 31) Si quidem et regum ho-
 rum, et optimatum, potentia temporaria, et cito
 transitura est. J. 32) Da sie so leichte, und mit so
 grossen Profit, sündigen könnten. J. 33) Continere
 libidines et affectus animi. B. *Tenere uestigium* est,
 feste stehen, nicht ausgleiten, in Gleisse bleiben, cui
 opponitur *fallens uestigium*. 34) Verac. B. 35) Ad
 hanc summam dignitatem et potentiam. B. *Orche-
 stra* senatorum proprie sedes in spectaculis, die
 Herrschaffelichen Loges. 36) Qui semetipsos coër-
 cent. J. 37) Vitiis libera, uacua, intacta, imma-
 culata.

- 66 reipublicae donantes, 38) Sed nec eiusmodi uiros illa probitas ab inuidia praestare tutos solet. Nam ab ipso dignitatum lubrico, 39) cui duntaxat pauci satis fortes insistunt, uitioque sociorum, 40) saepe eorum uirtus infesta est, 41) neque maledicorum licentia amat ab illis culminibus 42) abire, in quae potest meritissimo saepe iudicio, nunquam autem sine suspitione, 43) grassari. Fructus porro tam ambitiosae dignitatis eximius, 44) quod tuti, et extra teli iactum positi, 45) ceterorum in se inuidiam contemplantur, iis quoque ad se colendum coactis, quos sciunt non aliter, quam a maligno pectore, et aemulationem celante, imaginem 46) beneuolentiae extorquere. 47) Nam haec admirationi coniuncta inuidia, et in solam felicitatem exerta, 48) nescio quo sensu ambitiosae

sae

culata. B. 38) Omnem ambitionem et auaritiam abiicientes, ut sola salus reipublicae promoueatur. B. 39) Gradu summo, unde facillimus lapsus est ad uitia. J. 40) Quibus cum uiuunt, aut qui parem cum ipsis dignitatem habent, uitiose autem uiuunt. J. 41) Sie sind dennoch wohl bey aller ihrer Tugend wegen ihres hohen Glückes, und wegen anderer Hof-Leute, die sehr Lasterhafte sind, verhasst. B. 42) Summorum in aula uirorum. J. 43) Mit klarem Zug und Recht officers, doch niemahls ohne Arawehn, sie könten wohl iemand zu viel thun. J. 44) Est. J. 45) Eo loco, quo, positis inuidia et maledicentia, nocere non possint. B. 46) Speciem externam. J. 47) Sie thun alles gezwungen, aus tückischen Herzen. B. 48) Contra solos felices se prodens. J.

49) Por-

sae uoluptatis, solet hos ipsos, quos petit, per-
 mulcere, quippe eos magnitudinis suae admo-
 nens, et humilitatis ceterorum. Est et eorum **69**
 alia, sed multo praestantior, in gerenda republi-
 ca praerogatiua, posse magnis, et uirilibus, inge-
 niis, quae rei familiaris angustia, aut aliae diffi-
 cultates, premunt, propitiam manum dare, **49)**
 et ueluti adesse naturae imploranti. **50)** Quod **70**
 ut illis **51)** facere est decorum, ita nec impune
 possunt omittere, **52)** scilicet uel tacita indigna-
 tione bonorum castigati, **53)** uel assidua expo-
 brantis **54)** uirtutis imagine apud se hanc cul-
 pam luentes. Cum enim hoc ipso attolli **55)** **71**
 meruerint, quod aut sint, aut credantur, primae
56) illius, et prudentis, industriae uiri, quid mo-
 rantur suam sortem **57)** agnoscere, et ingenii si-
 militudine iunctos cognata charitate complecti?
 Nec ignorant, qui ii **58)** sint, aut unde petendi. **72**
 Nam ut omnium animalium oculi, nisi caecitate
 damnati sint, sui generis consortes et uident, et
 agno-

49) Porrigere aliquid, et eorum egestati subueni-
 re. B. **50)** Opem ferre auxilium petenti. B. **51)**
 Optimatibus. J. **52)** Illam liberalitatem in uiros
 eruditos. J. **53)** Occulta ira, occultis odiis pro-
 borum, conuicti suae iniquitatis. J. **54)** Turpem
 auaritiam, dum obuersatur animis eorum semper
 pauper uirtute praeditus, sed a se neglectus. J.
55) Ex paupertate et humilitate sua. J. **56)** Prae-
 cipuae et eminentis. B. **57)** Sibi similes, et iisdem
 uirtutibus praeditos. B. **58)** Viri docti et pruden-
 tes. J.

agnoscunt, ita animi, caligine 59) exuti, in ingentis iudicii felicitatem diffusi, 60) suae sublimitatis socios 61) non dubia contemplatione deprehendunt. At nec dicant, se multitudine huiusmodi ingeniorum premi, iis omnibus 62) neque se, neque rempublicam, sufficere posse. Bene consultum generi humano, 63) si tanta praestantium animorum messis 64) esset, ut, distributis inter illos rerumpublicarum negotiis, superessent adhuc uacui aliquot superfluo et inutili munere a numine orbi donati. 65) Multo parcius cum felicitate hominum actum, 66) rarumque in omni aetate, ac populo, fuit altum ingenii acumen, purum, aptumque omni uitae, cuiuscuque incubuerit, 67) excultum disciplinis, exerta, fortique, uerecundia 68) natum, omnia, nec quid nimis, audere. 69) Illas mentes 70) cum optimates uocant in publicae felicitatis partem, se ipsos quidem primum, quasi illius genii 71) participes,

59) Affectibus, aut stupore naturali, liberi. J. 60) Qui habent ingens ac felix iudicium. J. 61) Leute von so hohen Geiste, als sie sind. 62) Ad alendos omnes eruditos pauperes. J. 63) Ego fore arbitrator. J. 64) Copia, abundantia. B. 65) Die Götter ohne Noth, und gleichsam zum Ueberflusse, der Welt gegeben. J. 66) Tam felix non est genus humanum, ut superflua sit copia praestantium uirorum. J. 67) Ad quamcunque se applicuerit. J. 68) Magno et firmo animo. B. 69) Ad omnia audenda, sed ita, ut media semper uia obseruetur. J. 70) Viros tam praestantes. J. 71) Praestantiae animi. J.

ticipes, commendant, tum reipublicae neruos 72) addunt, nunquam pulchrius, quam a sapientibus, gubernatae. Sane ut artium, quaecunque emi- 76
 nent, famam, multitudo artificum, et imperitia, 73) saepe afflixit, 74) plerisque ad ea, quae promittunt, rudibus, 75) sed uanum modo nomen, 76) quo commendentur, quaerentibus, ita sapientiae gloriam, atque scientiae haud raro indigni homines, nec quid minus, quam cum Musis, aut prudentia loquuti, 77) corruperunt. Sed incumbit sum- 77
 mis hominibus fictae et adulteratae uirtuti illudere, 78) ueram autem industriam, 79) imperitorum praeiudicio non obrutam, a iustissimis praemiis non arcere.

CAPVT

72) Firmitatem quandam per officia a uiris eruditis praestita. B. 73) Eorundem. J. 74) In contemptum adduxit. J. 75) Sie verstehen ihr Handwerk nicht, und wollen doch für Meister gehalten seyn. 76) Inanem famam. J. 77) *Loqui cum Musis* est earum consuetudine et institutione uti. B. 78) Contemnere eam. J. 79) Rechtschaffene Geschicklichkeit aber, die nicht etwa nur auf des Pöbels Vorurtheil beruhet, wohlverdienter Belohnung nicht berauben.

CAPVT XIV.

De studiis aulicorum. De diuersis generibus et affectibus egenorum, itemque diuicium.

- 1) **P**Raeter haec duo genera optimatum, iam propitia fortuna felicium, 1) ingens est in regnis 2) multitudo, noui, atque patricii, 3) omnis census, 4) aetatisque, homines, illic 5) opes, famam, amicitias, quaerentes. Et hae quidem principum domus, 6) licet ad speciem publicae hilaritatis, luxusque, compositae, nunc choreis 7) exultantes, nunc, ad mutationem ludi, 8) uenatico sudore confusae, plenae honoribus, omni uestimentorum pompa, et epularum, spectabiles, singulis, qui in iis agunt, magnificentiae specie 9) adornatis, et plerumque suam sortem supergressa 10) luxurie, tamen diligentius intuenti uidebuntur nundinarum instar esse, ubi homines laboriosissimum negotiationis genus exercent.
- 3) Quot artibus, 11) quotque molestiis, constet haec uita,

1) Beneficio fortunae felicium. J. 2) In aulis. J. 3) Noui, qui iam primum ad dignitates adspirant, quum antea obscuri fuerint, *patricii*, qui uetusta eminent nobilitate. B. 4) Diuersarum opum, da einer weniger, der andere mehr, hat. B. 5) In aulis principum. J. 6) Aulae. J. 7) Ball, Opern. J. 8) Voluptatis, gaudii aulici. J. 9) In speciem magnificentiae, ut uideantur magnifici. B. 10) über ihren Stand und Vermögen. J. 11) Intrigues, Finances, Politische Fündlein und Griffe. J.

12) Auli-

uita, 12) quot curas simulatio miserimae 13) frontis obducatur, ne ii quidem satis dixerint, qui diu suos ambitus illis malis luerunt. 14) Neque ullus in hoc freto 15) portum 16) meretur, nisi qui adeo intelligat, sibi curam, laboremque, assiduum, esse debere, ut haec ipsa, quae in eiusmodi uita, 17) ut solet, molli iucunditate blandiuntur, in seueros usus flectat, 18) et semper in illis deliciis inueniat industriae, curarumque, materiam. Nam ut acerrimus quisque labor saepe ad oblectationis dulcedinem mansuescit, 19) ut cum immodica uenatio, aut studia plus iusto peruigilia, 20) acrem animum, nec habenas scientem, 21) delectant, ita ludus etiam omnis potest seueriori intentione 22) temperari, ut diuertat 23) in iusti laboris grauitatem. Igitur illa remissio, 24) atque otia, quibus aularum luxus uibrat, 25) non tenent 26) eorum prudentiam, qui minus 27) egesta-

12) Aulica. J. 13) Simulatio uultus, dum animus miser est. J. 14) Qui per longum tempus suae ambitionis poenas dederunt perferendo illa, quae diximus, aulae mala. J. 15) *Aulam* non *mare* dixit, sed *fretum*, quod in freto periculosius nauigatur, quam in alto mari. B. 16) Felicem exitum. B. 17) Aulica. B. 18) Ad res seueras et utiles applicet. J. 19) Tolerabilior, suauior, iucundior fit. J. 20) Vieleß lucubriren, da man die ganze Nacht durch fleißig ist. B. 21) Qui se non satis moderari didicit. B. 22) Cura, applicatione ad rem seueriorem. J. 23) Sese auertat ad. B. 24) Delectatio aularum uoluptatum. J. 25) Splendet, lucet, emicat. J. 26) Non capiunt, non delectant. B. 27) Nondum satis,

egestatem, ambitumue, 28) expleuerunt, ne, inter haec fugitiuae felicitatis simulacra, obliuiscantur, se felices nondum esse, omittantque fortunam, quae ut plurimum non se tradit, nisi in mercedem impigrae, 29) fortisque, diligentiae.

7 Quaeris itaque, quo uultu, aut quo more, illas Sirenes 30) excipiant, ne uel audita 31) noceant, uel, si ab iis rustice contemnantur, hos proscribant, tanquam intempestiue Philosophos?

8 32) Non opus est truci uultu, barbarisque 33) praeeptis. Si 34) eius conditionis sunt, aetatis, habitus, 35) ut per has pompas, et lepiditatis 36) nomina, felicius se credant emergere, 37) tunc arte 38) hanc magnificentiae speciem adgubernant, quaeruntque comitatis publicam famam, 39) ad illum quoque luxum suam laruam 40) inflectunt, qui potissimum principi placet. Sed nec, egestis 41) patrimoniis, longae spei miserias emere debent, nec frangere
 animum

satis. J. 28) Ambitionem suam. J. 29) Constantis atque indefessae. B. 30) Illas illecebras deliciarum et uoluptatum aulicarum. B. 31) Earum uoces. J. 32) Qui sapientiam suam alieno tempore exerant. B. 33) Nimis seueris, remotis ab omni urbanitate, morumque comitate. B. 34) Aulicis. J. 35) Beschaffenheit. J. 36) Voluptatis. B. 37) Ad honores ac diuitias peruenire. J. 38) Mit Geschicklichkeit. J. 39) Elegantiae aulicae laudem, sie wollen für vollkommene Hof-Leute angesehen seyn. J. 40) Personam, sie machen mit, wie es der Herr gerne haben will. J. 41) Quando consumserunt bona sua. B.

42) Durch

animum lenocinio 42) tam lubrici moris, et uoluptates imitantis, qui 43) inter haec assidue monendus est, se uenationi, 44) non praedae, incumbere. Ceteri autem, qui ad hanc deliciarum speciem non eadem fortuna 45) inuitantur, seu corpore, seu moribus, aut generis sorte, ad eam incommodis, 46) illo errore se capi non sinunt, qui saepe incautis persuasit, non posse fortes esse, aut in aulae cultoribus numerari, nisi qui emineant per audaciae titulos, uel omnem otiosae uoluptatis luxuriam. 47) Sciunt, alios, et securiores, aditus illic 48) ad opes, honoresque, per ingeniosam 49) uirtutem aperiri, quippe 50) consciis hominibus suae sortis ac indolis, 51) eique absque fuco, aut superbia, obsequentibus, multo certiore apud principes reuerentiam esse, quam ambitiose effingentibus mores, quos suo censui, corporiue, fortuna negauerit. 52) Hanc igitur moderationem illi prudentes 53) tenent, ut, qui ad istas illecebras, 54) uelut ad aliquam artem, coacti sunt, his utantur,

42) Durch die Reizung, Anlockung. J. 43) Animus. J. 44) Dum quaerit honores, famam, opes, nondum autem tenet. J. 45) Dexteritate, Geschicklichkeit. B. 46) Non satis aptis et idoneis. J. 47) Wenn sie nicht ihnen viele Freyheit nähmen und alle Wollust überen. 48) In aula esse. J. 49) Eruditam, prudentem. J. 50) Sciunt. J. 51) Qui suam conditionem, et ingenium suum, nouerunt. J. 52) Die affectiren. 53) Qui habitu ac sorte idonei sunt ad exercendas illas res, quae aulam decorant. B. 54) Aulicas uoluptates. J.

55) Ad

- 14 tur, non fruuntur. 55) Quos uero fortuna tam
luxurioso sumtui non damnauit, 56) has, 57) si
placet, ad sobriam uoluptatem delibent, et ueluti
15 in requiem curarum grauiorum, magisque, ut
spectent, quam ut ipsi impleant scenam. 58) His
denique, quibus iam facta res, 59) siue sua sedu-
litate, siue maiorum, 60) fas est consecrari pares
16 illas suo fastigio uoluptates. 61) Neque mirum,
si hic ad magna 62) sint inepti, quos, uelut aliquo
carmine, 63) attonuerit 64) ignaua, et se unam
contemplans, luxuries, cum non alii 65) magis
uitae, quam quae in regiis 66) ducitur, necessa-
ria esse soleat uigil quaedam, nihilque omittens,
17 sedulitas. Nam ut plantas, arboresque, exigua
semina concipiunt, 67) et modico saltu ingentes
fluuios emetimur in fontibus, 68) ita saepe ad
felicitatis incrementum in aulis sufficiunt parua
initia, et quae oculos 69) facillime lateant ludo,
aut otio, intentos. Metellam iam imperantis
Syllae

55) Ad utilitatem tractis, non ad uoluptates. B.
56) Quibus non opus est facere tantos in luxuriam
sumtus. J. 57) Illecebras. J. 58) Ipsi eas peragant.
J. 59) Qui iam consecuti sunt honores, opes, fa-
mam. B. 60) Sedulitate. J. 61) Dieselben können
eines und das andere, was ihrem Character gemäß,
mit machen. 62) Negotia. J. 63) Per incantatio-
nes, gleichsam durch Bezauberung. J. 64) Attoni-
tos ac stupidos reddiderit. J. 65) Alteri uitae ge-
neri. J. 66) Aulis principum. J. 67) Plantae et
arbores ducunt originem e paruis seminibus. J.
68) Transilimus in suis principiis. B. 69) Illorum,
qui intenti sunt in ludum, aut otium. J.

70) Haec

Syllae matrimonio coniunxit, 70) quod, thea-
 trum pertransiens, 71) et ad sedentis 72) hume-
 rum leuiter manum nixa, addiderit, 73) uelle se
 74) cum tanto uiro in felicitatis partem uenire.
 Adhuc iacenti 75) Mario primos animos addidit 18
 fortuita 76) Scipionis oratio, illum ad militaris
 scientiae fastigium, uelut aliquo uaticinio, de-
 stinantis. 77) Sciuit enim 78) audientium ani-
 mos, illo praeiudicio 79) sibi paratos, acerrima
 diligentia seruare, nascentisque illinc famae ma-
 gnitudinem implere. 80) Adeo saepe leui, sub- 19
 toque, susurro admonemur commodi uenti, 81)
 qui, si audiamus, nauem impellat ad uota supra
 spem, ac paene inuidiam, sublimia. Illos 82) 12
 iuuuit 83) uiro illustri occurrisse, per soluta, et
 incu-

70) Haec res. J. 71) Metella. J. 72) Sullae. J.
 73) Haec uerba. J. 74) Optare se, ut liceat sibi. J.
 75) Obscuro adhuc, nondum illustri. B. 76) Quae
 forte animo eius excidit nil praemeditato. Confer.
 Plutarchus in Vita Marii. B. 77) Erant enim Sci-
 pionis uerba: interrogati, quemnam post ipsum
 populus Romanus ducem et principem esset habi-
 turus? Τάχα τῆτον, Fortassis hunc. Percusserat
 autem simul leniter humerum Marii manu, qui
 supra eum accubabat. 78) Marius. J. 79) Scipio-
 nis iudicio. J. 80) Er wuste die durch Scipionis
 Ausspruch gewonnene Gemüther an sich zu behalten,
 und seinen daraus erwachsenden Ruhm zu verfol-
 gen. J. 81) Saep̄ leui aliquo, et subito, iudicio
 optimae occasionis admonemur, qua arrepta for-
 tunam consequi possimus exoptatissimam. 82)
 Alios. J. 83) Multum profuit. J.

84) Ve-

- incuriosa, gaudia diffuso, 84) et ad primam, quae obuiam fuerit, amicitiam aperto, 85) hos 86) aut sententiam, aut iocum, tempori 87) inuenisse, indicium fortitudinis, uel industriae, temere 88) elapsum, aut laudatio fortuita, nec iuuare credentis, 89) saepe grandis, auxilii uicem obtinuit.
- 20 90) Est igitur in dignis hominibus, qui regiam propitiis fatis colant, 91) non praeceps animus, non impatiens lentae 92) ac multiplicis spei, sed compositus, 93) semperque in fortunam intuens, ne incuriosos effugiat, 94) si quid illa etiam perplexe annuerit. 95) Sed expectant in otio, 96) donec ultro illa felicitatis semina 97) occurrant.
- 21 Magnis artibus 98) iuuant fortunae fauere uolentis industriam, quarum fortasse praecipuam dicas quamplurimos amicitia complecti, aliquem autem mutuo cultu demereri 99) ex iis, quos princeps ad gratiam primae familiaritatis admo-
uerit.

84) Vehementissime gaudenti. J. 85) Qui per hilaritatem animi primo cuique obuiam amicitiam testatur. B. 86) Alios iuuat. J. 87) Opportuno tempore. J. 88) Sine consilio ac praemeditatione. J. 89) Eius, qui non putauit sibi id profuturum. B. 90) Saepe multum profuit. 91) Qui in aulis feliciter uolunt uiuere. J. 92) Quae non statim ex uoto nostro impletur. J. 93) Tranquillus, sedatus. B. 94) Ne apta ad amplificandam fortunam occasio elabatur. B. 95) Tametsi fortuna interdum uideatur confuse, et mirabili modo, agere. J. 96) Tranquillo animo J. 97) Occasiones optatae. J. 98) Durch allerhand Kunst, Grifffgen und Politische Streiche. J. 99) Honore, officio, ueneratione, sibi

uerit. 100) Nam et illa succrescendi 1) ratio 22
 apertiori inuidiae est subducta, et saepissime re-
 gni opes minus 2) regis, quam suorum amico-
 rum, 3) beneficium fiunt. Sed sit ille, 4) cui se 23
 addicunt, eiusmodi, qui clientes publicis com-
 modis 5) possit attollere. Priuatis 6) enim opes
 neque uolent purpurati 7) effundere, nec, si ue-
 lint, tanti ex illis riuulis 8) aestus, 9) exsudent,
 quanti ex ipsorum principum mari. 10) Ex his 24
 11) illum, quem sibi propitiauerint, nolant fati-
 gare frequenti, aut inutili, uoto, ne iam ei gra-
 ues sint uel ipso conspectu, quasi nouam sebinde
 per preces molestiam allaturi, 12) aut temere, et
 in exiguis rebus, fauore consumto, multum ipsi
 debeant, utpote ad preces annuenti, parumque
 fortunae. 13) In fabulis 14) quoque uidemus il- 25
 lius

sibi conciliare. J. 100) Einen Mignon, oder Liebs-
 ling des Landes-Herrn. 1) Suam fortunam ampli-
 ficandi in aulis. J. 2) Non tam. J. 3) Consilia-
 riorum, ministrorum, a quibus plurima beneficia
 tribuuntur, commendatione principi facta. J. 4)
 Aulicus, cuius fauorem potissimum ambiunt. J.
 5) Quae ex publico aerario, uel redditibus prouin-
 ciae, proueniunt. B. 6) Commodis, aus ihrem
 Beutel. J. 7) Ministri principum. J. 8) E priua-
 tis ministrorum opibus. J. 9) Beneficia. J. 10)
 Fisco et aerario publico. 11) Ministris. J. 12)
 Damit sie ihm nicht so verhaßt werden, daß er sie
 nicht gerne kommen sehe. 13) Und wenn sie auch in
 Kleinigkeiten unbesonnener Weise seine Güte allzusehr
 gemißbrauchet, es das Ansehen gewinne, als hätten
 sie ihm alles, dem Glücke nichts, zu danken. 14) Poë-
 tarum. B. Hanc autem fabulam narrat Plutarchus

- lius prudentiae expressam imaginem. Neptunus Theseo filio tria optare indulserat, sanxeratque summa religione deorum, in iis eum compotem uoti fore. At ille bis experta iam numinis fide, 15) cum restaret ultimum munus, 16) adeo non prodegit certum, 17) nec rediturum, 18) beneficium, ut inter Plutonis uincula, 19) caesoque Pirithoo, non inuocaret patrem 20) ad promissae opis officium, timeretque, quasi aliquid ulterius morte 21) esset, tanto pretio salutem redimere.
- 26 Est et alius in regis labor 22) multa utilitate spectabilis uersatilem animum 23) in diuersa componere, et motus, affectusque, quicumque iuuant, 24) saltem in speciem, induere posse, 25) quod uix commode ullus unquam perfecit absque sedula, austeraque, diligentia, aut summo
- 27 in suas cupiditates imperio. 26) Ea arte 27) multis hominibus parta res, atque decus, 28) siue

in Theseo. 15) Quum bis iam accepisset a patre Neptuno, quae petierat. J. 16) Beneficium tertium, quod petere licebat ex promisso Neptuni. J. 17) Hat er es so gar nicht lieberlich verschwenden wollen, da es ihm so gewiß war. J. 18) Vltimum quippe, quod petere licebat. J. 19) Quum captiuus teneretur a Plutone. J. 20) Neptunum. J. 21) Ultra mortem mali. J. 22) Quem aulici sustinere necesse habent. J. 23) Inconstantem. J. 24) Aliquam utilitatem afferre poterunt. J. 25) Sie vorstellen können, wie es Zeit und Gelegenheit erfordert. 26) Er müste es ihme denn recht angelegen seyn lassen, und seine Begierde recht zu beherrschen wissen. 27) Per simulationem ac dissimulationem eiusmodi. B. 28) Honores ac diuitiae acquisitae sunt. J. 29) Qui

siue in liberis ciuitatibus, in quibus una uirtute, aut uitio, tot dominis 29) non placebis, siue in principum familiis, ubi non modo simulatio ad eorum studia flectenda est, 30) sed etiam ambiendi, 31) qui gratia apud illos excellunt, quos saepe, uarios ingenio, 32) diuersis obsequiis mitigabis. Haec, et similia, anxiae diligentiae studia sunt illorum, 33) quos spes, et praecepta rectae prudentiae, tenent in aulis. Ceterum eadem 34) aut illic 35) non uidet, aut peiore, quam caecitatis, 36) malo iuuentus inconsulta aspernatur, et saepe, parentum 37) indigna laboribus, 38) a quorum opulenta modestia 39) luxurioso, et mox egeno, 40) ambitu diuertit. 41) Illis pulchrum ipsum regiae nomen, et in proceribus numerari, 42) credo maxime, quia haec prima libertas est a scholis, aut magistrorum supercilio,

29) Qui omnes uolunt imperare. J. 30) Die Vorstellung muß, wie sie es gerne haben, eingerichtet seyn. J. 31) Illorum fauor quaerendus est. J. 32) Quia ipsi diuersa ingenia habent. J. 33) Dergleichen Sorgen: volle und ängstliche Bestrebungen finden sich bey denen, die ihr Glück am Hofe suchen. 34) Studia diligentiae. J. 35) In aulis. J. 36) In dem sie tummer ist, als ein Blinder. J. 37) Suorum. J. 38) Nicht werth, daß sich es ihre Eltern so sauer um ihrentwillen haben werden lassen. 39) Quia illi in opulencia sua uiuebant modeste ac temperanter. J. 40) Ex qua luxuria mox sequitur egestas. J. 41) Ambitione recedit, degenerat. J. 42) Illis uidetur eximium esse, in aula uersari posse inter proceres. J.

lio, 43) exeuntium, 44) neque desunt, qui hos
 30 nouitios 45) ad inexperta uitia propellant. Quod
 si illos perfunctorio principis nutu, aut uerbo-
 rum comitate, beari contigerit, 46) tunc uero,
 solutis superbo gaudio articulis, paene labare, 47)
 qui adfuerint, quos tantae gratiae testes habue-
 31 rint, uix se tenentibus oculis perlustrare. 48) Sed
 maxime lasciuiae, 49) ludorumque, famam a-
 mant, quasi in nobilitatis, et quidem iam uiri-
 32 lis, indicium. Nec pro sua se fortuna, 50) sed
 ex magnatum 51) sumitu, regunt. Ita cursum su-
 pra se euntium aemulati. nec uestigiis tantis pa-
 res, exhausto spiritu deficiunt. 52) Hinc 53) in-
 terim alieni acerbitas aeris, 54) et indigni questus
 in principes ab his ipsis, quae peccarunt, quasi
 suorum omnium ingeniis sapientiam possint 55)
 infundere, debeatue sacrum aerarium, 56) et per
 hoc respublica, tantae libidinantium insaniae poe-
 33 nas dare. 57) Sunt non in regijs modo, sed in
 omni

43) Disciplina. J. 44) Juuenum. J. 45) Aulicos. J.
 46) Wenn sie der Landes Herr einmal gnädig ansiehet,
 oder aurebet. J. 47) Totius uelut corporis mem-
 bris collabi incipiunt prae gaudio. J. 48) Inci-
 piunt. J. 49) Amoris Venerei. J. 50) Nach ihrem
 Vermögen und Stande. J. 51) Maiorum in aula
 procerum. J. 52) Sie wollen es Höhern nachihun,
 und haben doch das Vermögen nicht darzu, werden
 dahero bald mit ihren Gütergen fertig, und können
 nicht weiter. 53) Oritur. J. 54) Grosse und verz-
 drüßliche Schulden. B. 55) Principes. J. 56) Die
 Fürstliche Rent-Cammer. B. 57) Horum libidi-
 nantium aulicorum debita exsoluere, des Landes
 Herrn

omni genere uitae, diuersa quam diuitem, tam egenorum, ingenia. Egenos autem putem, non modo quos inopia ad uestium, ciborumque, miserabiles curas adegerit, sed quibuscunque opes desunt ad illam, quam institerint, uitam, et a cuius claritate, 58) nisi pudenda confessione paupertatis, non possint recedere. Igitur ex inopibus aliqui apertis doloribus gemunt, et queri de iniquitate suae sortis, quam excusare, aut tegere, eam malunt. Ita magno calamitatis solatio palam possunt fortunam obiurgare, fugiuntque maius inopia malum simulare diuitias. 60) Etiam assuescere incommodis suis possunt, profectis laboribus 61) remedium quaerere in aegritudinem, 62) quam non tegunt. Et hi quidem sunt uel humilitate parentum 63) ita facti, ne ad egestatem erubescere iure possint, uel [quod uitiis paene annumerem] iniquitate fortunae, uelut uerberare, 64) domiti, nec spirare altius ausi, uel denique, pulchro rerum humanarum contemptu, nequaquam eam sortem 65) indignati,

Herrn Beutel soll entgelten, was sie gesündiget. B. 58) Splendore externo. J. 59) Accusare. J. 60) Euitant malum, quod ipsa paupertate peius est, simulationem scilicet diuitiarum. J. 61) Aerumnis. B. 62) Contra aegritudinem animi, quam aperte profitentur. J. Vsitatius *remedium ad malum*, uel *malo*, quam *in malum*, quod nulla auctoritate sciam confirmatum, nisi id satis est, quod *IN* saepe idem est, quod *ADVERSUS*. 63) Ob pauperem parentum conditionem. J. 64) Plagis et scutica. J. 65) Egenam, miseram. J.

- dignati, in quam a fatis 66) collocantur, et magna regere idonei, et in paruis non deiecti. 67)
- 38 Est aliud egentium genus contumaci, Spartanaeque, patientia, 68) ictus fortunae 69) ferentium. Hi anxios animos, curisque diuulsos, laeti uultus imagine obducunt, 70) uisi quoque sibi felices,
- 39 si hoc aliis uideantur. Ita, ad suarum miseriarum silentium obstinati, uerecundiae poenas luunt, 71) de publica solliciti fama, 72) nec de domesticorum uoce securi, quibus haec priuata uulnera 73) magis patent, et interdum ferenda sunt.
- 40 Qui ex illis inopibus in uicino 74) opem uident, et certa [quod interdum ad obsessarum urbium 75) pertinaciam sat est] auxilia, 76) ubi aliquandiu paupertatem ficta hilaritate contexerint, non modo non insimulandi superbiae, sed ingentis uirtu-

66) Diuina prouidentia. J. 67) Non habent abiectum animum. J. 68) Magna. Nam Sparta, seu Lacedaemone, olim pueri quotidie flagris caedebantur, ut obduresceret eorum corpus. B. 69) Varias calamitates. B. 70) Können immer thun, als wären sie gutes Muthes, und halten sich glücklich, wenn nur andere sie dafür ansehen wollen. 71) Varia mala perferre coguntur propter uerecundiam suam. J. 72) Weil sie sorgen, es möchte öffentlich davon geredet werden, und ihre Bedienten es ausschwaizen, die darum wissen, und darunter mit leiden. 73) Miseria, paupertas. J. 74) In propinquo, quae in promptu sit, et facilis acquisitu. 75) Quae interdum extremam paupertatem, et famem tolerant, dum sperant certas, et e propinquo aduentantes, suppetias. 76) Quibus alii homines feliciores ac ditiores cito opitulentur. J.

uirtutis conscii, dignique sunt, in quorum auxili-
 um felicitas festinet. Hi uero, qui in sua pau- 41
 pertate perpetui supplicii imaginem quidem ui-
 dent, uix aliqua expectatione fortunae spem sal-
 tem subuehente, 77) possunt tamen in hunc
 modum suas opes dispensare, ut inter domestica
 mala 78) semper ad hanc publicam diuitiarum
 laruam 79) sufficiant, 80) miseratione prorsus
 digni, et illum ambitum, 81) quem tot angustiis
 82) emunt, certe absque inuidia habeant. Sunt 42
 denique, 83) quos, tanquam in extemporaneis
 torrentibus aquae, ita opes, per hanc inanem,
 et suis rebus imparem, magnificentiam tandem
 in totum defecturae, praetereunt. 84) Ingens 43
 illorum animis supplicium subest, et amentia sua
 dignum, neque est alius maioris piaculi furor, 85)
 quam nolle de certo exitio declinare matura con-
 fessione tuarum fortunarum, 86) quas, dum,
 sumtu non diu suffecturo, uis a populo summas
 credi, 87) in perpetuum sic affligis, 88) ne uel
 possint

77) Excitante. J. 78) Paupertatem, quam domi
 perferunt. J. 79) Externam speciem, Schein. J.
 80) Sumtus erogare sufficientes possint. J. 81)
 Quem paulo ante *publicam diuitiarum laruam* dixit,
 hoc est, *externum splendorem, eternam speciem opum*,
 quam praebent. 82) Tot curis ac solitudinibus
 domesticis, tanta inopia rerum, quam domi fe-
 runt, ac priuatim. 83) Pauperes. J. 84) Gehet
 ihnen ganz aus den Händen durch ihr Großthun. J.
 85) Maiore supplicio expiandus. J. 86) Pauper-
 tatis et miseriae tuae. J. 87) Pro summis haberi. J.
 88) Minuis, atteris. J.

- possint in mediocribus deinde consistere. 89)
- 44 Hic magnatum, iuuenumque, praecipue error est, in paternas succedentium opes, acerbis adhuc ingeniis, 90) et nescientibus frugalitatem, uel supra rem, fortunamque, maiorum ex profusis diuitiis quaerentium famam. 91) His animus longatabe 92) inquietus, et saepe ab ea, quam praefert, magnitudine excidens, quippe uix ulla humilitas, 93) ac nonnunquam fraudis genus, in quod non se secreto dimiserint, si inde intercepti 94) nummi possint, quos postea publice per turbinem inconsultae temeritatis profundant. 95)
- 46 Neque quidquam periculosius, quam aliquid publicum 96) illis ingeniis credere, omni pretio redimentibus inopiae moram, 97) quam anxia, sed poenitentiam abnuente, sui erroris notitia
- 47 semper expectant. 98) Nec pauciora sunt in opu-

89) Vt ne mediocres deinceps quidem dici iure possint. J. 90) Immaturis, nondum maturo ingenio instructis. B. 91) Suchen Ehre darinnen, daß sie mehr verthun, als ihre Eltern ihnen verlassen. 92) Vitio prodigalitatis diuturno, quae tibi similis est. Vt enim haec humano corpori succum, ita illa marsupio pecuniam, subtrahit. Hinc Germanorum adagium: Er hat die Schwindsucht in dem Beutel. B. 93) Nulla res tam humilis est, et tam abiecta. J. 94) Acquiri. J. 95) Daß sie hernach ganz unbedachtsam und liederlich durchbringen, ideo ut male quaesita, male subito pereant. J. 96) Aliquid munerum, aut reddituum publicorum. J. 97) Qui per uarias artes cito uolunt ditescere. J. 98) Quam inopiam metuunt quidem semper, dum uitium, luxuriam, et fraudulentiam, norunt,

opulentorum sorte, 99) quam egenorum, discrimina. 200) Quidam scilicet in cumulatas a maioribus opes nascuntur. 1) Sensim alios diuitiae attollunt, docentque paulatim esse felices. Horum utrique nec se mirari solent, nec immodice exultare, scilicet per ipsam consuetudinem paenefracto quotidianae laetitiae sensu, 2) quae et nunquam nimia est, ubi per gradus exspirat, 3) et assurgit. Sunt denique, qui repente prodigens felicitatis munere inundantur, 4) uno curriculo uiam in coelum e terra 5) emetiti. Et hi, in assueta dulcedine 6) sui quoque oblitum, deducuntur in superbum sortis illius, 7) de qua exiere, contentum. Nuper fuit, ut eiusmodi animum, adhuc recentibus bonis ebrium, 8) liceret contueri, et uisa res, quae referatur, digna, quoniam ex unius pictura 9) plurimorum imagines possunt effingi.

norunt, quo laborant, suum, sed ea tamen illius poenitentia nunquam ducuntur, ut malint emendare B. 99) Diuersis generibus. J. 200) Verschiedene Arten. J. 1) In grossen Güthern und Vermögen, oder reich geboren. 2) Weil sie es nicht anders gewohnt sind, rechnen sie es so hoch nicht. 3) Sese exierit. J. 4) Die plötzlich reich werden. 5) Ex inopia ad summas diuitias. *Emetiti pro emensi nouum est, et a Lactantio, nisi forte ibi potius emoliti legendum sit, Paulino, et Ictis, primum usitatum. B. 6) Diuitiarum suarum. J. 7) Paupertatis ac inopiae. J. 8) Diuitiis recenter acquisitis quasi inebriatum adhuc, der sich noch nicht recht in seinen Reichthum zu finden wußte, weil er ihn über-eilet hatte. 9) Ex unius hominis repraesentata*

53 effingi. Adolescentes duos earundem scholarum commercium non uulgari necessitudine coniunxerat. 10) Nomen huic Mellae, illi uero Coepioni, in cuius patria haec schola, 11) amorisque exordium. Exactis temporibus, quae in eiusmodi aetate litteris dantur, recessit in patriam Mella, arctis primum foederibus in aeternitatem amicitiae cum Coepione compositis. Nec uirilia deinde studia 12) hunc adolescentiae animum mutauerant. Crebris litteris, inuicemque arcana prodeuntibus, ueteris amicitiae consuetudinem alebant. Interim Coepionem inopinata haereditas in altiore sortem, et Mella in Coepionis patriam quibusdam negotiis uocatus est. Quem ut Coepio aduentasse audiuit, non tam amicitiae memor, quam testem felicitatis habiturus, 13) haud mora, uisere properauit. Mellae sincerus amor erat, nec paribus machinis expugnatus a fortuna. 14) Fit igitur bona fide obuius Coepioni, amplexumque 15) saluere multrum iubet, et cetera, quae post longi temporis absentiam primo impetu amici meminerunt. At Coepio

imagine. J. 10) Sie wären mit einander in der Schule bekannt, und gute Freunde worden. 11) Erant. J. 12) Viris digna, da sie schon in Aemtern fassen. B. 13) Nicht aus alter Freundschaft, sondern nur ihm sein Reichthum zu zeiaen. B. 14) A diuitiis, quae animum hominis, uelut admotis machinis bellicis, solet expugnare, et mutare. J. 15) *Passiua notione amplexus h. l.* Sic et Venantius in Hymno de Resurrectione Christi.

16) Mächte

pio tardos oculos grauiter adgubernans, 16) arguta quoque uoce, tanquam diducere timeret compositi oris formam, 17) paene ocepit modulari. Inuitatus in triclinium succedere, ad quod, ut in modicae fortunae domibus solet, utcunque angusti gradus ducebant: quid tu, inquit, Mella, in carcerem me, an thalamum, 18) rapis? Offenderat Mellam tam contumax maiestas Coepionis, 19) sed, ne ex aduerso quoque peccaret, se in conducto 20) habitare, respondit: Limen, gradus, triclinia, aduenis tam toleranda 21) locari, quam utenda. In cubiculum peruenerant, cum Coepio in lectum negligenter procubuit, 22) frontemque permulcens, iterum incommodos aedium gradus rustica urbanitate derisit, elicuitque indignationem Mellae, quam tamen, ueluti Coepioni annueret, alio risu textit. At ille, ubi cubiculi cultum, 23) circumactis oculis, tanquam perfunctoria grauitate, 24) lustrauit, conuertit ad ipsum Mellam uultus, uisisque ocreis: Equum uero, inquit, habes, an potius equos? Iis quidem est pretium, 25) qui

- 16) Machte ein ernsthaft, grauitätisches Gesicht. J.
 17) Ad grauitatem. J. 18) In ein Zimmer. B. 19)
 Daß er immer so fremde und vornehm thate. J. 20)
 Zur Mieth. J. 21) *Toleranda diuersoria* dicuntur,
 darinnen man zur Nothdurfft bewirthe ist, und mit
 dem Accommodement zufrieden seyn muß, *utenda*,
 da man seine rechte Bequemlichkeit hat. B. 22) Er
 streckte sich auf eine sehr unanständige Art hin auß
 Bette, oder den Lehn-Stuhl, J. 23) Die Meubles im
 Zimmer. J. 24) Gleichsam nur oben hin. J. 25) Equi
 illi

qui a uobis aduehuntur, nec aliis perniciosu fugam ceruorum in nemoribus meis premo. 26) Abnuente 27) Mella, sibi patrios equos esse, quippe aduectos quidem a se, sed, nescio, qua, tabe sub inassueto coelo interiisse. 28) Cur igitur, refert, 29) ocreas geris? Mella contemtim, 30) has sibi in hyemem esse quaesitas. 31) Hic Coepio: Rheda autem, quam sub primo liminis 32) tecto uidi, scis, cuius sit? Cum suam 33) Mella assereret: At tibi, ait Coepio, negabas equos esse? Patrios negaui mihi esse, inquit Mella. Sed me putas tantae urbis compita 34) peditem 35) posse obire? Germanicis ad rhedam equis utor. Bigaene, subiicit Coepio, an quadrigae, rhedam hanc trahunt? Jam fastidium 36) indignationi accesserat. Sed uoluit Mella in totum huic scenae sufficere. 37) Itaque placide, se bigis uehi, dixit. Nam quadrigas illis beatis, 38) qualis

illi apud nos magno sunt in pretio. B. 26) Persequor. *Feras premere*, dem Wilde nachsetzen, par force jagen, ut *hostem premere*. B. 27) Negante. J. 28) Sie wären ihm aber, weil sie fremder Luft, Wasser & und Futters, nicht gewohnt gewesen, un gefallen. 29) Coepio. J. 30) Respondit, er antwortete mit einer verächtlichen Mine. J. 31) Es wären seine Hefz, oder Winter: Stiefeln. J. 32) Diuersorii. J. 33) Esse rhedam. J. 34) Plateas. J. 35) Zu Fusse. J. 36) Huius sermonis, es wolte ihm nun fast die Gedult reiffen. J. 37) Comoediam hanc peragere, affectatam illam Coepionis superbiam omnem tolerare, dissimulans indignationem suam. J. 38) Diuitibus. J. Ita Horatius saepe diuites *beatos* dixit.

39) Quot,

qualis erat Coepio, se relinquere. Dic autem, inquit Coepio, regi tuo saepe ades? Quis agri tibi modus? 39) Num habes tui iuris oppidanos? 40) Ad haec Mella, paene professo risu, 41) nihil aliud, 42) quam, se maiorum fortunas 43) ita regere, ne aut illis dedecori, aut exitio posteris, uiuat. Iterum, qui annui census essent, 44) importuna sedulitate rogatus, dixit, hos sibi, et interdum amicis, sufficere. Hinc 45) se diuitias potissimum metiri. Sed cum obrui tot quaestionibus taederet, 46) tandem onus respondendi in cupidissimum Coepionem 47) reiecit, coepitque rogare, quot domesticis ad familiaria obsequia uteretur, 48) tum de equorum numero, et quam esset in aula gratiosus? Nec ille de se moderatior, quam in alios prudens. 49) Sed praecipue de studiis aulae 50) egit. Procerum multos ineptissimum genus esse. Hos se non multum operosa calliditate tenere, 51) alios suae fortitudinis gloria capi, iam bis enim descen-

39) Quot, et quantos, agros habes? Land-Güter. B.
 40) Subiectos tibi clientes, Unterthanen. J. 41) Aperto, non dissimulato amplius. B. 42) Respondet. J.
 43) Accepta a maioribus suis bona. J. 44) Wie viel er jährliche Einkünfte habe. J. 45) Ex hoc usu. J.
 46) Taediosum esset Mellae. J. 47) Vt qui cupiebat admodum de suis diuitiis interrogari. J. 48) Wie viel er Bediente, Laquais, Gesinde, hielt? 49) Coepio aequae immoderate loquebatur de se ipso, quam imprudenter hactenus interrogauerat Mellam. J. 50) De iis, quae agantur in aula. J. 51) Sibi obstrictos. B.

52) Pugna

scendisse in arenam, 52) alios gratia, qua apud principem ualerent, adductos, quicquid in se est, 53) in amicitiae pretium polliceri. Stupebat attonitus Mella, tantae dementiae uerba, nisi a furioso, 54) posse effundi. Taedio igitur in admirationem, et uoluptatem, uerso, instare acrius coepit, et sponte ruentem 55) per insanas quaestiones praecipitare. Forte modica quies 56) erat, utroque post tot deliramenta in silentium composito, cum Coepio, tanquam acri subeunte memoria, exclamat: At quam putas ingens esse ferarum desiderium canibus meis? Nam hos uetui in siluam, me absente, produci. Accipitres quidem iam opportune cessant, abeuntibus hac anni tempestate, et in successionem renascentibus, pennis. 57) Nec interposita mora. 58) Sed iam flectit in uesperum dies, inquit. Papae! me iamdiu principi adesse oportuit. Habeo obiurgatorem desidiae, 59) quod in hoc lucis 60) protraxerim absentiam meam. His dictis, uelut altiori amplexu, in procumbentem Mellam incu-

-
- 52) Pugna singulari decertasse, er habe zweymahl duelliret. J. 53) Was nur in ihrem Vermögen ist. J. 54) Ab homine, qui nolit uideri stultus ac furiosus. J. 55) Hunc Coepionem ad insaniam, da er selbst Lust hatte, uärrisch zu thun, machte er ihn vollends durch Fragen gar zum Narren. 56) Sermonis. J. 57) Sie mausen sich, oder bekommen wieder junge Federn B. 58) Gleich darauf. J. 59) Princeps obiurgabit desidiam meam, nisi adero. J. 60) Vsque in hoc uespertinum diei tempus. B.

61) Dum

54

55

56

Thraso,

61) Dum superba uerba miscet blanditiis. J. 62) Er sollte ihm nur etwas ausbitten, es möchte seyn, was es wolte, er wäre bereit und willig ihm zu fügen. 63) Er sollte in der That erfahren, daß er ein ehrlich Mann sey, der sein Versprechen halte. 64) Hominem, cui sana esse ratio debet. J. 65) Diuitiis, die plötzlich und unermuthet reich werden. J. 66) Tempora pacis corrumpunt. J. 67) Putant, credi ab aliis omnia, quae ipsi narrant. J. 68) Gladio, et narratione de rebus fortiter gestis. J. 69) Nomen iactatoris apud Plautum, seu militis gloriosi, qui arces et urbes munitionis expugnasse se gloriabatur. J.

70) Miles

Thraso, 70) instituti in ueterum scenis, 71) in documentum ferociae, 72) plus tormento uerborum, 73) quam inter uerba belli discrimina ui-
 57 brantis. 74) Sed in senibus praecipue, et quidem ducibus, securius, et maiori uenia hoc pro-
 cedit, 75) factis illis ad gloriam animis, sed nonnunquara inconsulta uanitate
 42 errantibus. 76)

CAPVT

70) *Miles gloriosus* Terentii. 71) Producti in scenam sunt a comoedis ueteribus. J. 72) Ut exemplo esent. B. 73) Magniloquentia. J. 74) Sese ostentantis. 75) Wird solches passiret. J. 76) Sie sind zu grossen Dingen geböhren, es wird aber öffters nur eine Prahlerey daraus.

CAPVT XV.

De magistratibus. De causarum patronis.

AB aularum, principumque, fastigio 1) statim
 prima est magistratum 2) dignitas, quibus
 fortunae 3) litigantium sunt commissae, sontium-
 que ultio, et quae munera iam in iudiciis nume-
 rus candidatorum, 4) et quaerendae pecuniae
 causa, in uaria nomina exegit. 5) Hi plerum-
 que, uel nihil dissimulata emtione, in hos gradus
 6) ascendunt, uel, ubi haec mercatura de publi-
 co arcetur, 7) priuata, et saepe rigidiori cum
 proceribus pactione, illic 8) quoque, qui rem-
 publicam uendant, 9) inueniunt. Tanto, et
 saepe immodico, sumtu prouectos 10) palam est
 11) ambitionis studiis, aut spe praedae, attineri.
 Nam duntaxat reipublicae uelle prodesse cara il-
 la, et patrimonium destruyente, 12) solitudine,
 non istius saeculi uirtus est, 13) et nec forte post
 Curios, aut Fabricios, 14) quaerenda. Sed quo-
 niam

- 1) Post principes et optimates, in aulis uersantes. B.
 2) Inferiorum, iudicum. J. 3) Res, caussae. B. 4)
 Eorum multitudo, qui munera publica ambiunt. J.
 5) Varie distribuit. J. 6) Ad has dignitates. J. 7)
 Wo die Aemter nicht öffentlich verkauffet werden
 dürfen. 8) Inter istos. J. 9) Munera publica,
 honores, dignitates, Magistratus. B. 10) Ad mu-
 nera publica. J. 11) Ist es eine offenbare Wahr-
 heit. J. 12) Magno pretio emta. J. 13) Nostro
 saeculo sperandum non est. J. 14) Qui continen-
 tiae summa laude diu floruerunt. J.

niam nulla iam uirtus gratis, 15) et ob suam pulchritudinem, colitur, sed unaquaeque suis praemiis conciliatur 16) hominibus, ideo haec honorum, opumue, in magistratibus libido 17) facile ferri potest, modo contenti publico, et ueluti permissio, more peccandi, sinceris deinde animis
 6 in munus, quod emerint, incumbant. Ceterum ut ab illo, quod ineunt, iugo 18) moderari 19) subiectis gentibus possunt, et, si placet, illudere, 20) ita, nisi maturis ingeniis, et quae non pro solo tribunali sapere 21) possint, cupiditates castigent, ne ipsi quidem ludibria, aut conuitia, effugiunt. Sed haec tecta, et maxime in absentes
 7 ingesta. 22) Palam enim adulantium uerbis sollicitantur in superbiam, sui que inanem fiduciam, tot litigantium turbis, multo cultu, 23) sed non diu duraturo, illos propitiantibus, 24) cum nemo, in discrimen fortunarum uocatus, supplicare iudicibus dubitet, et, uel toruos, asperosque, mulcere, uel, dulcedini ambitionis apertos, 25) multa laude,

15) Sine praemio, ohne Profit. J. 16) Jucunda redditur, ac grata. J. 17) Dum munera et dignitates emuntur, quod fit maxime in Gallia. J. 18) Magistratu, quem sunt adepti. B. 19) Prudenter ac sedulo praesesse. B. 20) Vexare, premere, pro ludo et ioco habere, nauci pendere. B. 21) Ultra iuris scientiam, die mehr wissen, als den Schlenzbrian, und was in foro bräuchlich. B. 22) Es saget es ihnen niemand ins Gesicht. J. 23) Mit vielen äußerlichen Bezeugungen, Ceremonies. J. 24) Illorum fauorem quaerentibus. J. 25) Ita, ut se facile capi adulationibus patiantur. B.

laude, et uenerationis gestu, tanquam cibo aliquo, satiare. Jam olim illam artem Roma monstrauit, cum reos, sordentibus togis, 26) neglectu- 8
 que comarum, 27) uiliores, iudicum pedibus reuerentia, metusque, affunderet. 28) Sed eius- 9
 modi supplicum coetus, in quemcunque deinde exitum dimittantur, 29) ubi primum extra iudicantium conspectum possunt consistere, hanc timidam placendi 30) laruam ponunt, et, quas adhibuere blanditias, interdum nec modico risu inter suos recensent, etiamque illorum, 31) quibus adhibebantur, 32) credulitatem. Iudices enim, 10
 succedentibus clientum agminibus semper pleni, 33) se haud raro ex eorum adulatione metiri 34) non dubitant, omnesque reuera suo fastigio 35) concedere arbitrantur, qui sibi composita humilitate 36) eorum animos parant. 37) Illos iudices dico, quorum ambitio nostri seculi moribus, 11
 et callidioris uitae peritia, destituta est, 38) siue nihil uiderint praeter scholam, curiamque, illic 39) nugari assueti, hic 40) habere cultores et decipi,

26) Vestitu atro ac sordido. J. 27) Weil ihnen die Haare um die Köpffe hiengen. 28) Ad pedes iudicum prosterneret. J. 29) Es mag nun mit ihnen ablauffen, wie es will, sie mögen ohne Straffe davon kommen, oder nicht. 30) Suis iudicibus. J. 31) Iudicum. J. 32) Illae blanditiae. J. 33) Circumdati. J. 34) Aestimare. J. 35) Ei honori et magistratui, quem gerunt. J. 36) Ficta adulatione. B. 37) Fauorem conciliant. J. 38) Die nicht manierlich zu leben wissen. 39) In scholis. J. 40) In curia et foro. J.

pi, 41) siue angustis, aut inanibus, animis ad facilitatem 42) facti sint, ut pro se 43) dicentibus
12 auide credant. Sed tunc maxime populari risu iactantur, 44) si, tanquam suae sortis 45) pude-
 ret, in militares animos, et sermones, erumpant, 46) si in corporis cultu 47) aularum adumbrent delicias, ceterasque voluptates consecrentur, 48) togarum et tribunalium maiestati 49) non concessas, quae nonnunquam uitia inexpertam adhuc fallunt 50). [nam et saepe ad has dignitates sub-
13 uehitur] iuuentutem. Sed nihil publicae utilitati magis infestum, quam cum magistratus, iudicesque, obliuisci nominis deae 51) illius, cuius titulis, et ueluti uicaria fide, ius dicunt, 52) ex magnitudine munerum, 53) aut litigantium gratia, 54) affectum componentes, 55) ipsis legibus imponere 56) non uerentur. Nec facile dixerim, ultra per-

41) Ab iis. J. 42) Credulitatem, da sie alle Complimenten und Ehren-Worte so gleich für wahr halten. J. 43) Zu ihren Vortheil. 44) Sie werden dem Pöbel zum Spott und Gelächter. 45) Conditionis inferioris. J. 46) Si animum suum assuefaciunt moribus et sermonibus militum. J. 47) Ornatu, uestitu. J. 48) Imitentur, aemulentur. 49) Denen Unter-Obigkeitlichen Personen. 50) Die noch nicht zu leben, und sich in ihren Stand nicht zu schicken wissen. J. 51) Justitiae. J. 52) In deren Nahmen, und an deren Stelle, sie mit eben der Treue und Redlichkeit Recht sprechen solten, als sie es thun würde, wenn sie könnte. J. 53) Quae gerunt litigantes. 54) Qua bene uolunt huic, illiue, parti litigantium. J. 55) Ita, ut indulgeant plus aequo, in alios animaduertant seuerius. 56) Corrumperet leges,

pernicijs rempublicam peius infestet, cum amicis, aut cum pecuniae, indulgent. 57) Quippè illa facilitas nihil familiaribus negandi, iudicis animum impietati aperit, 58) per hos flagitiorum gradus ita assuefactum, 59) ut, excusatis specie amicitiae sceleribus, postea, ubicunque odium, aut spes, impulerit, peccare non dubitet, id tandem pro se 60) ausus, quod amicis primum indulsit. Quod si acriter diuitiis incumbunt, si 15 quaerunt de populi malis 61) opes, tunc omnino reipublicae corpus sub illis medicis 62) plus remedio, quam uulneribus, laborat. 63) Pauci tamen 16 aperto facinore audent uel suae cupiditati, 64) uel amicorum, 65) seruire. Sed est lentior 17 pestis, aut, si mauis, modesta crudelitas, 66) et iam ipsa consuetudine excusata, 67) longis scilicet nodis 68) impedire productas in forum suum causas, 69) et infinito, ac ueluti religioso, 70) ordine

leges, contorquere ad lubitum. J. 57) Cum in gratiam et fauorem amicorum, an, cum ex auaritia, deflectunt ab eo, quod iustum est. J. 58) Iudici occasionem praebet peccandi. B. 59) Indem er nach und nach der Ungerechtigkeit also gewohnt. 60) In suam utilitatem. J. 61) Altercationibus, rixis, iniuriis, mulctis, poenis. J. 62) Magistratibus iustitiam corrumpentibus. J. 63) Aegrotat, affligitur. J. 64) Auaritiae. B. 65) Gratiae. B. 66) Qua miserâ ciues pereunt, aut in maxima damna coniciuntur. J. 67) Sie ist schon praescribiret, so sehr eingewurzelt, daß man sie nicht mehr für Sünde hält. 68) Impedimentis uaria arte positis, et implicatis. B. 69) Rechts; Proceffe. J. 70) Als ob man der Proceß-
Aa 3 Ordnung

- 18 ordine ad exitum sero perducere. His artibus regnum suum producunt in miseros, 71) et uastandos 72) uberius ministris suis tradunt, patronosque, 73) et iam magnam illam gentem, quae clientum miseriis saginatur, 74) perenni pastu
 19 implent. 75) Quis ferat et quorundam malas artes? Judicia, quae ipsi uendere palam timent, sub aliis sectoribus 76) prostituunt. 77) Ministros suae domi a memoria, 78) a scriptionibus, 79) habent, qui digerere, 80) qui seruare, relata ita in scriptis disceptantium argumenta, et instrumenta, 81) litium, solent. Hos autem ad
 20 tam ambitiosam seruitutem non ante admittunt, quam ingenti, et per licitationem crescente, pecunia, 82) seruire meruerint. O ludibrio habitas

Ordnung gemäß verführe, und also ganz Gewissenshaft. J. 71) Potentiam et tyrannidem suam exercent. B. 72) Perdendos plane, omnique pecunia emungendos. J. 73) Patronos caussarum, aduocatos. J. 74) Multitudinem, die grosse Menge der Proceß-führenden, die sich von derer Partheyen Gelde müssen. B. 75) Machen ihnen treffliche Sportuln, geben ihnen beständig etwas zu verdienen. 76) *Sectores* olim dicebantur illi, qui bona damnatorum auctione publica uendebant B. 77) Sie bieten sie durch andere feil, und verkauffen sie heimlich durch den Drittmann, oder durch die dritte, vierdte, Hand. 78) Qui memoriales libellos scribunt, Memorial- und Suppliquen-Macher. J. 79) Ihre Schreiber, oder Secretarien. J. 80) In ordinem redigere. J. 81) Die Acten. B. 82) Wer das meiste bietet, der bekommt solche Bedienung. J.

tas fortunas miserorum, qui se tribunalibus 83) credunt! Ministraturos iudicibus non operam 21 suam locare, sed et magni emere, 84) in familiam, et ad seruilia officia, illic 85) admitti, quid est aliud, quam ueniam scelerum comparare, ut furtiuis inde praedis grassentur 86) in supplices, uenditisque suffragiis, et libellis 87) uel celatis, uel obtrusis, ipsi domino, 88) aut aequitati, ausint imponere? Multis tamen magistratum candidae mentes, potiorque tam auaris artibus sanctitas, 89) et iusti honores, mercesque, quam leges constituunt. Graues illi, 90) et intra fortunae suae magnitudinem modeste compositi, 91) neque hos magis adulatio implorantium opem, quam iustitiae et famae pietas, laudibus implet. Si uero hos magistratum coetus non ex singulorum 23 moribus, sed ex totius collegii grauitate, 92) aestimes, mirum quantam sui reuerentiam statim infundant, 93) ut, in eorum conspectum admissus, omnino sentias, Cyneae 94) uerbis dignos,

83) Judiciis, iudicum cognitionibus. 84) Ita, ut a iudicibus salarium accipiant. J. 85) Apud iudices. J. 86) Ministri, scribae. J. 87) Supplicibus, uel actis etiam, et commentariis iudicialibus J. 88) Judici, cui seruiunt. 89) Puritas a sceleribus B. 90) Das sind ansehnliche ernsthafte Männer. J. 91) Non efferunt se unquam ultra modum conditionis suae, nihil agunt, quod dignitati suae sit aduersum. B. 92) Ex ratione grauissimi muneris, si omnes iudices, seu uniuersum collegium iudicum, consideres. B. 93) Efficiant apud spectatores. J. 94) In eos conuenire uerba

gnos, qui in Romanorum senatu, quot conue-
nerant patres, 95) tot se regibus circumsideri,
24 dixit. Sed haec tamen tanta maiestas longe gra-
tiori spectaculo hos mulcebit, qui, forensi nego-
tio uacui, 96) nihil ex iudiciis aut sperabunt, aut
metuent, ac, ueluti in portu consederint, mare
procellis aestuosum, hosque Neptunos, 97)
25 omnem fluctum suo nutu temperantes, intuebun-
tur. Carthagine, Romaque, in foedus composi-
tis, 98) regi Numidarum, Masinissae, qui et
ipse Romanam amicitiam colebat, cum Poenis
dissidium fuit. Jam in castris utrinque exerci-
tus erant, dictus etiam certamini dies, cum Sci-
pio minor, forte ad alia negotia in Africam mis-
sus, peruenit ad castra Masinissae, tantique prae-
lii spectaculum coepit. 99) Tuta illi res, 100)
quocunque se fortuna inclinasset, Romani no-
minis maiestate. 1) Successit ergo in tumultum,
uiditque certantes, et impune 2) licuit tot mor-
taliu[m] periculis frui. Et uisa res tam ambitio-
sae

Cyneae, Thessali, quem Pyrrhus, Epirotarum rex,
Romam ad senatum miserat. Conf. Plutarchus in
uita Pyrrhi. B. 95) Senatores. J. 96) Qui nul-
las lites habent ac sequuntur. B. 97) Iudices. B.
98) Quum Carthaginenses ac Romani foedus ini-
issent. J. 99) Er sahe dem Treffen mit zu.
100) Tuto poterat spectare hoc praelium, er hatte
sein Interesse darbey, es mochte der Sieg hinsfal-
len, wo er hin wolte. J. 1) Quia legatus Senatus
populique Romani securitate publica fruebatur.
2) Sine periculo spectare potuit tot hominum pe-
ricula praelio decertantium. B,

3) Tam

sae uoluptatis, ut negaret hanc ante se contigisse, nisi Joui 3) ab Ida, 4) Neptunisque e Samothracia, 5) extra aleam 6) Graecorum et Troianorum bella cernentibus. Idem 7) in fo- 26
 ri, iudiciumque, spectaculum conuenire non dubites, quo scilicet uix quicquam iucundius, 8) 26
 si non in discrimen 9) adductus sis, ut nec preces admouere necesse sit, nec timere. Nam et 27
 excultis, 10) ut multi sunt, iudicum animis potes interdum iucundissima familiaritate misceri, aut horum in uariis litibus sensus 11) saltem, neque ineloquentem eruditionem percipere, ac de 28
 ipsis iudicantibus tacite ferre sententiam. Aut, 28
 si gratum est, 12) in tumultu fori esse, ipse discursantium 13) fremitus, uultusque diuersi, hi exanimati metu, spe alii exultantes, ita animum, oculosque, 14) abripiant, ut te utilissimam humanae dementiae scenam 15) intueri existimes.

Ac

3) Tam magna haec uoluptas uisa est, ut negaret cuiquam tantam unquam contigisse, praeterquam Joui. J. 4) Monte Troadis. J. Fabula illa narratur ab Homero Iliad. libr. VIII. v. 40. seqq. 5) E Samothraciae quodam monte. Narrat fabulam Homerus Iliad. libr. XIII. v. 10. seq. 6) Extra periculum, extra telorum iactum. B. 7) Tu pariter, eodem modo. J. 8) Essè potest. J. 9) In litis periculum. J. 10) Eruditis, doctrina et experientia ornatis. J. 11) Sententias, iudicia. J. 12) Si placet tibi. J. 13) Den da und dort herum lauffenden Partheyen und Advocaten. J. 14) Tuos. J. 15) Comoediam, spectaculum. J.

29 Ac praecipue patronorum 16) calliditas, ubi elo-
 quentia est in pretio, ostentatione scientiae, et
 uerborum pompa, uibrans 17) sufficere ad le-
 pidam, nec omnino otiosam, 18) uoluptatem,
 qua perfusus; tamen securis suspiriis ad aliena
 30 mala interdum ingemiscet. 19) Quippe ani-
 mus, et sors ipsa patronorum, 20) ut genus hu-
 manum etiam sua auxilia in perniciem detorquet,
 21) longe a prima tam officiosae pietatis 22) in-
 31 stitutione diuertit. 23) Causas apud iudicem
 orare, et, uel nocentes accusare, uel adesse
 sordidatis, 24) olim magnificum et liberale mu-
 22 nus fuit, etiam hominum, quibus summam
 rem 25) in castris, aut senatu, respública cre-
 32 debat. Non saepius in acie Pompeius, quam
 sub iudicibus, stetit, primique Caesares, cum
 iam omnia possent, tamen reis interdum aduo-
 catione 26) malebant, quam summae auctorida-
 tis

16) Caussidicorum, aduocatorum. J. 17) Sese
 ostentans. J. 18) Inutilem. J. 19) Dum cogno-
 sces litigantium miseriam, quam saepe praeter fas
 ac ius patiuntur. J. 20) Aduocatorum. J. 21)
 Wie denn der Mensch gemeiniglich diß zum Scha-
 den mißbrauchet, was ihm zum Heil geordnet ist.
 22) Quae in eo consistebat, ut aduocati ferrent
 reis auxilium, quod, saluis legibus, possent. J.
 23) Recedit. J. 24) Reis. Rei enim sordida ue-
 ste induti in iudicio comparebant, ut sibi para-
 rent misericordiam iudicum, aut populi. B. 25)
 Summum imperium. J. 26) Tanquam aduocati. J.
 Conf. Suetonius in Aug. cap. LVI.

27) Huic

tis suffragio, adesse. Merces autem, praeter 33
 gloriam, magnificae rei 27) adeo nulla erat, ut,
 afflicta deinde illius nobilitatis rectitudine, 28)
 et oratoribus iam operam, nec occulte, locanti-
 bus, 29) leges primum rogarentur, quae tam pe-
 riculosam mercaturam, 30) infamia notatam, ar-
 cerent, mox, publico uitio hos quoque obices
 prorupte, 31) saltem modum constituerent,
 certamque pro mercenaria eloquentia pensio-
 nem. 32) Jam insaniante orbe, et in immen- 34
 sum litibus auctis, gens illa quaestuosa, 33) et-
 iamque populosissima, 34) uix ferendo, agen-
 doque, clientibus sufficit, 35) suas exuias ad
 certamen tradentibus. 36) Patronis causarum 35
 ut ubique unus spiritus 37) ad opes, famamque,
 properandi, ita pro conditione regionum sunt
 uaria studia, atque gradus, per quos destinata
 38) perficiant. Leges, ut plurimum non nudo, 36
 et

27) Huic aduocationi. J. 28) Quum nobilitas
 huius officii ac pietatis corrumperetur. J. 29) Da
 die Advocaten ums Geld dienen. J. 30) Venalis
 scilicet iustitiae. 31) Da das Laster so überhand
 nahme, daß kein Verbiethen mehr helfen wolte.
 32) Schrieben eine gewisse Proceß-Ordnung, und
 Sportul-Taxe vor. 33) Aduocati, qui nihil aliud,
 quam pecuniam, quaerunt. J. 34) Quorum in-
 gens iam est numerus. J. 35) Vix tamen satis est
 ad agendas caussas tot litigantium. J. 36) Die
 ihr Haab und Guth auß Spiel, und den unge-
 wissen Ausgang des Processes, setzen. J. 37) Vnus
 animus, una intentio, uoluntas. J. 38) Sua, nem-
 pe cupiditatem diuitiarum et honorum. B.

39) Ani-

et candido, genio 39) perceptas, quo 40) ducebantur, qui illas condiderunt, sed deflexas per innumeros, anxiosque, calliditatis articulos, 41) in praecipuae scientiae 42) parte habent. In iis 43) aliquid inuenire, quo eludi simplicitas possit bono iure utentium, 44) gloriosissimum putatur. Apud plerosque populos illa iura obtinent, quae Romani sibi olim condiderunt, et 39) ciuilia appellamus. Et quoniam eae leges, a peritis olim auctoribus sancitae, robustam 45) et uariam eruditionem habent, ideo earum studium non solum diffundere ingenia solet per ardua ac molesta iuris, factique, argumenta, sed et pulchra antiquarum rerum scientia imbuunt, 46) quae ad humanae uitae culturam pretiosa est, 47) 40) in foro saltem ad ostentationem ualitura. 48) In illis autem gentibus, apud quas non ex Romana sapientia, sed ex municipali, 49) et nonnunquam barbaro, 50) gentium scito, iura descripta sunt,

uix

39) Animo. J. 40) Quo animo simplici et honesto illi mouebantur. J. 41) Sie wissen sie auf tausenderley Art zu verdrehen. 42) Quae Jurisprudentia appellatur. J. 43) Legibus. J. 44) Eorum, qui iustam caussam habent J. 45) Consummatam atque solidam. B. 46) Es müssen diejenigen, die Jura studiren, nicht allein, was Recht und Unrecht sey, mit vieler Mühe und Fleiß lernen, sondern auch Erkänntniß der Aelterthümer haben. 47) Die ihren guten Nutzen hat, und viel hilft im menschlichen Leben. 48) In foro tamen nullam affert aliam utilitatem, quam, ut eruditio ostentetur. J. 49) Nach dem Land; oder Stadt; Recht. J. 50) Legibus,

uix aliquid humanitatis 51) ingrata cauidico-
 rum 52) ars habet, et, nisi promitteret quae-
 stum, iis quoque inuisa, qui studiosissime eam
 colunt. Ibi enim patroni causarum ingenia non 41
 exercent per Romanae, Graecaeque, sapientiae,
 aut facundiae, uenustatem, sed, inhaerentes ali-
 quot uocibus, conceptasque rudibus uerbis leges
 nunc in cautionem, 53) nunc in dolum, 54)
 contemplati, uix unquam puriori scientia 55)
 animos mitigant, aut attollunt. Anglia, quae 42
 Musas, et studia litterarum, superbissimis Aca-
 demiarum tectis 56) excepit, quae opulenta hae-
 reditate haec scientiarum domicilia, 57) uelut in
 aeternitatem eruditionis, ditauit, legum suarum
 studiosos, patronosque causarum, ideo non pot-
 est Latinae eloquentiae, aut Philosophiae, hu-
 manitate adornare, quia in iis legibus nullum Ro-
 mani iuris inest, aut peritae 58) antiquitatis, ue-
 stigium. Gallico sermone conceptae sunt, 59)
 prisco illo, et quem in antiquissimis auctoribus
 aut negligimus, aut ridemus. Si quid scriptum
 est uerbis in hodiernos usus durantibus, hoc
 ipsum imposito duntaxat accentu, et pronun-
 ciandi

bus, constitutionibus barbaris, quales *Longobar-
 dicae*, et antiquae *Germanicae*, sunt. B. 51) Hu-
 manioris, aut elegantioris eruditionis. J. 52) Ra-
 bularum. J. 53) Ut ipsi sibi caueant. J. 54) Ut
 alios decipiant. J. 55) Elegantiori doctrinae. J.
 56) Palatiis J. 57) Academiis. J. 58) Erudita. J.
 59) Hae leges. J.

60) Dum

43 ciandi errore, 60) suum 61) fecerunt. In hanc artem institutis raro maioris scientiae cura est, et ut plurimum nec Latini sermonis elementa perdiscunt. Satis ad aduocationis rudimentum 62) putatur priscos illos codices 63) legere posse, et loquendo corrumpere. 64) Ita initiati 65) adolescentes in collegiis eiusmodi argutiarum 66) agunt, multoque tempore prouectionum 67) colloquiis, et usu, edocentur. Nam nec modico aetatis dispendio 68) tam laboriosa ars, 69) et tot diffusa ingeniis, 70) constat. Non in ea regione 71) certior ad diuitias uia est. Quippe Anglia, ab externis quieta terroribus, seipsam contentionibus fori, 72) haud multum 46 impari cladi, 73) permisit. At cum praeterea eximii magistratus in praemium illius scientiae destinantur, nil mirum est, ingenuos adolescentes 74) eius studio capi, adeo ut nulla sit patriciorum gens, quae non cognationis iure, 75) a quo

60) Dum erronee pronunciant has uoces. J. 61) Pro Anglicis uocibus habent. J. 62) Notitiam, eruditionem. J. 63) Legum. J. 64) Corrupto sermone pronunciare ad modum linguae Anglicae. J. 65) Instructi, edocti. J. 66) Ineptiarum, quas ante recensuerat. J. 67) Doctiorum institutione et exercitatione. J. 68) Zeit-Verlust. J. 69) Juridica. J. 70) Quam tot homines addiscunt. J. 71) Anglia. J. 72) Den Rechts-Prozessen. J. 73) Ex quibus non minorem calamitatem accipiunt ciues, quam ab hostibus. J. 74) Nobilium Anglorum familiae. J. 75) Cognatum aut affinem aliquem. J.

76) In

quo in litibus subleuetur, inueniat. Eiusmodi 47
 aduocatis 76) uestis est in specimen 77) suae
 artis ad pedes pertinens, 78) toto margine, quan-
 tum in conspectum prodit, gentilis cuniculi pelle
 suffulta. 79) Hanc et domi subsidium, 80) et
 ornamentum publice, habent, nec dubitant in
 publicum ocreati procedere, etiam calcaribus
 uerberantem pulsantibus togam. 81) Gallia aliis 48
 uirtutibus, uitisque, suarum causarum oratores
 instituit. In Academiis nomine iurisprudentiae 49
 82) aliquandiu degunt. Illic quidam litteris pro-
 pitio genio 83) incumbunt. Alios putes in ue-
 ternum, 84) aut immodestiam, 85) natos. Vtris-
 que, proh tempora! inde abeuntibus idem ho-
 nos, eorundem titulorum promiscua merces. 86)
 Qui enim inutili lasciuia, aut torpore, lusere, 87) 50
 nihil minus modicae pecuniae ope 88) ad munus
 aduocationis perueniunt, emtis scilicet iurisperi-
 torum suffragiis, quibus, de discipulorum erudi-
 tione testantibus, magistratus et iudices credunt,
 iam olim ita tradito more, ut is honor eiusmodi
 testi-

76) In Anglia. J. 77) Tanquam signum peculiare
 professionis ipsorum. J. 78) Adeoque *talaris*. J.
 79) Mit Englischen Caningen gefüttert. B. 80) Con-
 tra frigus. J. 81) Daß der Noct unten an die Spors
 nen stößet. J. 82) Velut iuris studiosi. B. 83) Mul-
 ta industria. J. 84) Prigritiam. B. 85) Licentiam,
 temeritatem, tumultuationes, lasciuiam. B. 86)
 Datur, tribuitur J. 87) Tempus perdiderunt, ui-
 tam, quasi per lusum, egerunt. B. 88) Vermit-
 telt eines geringen Geldes. J.

89) Si-

testimoniis haberetur, nondum eruditorum, et quidem iura docentium, animis ad facilem, et
 §1 promiscuam, mercaturam prostantibus. 89) Et hi, immerita dignitate sublatis, in ignobilibus deinde coloniis 90) agunt, et inter parem animorum coecitatem obscuro tribunali 91) ad miseram clientum aduocationem sufficiunt, uel, si inter diuitias nati sunt, paternis opibus statim excepti, 92) proh nefas! et in magistratum quoque
 §2 excrescunt. 93) Qui uero laetum ingenium iurisprudencia primum, mox eloquentia, perfecere, ii sua uirtute totum ordinem patronorum in amplissimam laudem attollunt. 94) Vix in aliis hominibus tam sincera humanitatis studia 95) tanta cura, aut tam felix, litterarum, 96) adeo ut simplicitatem Musarum, quas austeri, rudesue, 97) Philosophi, paene rusticas, 98) extra hominum consortium tenent, erudisse uideantur
 ad

89) Siquidem antiquis temporibus eruditi, ac praecipue Jcti, sua testimonia non solebant uendere, quod hodie fit, et facile, et promiscue, sine consideratione meritorum. J. 90) Pagis, oppidulis, uiuunt. J. 91) Iudicio, cui assident homines rudes, imperiti, indocti. B. 92) In paternam hereditatem immissi. J. 93) Prouehuntur. J. 94) Die bringen der gesammten Juristen Facultät, oder Zunfft, grosse Ehre. 95) Quam in eiusmodi doctis Jureconsultis. J. 96) Humaniorum, elegantiorum. J. 97) Non ratione doctrinae, sed morum. B. 98) Pro disciplinis rusticis, et minus aptis ad uitam ciuilem. B.

99) Pru-

ad ciuilis uitae astus, 99) et deductas 200) de suorum montium secretis, 1) uerae luci aptauisse. 2) Quidam tamen ex illis nimiae eloquentiae studio peccant, et iuuentutis stimulis, 3) aut gloriae, feruentes, a commisso patrocinio 4) deflectunt. Iudicum quippe, et auditorum, auribus ad uoluptatem seruire adeo curant, ut ex omni numero neminem minus iuuent, 5) quam clientem, et quod poëta 6) olim risit, dicturi de capillis, ament ab Hannibalicis ordiri furoribus, luctumque Cannarum, 7) et rubentem Romano sanguine Aufidum 8) memorare. Alii exercitis 54 per fallendi consuetudinem animis regnant, 9) uenalemque in quoduis patrocinium fidem malo innocentiae 10) exercent. Ita 11) obruere ueritatis

99) Prudentiam, dum ex elegantioribus studiis ad discunt uarias res utiles ad uitam ciuilem prudenter agendam. J. 200) Musas. J. 1) Habitasse namque Musae olim in montibus, ac siluis, a poëtis dicuntur. B. 2) In lucem ueram produxisse, recht auß Licht gebracht. B. 3) Inconsulto impetu. J. 4) A caussa, quam defendere debebant. B. 5) Adiuuent. J. 6) Quod Horatius Art.Poet.v.136. seqq. praecipit, huic geminum est. 7) Cannae, obscurum Apuliae oppidulum, ad quod Romani a Poenis ad interuentionem caesi sunt. Confer. Florus libr. II. cap. 17. B. 8) Fluuium Apuliae, e montibus Hirpinis ortum, alluentem Canusium et Cannas, seque in Adriam exonerantem, qui iam *Ofanto* dicitur. B. 9) Principatum inter aduocatos obtinent. J. 10) Non sine graui hominum innocentium damno. J. 11) Solent illi, J.

55 ritatis indicia, ita magna specie 12) inanes induere umbras, 13) et plus iuris in foro suo ingenio, quam legibus facere. 14) Documentum tam publici mali 15) nullae lites, nulla in iudicium uocata flagitia, quae non patronum 16) inueniant, modo sit aduocationi pretium, 17) cui, 18) tanquam omnis patriae charitatem uincenti, obsequium nunquam deest. 19)

CAPVT

12) Magna, sed inani, uerborum pompa. J. 13) Schein-Ursachen, nichtiges Vorgeben. J. 14) Hi aduocati solent in iudiciis publicis plus iuris confingere ex peruerso suo ingenio, quam unquam est in legibus. B. 15) Sunt. J. 16) Aduocatum, ac defensorem. J. 17) Dummodo aduocatus pro nauata opera mercedem accipiat. J. 18) Pretio. J. 19) Wo Geld ist, ist der Advocat willig zu dienen, wäre es auch gleich wider das Vaterland.

CAPVT XVI.

*De diuinarum scientiarum peritis, deque
praefectis religionum.*

ELudant, ut uolent, maiestatem scientiae 1) per 1
contemptum, atque iocos, quidam, barbaris, aut
incultis, ingeniis horrentes, 2) et hunc demum ui-
rilem animum, et nobilitate dignum, existiment, qui
Musas omnes, 3) ut uiles, ineptasque, refugerit, 4)
certe nihilominus sub ictu 5) litterarum, per omnia
paene regnantium, haud raro res eorum sunt, et in
iudiciis, quae utique ex praescripto scientiae regi
debent, tremere 6) solent, suae audaciae et stirpis
obliti. Sed et alia praeterea, maiorque, uis erudi- 2
tionem toti generi mortalium praefecit, religionum
scilicet, et sacrorum, procuratio, quae excultis inter
studia litterarum ingeniis creditur, 7) et plerisque
hominum animis uere imperat, 8) ceteros, neces-
saria simulatione impietatem tegentes, non minus
in obsequio sui tenet. Nec tam ulla demissa, 9) 3
seu

1) Eruditionis. J. 2) Indocti, stupidi. J. 3) Omnes
litteras, omne genus eruditionis. B. 4) Negligit. J.
5) Sub potestate litterarum pendent haud raro res, et
negotia eorum a litterarum uirtute adeo, ut graue
discrimen eiusmodi homines saepe adituri essent,
nisi a literis et literatis auxilium ferretur. Sic Se-
neca de Benef. libr. II. cap. XXIX. *Sub ictu nostro po-
situm*, et Consol. ad Marciam cap. IX. *Tua innocentia
sub ictu est.* Contra ea de Benef. libr. VII. cap. VII.
Deum extra ictum sua diuinitas posuit. B. 6) In metu
esse. J. 7) Es werden nur Gelehrte zu Priestern ge-
nommen. 8) Macht bey den meisten Menschen recht
grossen Eindruck. 9) Abiecta, humilis. J.

seu paupertatis, seu ignobilitatis, fortuna est, quae arcere hominem a celebritate famae possit, qui supra probitatis, aut nequitiae, uulgus 10) semet religionis specie, atque argumento, 11) extulerit. Et ne usu, aut effectu, hanc litteratorum potentiam carere existimes, quam facile inermium hominum, et inter solos ualentium libros, 12) nomina percensebis, qui hoc saeculo, sub angustis compositi tectis, et de religione certantes, hos ipsos scilicet superbos Musarum contemptores 13) inter se commiserunt, 14) principibus, populisque, uelut signum ferentes 15) ad exitiabilis belli 16) cladem, quae necdum, consumptis acerbitatis seminibus, 17) ut uidetur, nostris malis in totum contenta est. 18) Nulla igitur utilior animorum inspectio, quam eorum, qui in hac orbis tam multiplici tempestate 19) ad religionum clauum sedent. 20) Et hos optime in uarias classes distinxeris. Quidam, ueluti duces, nouis sacris initium faciunt, 21) siue ueram sapientiam habent,

10) Supra uulgus, seu probum, seu improbum. J. 11) Scheinheiligkeit, äusserliche Andacht. 12) Qui nihil aliud possunt, quam libros tractare. J. 13) Illos barbaris et incultis ingeniis horrentes, de quibus ab initio capitis dixit. 14) Ad pugnas, et mutuas lites, concitarunt. J. 15) Libris suis, et turbulentis consiliis praeferebant signa quasi, quae reges, principes, populi, ad bellum mutuum excitati, sequebantur, sie waren die Rädelß-Führer. J. 16) Civilis. J. 17) Etsi causa discordiae sublata est. J. 18) Nos uehementer uexat. J. 19) In tam crebris, uariisque bellis ac tumultibus. B. 20) Rem Ecclesiasticam administrant et gubernant. B. 21) Sunt auctores nouae

habent, siue ambitioso errore praecipites. 22) Ita 8
 ille, qui ab Aegypto Iudaeos remeantes acceptis a
 coelo legibus composuit, 23) ita postea sanctus ille
 terrarum ac siderum auctor, 24) qui, hominibus
 sponte annumeratus, nostro generi sua morte ad ui-
 tam iter sanxit. Et, quoniam non hic tantum pro- 9
 bitatem, sed et fortunam, qualis in humanis rebus
 ludit, describimus, proh nefas! ita ille, qui Arabas
 primum, et Syros, postea, quicquid ab India ad Hel-
 lespontum iacet, et nunc inde omnes terras ad cite-
 rioris Pannoniae fines, suo scelere amplexus, 25) Ly-
 biam quoque, paene quanto ambitu circumfusa ma-
 ria extendit, 26) sacrilega superstitione corrumpit.
 Et hos quidem, 27) quos uera et coelestia auspicia 10
 28) ad eam legum ferendarum maiestatem dedu-
 cunt, nobis haud licet, nisi ad fidem, aut adoratio-
 nem, suspicere. 29) Ceteris, qui nomine coele- 11
 stium in re tanta abuti non uerentur, 30) populis-
 que imponere, eum animum esse necesse est, qui
 nec ipsis suis legibus, nec omnino de diuinis, quid-
 quam credat, non uirtutibus parcat, non flagitia, nisi
 ad speciem forte, refugiat, id quidem potissimum
 curans, ut sibi uenerationem conciliet, legesque, 12
 quas condit, ad libidinem, uel superstitionem suae
 gentis inflectat. Neque, ut in aliis sceleribus inter-
 dum

nouae religionis, et quasi haeresiarchae. J. 22) A-
 guntur. J. 23) In ciuitatem, et iustam rempubli-
 cam. Moses. B. 24) Christus. B. 25) Muhammedus. B.
 26) Quousque circumfunditur mari J. 27) Mosen
 et Christum. J. 28) Dei iussa. J. 29) Hos adorari
 oportet, horum legibus fidem haberi. J. 30) Nouam
 et falsam religionem instituentes. J.

dum fit, qui sic peccant, decipi ipsi possunt, et uel
 suae sententiae, uel rerum amore, quae in quaestio-
 ne uersantur, coecari, 31) sed, suae improbitatis
 conscii, se impios, et pestes mortalium, non igno-
 rant, maxime cum ad persuadendam populo inso-
 lentiam tam seriae nouitatis 32) sit subtilis ingenii
 exerta 33) procacitas, sed et mentiri multa oporteat,
 uisum scilicet, uel auditum, sibi numen, communi-
 cata cum illo consilia, et quae cetera pestiferi nuga-
 13 tores laborant adstruere. 34) Sed haec non omni-
 um saeculorum labes est. 35) Pauci enim, neque
 semper cum successu, ad tanti flagitii audaciam
 14 proeucti sunt. Est aliud hominum genus, longe-
 que frequentius, 36) profitentium, non abire se a
 patriis sacris, neque aliquid noui afferre, sed tan-
 tum errores, humano uitio, 37) et praeter auctorum
 mentem, in religionem illapsos purioribus docu-
 15 mentis uelle excindere. 38) Et his quidem magni-
 fica species probitatis, et ingeniorum reuerentia, 39)
 [nam qui tantam rem, nisi industrii, subtilesque,
 audeant?] denique ipsa nouandi, et a ceteris dis-
 sentiendi, cupiditas paene semper sequacium 40)
 16 hominum turbam inuenit. Eiusmodi interpre-
 tum

31) geblendet werden. J. 32) Tam insolitae et mon-
 strosae religionis nouitatem. B. 33) Manifesta. J.
 34) zu behaupten suchen. J. 35) Talis corruptio reli-
 gionis non solet omnibus saeculis contingere, es ste-
 hen nicht immer solche neue Lehrer auf J. 36) Quod
 saepius, uelut in scenam, prodit, et conspici solet. J.
 37) Per errorem hominum. J. 38) ausmustern, aus-
 fegen, reformiren. J. 39) Honos, qui uiris magno in-
 genio praeditis haberi solet. B. 40) Sectatorum, An-
 hänger.

tum 41) lites Ottomanorum gentem multo acerbius diuersitate superstitionis, quam aemulatione imperii, in Persas incenderunt. 42) Sed quid interest, 17 quo potissimum modo pereant illi populi, 43) qui, quamcunque elegerint suae legis semitam, 44) errabunt? Nos ipsos in lucem, quae hominibus una est, 45) missos, quis non maxime indignetur, his eruditorum discordiis tam funesta pernicie 46) posse rapi? Quippe sedecim saecula, 47) quibus nostrae religiones 48) uiguerunt, plus centum ingenia 18 49) peperere, nouandi studio, et nostris deinde malis, insignia, 50) quorum quidem exitus 51) ut nunquam excusem, quippe nimiae pertinaciae 52) uitio a iusta, et qualem exorsi uidebantur, modestia 53) aberrantes, ita primos impetus odisse non utique semper licet. Nam et opes, et ueternus, 54) otii 19 que

hänger. J. 41) Qui diuerso modo doctrinam sacram interpretantur. B. 42) Adeo ut Turcae, *Omaris* doctrinam secuti, Persas, Halis interpretamenta amplexos, pro haereticis habeant. B. 43) Turcae ac Persae. J. 44) Interpretationem. J. 45) Veritatem coelestem solam et unicam. J. 46) In diuersas de cultu Dei opiniones per discordias eruditorum. J. 47) A Christo nato. J. 48) Christiana, quae, quum unica sit, in uarias tamen sectas scissa est per diuersa interpretamenta eruditorum. J. 49) Eruditos uiros. J. 50) Qui magnum nomen parare sibi studuerunt reformandi studio, non sine magna calamitate Christianae religionis, qualem auctor hic potissimum Romano-Catholicam uidetur appellare. B. 51) Aberrationes a scopo praefixo sibi. J. 52) *Plus Eros und Eigensinn.* J. 53) Quam ostenderant, quum reformationem inciperent. J. 54) Socordia, securitas, nimia, torpor animorum. J.

que securitas, saepe solutam 55) apud nostrorum 56) aliquot disciplinam impotenti superbia, 57) et aliis plerisque uitiis, obruerunt, et inde 58) tam indignatio peritorum 59) excanduit, quam, specie pietatis dissimulata, inquietorum hominum superbia exarsit. Quidam enim iustis doloribus uicti detonerunt, 60) alii saeculi uitia tacito ambitu 61) amare, quippe occasionem suis questibus, et secessioni, praebitura. 62) Vtrisque idem initium esse solet. 63) Parce 64) primum neque multa exagitant, uotis quoque, et exhortatione optimorum, 65) pro- uecti, nec tam uidentur irasci, quam monere, et gemitibus dolorem profiteri. 66) Sed ubi ad factionis magnitudinem processerunt, 67) tunc et ipsi la- cessere

55) Neglectam nimis. J. 56) Qui Romano-Catholicis sacris addicti sumus. Nam illis auctor addictus erat. J. 57) Dum ipsi uoluerunt omnibus imperare, subiecti esse nemini. J. 58) Propter haec uitia. J. 59) Qui uel intelligebant uitia clericorum, uel cuncto damno suo experti erant. J. 60) Cum aliqua uehementia coeperunt reformationem. J. 61) Ambitione sua inducti, ne scilicet exciderent lautis conditionibus, quibus fruebantur, sie wolten die fetten Pfünzden nicht gerne verliehren. 62) Quae uitia praebant ipsis materiam conquerendi, et faciendi secessionem a Pontificia religione. J. 63) Sie machen beyde einerley Anfang in der Reformation, sie greiffen es beyde auf einerley Art an. 64) Modeste, et ita, ut uitia uitae, erroresque doctrinae, primum non admodum acerbe perstringant. J. 65) Probi quique homines approbant eorum consilium reformandi ecclesiam. J. 66) Hi reformatores, sie poltern und fluchen nicht, sie seuffzen nur. J. 67) Quam primum partes ipsorum auctae fuerint, et secta fieri coeperit. B.

68) In-

cessere inimicos impunius, 68) et utrinque partium studia aemulatione accendi. 69) Tunc uero nec 22
 tantae celebritatis fortunam satis regunt, 70) nec in 22
 uestigiis haerent, 71) per quae antea ire ad pulcher-
 rimum facinus 72) uidebantur, sed, maiori superci-
 lio 73) assurgentes, plura in aduersariis, et atro-
 cius, 74) damnant, siue 75) quo suum nomen illi
 sectae, quam effinxerint, miserrima ambitione relin-
 quant, siue quod olim agitatam 76) tantae defectio-
 nis 77) consilium, nisi sensim, prodere non sunt
 ausi, uel denique odio in illos incitati, qui prima, et
 adhuc sancta, 78) illorum consilia nimis acri, et in-
 tempestiuo, certamine exceperunt. Ita multos piis 23
 initiis in hanc emendandi prouinciam ingressos, de-
 inde superbia, uel aemulationis acerbitas, perdidit.
 Sunt denique, quibus uera, fortisque, sapientia 79) 24
 mentem dedit ea uitia insectandi, quae, nescio quam,
 ipsis religionis umbram 80) faciunt, culpa mysta-
 rum. 81) Iis, tam casto impetu 82) a modestia non 25
 aberrantibus, sublimis, fortisque, indoles esse debet,
 et,

68) Incipiunt maiori audacia. J. 69) beyde Parthenen werden hitzig gegen einander. J. 70) Sie wissen sich in ihr Glücke und erlangten Ruhm nicht recht zu schickten. 71) Sie bleiben nicht im Gelaise, sie thun der Sache zu viel. 72) Emendationis morum et errorum publicae. J. 73) Efferentes se maiori superbia. B. 74) Maiori uerborum atrocitate J. 75) Idque ideo faciunt, ut uel. J. 76) Animo conceptum. J. 77) A patria religione. J. 78) Innocentia, pura, redliche, untadeliche. J. 79) Non sophistica et falsa. B. 80) ut religio uideatur fucus esse, et umbra, non religio. J. 81) sacerdotum. J. 82) in tam innocentis proposito. B.

et, quod rarum est, nihil pro se, 83) sed pro publicis commodis, laborare, contumeliis, inimicitiis, maledictis, nec in odia rapi, nec a coeptis abstinere.

26 Eximium prorsus munus, 84) arduaeque uirtutis! Raro enim, qui ab iis sic carpuntur, deesse suis uitiis 85) uideas, aut aequo animo pati censores, sed flagitiis fucum inueniunt, uel, quod peius est, ea quoque importuno patrocinio tueri non dubitant, conanturque hos ipsos monitores, licet intra iusti officii pietatem compositos, 86) apud populum perpetrati sacrilegii 87) opinione euertere. Ceterum ut nascentium religionum ritus suorum auctorum industria et genio, nituntur, 88) ita, postquam a populo probatae sunt, praefectos suos 89) habent, per

28 quos rite dispensentur. Hos aliae, aliaeque, gentes diuersis nominibus insigniunt. Nos Pontifices, Praesulesque, 90) et ceteris in eum sensum 91) uocabulis, appellamus. Seruandarum religionum non alius

29 utilior illo regimine 92) modus, qui etiam a coelesti

30 praescripto 93) est. Ex iis qui eruditae et laboriosae uirtutis sunt, re ipsa sacrorum incolumitatem sustinent, 94) improbi, 95) saltem specie, et uirtute digni-

83) Pro sua utilitate. J. 84) Officium est, quod arduam uirtutem requirit. J. 85) Quae excusantur semper, emendantur nunquam. B. 86) Licet obseruent iustos limites officii sui. J. 87) Quasi excesserint modum in admonitionibus, uitiisque carpendis. J. 88) Instituuntur ad indolem et industriam auctorum suorum J. 89) Ephoros, Epoptas. J. 90) Episcopos. J. 91) Quae eundem sensum habent. J. 92) Episcopali. J. 93) Ab ipso Deo in sacro codice praescriptus est. J. 94) Curant strenue, ne unquam mutetur religio. B. 95) Improbi autem curant hoc officium

dignitatis. Munus 96) quondam laboribus plenissimum, et, dum publicae leges 97) nostra sacra 98) uetabant, etiam in extremum periculi excurrere, mox, domita, extinctaque, inimicorum 99) saeuitia, congestae passim opes in tanti officii reuerentiam paene causam reuerentiae extinxerunt. 100) Nam additis [et addi quidem decebat] ad illa diuina humanis opibus, atque officiis, tantum onus 1) uergere in terram 2) coepit eorum uitio, 3) quibus in hac utrarumque rerum mixtura tellus potior coelo 4) fuit. Triste afflictiae 5) probitatis argumentum est, quod tanti laboris, curarumque prouinciam, quae olim ministros 6) quaerebat, iam multo ambitu 7) sibi deponunt homines, nihil minus, quam de pietate, et laboribus, cogitantes. Ita haec eximia, coelestisque, dignitas 8) plerumque suis ipsa opibus, et ornamentis, concedit, et animum ad haec munera 9) applicare est ut plurimum in splendidae, illu-

officium tantummodo sub specie, nur zum Schein, und weil es ihre Würde mit sich bringet. 96) Hoc officium episcopale erat. J. 97) Ab Imperatoribus profanis, et Christianae ueritatis ignaris. B. 98) Christiana sacra. J. 99) Imperatorum Christiano nomini infensorum. J. 100) Causa reuerentiae religio est, quae parum abfuit, quin extingueretur per diuitias a sacrificulis congestas. Illi enim ditati negligebant religionem. B. 1) Episcopale munus tam graue. J. 2) Ad bona terrestria coepit propendere, ad diuitias, opes. J. 3) Culpa eorum. J. 4) Qui maiorem curam terrenarum, quam coelestium, rerum habebant. J. 5) Corruptae. J. 6) Sacerdotes, qui praeficerentur. J. 7) Multa cupiditate, ambitione. J. 8) Diese hohe, und von Gott geordnete, Würde muß also immer ihrem erworbenen Reichthum und Pracht unterliegen. J. 9) Ecclesiastica. Wer heute zu Tage ein

- illustrisque opulentiae cupiditatem incumbere.
 35 Tum, potiti tam ambitiosi (nominis, 10) illas gazas
 in humanitatem hospitii, et spem egenorum, 11)
 collatas 12) permittunt priuatae lasciuiae, 13) nunc
 inani picturarum studio, nunc cumulatis uariorum
 artificum laboribus, indigne ludenti. 14) Nam has
 opes prodigentem per peiora scelera nequitiam
 36 modesti doloris uerecundia omittit. 15) Cuius au-
 tem dementiae putes non modo tantorum facino-
 rum audaciam habere, sed et saepe, quantum 16)
 peccent, ignorare? Habent 17) quippe praescriptas
 ad numen sibi preces, 18) quas effundant in quoti-
 dianae pietatis officium, sanctas has quidem, neque
 illis 19) omittendas, sed, tantillo penso defuncti, 20)
 credunt, se nihil coelitibus 21) debere, opesque sua-
 37 rum infularum 22) bono iure sibi emtas. Laruae
 illae, et uecordium furor! 23) quod munus assiduo
 labore aegre perficias, id credere leui et perfuncto-
 38 ria opera 24) rite absolui. Quod si suas delicias
 hac

ein Kirchen-Amt begehret, der trachtet nach Pracht und
 grossen Vermögen. 10) Postquam facti sunt episco-
 pi. 11) Zur Ausübung der Gast-Freyheit und Alm-
 sens. J. 12) A maioribus. J. 13) Impendunt in uo-
 luptates. J. 14) Quae lasciuia lusum habet, delecta-
 turque nunc picturis uariis, nunc artificum uariis la-
 boribus. J. 15) Ich scheue mich zu sagen, und kan oh-
 ne Betrübniß nicht, wie die Kirchen-Güter auch noch
 durch grössere Schand-Laster verschwendet werden.
 16) Quam grauius ac turpiter. J. 17) Hi sacerdotes,
 canonici, episcopi. J. 18) Ihre Horas müssen sie hal-
 ten. 19) Ab illis. J. 20) Wenn sie damit fertig sind. J.
 21) Numini diuino, et diuis. J. 22) Dignitatis sa-
 cerdotalis diuitias, et episcopalibus. J. 23) Spectra
 quasi sunt, ac simulacra falsae pietatis. J. 24) Nur

hac saluberrima cogitatione distinguerent, 25) se
 in specula positos, dicique pastores, 26) si quae o-
 uium 27) sua ignauia in praedam concesserint, 28)
 in extremam sui 29) perniciem hoc futurum, for-
 tasse interdum deuouerent 30) illam ipsam, qua ex-
 ultant, otii, lasciuiaeque, licentiam. Sed non o- 39
 mnes 31) paribus deliciis, et ignauia, marcent. Non-
 nulli de uoluptatum sumtu detrahunt, 32) quod in
 litteratos collocent, ipsi quoque litteras breui im-
 petu, 33) taediumque non ferente, uel in speciem
 saltem colunt, 34) Alii ad eruditionem perueniunt 40
 felici mentis impetu, euincente ignauiam. Sed et
 ipsi in nullam rem magis eruditione utuntur, quam
 asserendis illius, qua potiuntur, dignitatis praero-
 gatiuis. 35) In infinitam sui 36) libertatem argu-
 menta inueniunt, facitque dissimulata cupiditas
 eloquentes. Eo modo dum uidentur unum coe-
 lum intueri, 37) ubius 38) causam agere, tunc etiam
 a terra 39) uix recedunt. Qui uero, haec mala e- 41
 luctati,

so oben hin gethan, sey es schon gut, da es doch, wenn
 man auch alle Mühe anwendet, nicht vollkommen ge-
 than werden kan. 25) Si de his cogitarent, dum fru-
 untur uoluptatibus. J. 26) Animorum. J. 27) Si
 oues aliquae sibi commissae. J. 28) Maligni illius
 ex orco Genii. J. 29) Pastorum. J. 30) Würden sie
 manchmal die Wollust verwünschen und verfluchen. J.
 31) Episcopi, ac sacerdotes. J. 32) Parcius indul-
 gent uoluptatibus. B. 33) Non constanti, aut diu
 duraturo. B. 34) Vel obiter saltem discunt literas,
 ut uideantur potius literati, quam sint. B. 35) De-
 fendendis priuilegiis, eminentiis, praerogatiuis suis.
 J. 36) Suae dignitatis et personae. J. 37) Vnam
 pietatem et religionem uenerari. B. 38) Vnam so-
 lamque religionem defendere. J. 39) A curis ter-
 renis

luctati, in dignam suo fastigio mentem consurgunt, et publico splendore 40) ad commodum populi, decusque sacrorum, uti amant, [et uero nunquam eiusmodi 41) desunt] illi nec sui ordinis 42) libertatem sutinent uiolare, nec extorquere alienam, sed, quantum possint, quantumque debeant, sollicita
 42) contemplatione coniungunt. Et hi demum sunt ad priscæ sanctitatis imaginem facti, iisdem curis, uiuendique ratione, quæ priscis temporibus opes me-
 43) ruit, quibus hodie perfruuntur. Absit omnis inuidia. Hi demum sunt antiquitatis 43) beneficiis, et
 44) nostra ueneratione, dignissimi. Populus antistitum 44) uoce, ut est eorum exiguus numerus, non satis semper potest de coelestibus 45) erudiri. Hinc doctorum hominum ingens turba, et ubique diuinarum scientiarum 46) candidati, quorum aliqui uere, ac cum sapientia, ei, quam profitentur, scientiæ insistent. 47) Ceteros uerius dixeris pro factionibus suis, 48) quam 49) ueritate, depugnare, adeo, torrentis animi aestu rapti, omnis generis patrocini-um probant, quo religionis sanctitatem possint populo commendare, amantque pietatem etiam im-
 45) pia ratione prouehere. Suas igitur sententias asserturi pulchre, et cum laude, decipere 50) credunt, etiamsi euidenti- bus argumentis illi rei faciant fidem,

renis et humanis. B. 40) Dignitatis suæ. J. 41) Boni episcopi ac sacerdotes. J. 42) Sacri, episcopalis, ecclesiastici. J. 43) Pietatis antiquæ. J. 44) Per episcoporum sermones et conciones. J. 45) De capitibus religionum necessariis. J. 46) Theologiæ. J. 47) Animum applicant ad Theologiam. J. 48) Pro defendendis dogmatibus suis. J. 49) Quam pro. J. 50) Animos simplices. J.

51) Quæ

dem, quam duxerint esse ueram. De aduersariis 46
 porro dicturi, uix sincere illorum sententiam pro-
 dunt, sed deflexam in odium, et paene de sensu au-
 ctoris exeuntem. 51) Vesana autem repugnandi
 cupiditas eo aemulationem deducit, ut, a quibus
 dissidere inceperint, in omnibus diuertant. 52) Et
 hoc solent in pietate 53) numerare. Tum, quasi 47
 nihil probe aut astruere ii homines possint, aut car-
 pere, qui semel errauerunt, nefas quoque existimant
 eiusmodi aduersariorum 54) iudicio proditos in se
 naeuos agnoscere, et salubri mutatione eluere. 55)
 Haec itaque propugnando, quae non posse defendi
 satis constat, iniquissimo praeiudicio onerant iu-
 stam in ceteris rebus litem. 56) Magni nexus in- 48
 ter omnis eruditionis partes sunt, et affectus, 57) qui
 diuinarum rerum peritos exercent, saepe cadunt in
 ceteras Musarum 58) disciplinas, maxime illa con-
 suetudo litterarias 59) lites, ac paene odia, agitandi.
 Jurisconsultorum quidem rixae etiam ad inhumana- 49
 nitatem uerborum descenderunt, nostro sibi sae-
 culo scuticam, flagellumque, minantium. 60) Abiit
 in sectas medicina, magis etiam peruicaces, quod
 illis non in gloriam tantum fama, sed et in opes,
 quae-

51) Quae plane abit, et discrepat, ab auctoris mente
 ac sententia. J. 52) Dissideant, dissentiant. 53)
 Inter opera pia et sancta J. 54) Qui respondere ple-
 rumque solent ad ea, quae sunt obiecta J. 55) emen-
 dare. J. 56) Ita, ut persuadeamur, eos semper ma-
 lam causam agere, dum semel mali fuerunt. J. 57)
 Praui iidem. J. 58) Eruditionis. J. 59) Philosophi-
 cas atque Criticas. J. 60) Qui aduersariis suis usque
 adeo etiam minitantur uerbera. J.

61) Sic

queratur, 61) et uix unquam ludicrum, aut ad so-
lam uoluptatem, 62) in ea arte certamen sit, aegris,
quodcunque isti male senserint, immerita calamita-
50 te luentibus, 63) Ceterum omnium litteratorum
genus in duas rite classes distinxeris, quarum illa 64)
sit hominum multa quidem eruditione felicitum,
sed qui praeterea ciuilibus disciplinis 65) imbuti,
incuriosam 66) scholasticorum morum uilitatem
effugerint, alia 67) uero illorum, qui animum unis
litteris impenderunt, diutius inter extinctae uetu-
statis rudera, quam cum suo saeculo, uiuentes, ut
plurimum foris inepti, et domesticis sordibus ui-
les. 68) Neque etiam aliam elegantiam aut noue-
runt, aut curant, quam illam solitariam, qua a Mu-
sis ad contemplationem accepta frui, quam uti, 69)
magis possunt. Et hos tamen maxima utilitate co-
lueris, si scias, ab hac cruda, informique, arena 70)
exprimere aurum, et nitere illo ipso ornamento, 71)
quod in iis, uelut multo puluere obrutum,
lucem amisit. 72)

61) Sie suchen nicht nur Ehre, sondern auch Geld.
62) Nur zum Vergnügen, und zur Curiosität. J. 63)
Aegroti magno suo malo id experiuntur in corpori-
bus suis, de quo medici inter se dissentiunt. J. 64)
Prior classis. J. 65) Iis, quae ad uitam ciuilem per-
tinent. B. 66) Inelegantem, die feine Paedantert
und Schul-Füchse sind. 67) Altera classis est. J.
68) Inepti plerumque ad societatem ciuilem, et in
suis aedibus uiuunt sordide J. 69) Recte, uti dece-
bat. J. 70) Arte critica, quae in se quidem arida est,
instar arenae. J. 71) Criticis, scholasticis. J. 72) In
obscurio iacet, et quasi omni nitore de-
stitutum est.

F I N I S.

INDEX

INDEX AVCTORVM,
 QVORVM TESTIMONIIS RERVM
 AC VERBORVM FIDES IN HOC
 OPERE NITITVR.

A.

Ammianus Marcellinus,
 C. Sollius Apollinaris
 Sidonius,
 L. Apuleius,
 Aristophanes,
 Decius Magnus Ausonius,
 Athenaeus Grammaticus,

B.

Jo. Christoph. Becmannus,
 Henr. Ludolph Benthem,
 Samuel Bochartus,
 Jo. Bodinus,
 Jo. Henr. Boeclerus,

C.

C. Julius Caesar,
 Guilielmus Cambdenus,
 Isaacus Casaubonus,
 Catonis Disticha,
 Catullus Vrbicarius, Mi-
 mographus,
 Christoph. Cellarius,
 M. Tullius Cicero,
 L. Junius Moderatus Co-
 lumella,
 Philippus Cominaeus,
 Q. Curtius Rufus,

D.

Dio Cassius,
 Diodorus Siculus,

E.

Q. Ennius,
 Euphormio Lusinius, seu
 Jo. Barclaius, Satirici
 auctor,

F.

S. Pomp. Festus,
 Verrius Flaccus,
 L. Annaeus Florus,
 Fulgentius,

G.

Aul. Gellius,
 Albericus Gentilis,
 Franciscus Guicciardinus,

H.

Herodianus,
 Herodotus,
 Hieronymus,
 Aul. Hirtius,
 Homerus,
 Q. Horatius Flaccus,

I.

Paul. Jovius,
 Isidorus Hispalensis,
 Justinus,
 Dec. Jun. Juuenalis,

L.

L. C. Lactantius Firmia-
 nus,

INDEX AVCTORVM.

Thomas Lansius,
 Frideric. Lindenbruchius,
 Justus Lipsius,
 T. Livijs,
 M. Annaeus Lucanus,
 T. Lucretius Carus,
 Jo. Petr. Ludouici,

M.

Ambros. Aurel. Theodos.
 Macrobius,
 Jo. Mariana,
 Pomp. Mela,
 Jo. Meursius,
 Minutius Felix,
 M. Anton. Muretus,

N.

Cornel. Nepos,
 Nonius Marcellus,

O.

Adam Olearius,
 P. Ovidius Naso,

P.

M. Pacuvius,
 Rutil. Taur. Aemil. Palladius,
 Guido Pancirollus,
 Paulinus, Jctus,
 T. Petronius Arbiter.
 Phaedrus,
 Plato,
 M. Accius Plautus,
 C. Caccil. Plinius Secundus,
 Plutarchus,
 Polybius,
 Isaacus Pontanus,
 Samuel Pufendorff,

Q.

M. Fabius Quintilianus,

R.

Hadrianus Relandus,

S.

C. Crispus Sallustius,
 Claudius Salmasius,
 Jul. Caes. Scaliger,
 L. Annaeus Seneca,
 Claudius Sesselius,
 Sernius Honorat. Maurus,
 Thomas Smith,
 C. Julius Solinus,
 Aelius Spartianus,
 P. Papinius Statius,
 Strabo,
 C. Tranquillus Suetonius,
 Symmachus,

T.

Cornel. Tacitus,
 Fridericus Taubmannus,
 P. Terentius.
 Q. Sept. Florens Tertulianus,
 Theoph. Chronographus,
 Theophrastus,
 Jacob Augustus Thuanus,

V.

Valerius Maximus,
 M. Terentius Varro,
 Velleius Paterculus,
 Venantius Honorius Clementianus Fortunatus,
 P. Virgilius Maro,
 Flavius Vopiscus,
 Gerard. Joann. Vossius,
 Lollius Vrbicus.

INDEX RERVM.

Primus numerus, isque Romanus, *Caput*, alter, isque barbarus, *Paragraphum*, tertius, idem barbarus, numerum ad *Notas* respicientem designat, quo etiam adiectum illud *n.* referendum est.

A.

- A** Edolcnyni uotum, XII, 37, 41 n.
 Academia quid? XII, 37, 38, n.
 Achmetus, Turcarum Imperator, IX, 61, 89, n.
 Aegyptus a Turcis occupata, IX, 11, sqq.
 Agis laqueo praefocatus, XI, 8.
 Albion appellata Anglia, IV, 5, 10, n.
 Alcibiades a Socrate amarus, XII, 14.
 Aleppensis praefectura, IX, 29, 93, n.
 Alexandri M. seueritas in milites, XI, 10.
 Alphonsus Albuquerqueus, II, 69, 98, n.
 Alpes, V, 1, 1, n.
 Amantium animus quis? XII, 19.
 America, II, 72, 1, n. inuenta et aperta, VII, 18, 61. n.
 Amor, quid? XII, 2. sqq. proficius quibus? XII, 5, sqq. nocens, XII, 10, sqq. tectus, XII, 13, honestus & pudicus XII, 15, sqq.
 Amyclanus sinus, VI, 44, 67, n.
 Anglo - Saxones Britanniam inuadunt, IV, 6, 13. n.
 Angliae fertilitas, IV, 9, sqq.
 Anglia olim uitifera, IV, 15.
 Anglorum exercitus in Lusitania attritus IV, 40, 16. n. in Hispania attritus morbis, IV. 40, 18, n. contemptus mortis IV, 43. leges IV, 44, sqq.
 Animorum cognitio salutaris, XII, 20, sqq.
 Apenninus mons, VI, 7, 19. n.
 Apes Polonicae, VIII. 32. sqq.
 Aperta ingenia quae? XI, 53. sqq.

- Aquitaniæ fertilitas, III, 16.
 Aristocratia, XIII, 3. sqq.
 Armigeri Anglorum, IV, 32. 97. sqq.
 Athenion mutauit ingenium, XII, 37, 37, n.
 Atticæ elogium, VI, 65.
 Auernus, VI, 7. 20. n.
 Audacia medicorum, XI, 17, sqq. militum, ibid.
 Aufidus, XV, 53, 8, n.
 Aulicorum mores, XIV, 1, sqq.
 Aurifera flumina, VIII, 8.
- B.
- Babylonia, II, 16, 41, n.
 Baetis VII, 16, 49, n.
 Baldus et Bartolus, II, 42, 17, n.
 Barclai iniquum de Germanorum ingenio et urbibus iudicium, V, 6. 14. n. et V, 25, sqq.
 Bassæ Turcarum, IX, 22, 73, n.
 Batauorum ingenia et mores, V, 68, 35, n.
 Belgium, V, 65, 28, n. foederatum, V, 67. 33, n.
 Bellogradum a Turcis captum, sqq. IX, 14, 44 n.
 Bellum Carthaginensium et Romanorum in Hispania, VII, 12, sqq.
 Benacus lacus, VI, 7. 17. n.
 Bohemia, V, 23, 72, n.
- Bonum publicum Gallorum, IX, 63. 95, n.
 Brennus, Gallorum Dux, III, 1, 3, n.
 Britannia antiqua, IV, 1. 1, n. IV, 5, 10, n.
 Britus s. Brutus, Britannorum conditor, ibid.
 Brunsvicensium Ducum titulus, *Praef.* 1, 1.
 Buda a Turcis capta, IX, 14, 45, n.
 Godofredus Bullonius, II, 61. 81. n.
 Burrhus et Seneca, Neronis praeceptores, *Praef.* 4, 18.
 Byzantium, IX, 15, 47, n.
- C.
- C. Julius Caesar populi fauore euectus, XI, 7, causas orauit, XV, 32.
 Frid. Vlric. Calixtus puer latinae linguae adsuetus, I, 26, 15, n.
 Cambriae Historia, IV, 7, 21, n.
 Cannae, XV, 53, 7, n.
 Cantabri, VII, 13, 40, n.
 Cantium, montosa regio, IV, 15, 44, n.
 Carolus Andegauensis regni Siculi occupator, III, 21, 65, n.
 Carolus V. Imp. VII, 20, 71, n.
 Carolus Audax, IX, 63.

INDEX RERVM.

- Catonis Vticensis pueri
severitas, I, 32.
- Caudae Anglorum, IV, 45,
42, n.
- Caussidicorum artes, XV,
7. sqq. munus, XV. 29.
sqq. Romanorum gra-
uitas, XV, 31. sqq. An-
glicorum munus, XV,
42. sqq. uestis, XV, 47.
- Census Romanorum, I, 24,
7, n.
- Chalcenteri uiri, X, 72.
- Characteres populorum,
II, 55.
- Chersonesus Cimbrica,
VIII, 56. sqq.
- Christus, XVI, 8, 24.
- Christianissimi titulus un-
de, Praef. I, 2, n.
- Ciuitates liberae imperii,
V, 51.
- Cleomenes Ephorum
caedem molitus, XI, 9.
- Clericorum peruersi mo-
res, XVI, 35. sqq.
- Christoph. Columbus, VII,
18, 62, n.
- Comites Palatini Britan-
niae, V, 48, 42, n.
- Consilarii principum,
XIII, 53, sqq.
- Constantinopolitanum
imperium, IX, 8, 18, n.
- Constantinopolis occupa-
ta a Turcis, IX, 9, 54, n.
- Copernicanorum senten-
tia, IV, 49, 52, n.
- Cosmi Medicaei foecun-
dum otium, X, 71, 80, n.
- Crocus in Anglia nascens,
IV, 19.
- Cumae, VI, 7, 20, n.
- Q. Fabius Cunctator, I, 64,
37, n.
- Custodes et aeditui anti-
quae uirtutis, X, 56.
- Cyneae de Senatu Romano
iudicium, XV, 23.
- Cyri pueri indoles, I, 30.

D.

- Dalmatae, VIII, 21.
- Decepta simplicitas, V, 81,
73, n.
- Democratiae, XIII, 1, sqq.
- Diuitum ingenium & mo-
res, XIV, 47, sqq.
- Documentum patricii ge-
neris, V, 63, 21, n.
- Ducum Brusucensium ti-
tulus, Praef. I, 1, n.

E.

- Ebriositas Germanorum,
V, 15, sqq.
- Edgarus, rex Angliae, IV,
7, 21, n.
- Eduardus Senior, IV, 6,
15, n.
- Eduardus I. Rex Angliae,
IV, 7, 21, n.
- Eduardus III. rex Angliae,
IX, 52, 55, n.
- Eybertus primus Britan-
niae monarcha, IV, 6,
15, n.

INDEX RERVM.

- Egenorum ingenium, XIV, 34, sqq.
- Electores Germanici, V, 55, 68, n.
- Elisabetha Anglica Lusitanis opitulata, IV, 40, 16, n.
- Eloquentium uirtutes ac uitia, X, 16, sqq.
- Emendatores morum publicorum, XVI, 14.
- Episcopi munus, XVI, 27, sqq.
- Eugenius III. P. M. iuris Canonici auctor, II, 42, 16, n.
- Expeditiones Sacrae, IX, 51, sqq.
- Extemporariae subtilitatis homines, X, 7, sqq.
- Externarum gentium irruptio in imperium Romanum, II, 37, 97, n.
- F.
- Facies externa fallit, XII, 27, sqq.
- Facundiae uirtutes ac uitia, X, 16, sqq.
- Fatum credunt Angli, IV, 41, 19.
- Fauorini iudicium de Hadriani scientia, X, 61.
- Ferdinandus Catholicus, VII, 16, sqq. VII, 44.
- Fergusius, Scotorum rex, IV, 71.
- Fiducia sui pestis ingeniorum, X, 63, sqq.
- Formianus sinus, VI, 44, 67, n.
- Fornaculae Germanorum, V, 12, 22, n.
- Fortitudo quae? I, 57, 17, n. XI, 24.
- Fortitudinis ac temeritatis discrimen, XI, 1, sqq.
- Franci, III, 6, 18, n.
- Francia Orientalis et Occidentalis, ibid.
- Fratres se appellant reges, Praef. XI, 52, n.
- G.
- Galbae caedes, XI, 11.
- Galeatius, Mediolanensis dux, III, 21, 63, n.
- Galliae situs, III, 17, sqq. termini ueteres, ibid. diuisio antiqua, ibid.
- Fertilitas, III, 8, sqq.
- Gallia a Romanis uicta, III, 5, 14, n.
- Gallorum bella, uictoriae, prouinciae, mores, III, 18, sqq. leuitas, III, 59, sqq.
- Galli ana Troianis orti? III, 7, 24, n.
- Gallo - Graccia, III, 1, 3, n.
- Gallia et Britannia an uera regna? V, 46, 36, n.
- Vasco de Gama, Indiae inuentor, II, 69, 98, n. VII, 21, 74, n.
- Robertus Gentilis puer lingua-

INDEX RERVM.

- linguarum multarum gnarus, I, 26, 15, n.
- Germaniae descriptio, V, 1, sqq.
- Germanorum eruditio, VII, 39, sqq.
- Goa Lusitanorum, II, 69, 98, n.
- Gothi, Hungariae incolae, VIII, 1, 3, n. in Hispaniam irruerunt, VII, 14, 46, n.
- Tib. et Caius Gracchi, XI, 6.
- Gratianus, iuris Canonici collector, II, 42, 16, n.
- Grenouicum descriptum, II, 1.
- Guilielmus Auriacus, V, 90.
- H.**
- Haeresiarchae, XVI, 7, sqq.
- Hannibal Italia summotus, I, 64.
- Hanseaticae ciuitates, V, 51, 57, n.
- Hesperia ultima, VII, 13, n.
- Hiberniae descriptio, IV, 95, sqq.
- Hierosolyma capta a Bullionio, II, 61, 81, n.
- Hispaniae situs, nomen, diuisio, coniunctio, VII, 1, sqq.
- Hispanorum indoles, mores, studia, fastus, VII, 22, sqq. 29. sqq.
- Historiae studium utile, X, 37.
- Homo bene emitur, qui salutione constat, V, 93. 14, n.
- Hungaria unde dicta, VIII, 1. 4. fertilis VIII, 5.
- Hungarorum indoles, mores, studia, odia in Germanos, Turcas, VIII, 9, sqq.
- Hunni, VIII, 1. 3. n.
- Hydraulica organa II, 40, 8, n.
- Hyreanum mare, VIII, 44. 13, n.
- I.**
- Jacobus I, Rex Britanniae IV, 8. 26, n. IV, 71, 28. n. e graui periculo liberatus VIII, 64.
- Jason II, 42, 17, n.
- Iberus VII, 16, 49, n.
- Ierna, IV, 95, 87, n.
- Illyricum, VIII, 4, 12, n.
- Imitatio ingrata ac ludicra, III, 28.
- Immunitas ab armis sacerdotum ac senum III, 4. 13, n.
- Impauida indoles qualis, XI, 1, sqq.
- Imperator Germaniae, V, 52, sqq.
- Ingenium medium, optimum, X, 42, sqq. timiditatis, XI, 25, sqq. tectum, XI, 62, sqq. uarium et mutabile XI, 70.

INDEX RERVM.

- Ingeniorum discrimina, X, 65, sqq.
- Ingenia hominum pro sorte diuersa, XII, 35. sqq.
- Insubres, VI, 52, 91, n.
- Intemperantia quid? I, 3, 14, n.
- Ioannes, V, Rex Lusitaniæ, VII, 35, 22. n.
- Isabella, regina Hispaniæ, VII, 16, 51, n.
- Italiæ descriptio, VI, 1. sqq.
- Italorum mores, VI, 51, sqq.
- Judæi, IX, 66.
- Judices quid deceat XV, 13. Neptuni instar, XV, 24.
- Judicium de hominis indole caute institutum, XII, 24, sqq.
- Julius Vindex, II, 35, 87, sqq.
- Juris studiosi Gallici, XV, 48, sqq.
- Jus Canonicum, II, 42, 16, n.
- L.
- Leges Anglicæ XV, 42, 59, n. barbaræ, XV, 40, 50, n.
- Leslinus, Cambrorum princeps, IV, 7, 21, n.
- Libertas et licentiâ quid? VIII, 38, 98, n.
- Libido Turcarum, IX, 36, sqq.
- Linguarum periti pueri, I, 26, 15, n.
- Literæ an solæ magna faciant ingenia? X, 46, sqq.
- Literatorum sectæ et classes, XVI, 48, sqq.
- Liuius Drusus Catonis auunculus, I, 32, 33, n.
- Petr. Lombardus Scholasticæ Theologiæ patrens, II, 42, 11, n.
- Londini descriptio, II, 11.
- Longobardia a Gallis petita, III, 21, 64, n. descripta, VI, 7, 22, n.
- Longobardiæ Historia, III, 21, sqq.
- Longobardi Pannoniam insederunt, VIII, 1.
- Ludouallus, Cambrorum princeps, IV, 7, 21, n.
- Lupi pro tributo imperati, ibid.
- Lupis Britannia caret, IV, 16.
- Lusitania VII, 11, sqq. Hispaniæ adiecta, VII, 22, sqq. a Philippo II, occupata, IV, 40, 16, n.
- Lusitanorum prouinciæ Indicæ, II, 69, 98, n. studia, VII, 35, 22, n.
- Lycurgi lex de adolescentibus, XII, 14.
- M.
- Magistratus munus XV, 1, sqq. sacrosanctum, XV, 22,

INDEX RERVM.

22, uenale in Gallia, III, 47, sqq.
 Manna, I, 24, 8, n.
 Marius Scipionis oratione erectus, XIV, 18.
 Masinissae cum Poenis bellum, XV, 25.
 Mauri in Hispaniam irrumpunt, VII, 15, 48, n. Hispania expelluntur, VII, 17, 58, n.
 Medicorum audacia, XI, 17, sqq.
 Mediolanum a Carolo V. assertum, VII, 20, 72, n.
 Memoria facilis unde? I, 27, 17, n.
 Memphis, IX, 43, 1, n.
 Mens Dea Romanorum, I, 6, 33, n.
 Mercatura Gallis uilis, III, 43, sqq. Italis cara, III, 45, nec non Britannis, ibid.
 Merces Britannicae, III, 12.
 Metella in Sullae thalamum euecta, XIV, 17.
 Militum Romanorum potentia, II, 36, 93, n.
 Mimus quid? I, 14, 66, n.
 Moenus et Mosella Rheni incrementa, V, 8, 16, n.
 Monachi legati, VII, 44.
 Monachorum diuitiae noxiae, IV, 52.
 Monarchia, XIII, 3, sqq.

Monomachia Gallorum, III, 69, Germanorum, III, 73, 18, n.
 Mores populorum, II, 55.
 Moses, XVI, 8, 23, n.
 Muhammedes, XVI, 9, 25, n.

N.

Neapolitani regni historia, III, 21, 65, n.
 Neapolis, VI, 44, sqq. Hispaniae accessit, VII, 19.
 Neronis praecipites, Praef. 5, 4, 17, n.
 Nobilitas Galliae, III, 40, sqq. Germaniae, V, 63, sqq. Hungariae, VIII, 11, sqq. Poloniae, VIII, 39, sqq. Scotiae, IV, 76, sqq.
 Normanni Anglia potiti, IV, 44, 37, n. emigrantes unde, VIII, 57, 60, n.
 Noruagia, VIII, 56, sqq.
 Noruagis uentus uenalis, VIII, 63, 80, n.
 Guilielmus Nothus, seu Conquaeator, IV, 44.
 Numantia, VII, 10, 27, n.

O.

Optimatum Anglorum privilegia, IV, 34, sqq.
 Optimatum ingenium, XIII, 33, sqq.
 Organa hydraulica, II, 40, 8, n.

INDEX RERVM.

- Otium Athenis ueritum, V, 78, 66. n.
- P.
- Palatinus Hungariae, VIII, 19, 50, n.
- Palaestina, II, 16, 41, n.
- Pannonia VIII, 1, sqq. a Turcis oppugnata, IX, 14; sqq.
- Papyrii praetexta curiae capax, I, 24, 5, n.
- Peculatus crimen, XIII, 56, 209, n.
- Persiae descriptio, IX, 11. sqq.
- Philippus Augustus Gallicae rex, IX, 51.
- Philippus Austriacus, VII, 18, 65, n.
- Philippus V. rex Hispaniae, VII, 35, 22.
- Philippus Valesius, IX, 52.
- Picti a Scotis expulsi, IV, 6, 20, n.
- Picenum, VI, 44, 66, n.
- Plagarum mundi descriptio, II, 15, 37, sqq.
- Poesis Italorum, VI, 60, sqq.
- Politica scientia, X, 46, sqq.
- Poloniae descriptio, VIII, 27, sqq. nomen, 28. fertilitas, 29. apes, 32. hospitia, 36. homicidium immune, 37. nobilitas, 39. religio, 40, sqq.
- Pompeius caussas orauit, XV, 32.
- Pontificia sacra ab Anglis eiurata, IV, 53, 67, n.
- Populorum mores et characteres. II, 8.
- Praetexta, I, 24, 5, n.
- Principum diuersi mores, XIII, 10, sqq. haereticariorum, XIII, 23, electitiorum, XIII, 24, sqq.
- Prodigialium ingenium, XIV, 44, sqq.
- Prouinciae a Germania abscissae, V, 45, 33, sqq.
- Prusa sedes Amurathis, IX, 8, 17, n.
- Pulueris nitrati inuentum, V, 37, 4. n.
- Puteoli, VI, 7, 28, n.
- R.
- Rei apud Romanos sordidi, XV, 8.
- Reformatores religionum, XVI, 18, sqq.
- Religionibus praefecti, XVI, 1, sqq.
- Religionum dissidia in Anglia, IV, 53, sqq.
- Rhenus, V, 1.
- Richardus II. Angliae rex, IX, 51, sqq.
- Roma, VI, 42, sqq. a Gallis capta, III, 4, 10, n.
- Romulus Pastoris filius creditus, I, 30, 23, n.
- Roris marini planta in Anglia uulgaris, IV, 14, 43, n.
- Rubico, VI, 1, 1, n.

Russiae

INDEX RERVM.

- Russiae descriptio, VIII, 43, sqq. pepones, VIII, 45, 20, n. ruditas emendata, VIII, 50, 31, n. foeminarum seruitus, VIII, 54, n.
- S.
- Sacerdotes ac Senes ab armis immunes, III, 4, 13, n.
- Sacerdotum ambitus, XVI, 33, sqq.
- Sagittandi periti Turcae, IX, 45, sqq.
- Saguntus, VII, 10, 26, n.
- Saus, Hungariae flumen, VIII, 3, 8, n.
- Schoenbergii in Gallia ad honores eucti, III, 33, 97, n.
- Andr. Schottus, VII, 38, 27, n.
- Berthold. Schwartzius, V, 37, 4, n.
- Scientia quid? II, 41.
- Scipio in Africam traiciens, I, 65. minor spectator praelii, XV, 25.
- Scipionis oratio efficax, XIV, 18.
- Scoti ab Anglis uicti, IV, 8, 22, n.
- Scotorum inconsulta liberalitas, IV, 92. studia et ingenia, IV, 93, 85, n.
- Scotiae descriptio, IV, 70, sqq. antiquitas, IV, 70, 25, n. Nobilitas IV, 76, sqq.
- Scriptorum barbari acui ratio, II, 43, sqq.
- Scythae, IX, 25, 80, n.
- Sebastianus, Lusitaniae rex, VII, 22.
- Sectae, XVI, 45, sqq.
- Selymus, Turcarum Imperator, IX, 11, sqq.
- Seraglio, IX, 22. 71, n.
- Sertorius, VII, 11. 30, n.
- Siciliae historia, III, 21, 65, n.
- Sidonius Apollinaris litterarum conseruator, II, 37, 95, n.
- Simulatio aulica, XIV, 26, sqq.
- Sinus Formianus, VI, 44, 67, n.
- Socrates amator Alcibiadis, XII, 14.
- Soldanus, IX, 10, 27, n.
- Solon, III, 44.
- Solymanus Imp. Turc. IX, 14, sqq.
- Spadones Turcici, IX, 22, 71, n.
- Spiritus sacer Senecae Praef. 3, 7, n.
- Stephanus Battorius, Polonorum Rex, XIII, 27, 99, n.
- Sterilitas Hispaniae, VII, 3, sqq.
- Stolonis conjux horret fascibus, I, 14, 64, n.

INDEX RERUM.

Studia seculi barbari, II, 48.

Suedia, VIII, 56, sqq.

Superbia, XI, 44, sqq.

Superstitionis et religionis discrimen, I, 8, 40, n.

Symmachus II, 37, 95, n.

Syria, IX, 29, 93, n.

T.

Tarda ingenia, X, 35, sqq.

Tartarorum gens, II, 71, 99, n.

Taurunum, VIII, 3, 10, n.

Temeritatis ac fortitudinis discrimen, X, 14, sqq.

Tergeste, VIII, 25, 66, n.

Teutones, VIII, 57.

Themistoclis vitia adolescentiae emendata, I, 44, 83, n.

Theologi veri indoles et mores, XVI, 29, sqq.

Theologia Scholastica, II, 42, 11, n.

Theseus parcus promissorum exactor, XIV, 25.

Tibiscus. Hungariae flumen, VIII, 3.

Ticinense praelium, XI, 36, 28, n.

Timiditatis ingenium, XI, 27, sqq. maxime periculosum in principe, XI, 31, sqq. in seruis, XI, 33, sqq. prudentis exemplum, XI, 35, sqq.

Titulus regis Galliae, *Praef.* I, 1. Ducum Brunsui-

censium, *ibid.* olium simplex, *ibid.*

Togae et tunicae Pannorum, VIII, 12, 31, n.

Traianus optimus princeps, *Praef.*

Trapezuntinum imperium, XI, 8, 18, n.

Tribunalia hospitalia Anglorum, IV, 67, 13, n.

Triclinia ueterum, I, 33, 40, n.

Turcae, IX, 1, sqq. in Europam illati, IX, 6, superbi, IX, 16, 52, n. legatos non mittunt. *ibid.* ferale signum habent, IX, 64, 2, n. odia cum Persis alunt de religione, XVI, 16, sqq.

Typographia inuenta, V, 37, 3, n.

V.

Vandalorum in Hispaniam irruptio, VII, 14, 46, n. VIII, 57, sqq.

Varietas delectat, II, 14.

Veneficia Turcarum, IX, 28, sqq.

Venenata animalia non fert Hibernia, IV, 96, 89, n.

Veneti, VI, 46, 74, n.

Americus Vesputius, VII, 18, 62, n.

Westmonasteriensis curia, IV, 98, 93, n.

Vienna

INDEX VERBORVM.

Vienna a Turcis obsessa, IX, 14, 45, n.	Vlyssis Aeolique fabula, VIII, 63, 81, n.
Virginus Rufus, II, 35, 88, n.	X.
Viriatius, VII, 11, 29, n.	Xenodochia Turcarum, IX, 33.
Virtus uirilis et cauta, I, 8, 41, n.	

INDEX VERBORVM
IN HOC OPERE EXPLI-
CATORVM.

Primus numerus, isque Romanus, *Caput*,
secundus, isque barbarus, *Panagraphum*, tertius,
idem barbarus, cum adiecto *n. notas* re-
spicere iubet.

A.

A Bire in praeceps, III, 56, 71, n.	Actus, <i>motus, impulsus</i> , I, 18, 7, n.
Abortiua sapientia, X, 15, 72, n.	Ad, <i>terminum notans</i> , II, 35, 90, n. terram dare, V, 42, 18, n. ultimum ue- nustatis, VI, 18, 74. n. speciem, IV, 65, 7, n.
Accedere ad populum ui- uendi consuetudine, III, 41, 14, n.	Addicere, II, 53, 46, n.
Accedere ad uincula <i>de e.</i> <i>quis, inuencis</i> , I, 19, 82, n.	Adducere ianuam, V, 61, 4, n.
Acerba documenta sapi- entiae, I, 14. 65. n.	Adgubernare XI, 77, 56, n. VI, 53, 94, n. XIV, 53, 16, n.
Acerbus, <i>crudus, praecoquus</i> , ibid. & I, 23, 2, n. XIV, 44, 90, n.	Adipisei memoria, I, 49, 200, n.
Acerrimus ad miseras I, 15, 68, n.	Aditu magno, IV, 45, 39, n.
Acquiescere rei, IV, 59, 89. n. XI, 68, 22, n.	Admordere, VII, 50, 72, n.
	Adolescere, <i>de uino</i> , III, 57, 76, n.

Ado-

INDEX VERBORVM.

- Adoptari in suam tribum, I, 40, 65, n.
- Aduertere ad delicias peregrinas, III, 11, 31, n.
- Aduincire, *barbarum*, VIII. 30, 74, n.
- Aduocatio XV, 32, 26, n. auxilium, IV, 64, 4, n.
- Aduocatus animus, X, 37, 54, n.
- Aestus inconsultae fiduciae ac securitatis, I, 37, 51, n. maris allabens, dilabens, relabens, accedens, recedens consuetudinis, gloriae, ingenii, I, 65, 26, n.
- Aetas stata, I, 50, 2, n. lubrica, incerta, instabilis, firmata, *ibid.* aetatem ferre, VI, 31, 21, n.
- Aeternitas, *gloria*, *Praef.* 16, 69. uirtutum haereditatis iure sancita, II, 55, 60, n.
- Affligere indolem suam, XII, 36, 35, n.
- Affundere pedibus, XV, 8, 28, n.
- Alea, *periculum*, IV, 43, 34, n.
- Alere famam, VI, 8, 25, n.
- Alpes V, 1, 1, n. III, 2, 6, n.
- Altior elegantia, III, 12, 33, n.
- Altissima calliditas, V, 92, 9, n.
- Altissimae mentes, V, 34, 96, n.
- Altum sentire, I, 47, 92, n.
- Alumnus, *incola*, IV, 5, 12, n.
- Ambiguum beneficium, V, 37, 5, n.
- Ambitus, *studium*, III, 76, 30, n. VIII, 17, 46, n. praeposterus III, 41, 12, n. magistratum, III, 47, 37, n. XIV, 41, 81, n.
- Ambitio iudicandi, I, 6, 35, n.
- Ambitiosa amicitia, IX, 37, 73, n.
- Amittere, *dimittere* VIII, 10, 29, n.
- Amplexus *passive*, IX, 37, 82, n. XIV, 53, 15, n.
- Angustiae penatum, III, 42, 20, n.
- Angusti animi, III, 48, 48, n.
- Augustus, humilis, XI, 50, 77, n. XII, 22, 88, n.
- Angusti retusique animi amplis et magnarum rerum capacibus oppositi, X, 39, 60, n. X, 44, 83, n.
- Animus sponte factus, IV, 68, 17, n. ad uulnus facilis, ad cicatricem pertinax, VI, 31, 23, n.
- Antiquus, *probus* I, 3, 8, n.
- Anxia pietas, I, 8, 40, n.
- Anxius, *suspitax*, *ibid.* Anxie-

INDEX VERBORVM.

- Anxieras styli, *ibid.*
 Anxia et crudelis diligentia, III, 14, 42, n.
 Aperire opes, *herba in floribus dicitur*, IV, 19, 53, n.
 Aperti mores, V, 19, 58, n.
 Apertus *cum Dativo*, XV, 7, 25, n. XV, 40, 58, n.
 Apertus ad, *pronus*, IV, 45, 41, n.
 Apices rerum, X, 66, 62, n.
 Aquila, signum Romani Imperii, V, 39, 7, n.
 Arbitrator, *speculator*, VI, 33, 32, n.
 Arbitrari, *prospicere*, *ibid.*
 Arborea infelices, IV, 43, 29, n.
 Arctare supercilium, I, 33, 42, n.
 Arena, *certamen*, III, 71, 15, n.
 Argutiae scholarum, II, 41, 9, n.
 Arguere, I, 12, 55, n.
 Artes, *intrigues*, XIV, 2, II, n. sordidissimae, III, 49, 49, n.
 Artificium salutationis, III, 27, 78, n. frontis, III, 39, luminum clementer uibrantium, III, 39, 7, n.
 Articulus rerum *Praef.* IO, 44, pugnarum, XI, 36, 22, n.
 Articuli calliditatis, XV, 36, 41, n.
 Assertor, I, 64, 40, n.
 Assurgere in maiestatem, VI, 29, 6, n.
 Astus, II, 26, 68, n. II, 54, 50, n. X, 56, 36, n. ciuilis uitae, XV, 52, 99, n.
 Attica seueritas V, 78, 66, n.
 Auersus labori, IV, 105, 14, n.
 Auertere in uitia, I, 61.
 Auspiciu, *cura*, *ductus*, *imperium*, I, 6, 32, n.

B.

 Bacca uua, IV, 40, 17, n.
 Barbara ignoratio virtutis, III, 79, 42, n.
 Beati diuites, XIV, 53, 38, n.
 Belgici animi, V, 85, 88, n.
 Bene emi, V, 93, 14, n.
 Bene maue, II, 2, 7, n.
 Blandimenta ciborum, II, 54, 49, n.
 Bonitas inconsulta et laxa, III, 22, 70, n.
 Bractea, XII, 29, 11, n.
 Breuis, *ualde exiguus*, II, 1, 6, n. IV, 30, 91, n. XI, 30.

C.

 Caligo adolescentiae, I, 53, 10, n. ignorantia, II, 49, 35, n. audaciae, IV, 42, 21, n.
 Captiuum ingenium, XI, 32, 8, n.

INDEX VERBORVM.

- Carbasus**, VI, 17, 60, n.
Carmen, *incantatio*, XIV, 15, 63, n.
Casus imperii, II, 60, 74, n.
Castigare impetum, oculos, dolorem animi, *continere. refracnare*, I, 57, 18, n. V, 58, 81, n. II, 4, 12, n. V, 3, 6, n.
Castigatus animus, III, 82, 55, n.
Caussae factionum, II, 48, 32, n.
Cautus I, 8, 41, n.
Censeri nominibus sordidiorum, III, 52, 60, n.
Census, *diuitiae, operes*, I, 24, 7, n. ingenii, *Praef.* 5, 27, n.
Chyli descriptio, I, 18, 74, n.
Circulatio sanguinis, I, 18, 76, n.
Claritas uitae, XIV, 34, 58, n.
Claustrum, VII, I, I, n. montium, VI, 7, 19, n. Constantinopolitanum IX, 21, 68, n.
Coelum aër, VIII, 7, 17, n. VIII, 64, 99, n. XIV, 53, 28, n.
Coire, *contrare conspirare*, I, 50, 52, n.
Colere incolere, V, 68, 36, n.
Collegium artificum, IV, 23, 64, n.
Colores hodiernae sapientia, V, 27, 82, n.
Comessatio, comessari, I, 42, 73, n.
Commerica humanitatis, II, 60, 75, n.
Committere, *conjungere*, VII, 2, 6, n.
Complecti, feruore, cura, diligentia, honoribus, beneficiis, I, 46, 88, n.
Compliment, III, 27, 68, n.
Componere, *regere*, II, 64, 92, n. *colligere*, III, 45, 30, n. *temperare*, III, 80, 47, n. *ordinare, constituere*, V, 50, 50, n. gradum IV, 69, 20, n.
Concedere pietati opima fundorum, IV, 52, 61, n.
Concipere femina de agro, I, 25, 12, n.
Condere in carcerem, in animis, caussis, aera-rio, sepulchro, I, 29, 21, n. auro latebras, III, 51, 56, n.
Conditi fructus, *ibid.* et II, 58, 65, n.
Conditionem facere, V, 18, 48, n.
Confessus, *passiue*, V, 15, 32, n.
Confinium Dei, IV, 33, 94, n.
Consensescere, *diu durare*, IV, 21, 57, n.
Consulere in posterum, I, 38, 54, n.

Con-

INDEX VERBORVM.

- Consumere, *amittere perdere*, I, 16, 72, n. XI, 14, 51, n. rem fidemque, III, 47, 42, n. impetum, IX, 50, 36, n.
 Conuerti ad opem alienam III, 66, 99, n.
 Cornua Italiae, VI, 44, 68, n.
 Corpus ciuitas, *respublica*, III, 33, 98, n.
 Corripere, *apprehendere*, I, 33, 39, n.
 Cothurnus, VI, 24, 2, n. VI, 47, 60, n.
 Crassa mens, X, I, II, n. XI, 46, 68, n.
 Crimen, *causa*, IV, 23, 62, n.
 Crudae uires, I, 38, 55, n.
 Crudus tumor, I, 20, 88, n. aër, II, 16, 42, n. III, 9, 26, n.
 Cubilia sub dio, IV, II, 36, n.
 Cultus, *uita elegantior*, IV, 99, 96. n. *cubiculi*, XIV, 53, 23, n.
 Cunabula, *primordium*, I, I, I, n.
 Cunei, III, 77, 31, n.
 Curae tristes, III, 41, 16, n.
 Cursus recursusque gladiatorum, III, 77, 32, n.
 Custodia, *cura, studium*, I, I, 2, n.
 Custodiae aegrae uincula. I. 18 77. n.
 D.
 Daemon, II, 23, 58, n. et *Praef.* 2. 7.
 Damnare in humilitatem, VIII. 30. 12, n.
 Damnari crimine, capite, VIII, 44, 16, n.
 Damnata libido, VI, 34, 33, n.
 Damnatus morti, IX, 5, 8, n.
 Decus inane, IV, 33, 99, n.
 Decere in publicum, VI, 17, 63.
 Deflecti in uaria ingenia et studia, II, 52, 45, n.
 Defraudare genium, *Praef.* 7, 7, n.
 Deiecti, XIV, 37, 67.
 Delibare liuore, V, 38, 61, n.
 Deliciae, *uoluptates*, I, 38, 52, n.
 Delirare, XII, 33, 22, n. infra decus uirilis prudentiae, I, 18, 80, n.
 Demittere orationem Italicam, Gallicaeue humilitatis more, IV, 69, 22, n.
 Demereri, XIV, 21, 99, n.
 Deprehendi, *Praef.* I. 4. n. I, 34, 47, n. XII, 24, 96, n. IV, 103, 7, n.
 Deprehendere motus futurorum et flexilium annorum, I, 34, 47, n.
 Depressa ingenia, V, 73, 47, n.
 Depugnare, *conficere pugnam*, VII 13, 43, n.
 Dequestus, IV, 82, 54, n.
 Descendere ad Obsequia, IV, 31, 94, n.
 Despicere, ueluti de altiore scena, I, 72, 63, n.
 D d Despu-

- Despumat, *vinum*, III, 57,
 77, n.
 Detinere, *occupare*, I, 6,
 34, n. *alere, sustentare*,
 ibid.
 Deuotio ingenua, Praef.
 5, 29, n.
 Deuotus, XIII, 6, 15, n.
 Diduci aliqua re, II, 13,
 28, n.
 Dies fasti, *solennes*, IV, 24,
 66, n.
 Diffundi per gaudia, XIV,
 19, 84, n.
 Diffundere animum, cogi-
 tationes, oculos, II, 3,
 9, n.
 Dignari, *absolute*, III, 81,
 51, n.
 Dignatus, *passiue*, V, 53,
 65, n.
 Dignitas sterilis, III, 47,
 44, n.
 Diligentia efficax, V, 20,
 65, n.
 Discissae mentes, IV, 56,
 82, n.
 Disciplina, *uitae genus*, III,
 46, 34, n.
 Discrimina pontium, IV,
 27, 81, n.
 Dissipatus per omnia ani-
 mus, X, 34, 41, n.
 Diuertere, I, 42, 76, n. *di-
 screpare*. XII. 29. 12. n.
 Diuersitor. VI. 19. 86. n.
 Diuidere inter auiditatem
 et fastidium. VI. 19.
 84. n.
 Diuortium, II. 68. 97. n.
 Dolenter. IV. 87. 64. n.
 Domare ad ignem. VIII. 64.
 6. n.
 Domesticus principis.
 Praef. 7. 31. n. et XIII. 30.
 11. n. ad familiaria ob-
 sequia. XIV. 53. 48. n.
 Dominari. III. 38. 6. n.
 Domus principis. II. 1. 2. n.
 Donare. *impendere*. IO. 47.
 3. n. *conuocare*. III. 80.
 45. n. opes dignitatibus,
 uentri. III. 51. 53. n.
 Donarium Praef. 12. 54.
 Dorsum, collium, inontis,
 IV, 15, 44, n.
 Dos, *praestantia, pretium*.
aestimatio, I, 24, 6, n.
 Ducere rationem, I, 40,
 67, n. in crimen, IX, 37,
 64, n. aes, ferrum, V,
 36, 2, n.
 Duellum, *singulare discrimen*,
 III, 73, 599.
 Durare fama, III, 44, 27,
 n. ad bella, IV, 100, 2, n.
 in labores, VII, 7, 20. n.
 E.
 Ebrius recentibus bonis,
 XIV, 52, 8, n.
 Ἐγκόμοι θεοί, II, 23, 58, n.
 Edicere, pro imperio loqui,
 I, 74, 69, n.
 Edicra crudelia, IV, 55, 75.
 Efferuescere in, I, 57, 20, n.
 Efficacius, *expressius*, III,
 47, 36, n.
 Effingi non multum ope-
 rosa simulatione, III,
 29, 85, n.

INDEX VERBORVM.

- Efflictim, XII, 9, 26, n.
 Effoetum corpus I, 76, 76, n.
 Efformare, *uox barbara*, I, 52, 8, n.
 Effundere impetus, fortunas, honores, patrimonium, sumtus, I, 19, 81, n.
 Effusissime expendere, IV, 92, 85, n.
 Egesta patrimonia, XIV, 10, 41, n.
 Egestae mentes, X, 71, 76, n.
 Elegantia altior, III, 12, 33, n.
 Emendare ruinas adolescentiae, I, 54, 12, n.
 Emere curiam, praefecturam, III, 50, 51, n. aeternitatem, Praef. 16, 69.
 Emetitus, XIV, 51, 5, n.
 Emi promissis, corrumpi, I, 7, 36, n.
 Emicat animus, crudelitas, I, 30, 24, n.
 Eminere alicui rei, in, inter, I, 10, 50, n.
 Emitti, I, 53, 10, n.
 Emoliri inopiam artificio, IV, 76, 37, n.
 Emotae mentis uir, V, 61, 19, n.
 Enecare mores, XII, 38, 42, n.
 Enecari. *de semine*. I, 41, 72, n.
 Eniti, *pro crescere*, I, 41, 71, n.
 Equuleus. IV, 35, 5, n.
 Ergastulum. XI, 32, 11, n.
 Errare. *uagari*. I, 40, 69, n.
 Est. *facit. pertinet. attinet*. I, 46, 86, n. VI, 36, 40, n.
 Euadere amnem. praedones. I, 17, 73, n. in. ad. XI, 15, 52, n.
 Ευδαιμον, Praef. 2, 7.
 Exactis artificiois eminentis. IV, 25, 74, n.
 Examen, II, 33, 79, n. libere. XI, 66, 20, n.
 Exarmare. *debilitare*. Praef. 14, 65, IV, 63, 200, n. V, 54, 67, n.
 Excipere. *perferre*. IV, 60, 91, n.
 Excutere. de. VI, 26, 7, n.
 Executi feliciore parte, II, 60, 76, n.
 Exercere dies. IV, 24, 66, n.
 Exertus. *manifestus*. XVI, 12, 33, n.
 Exerta ingenia. XI, 53, 83, n.
 Exhaurire familias, prouinciam. urbanam plebem, amicorum benignitatem. III, 47, 40, n.
 Exhorrere. V, 12, 27, n.
 Exigui animi. III, 26, 76, n.
 Exit de coelo Germaniae Austria. V, 23, 69, n.
 Exotica. III, 44, 28, n.
 Expertus. *passive*. I, 79, 82, n. IX, 49, 31, n.
 Explere superbiam. ultionem. odium. stultitiam. innoxiarum. cupiditatum. I, 21, 90, n.
 Explicare opes suas. II, 13, 32, n.
 Exprimere ueritatem. spiritum. uocem nummulos. pecuniam. IV, 35, 6, n.
 Exsoluere nebulas. V, 77, 64, n.

INDEX VERBORVM.

- Exspirans imperium. V. 51. 56. n.
 Exsudare. II. 5. 13. n.
 Exsurgere in vires. Praef.
 Extemporalis orationis descriptio. III. 30. 90. n.
 Extemporanei affectus. III. 29. 86. n.
 Extemporaneae subtilitatis homo. 7. 33. n.
 Extemporaneus. *brevis*. XI. 58. 97. n.
 Extemporanea patria. VI. 22. 95. n.
 Extorquere, *ui expellere*. I. 65. 43. n.
 Exuberare in ramos. I. 44. 80. n. *seprodere*. III. 63. 91. n.
 Exundare. *exuberare*. I. 18. 74. n. *se exerere*. III. 19. 2. n.
- F.
- Facere, praestare. X. 20. 91. n. conditionem. V. 18. 48. n.
 Facilis ramus. I. 9. 43. n. materia ad exardescendum. *ibid.* tumor. I. 20. 88. n. exequi. corrumpi. saeuire. I. 48. 94. n. herba. IV. 19. 52. n.
 Facillime, *paucis sumtibus*. IV. 77. 38. n.
 Facinora necessaria. III. 42. 19. n.
 Facta res. XIV. 14. 59. n.
 Fallacia oculorum manuumque in gladiatoribus. III. 77. 34. n.
 Famulari feliciati. II. 14. 44. n.
 Fasti dies. IV. 24. 66. n.
 Fasti, *annus*. VII. 13. 38. n.
 Fastidium, *superbia*. IV. 29. 87. n. omnis decoris. II. 15. 34. n.
 Fastigia aedium. VI. 17. 54. n. II. 12. 25. n.
 Fastigium summae appellationis. V. 41. 13. n.
 Fatigare, *affligere, frangere*. V. 91. 3. n.
 Fatum, *indoles*. II. 58. 68. n. III. 64. 94. n. propensum. *felicitas*. IV. 20. 54. n. *schedula sortem complexa*. IV. 43. 27. n. *mors*. VII. 29. 3. n. *status conditio*. V. 57. 73. n.
 Fauces Hispaniae Africaeque. III. 17. 53. n.
 Feciales. VII. 44. 53. n.
 Felicitas miserabilis incuriae. V. 22. 68. n.
 Felix. *foecundus*. IV. 9. 28. n.
 Feralis imago. IV. 43. 28. n.
 Feruere ad. I. 57. 20. n. insano incautoque impetu. III. 57. 68. n.
 Fiscus III. 53. 61. n. *fisci industria*. *ibid.*
 Flattirent, V. 87. 93. n.
 Flexus aetatis. I. 49. 98. n.
 Flumen altum ingenii, perenne. X. 15. 66. n.
 Fluere deliciis, mollitie. IX. 6. 11. n.
 Formulae. uis formularum. II. 48. 31. n.
 Fortuna. *imperium Praef.* 7. 32. IV. 6. 16. n. *terrarum*, V. 73. 49. n.
- Fouere

Fouere ad ulceris maturitatem. I. 20. 87. n.
 Frenum moderandi scientia. XI. 70. 33. n.
 Frangere. III. 48. 47. n.
 Fretum Gaditanum. III. 17. 53. n.
 Frigus senectutis. I. 60.
 Frigiditas. III. 61. 87. n.
 Fulcire pellibus, VIII. 31. 81. n.
 Furtiua munera. III. 47. 45. n.

G.

Genius, *Praef.* 2. 7. I. 42. 77. n. II. 23. 58. n. II. 51. 43. n. II. 54. sqq. II. 56. 61. n. saeculi. *Praef.* 3. 7. telluris. IX. 101. 3. n.
 Genio indulgere. *Praef.* 3. 7. Genium defraudare. *ibid.*
 Gladiatoria ars. III. 76. sqq.
 Gnatho. VII. 50. 68. n.
 Gratis sine iusta causa. VI. 79. 37. n.
 Gratuita bona. IV. 9. 29. n.
 Grauis animus. IV. 36. 7. n.
 Graues clientibus. IV. 77. 39. n.
 Gula parasitorum. VI. 15. 50. n.

H.

Habere in cautionem. IX. 60. 87. n.
 Habitus. *figura oris ac corporis.* I. 61. 28. n. III. 20. 52. n. in gladiatoribus. III. 77. 33. n. oris intrepidi,

III. 26. 75. n. uirtutes, uitia, mores, II. 53. 47. n. II. 65. 93. n.
 Haerere in uestigiis. XVI. 22. 71. n.
 Haurire perpetuo spiritu. V. 18. 50. n.
 Haustus coelorum. X. 69. 70. n.
 Herbae, quas hibernus temporalit. IV. II. 37. n.
 Herciscunda familia. V. 61. 93. n.
 Horrere dorso montium. VIII. 22. 59. n. malis. IV. 104. II. n.
 Hospitalia tribunalia, IV. 67. 13. n.
 Hospitiorum egestas, VI. 19. 83. n.

I.

Jacere. obscurum esse. XIV. 18. 75. n.
 Janisscharen, IX. 20. sqq.
 Ibi. *illuc.* VI. 21. 89. n.
 Ictus. *potestas.* XVI. I. 5. n. euanidi. X. 32. 37. n.
 Idoneus sudor. V. 79. 68. n. pati. inferre. IV. 65. 9. n.
 Ignauus affectus. XI. 26. 87.
 Ignis, color naturalis. I. 18. 75. n.
 Ignobiles preces. IV. 63. I. n.
 Illuuias. IV. 95. 88. n.
 Imago. simulatio. V. 84. 85. n. feralis. IV. 43. 28. n.
 Imaginem transferre in se. III. 30. 87. n.

INDEX VERBORVM.

- Impeditae natura situque
urbes V. 91. 4. n.
- Impetus sanguinis. I. 18.
76. n. uerus et laborio-
sus. I. 46. 89. n. men-
tium affectus. II. 65.
94. n. breuis et furtiuus.
VIII. 13. 34. n.
- Impetus et iudicii discrimen. I. 21. 93. n.
- Implere scenam. XIV. 14.
58. n. famam. Praef.
15. 65.
- Impolitus. Impolitia. IV.
24. 69. n.
- Improbus noxius. IV. 104.
12. n.
- Improbata species otii ma-
gnifici, III. 41. 15. n.
- In, *causam finalem notans*. II.
19. 51. n. *contra, aduer-*
sus. III. 5. 17. n. in ro-
tum. I. 14. 63. n. I. 43.
II. 18. II. 40. II. 54. in
posterum consulere.
prospicere. prouidere. I.
38. 54. n.
- Inane decus IV. 33. 99. n.
- Inaspectus. VII. 41. 37. n.
- Incauta bonitas IV. 47.
47. n.
- Inclementis hospitii gra-
uis merces. VI. 19. 87. n.
- Incommoda gulae. IV. 40.
47. n.
- Inconciliare. VII. 13. 37. n.
- Inconditus populus. II. 73.
6. n.
- Incrementa fluminum. V.
8. 16. n.
- Incubare coelo. Italiae fau-
cibus. praedae. IV. 12. 42. n.
- Incuriosus, *expers curae*. I.
19. 81. n. miles. finis.
impetus. aquarum. ui-
giliae. *ibid.* incuriosa
remissio. VI. 23. 98. n.
inelegans. XVI. 50. 66. n.
- Indoles media. III. 63. 90. n.
aetatis. II. 51. 44. n.
- Indulgentia miserantis na-
turae. I. 13. 60. n.
- Indignatio. *contemptus*. IV.
29. 89. n.
- Industria naualis. III. 17.
54. n. turbulenta. III.
42. 21. n. fisci. fatorum.
III. 53. 62. n.
- Inerrare. *observari*. IV. 43.
30. n.
- Inexpertus. *passiue*. IV. 39.
13. n. V. 12. 24. n. XIV.
29. XV. 12. 50. n.
- Infelix. *sterilis*. IV. 43. 29. n.
- Infestus. *Passiue*. XI. 13.
47. n.
- Infigere animis stimulos.
I. 10. 47. n.
- Inflectere. *in. ad.* II. 23.
59. n.
- Informare adolescentiam.
Praef. 4.
- Infra decus uirilidis pruden-
tiae. I. 18. 80. n.
- Infundere uenenum. mo-
tus. effectus. II. 18. 47. n.
in. ad. II. 35. 90. n.
- Ingenium loci. coeli. cam-
pi. noctium. II. 15. 39. n.
ultionis. II. 55. tempo-
rarium.

INDEX VERBORVM.

- rarium. II. 55. 57. n.
 ultionis et inimicitiarum. VI. 35. 37. n.
- Iniuriae et contumeliae discrimen. XI. 28. 92. n.
- Inhorrescere. *horribilem esse*. I. 33. 43. n. *de hieme*. IV. II. 35. n. *concuti*. V. 66. 32. n.
- Initia. initiamenta, I. 6. 29. n.
- Initiare, I, 8, 39. n.
- Initiati, I, 6, 29. n.
- Inolitus, XIII, 13, 37. n.
- Inopiae squalor, III, 42, 24, n.
- Insanus, *magnus*, I, 42, 73, n. VIII, 59, 68, n.
- Insidiosa e liberalitatis blandimenta, IX, 29, 25, n.
- Insinuare animo, in, ad animum, I, 60, 27. n.
- Insolentia rerum, I, 3, 15, n.
- Instrumenta uoluptatum, II, 16, 43, n. litium, XV, 19, 81, n.
- Insubria, III, 21, 64, n.
- Intactus, *absolute*, I, 7, 37, n.
- Intempestiua et superba sapientia, *Praef.* 4, 14.
- Interior, *accuratior*, X, 55, 31, n.
- Intrare in familiaritatem, VII, 43, 45, n.
- Inundare infamia, inuidia, sanguine, III, 67, 2, n. poculis, V, 17, 38, n.
- Iras timidas ac degeneres gerere, IV, 89, 69, n.
- Ire in famam et laudes, XI, 10, 39, n.
- Jurare in solitudinem, IV, 52, 60, n.
- Jurgium, III, 70, 6, n.
- Iustum, I, 44, 82, n.
- L.
- Labens aetas, res publica, I, 77, 79, n.
- Labi *in* egestatem, adulationem, somnum, proclue *ad* opinionem, molitiam, I, 75, 72, n.
- Laboriosus impetus. I. 46. 89. n.
- Lacrymarum profuse excidentium facilitas, I. 35.
- Laeuigare iuuentutem. VI. 4. 9. n.
- Lagunculae ad similitudinem uberis effictae. V. 74. 51. n.
- Larua diuitiarum publica. XIV. 41. 79. n.
- Lasciuire. I. II. 53. n. I. 13. 57. n. VI. 7. 21. n.
- Latera saxorum. *commisurae. fissurae*. I. 41. 71. n.
- Laxare parietes in fenestras. VI. 17. 59. n. ingenium *in* VI. 62. 16. n.
- Laxum corpus. V. 12. 25.
- Leuitas ueli impatiens. III. 62. 89. n.
- Liberalitatis insidiosae blandimenta. IX. 29. 25. n.
- Libare aliquid IX. 29. 3. n.
- Libertas uiciniae, VI, 18, 78, n.

INDEX VERBORVM.

- Libido titulorum. III. 48.
46. n.
- Licitatio peruicax. III. 47.
38. n.
- Lineamenta naturae ani-
mi. *Praef.* 3. 10. Lite-
rarum. VII. 37. 26. n.
- Litare, I 46. 90. n. gloriae.
ibid.
- Litterae uiriles. VII. 37.
26. n.
- Longobardia. III. 21. 64. n.
- Loqui cum Musis. XIII.
76. 77. n.
- Lubricum. II. 44. 19. n.
dignitatis. XIII. 66. 39. n.
- Ludibrium mortalitatis. I.
76. 74. n.
- Ludus mitissimi temporis.
VI. 25. 3. n. *amor.* XII.
9. 35. n. *luxus.* XIII. 43.
58. n. cogitationum. II.
2. 8. n.
- Luere cupiditatem. III. 55.
69. n. frequentiam sti-
patorum. IV. 85. 60. n.
- Lux. *scientia.* II. 49. 35. n.
- Luxuries maturescens. I.
44. 81. n. in gramina
felix. II. 6. 19. n. uer-
borum. XI. 77. 58. n.
- Luxuriare in fruges. II. 16.
43. n.
- Lymphata iuuentus. III.
70. II. n.
- M.
- Madere ueris gemitibus. I.
35. 48. n.
- Mannae descriptio, I, 24.
8. n.
- Mansuetudo siderum. VI.
II. 36. n.
- Marcere capite, somno, ui-
giliis. I. 31. 29. n. I. 45.
85. n.
- Mare mediterraneum. III.
17. 52. n.
- Mas aluceus, mas animus,
V, 6, 12. n.
- Masculae undae. VI. 7.
18. n.
- Materia fragilis. V. 9. 21. n.
- Maturescit luxuries. I. 44.
81. n.
- Maturitas studiorum ni-
mia. I. 23. 3. n.
- Media indoles. III. 63. 90. n.
- Memoria facilis et hu-
mens. I. 27. 17. n.
- Mendacitas superba. IV.
94. 86. n.
- Mens, Dea, I, 6, 33. n.
- Mentiri per blanditias al-
ternas, IV, 69, 23, n.
- Mignon, XIII, 33, 24, n.,
XIV, 21, 10, n.
- Minum reuoluere, acti-
tare, I, 14, 67, n.
- Ministrare usibus, III, 12.
34, n. iracundiae diui-
nae, VII, 44. 48, n. *per-
agere,* XI, 39, 51, n.
- Ministri a memoria, a scri-
ptionibus XV, 19, 78. n.
- Miserabilis incuriae feli-
citas, V, 22, 68. n.
- Moderari se ex, I, 49, I,
n. cum Datio, XV, 6,
19, n.
- Modus

INDEX VERBORVM.

- Modus, *limes, terminus*, VIII, 19, 55, n.
 Molem publicam subire, III, 54, 64, n.
 Moliri, I, 29, 22, n. II, 5, 14, n.
 Molossus, IV, 16, 48, n.
 Momentum, *felicitas* VIII, 51, 34, n. uicissitudo, IX, 16, 49, n. regnorum ac rerum publicarum, II, 50, 36, n.
 Monomachiae descriptio, III, 69.
 Monstrum, *res incredibilis*, VI, 5, 17, n.
 Mores conditi, II, 58, 65, n.
 Motus, affectus, III, 29, 84, n.
 Mulcere, I, 73, 64, n. III, 81, 53, n.
 Munera furtiua, III, 47, 45, n. terrae exundantis, IV, 18, 51, n. amicitiae, VIII, 55, 47, n.
 Musiua opera, VI, 18, 71, n.
 N.
 Nasci in pretium, VIII, 33, 88, n.
 Naturalisiren, III, 33, 99, n.
 Naturel, III, 31, 91, n.
 Natura ad mutabiles habitus non propitia, III, 28, 81, n.
 Natus, *in, ad*, IV, 68, 18, n.
 Nebulae, *crapula*, V, 77, 63, n. *stupor*, X, 40, 68, n.
 Necessaria facinora, III, 42, 19, n.
 Nerui regni, V, 48, 45, n. VI, 3, 7, n. orationis, X, 27, 34, n.
 Nobilitas, *ordo equestris*, IV, 30, 90, n.
 Nomen, *gloria*, VI, 55, 99, n. *titulus*, V, 92, 10, n.
 Nomina facere, III, 47, 41, n.
 Normannia, IV, 44, 37, n.
 Notare, II, 55, 53, n.
 Noui homines, III, 51, 54, n. XIV, 1, 3, n.
 Nudae et squalentes Musae, VII, 34, 20, n.
 Numerus, *praestantia*, IV, 55, 74, n.
 Numina, *magistratus*, Praef.
 O.
 Obire urbem, IX, 37, 62, n. uilitatem salutantium, delectum, tributum munera, V, 92, 12, n.
 Obnoxius, *deuinctus, obstrictus*, VIII, 32, 83, n. I. 3. 12.
 Obsequi, I, 2, 3.
 Obstinatus ad praeconia nobilitatis, IV, 79, 45, n.
 Obuerti, ad, I, 22, 98, n.
 Occidere, *de rebus*, III, 21, 13, n.
 Occupare, *mature remouere*, XI, 29, 1, n.
 Opaca pectora, I, 36, 49, n. mens, V, 25, 76, n. X, 44, 83, n.
 Dd 5

INDEX VERBORVM.

- 83, n. corpora, X, 69,
69, n.
Operae, IV, 25, 73, n.
Operari pietati, *Praef.*
Orbis, in orbem excurrere,
II, 18, 48, n.
Orchestra. XIII, 65, 35.
n.
Ornamenta uitae, I, 55,
14, n.
Otium, malum, dulce, ho-
nestum, I, 63, 24, n.
Ovilia, IV, 10, 34, n.
P.
Paternis opibus uti, III,
49, 50, n.
Parare animum, XIII, 46,
69, n.
Parasitorum gula, VI, 15,
50, n.
Parum humanitatem ha-
bere, V, 26, 80, n.
Patere, XIII, 47, 71, n.
Patriciorum spiritus, III,
40, 10, n. sanguis, III,
71, 14, n. XIV, 1, 3, n.
Patruus, *auunculus*, I, 32,
33, n.
Peculatus, XIII, 56, 200, n.
Penetrare sapientiae, II,
21, 54, n.
Perfunctoria pietas, *Praef.*
grauitas, XIV, 53, 24, n.
Perfunctorie, IV, 57, 83,
n. IX, 29, 30, n.
Periculo suorum nummo-
rum, VII, 28, 95, n.
Permittere se alicui, I, 67,
52, n.
Perstringere uultu, suspi-
cione, facetiis. libertate
uocis, aratro, uomere
aratri, I, 33, 36, n.
Pertinacia armorum, VIII,
15, 39, n.
Phalanx, *pedestris acies*, VII,
26, 89, n.
Philautia, I, 48, 95, n.
Pignora, *liberi*, I, 19, 84,
n.
Pineta Aquitaniae, III, 16,
47, n.
Pinguis impetus, VI, 27,
18, n.
Pondus ingeneratum in
praua deflectens ani-
mum hominis, I, 9, 42, n.
senectutis, I, 50, 3, n.
aetatis sapientiae, III,
80, 46, n. *tarditas*, X,
42, 74, n. *grauitas*, XI,
69, 28, n.
Ponere rationem, XII, 15,
69, n.
Popularitas, XI, 7, 20, n.
Praecaltus, I, 3, 9, n.
Praecipitia adolescentiae,
I, 50, 3, n.
Praefatio, VII, 43, 44, n.
Praeposterus ambitus, III,
41, 12, n.
Practorianae cohortes
Turcarum, VIII, 26,
67, n.
Praeuaricatio, VI, 8, 24, n.
Precarium obsequium, V,
47, 39, n. spiritum du-
cere, VII, 30, 8, n.

INDEX VERBORVM.

- Premere feras, XIV, 53, 26, n.
- Principes gentium, IV, 81, 49, n.
- Procax pueritia, manus ante periculum, I, 20, 85, n.
- Procurare artificia, sacra, II, 40, 7, n. patrimonium, VI, 49, 82, n.
- Produci in adolescentiam, I, 37, uenalem exponi, IV, 22, 96, n. propagari, IX, 46, 19, n.
- Professus, *Passive*, III, 54, 63, n. III, 66, I, n. XIV, 36, 61, n. XI, 63, 12, n.
- Proferri merces, IV, 28, 84, n.
- Profundissimae siluae, VIII, 31, 80, n.
- Prolixus amor, animus, V, 18, 53, n.
- Pronus, *facilis*, IV, 66, 12, n.
- Propellere in, ad. Praef. 13, 58, n.
- Propitia natura, III, 28, 82, n. fama, VI, 2, 3, n. fortuna, XIV, I, 1, n. propitii colles, V, 4, 10, n.
- Proponere, uenale exponere, III, 54, 65, n.
- Proscribere rem, I, 7, 38, n.
- Prospectare, I, 66, 50, n.
- Prostare ad mercaturam, XV, 50, 89, n.
- Prostituere, IV, 23, 65, n. XV, 19, 77, n.
- Prudentia timida, IV, 64, 3, n.
- Publica uiolentia, III, 42, 22, n.
- Pulsare in certa munera, *impellere ad*, I, 43, 79, n. pulsari fluctibus, IV, I, 3, n. X, 8, 36, n.
- Pulsus, *impulsus*, I, 43, 79, n.
- Puluis, *praelium*, IX, 94, n.
- Punire fortunam nascenti, III, 32, 94, n.
- Purpura, *dignitas regia*, Praef. 13, XIII, 10, 29, n.
- Purpurati, III, 54, 66, n.
- Pyrenaei montes, III, 2, 5, n.
- Pyrgopolinices, XIV, 56, 69, n.
- Q.
- Quam, I, 16, 71, n.
- Quaerere in, *inquirere*, I, 31, 30, n.
- Questus lenis et placidus, IV, 63, 99, n.
- R.
- Radices uirtutum, I, 21, 92, n.
- Rapere incogitantem, II, 13, 29, n.
- Rationem ducere, I, 40, 67, n.
- Rationes bibendi, V, 18, 44, n.
- Recedere, ad, II, 36, 94, n.
- Recessus, *dissimulatio*, XII, 24, 95, n. *latebrae animi*, I, 29, 21, n.
- Reco-

INDEX VERBORVM.

- Recognoscere. X. 31. 31. n.
 Rectitudo. I. 23. 99. n.
 Rectores iuuenturis. *Praef.*
 4. 17.
 Redemta opera. V. 62.
 16. n.
 Redemptores. IV. 24. 70. n.
 Refutare. *compestere.* IV.
 65. 6. n.
 Regere timorem. ualitudines. I. 16. 68. n.
 Regnare. *de uitis.* I. 5. 28. n.
 eminere. X. 19. 41. n. X.
 12. 54. n. X. 49. 14. n.
 XV. 54. 9. n. *cum Ablatio.*
 XIII. 11. 32. n.
 Religiosus. I. 8. 40. n.
 Remedium *ad. in.* XIV.
 36. 62. n.
 Renegaten. IX. 27. 84. n.
 Requies mala. II. 63. 85. n.
 Res. *imperium.* *Praef.* 10.
 44. n.
 Residere. *de musto.* I, 44.
 83. n.
 Robur Italiae, legionum
 Batauorum, peditum,
 equitum. II. 61. 81. n.
 Robusta facundia. X. 32.
 35. n.
 Rubico. VIII. 3. 8. n.
 Ruina. *damnum.* I. 54.
 12. n.
 Rursus. II. 55. 59. n. III.
 37. 4. n.
- S.
- Sacramentum. *Praef.* 5.
 37. res sacra. XIII. 52.
 88. n.
 Salutationis artificium. III.
 27. 78. n.
 Salutaris sors. IV. 43. 31.
 Sanguis uilior honoribus.
 III. 40. 9. n. III. 48. 48. n.
 Sapientia priuata et publica,
 X. 43. 78. n.
 Sat superque. I. 31. 26. n.
 Satus. *doctrina. institutio.*
 I. 25. 10. n.
 Scena maior paterno fastigio,
 III. 46. 35. n.
 Scenae toti sufficeret. XIV.
 53. 37. n.
 Scenica ars. III. 72. 16. n.
 Scholarum argutiae. II. 41.
 9. n.
 Sectores, XV. 19. 76. n. I
 Secunda mors, II. 39. 6. n.
 Secundanten, III. 79. 41. n.
 Secura pietas, *Praef.* 10.
 42, n.
 Seductus in se animus. IV.
 36. 8. n.
 Seducere. IX. 29. 12. n.
 Sedulitas nautarum. IV. 38.
 II. n.
 Sementis sapientiae in-
 tempestiuae, I, 12, 56, n.
 Semina, *primae disciplinae*
 I, 3, 7, n. felicitatis,
 XIV, 20, 97, n.
 Sensus religionis, VI, 18.
 81, n.
 Sententiae subitae ac fractae,
 X, 13, 59, n.
 Sententiola, X, 11, 48, n.
 Sentire altum, I, 47, 92, n.
 Seque-

INDEX VERBORUM.

- Sequester animus, II, 60, 71, n.
- Sequestra imago, X, 5, 25, n.
- Sericum transalpinum, III, 11, 30, n.
- Series conuiuui, VII, 28, 100, n.
- Sicca pectora senum, I, 77, 77, n.
- Sidus, *fortuna*, III, 55, 70, n.
- Sidera, *regiones, plagae*, X, I, I, n.
- Simulatio non multum operosa, III, 29, 85, n.
- Simplicius, *sincerius*, III, 35, I, n.
- Solicitare, I, 76, 75, n. gustu uictoriarum, IX, 62, 92, n.
- Soluere in luxum, segnitiam, IV, 9, 30, n.
- Solui desperatione, IV, 26, 77, n.
- Soluta imperia, VIII, 20, 56, n. solutus animus. XII, 9, 27, n.
- Sordes, *artes lucrosae*, III, 42, 18, n.
- Sordidissimae artes, III, 49, 49, n.
- Sordidati, XV, 31, 24, n.
- Sors, *fortunae, status*, *Praef.* 3, 12, n. sedium, VI, 15, 5, n.
- Spargere, *diuidere, dispergere*, V, 61, 89, n. IX, 18, 60, n.
- Spartana patientia, XIV, 38, 68, n.
- Species lactarum rerum, I, 38, 57, n. animorum, I, 40, 64, n. pietatis, I, 42, 74, n. II, 34, 85, n. VII, 31, 16, n.
- Specimen, *exemplum, species, imago*, II, 19, 50. n. V, 42, 19, n.
- Spes subitas, longas, ferre, III, 17, 55, n. occisae, III, 71, 13, n.
- Spirare altum, IV, 49, 55. n. spirare, *exerere se, Praef.* 13, 59, n.
- Spiritus terrarum mundi, regionum, fortunae. in-
doles. *Praef.* 3. II. n. II, 33, 80, n. II. 53. IX. 70. 18. n. VI. 39. 52. n. ausus magnanimus. IV. 8. 27. n.
- Spissare ingenia nocte, II, 38. 2. n.
- Spontanea eloquentia. X. 30. 27. n.
- Sponte naturae, VII. 22. 80. n.
- Sportul - Taxe, XV. 33. 32. n.
- Squalor, *sterilitas*. II. 16. 40. n. inopiae. III. 42. 24. n.
- Stationes publicanorum. IV. 27. 82. n.
- Statum, stata aetas, I, 50, 2, n.
- Sterilis dignitas, III, 47, 44, n.

Stimu-

INDEX VERBORVM.

- Stimulus gloriae, I, 10, 47,
n. factorum, I, 43, 78, n.
ularum, V, 85, 87, n.
- Stipare, stupidum redde-
re, V, 73, 48, n. comita-
ri, XI, 16, 57, n.
- Stipatus, stipatio, IV, 25,
76, n. XII, 34, 24, n.
- Stringere rostra, iracun-
diam, III, 65, 96, n.
- Studia aetatum, I, 21, 91, n.
- Stultitia innoxiarum cu-
piditatum, I, 21, 90, n.
- Suauitas superba sapiendi,
IV, 55, 73, n.
- Subitae acies, IV, 21, 59, n.
- Subornatus maiori specie,
III, 61, 85, n.
- Submouere, *cum et sine
praepositione*, I, 64, 39, n.
- Subsiciens industria, II, 25,
66, n.
- Subsidia uitae, I, 55, 14, n.
- Subsistere, verbutten, I, 18,
78, n.
- Succedere ad fastum, ca-
stra, VII, 49, 67, n.
- Succus, *sanguis*, V, 74, 57, n.
quem natura ad laxan-
dos corporis artus exun-
date uoluit, I, 18, 74, n.
- Sumere consilium, impe-
tum, I, 65, 42, n.
- Supercilium, *seueritas*, I, 5,
23, n. XI, 72, 36, n.
XIII, 22, 82, n. *fastus* II,
58; 67, n. XVI, 22, 73,
n. V, 92, 12, n. VII, 29,
2, n. VIII, 49, 30, n.
- arctare, I, 33, 40, n. co-
gere, XII, 9, 32, n. duce-
re, XI, 63, 11, n. mon-
tis, fluminum, II, 1, 4, n.
- Superfidem, IV, 10, 31, n.
- Superstare, XI, 1, 3, n.
- Superstitio, superstitiosus,
I, 8, 40, n. uerborum,
III, 79, 36, n.
- Supplicium audiendi, I, 70.
- Supra pueros sapere, I, 18,
78, n.
- Surgere ad pueritiam, ad
magna, I, 26, 14, n.
- Suspensa colliculis plani-
cies, II, 4, 10, n.
- Suspensum uestigium, XII,
28, 5, n.
- Suspicere, *uenerari*, I, 3,
1, n.
- Suspirare, *sufflare*, XIII, 10,
28, n. aliquid ad aliquid,
I, 10, 49, n.
- Syrtes, I, 78, 80, n. XI, 30,
3, n.

T.

- Tabes animi, XIV, 45,
91, n.
- Tanquam, IV, 2, 6, n.
- Tegere uulnera, admissa,
I, 93, 35, n.
- Temere, I, 34, 44, n.
- Temporaria ingenia, II, 55,
57, n.
- Tenere populum, V, 84,
84, n. X, 28, 24, n. fasti-
gium, XIII, 65, 33, n.
- Tessellarum opus, VI, 18,
71, n.

Tes-

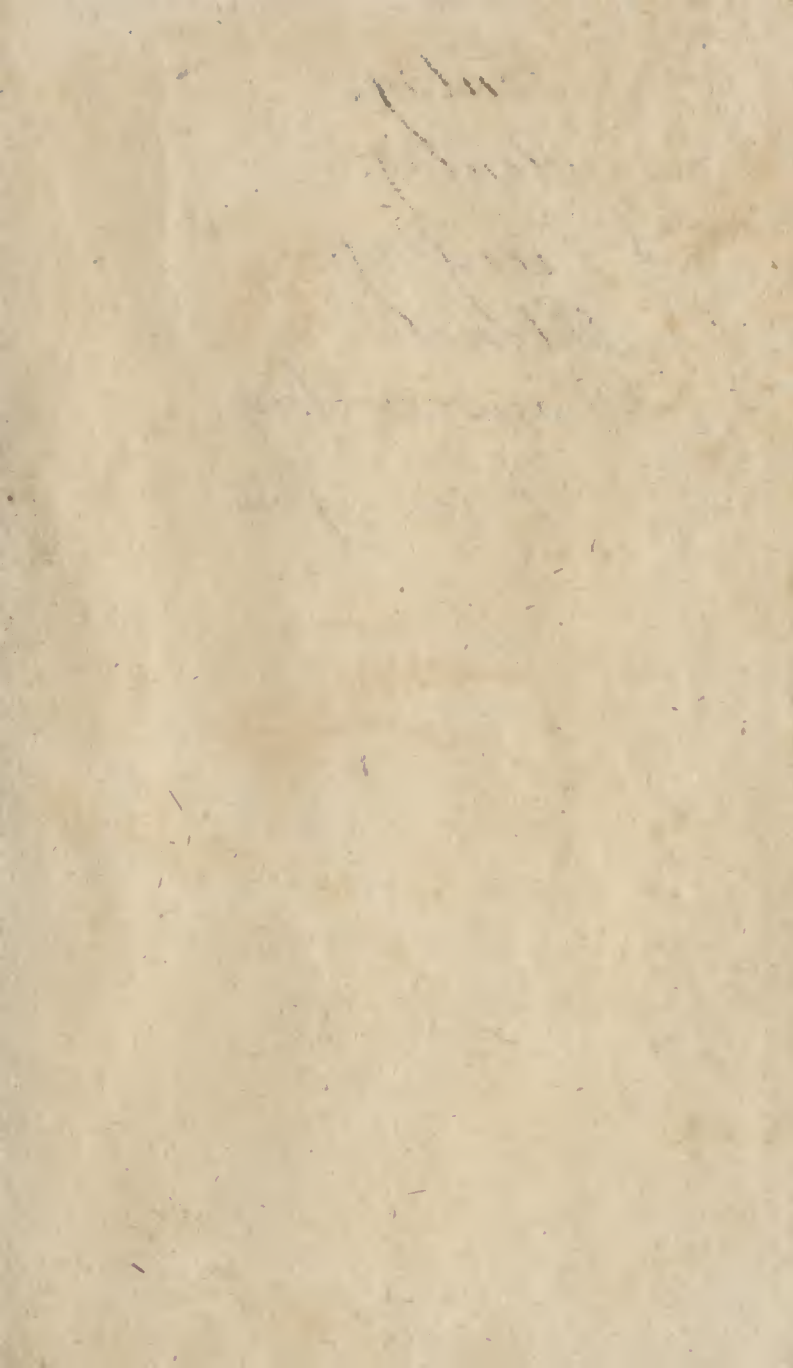
- Tessera, IV, 42.
 Thalamus, XIV, 53, 18, n.
 Thracica libido, V, 15,
 33, n.
 Thraso, XIV, 56, 70, n.
 Timida prudentia, IV, 63,
 3, n.
 Titulus, *laus*, V, 32, 92, n.
inscriptio. Praef.
 Toga pellibus suffulta, V,
 61, 209, n.
 Toleranda diuersoria, XV,
 53, 21, n.
 Tori, *in coronis*, XI, 1, 2, n.
 Tormenta uerborum, XIV,
 56, 73, n.
 Torrens iuuentutis inci-
 ratus, I, 58, 23, n. IV,
 63, 2, n. uerborum, I,
 58, 23, n. ingenii, X, 9.
 Transalpinum sericum,
 III, 11, 30, n.
 Transferre *in se*, III, 30,
 87, n. *se ad* III, 31.
 Transire in formas, II, 17,
 46, n.
 Transmarinus miles, IV,
 20, 55, n.
 Tribus, I, 40, 65, n.
 Triclinium, I, 33, 40, n.
 Tristis, *molestus*, I, 4, 20, n.
 Tristes curae, III, 41, 16, n.
 Tumor crudus ac facilis, I,
 20, 88, n. naturae uitio
 enascens, I, 20, 86, n.
 Tumuli in campis, XI, 1,
 2, n.
 Tumultus, III, 4, 12, n.
 Tumultuarium, praelium,
 IX, 12, 35, n.
- Turbo, *turba*, II, 35, 86, n.
 Turbulenta industria, III,
 42, 21, n.
 Turbulenti ingenii prae-
 cipitatio, III, 70, 7, n.
 Tyrannus, *dominus*, XIII, 9,
 27, n.
- V.
- Vacare, *de loco*, I, 38, 59, n.
indulgere, locum relin-
 quere, III, 81, 50, n.
 Vacua pueritia, *curae ex-*
pers, I, 28, 20, n.
 Vagari et errare, I, 40, 69, n.
 Valere in minas, *contra, ad-*
uersus, II, 61, 80, n.
 Veli impatiens leuitas, III,
 62, 89, n.
 Velites, uelitatio pruden-
 tia, X, 13, 60, n.
 Venae aquarum, VII, 4,
 14, n.
 Venalis fortitudo, V, 31,
 87, n.
 Vendere rempublicam,
 XV, 2, 9, n.
 Venire in periculum, *ten-*
tare, experiri, I, 63, 36, n.
 Ventus uenalis, VIII, 63,
 80, n.
 Verba imaginariae serui-
 tutis, IV, 37, 9, n.
 Vere *Praef.* 9, 39, I, 31, 25,
 n. III, 18, 57, n. III, 37,
 3, n.
 Versare anxia cogitatione,
 I, 62, 32, n.
 Versatilis animus, XIV,
 26, 23, n.

INDEX VERBORVM.

- Vertere in hospitum iniuriam, IV, 61, 92, n.
 Veternus uoluptatum, XI, 48, 70, n.
 Vincere sibi, VII, 43, 43, n.
 Vincula aegrae custodiae, I, 18, 77, n. tribunitia, *ibid.* equorum, iuuen-
 corum, I, 19, 82, n. cor-
 poris, sensus, I, 66, 48, n.
 Vibrare, XIV, 56, 74, n.
 XV, 29, 17, n.
 Vilis timor, I, 31, 28, n.
 Vilior sanguis, III, 48.
 Vini caligine domitus, X,
 34, 44, n.
 Vinum adolescens, III, 57,
 76, n. despumans, III,
 57, 77, n.
 Vintoniensis regio, IV, 15,
 45, n.
 Violentia publica, III, 42,
 22, n.
 Virilis uirtus, I, 8, 41, n.
 Virtus census mediocris,
 III, 56, 72, n.
 Vis formularum, II, 48,
 31, n.
 Viscera aerarii, caussae,
 populi, Italiae, I, 65, 45,
 n. Galliae, III, 69, 3, n.
 Vitalia, IX, 29, 92, n.
 Vltionis ingenium, II, 55,
 58, n.
 Vmbo, II, 12, 26, n. VI, 17,
 56, n.
 Umbra, *fucus*, XVI, 24, 80,
 n. XV, 54, 13, n.
 Vniuerse, XII, 31, 19, n.
 Vtenda diuersoria, XIV, 53,
 21, n.
 Vulnere tegere, I, 63,
 35, n.
 Vulnus, ignotum, *amor oc-*
cultus, XII, 9, 28, n.

Bericht an den Buchbinder.

Zu Ende des Bogens h soll der Custos vor SVMMA
 JOANNIS heißen.

Sonntag.
Montag.
Dienstag.
Mittwoch
Donnerstag.
Salve regina.

